

**Rechtsgeleerdheid**

**Faculteit der Rechtsgeleerdheid**

Universiteit Maastricht

**QANU, februari 2011**

**Uitgave:**

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)  
Catharijnesingel 56  
Postbus 8035  
3503 RA Utrecht

Telefoon: 030 230 3100  
Fax: 030 230 3129  
E-mail: [info@qanu.nl](mailto:info@qanu.nl)  
Internet: [www.qanu.nl](http://www.qanu.nl)

© 2011 QANU / Q 248

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

# Inhoudsopgave

<b>Voorwoord</b>	<b>5</b>
<b>Deel I    Algemeen deel</b>	<b>7</b>
1.    Inleiding	9
2.    Taak en samenstelling van de commissie	11
3.    Werkwijze van de commissie	17
4.    Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010	21
<b>Deel II    Opleidingsrapporten</b>	<b>29</b>
1.    Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, European law school en Fiscaal recht en de masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging en Fiscaal recht van de Universiteit Maastricht	31
2.    Report on the Master's programmes on European Law School, Globalisation and Law, International Laws and International and European Economic Law offered by Maastricht University	123
<b>Bijlagen</b>	<b>163</b>
Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie	165
Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies	169
Bijlage C: Programma van het visitatiebezoek	171
Bijlage D: Eindkwalificaties per opleiding	173
Bijlage E: Curricula van de opleidingen	181



# VOORWOORD

Dit rapport beschrijft de bevindingen van de visitatiecommissie **Rechtsgeleerdheid 2010** voor de opleidingen Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht. Dit rapport is onderdeel van de kwaliteitsbeoordeling van universitaire bachelor- en masteropleidingen in Nederland. Het doel van het rapport is om een betrouwbaar beeld te geven van de resultaten van de voor beoordeling voorgelegde opleidingen, alsmede een terugkoppeling te geven naar de interne kwaliteitszorg van de betrokken organisaties en als basis te dienen voor accreditatie van de betrokken opleidingen door de Nederlands-Vlaamse Accreditatie organisatie (NVAO).

De stichting Quality Assurance Netherlands Universities (QANU) beoogt onafhankelijke, objectieve en kritische beoordelingen te laten plaatsvinden en opbouwende kritiek te leveren, zo veel mogelijk uitgaande van een gestandaardiseerde set van kwaliteitscriteria met oog voor specifieke omstandigheden.

De visitatie Rechtsgeleerdheid 2010 wordt uitgevoerd volgens de nieuwe QANU werkwijze, waarbij clustervisitaties over een korte periode plaatsvinden en worden afgerond. Hierdoor wordt het momentum voor de betrokken opleidingen behouden en blijft de terugkoppeling naar de interne kwaliteitszorg relevant.

Voor clustervisitaties met een grote omvang, zoals **Rechtsgeleerdheid 2010**, vraagt de nieuwe werkwijze flexibiliteit van de commissieleden. Voor ieder bezoek wordt uit de visitatiecommissie een subcommissie samengesteld. Doordat bijna alle commissieleden ten minste drie bezoeken afleggen, kan de samenhang van de clustervisitatie worden gegarandeerd.

De visitatiecommissie **Rechtsgeleerdheid 2010** van QANU heeft haar taken in Maastricht met grote toewijding uitgevoerd. De opleidingen zijn beoordeeld op een grondige en zorgvuldige manier. Wij verwachten dat de oordelen en de aanbevelingen in zorgvuldige overweging worden genomen door de betrokken opleiding en het College van Bestuur.

Wij zeggen dank aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor hun bereidheid deel te nemen aan deze beoordeling en voor de toewijding waarmee ze hun taak uitvoeren. Ook gaat onze dank uit naar de staf van de betrokken afdeling aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid voor hun inspanningen en hun medewerking aan deze beoordeling.

Quality Assurance Netherlands Universities

mr. C.J. Peels  
directeur

drs. J.G.F. Veldhuis  
voorzitter bestuur



# DEEL I: ALGEMEEN DEEL





# 1. Inleiding

In dit rapport brengt de onderwijsvisitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 (hierna de commissie) verslag uit van haar bevindingen. Het rapport bestaat uit twee delen: een algemeen deel (I) en een opleidingsdeel (II).

Het algemene deel gaat in op de taak, samenstelling en werkwijze van de commissie. Dit algemene deel geeft een beschrijving van de uitgangspunten van de commissie en bevat tevens het domeinspecifiek referentiekader voor de visitatie Rechtsgeleerdheid 2010. In het opleidingsdeel behandelt de commissie de 21 facetten uit het NVAO-beoordelingskader voor de beoordeelde opleidingen. In dit deel spreekt zij oordelen uit op facet- en onderwerpniveau voor iedere bachelor- en masteropleiding die ze heeft beoordeeld aan de Erasmus School of Law.



## 2. Taak en samenstelling van de commissie

### 2.1. Taak van de commissie

De taak van de commissie is het verrichten van een visitatie conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO van in totaal 84 opleidingen aan tien universiteiten. De commissie heeft de opdracht om op basis van de door de faculteiten aangeleverde informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken een oordeel te geven over de verschillende aspecten van kwaliteit van de betrokken opleidingen, zoals beschreven in het bovengenoemde kader. De opleidingsrapporten bevatten aanbevelingen; de nadruk ligt echter op het beoordelen en verantwoorden van de basiskwaliteit.

De commissie is gevraagd om de volgende opleidingen te beoordelen (inclusief CROHO-nummer):

Erasmus Universiteit Rotterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (56451)
- Bachelor Fiscaal recht (56827)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Bedrijfsrecht (60085)
- Master Financieel recht (60086)
- Master Fiscaal recht (66827)

Universiteit van Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel recht (56828)
- Master Privaatrecht (60219)
- Master Arbeidsrecht (60222)
- Master Informatierecht (60223)
- Master International and European Law (60224)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Publiekrecht (60220)

Rijksuniversiteit Groningen

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Recht en Bestuur (56461)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht & ICT (50620)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht en Bestuur (66461)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)

- Master Recht & ICT (60620)
- Master European Law (60602)
- Master International and Comparative Law (60603)
- Master International Economic and Business Law (60604)
- Master International Law and the Law of International Organisations (60605)
- Master European Law School (60017)

#### Universiteit Maastricht

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht, Arbeid en Gezondheid (60169)
- Master Forensica, Criminologie en Rechtspleging (60171)
- Master European Law School (60017)
- Master International Laws (120 EC) (60168)
- Master Globalisation and Law (60170)
- Master European Master in Human Rights and Democratisation (post-initieel) (75020)
- Master International and European Economic Law (post-initieel) (75021)

#### Universiteit van Tilburg

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Bachelor Recht en Management (50753)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Sociaal Recht en Sociale Politiek (60070)
- Master Strafrecht in Europa (60068)
- Master Law and Technology (60069)
- Master Milieurecht (60071)
- Master International Business Law (60072)
- Master International and European Public Law (60073)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Recht en Management (60753)

#### Radboud Universiteit

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Bachelor Internationaal en Europees Recht (56829)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (66828)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master European Law (60504)

#### Vrije Universiteit Amsterdam

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)

- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Notarieel Recht (66828)

#### Open Universiteit Nederland

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Nederlands Recht (66451)

#### Universiteit Utrecht

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Master Internationaal en Europees Recht (66829)
- Master Law and Economics (60742)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Notarieel Recht (60165)
- Master Recht en Onderneming (60741)
- Master International Law of Human Rights and Criminal Justice (75034)
- Master International Business Law and Globalisation (75035)

#### Universiteit Leiden

- Bachelor Rechtsgeleerdheid (50700)
- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor Notarieel Recht (56828)
- Master Rechtsgeleerdheid (60084)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Notarieel Recht (66828)

## 2.2. Samenstelling van de commissie

De visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010 bestaat uit een voorzitter en zestien commissieleden. In bijlage A wordt een korte omschrijving van de curricula vitae van de commissieleden gegeven.

#### Voorzitter:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer, emeritus hoogleraar Belastingrecht, Universiteit van Amsterdam.

#### Commissieleden:

- dr. mr. M.J.A.M. (Margreet) Ahsmann, vice president/opleidingscoördinator sector civiel recht rechtbank Rotterdam;
- I.M. (Inge) Beulen LL.B., student Ma Nederlands Recht, Radboud Universiteit Nijmegen;
- I.C.M. (Irene) de Boer LL.M., student Ma Sociaal Recht, Universiteit van Tilburg;
- prof. mr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes, Dean University of Groningen Honours College, Rijksuniversiteit Groningen;
- prof. dr. C.M. (Kees) Cappon, bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat, Universiteit van Amsterdam;
- Dr. H.J.M. (Diana) Dolmans, onderwijskundige en UHD, Universiteit Maastricht;
- Dr. E. (Eric) Driessen, Universitair Docent bij de Capgroep Onderwijs-ontwikkeling & -onderzoek, Faculteit Health Medicine and Life sciences, Universiteit Maastricht;

- prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Maastricht University;
- prof.dr. R.M.G.E. (René) Foqué, Hoogleraar rechtsfilosofie en rechtstheorie, Katholieke Universiteit Leuven, België;
- prof. mr. A.A. (Stijn) Franken, hoogleraar straf(proces)recht, Universiteit Utrecht;
- prof. mr. N. (Niels) Frenk, bijzonder hoogleraar Aansprakelijkheid en verzekeringsrecht, Vrije Universiteit;
- mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis, coördinerend vice-president van de rechtbank 's-Gravenhage;
- M.V. (Misja) Leikin LL.B., student Ma Privaatrecht, Vrije Universiteit
- E.J.H. (Eric) Poorthuis, BA, LL.B., student masteropleiding Civiel recht, Universiteit Leiden;
- prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes, hoogleraar Privaatrecht, Open Universiteit Nederland te Heerlen; bijzonder hoogleraar Europees Consumentenrecht, Maastricht University;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk, hoogleraar Toegepaste onderwijskunde, Universiteit Utrecht;

prof. mr. E. (Elies) Steyger, hoogleraar Europees bestuursrecht, Vrije Universiteit is geïnstalleerd als lid van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Door persoonlijke omstandigheden heeft zij echter aan geen enkel bezoek deelgenomen.

prof. dr. C. (Cees) Flinterman, honorair hoogleraar rechten van de mens, Maastricht University heeft door ziekte alleen bij het bezoek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam het voorzitterschap op zich kunnen nemen. Zijn rol als voorzitter is tijdens het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam overgenomen door prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué.

Door het grote aantal te beoordelen opleidingen en de relatief korte periode waarin de tien bezoeken zijn gepland, is gekozen voor een ‘pool’ van commissieleden. Voor ieder bezoek wordt een subcommissie samengesteld uit deze ‘pool’, waarbij rekening wordt gehouden met de beschikbaarheid van de commissieleden, belangenconflicten, expertisegebieden van de commissieleden ten opzichte van de in de opleidingen aangeboden deeldisciplines, en de samenstelling van de verschillende subcommissies. De samenstellingen van de verschillende subcommissies van de tien subcommissies worden vermeld in bijlage B van dit rapport.

Uit praktische overwegingen is besloten dat bezoeken maximaal drie dagen duren. Daarom is bij de meeste visitatiebezoeken gekozen voor het houden van parallelgesprekken, waarbij de commissie werd ondersteund door twee projectleiders. Tijdens de bezoeken aan de Vrije Universiteit en de Open Universiteit heeft de extra projectleider zich voornamelijk gericht op de documentatie.

Projectcoördinator van de clustervisitatie Rechtsgeleerdheid 2010 was drs. M.M. (Melissa) Truijens, medewerker van het bureau van QANU. Zij was tevens projectleider van de bezoeken aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, Universiteit Utrecht en de Universiteit Leiden. Projectleider voor het bezoek aan de Rijksuniversiteit van Groningen was zelfstandig adviseur drs. T. (Titia) Busing. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit Maastricht was zelfstandig adviseur drs. R. (Ronald) Duzijn. Projectleider voor het bezoek aan de Universiteit van Tilburg was zelfstandig adviseur drs. L. (Linda) van der Grijspaarde. Projectleider voor de bezoek aan de Universiteit van Amsterdam en de Radboud Universiteit was drs. M. (Trees) Graas, medewerker van het bureau van QANU.

De leden van de commissie hebben allen de door QANU opgestelde onafhankelijkheidsverklaring ondertekend.

### **2.3. Bijzonderheden van het bezoek aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht**

De visitatiecommissie is gevraagd om de volgende opleidingen aan de faculteit te beoordelen:

- Bachelor Fiscaal Recht (56827)
- Bachelor European Law School (50017)
- Master Fiscaal Recht (66827)
- Master Nederlands Recht (66451)
- Master Recht, Arbeid en Gezondheid (60169)
- Master Forensica, Criminologie en Rechtspleging (60171)
- Master European Law School (60017)
- Master International Laws (120 EC) (60168)
- Master Globalisation and Law (60170)
- Master European Master in Human Rights and Democratisation (post-initieel) (75020)
- Master International and European Economic Law (post-initieel) (75021)

De subcommissie voor het bezoek aan de Universiteit Maastricht bestond uit de volgende commissieleden:

- prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer (voorzitter);
- prof. mr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes;
- prof. mr. A.A. (Stijn) Franken;
- prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk;
- prof. dr. C.M. (Kees) Cappon;
- I.C.M. (Irene) de Boer LL.M.

De secretarissen van deze subcommissie waren drs. R. (Ronald) Duzijn en drs. M.M. (Melissa) Truijens. Het bezoek vond plaats op 9 tot en met 11 november 2010. Het programma van het bezoek is te vinden in bijlage C van dit rapport.

Het opleidingsrapport in deel II van dit rapport omvat de zes beoordeelde opleidingen. Bij zowel de beschrijvingen als bij de oordelen van de facetten wordt de volgende werkwijze aangehouden: de beschrijvingen en oordelen die gelden voor alle opleidingen – bachelor en master – worden als eerste vermeld. Als een tekst geldt voor één of meerdere specifieke opleidingen, wordt/worden de opleiding(en) cursief boven de paragraaf vermeld.





## 3. Werkwijze van de commissie

### 3.1. Inleiding

Op 31 augustus 2010 hield de commissie haar formele startvergadering. Tijdens deze vergadering werd de commissie geïnstalleerd, werd de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en werd het document *Voorstel voor een Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeveerdheid* van het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) besproken. De commissie heeft dit vastgesteld als *Domeinspecifieke Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010*, dat in hoofdstuk 4 van dit rapport is weergegeven.

### 3.2. De voorbereidingsfase

Bij ontvangst van de zelfstudies van een universiteit werden deze door de betreffende projectleider gecontroleerd op kwaliteit en compleetheit van informatie. Nadat de zelfstudies in orde waren bevonden, zijn deze doorgestuurd aan de commissieleden van de betreffende subcommissie.

De commissieleden lazen de zelfstudies en formuleerden vragen die aan de projectleider werden toegestuurd. De secretaris compileerde de vragen tot een samengesteld document, waarbij de vragen per onderwerp en gespreksgronium werden gegroepeerd. Dit document werd bij het visitatiebezoek door de commissie gebruikt. Bij de voorbereiding heeft ieder commissielid alle zelfstudies van de betreffende universiteit gelezen.

Naast de zelfstudies lazen de gezamenlijke commissieleden ook ten minste twee scripties per opleiding. Het daadwerkelijk aantal gelezen scripties per opleiding is afhankelijk van het aantal aangeboden opleidingen en het aantal commissieleden in de subcommissie. Indien nodig werd gedurende het bezoek aan de commissieleden de mogelijkheid gegeven om aanvullend een aantal scripties te beoordelen. In de opleidingsrapporten wordt vermeld hoeveel scripties zijn beoordeeld. De scripties, met voor elke opleiding een laag en een hoog cijfer, werden door de opleiding geselecteerd. Aangezien de commissie opleidingen dient te beoordelen die leiden tot een wetenschappelijke titel (LL.B. of LL.M.), heeft zij zorgvuldig aandacht besteed aan het beoordelen van het wetenschappelijk niveau van de scripties, de eisen die door de opleiding aan de scripties worden gesteld, de zorgvuldigheid van de inhoudelijke beoordeling daarvan door de staf en de beoordelingsprocedure zelf. In de scriptie dient de student immers aan te tonen over de vereiste kwalificaties te beschikken.

Het bewaken van de consistentie is bij clustervisitaties altijd een aandachtspunt. Bij dit specifieke cluster is hier extra aandacht aan besteed, vanwege de verschillende samenstellingen van de subcommissies, en de verschillende data waarop de rapporten worden vastgesteld. De voorzitter, prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer is verantwoordelijk voor de inhoudelijke consistentie. De projectcoördinator, drs. M.M. (Melissa) Truijens, is verantwoordelijk voor de procesmatige consistentie. Een van de maatregelen om consistentie in de beoordelingen te garanderen is dat nagenoeg alle commissieleden aan ten minste drie bezoeken deelnemen. Daarbij is de projectcoördinator bij elk bezoek aanwezig bij de laatste interne vergadering van de commissie, waarbij de opleidingen per facet uit het NVAO-kader worden beoordeeld. Ook worden alle betrokken projectleiders op de hoogte gehouden van de beoordeling van de verschillende opleidingen. Tot slot zal er regelmatig overleg plaatsvinden tussen de verschillende projectleiders om de beoordelingen op elkaar af te stemmen.

Binnen de subcommissies zijn afspraken gemaakt over de taakverdeling op grond van inhoudelijke expertise en samenstelling van de subcommissie. De commissie wenst te

benadrukken dat zij in haar geheel verantwoordelijk is voor de oordeelsvorming en het eindrapport. Tijdens een voorbereidende vergadering aan het begin van ieder bezoek werd elke visitatie concreet voorbereid.

### 3.3. Visitatiebezoeken

Voorafgaand aan een bezoek maakte de projectleider een conceptprogramma voor de (dag)indeling van het visitatiebezoek. Dit concept werd in samenspraak tussen de voorzitter, de projectleider en de contactpersoon van de betreffende universiteit aangepast aan de specifieke situatie van de opleidingen. Tijdens de bezoeken is gesproken met de samenstellers van de zelfstudies, met een (representatieve) vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur, het opleidingsbestuur, de afgestudeerden, de opleidingscommissies, de examencommissie(s), de studievoorzichting en -begeleiding en overige ondersteunende medewerkers. Daarnaast werd er per opleiding afzonderlijk gesproken met studenten en docenten van de beoordeelde bachelor- en masteropleidingen.

Tijdens ieder bezoek bestudeerde de commissie het ter inzage gevraagde materiaal en gaf zij gelegenheid tot een spreekuur ten behoeve van studenten en docenten die zich voorafgaand aan het bezoek hadden aangemeld. Van dit spreekuur is geen gebruikgemaakt bij het bezoek aan de ESL.

De commissie heeft een deel van de laatste middag van de bezoeken gebruikt voor de voorbereiding van de mondelinge rapportage en een discussie over de beoordeling van de opleidingen. Aan het einde van de bezoeken heeft de voorzitter, respectievelijk de vicevoorzitter bij de Erasmus Universiteit en de Universiteit van Amsterdam, in een mondelinge rapportage de eerste bevindingen van de commissie gepresenteerd. Daarbij ging het steeds om een aantal algemene waarnemingen en een aantal eerste indrukken per opleiding.

### 3.4. Beslisregels

De visitatie is uitgevoerd conform het Accreditatiekader bestaande opleidingen hoger onderwijs van de NVAO. In het accreditatiestelsel is voor de beoordeling op facetniveau een vierpuntsschaal voorgeschreven (onvoldoende, voldoende, goed of excellent) en op onderwerpniveau een tweepuntsschaal (voldoende of onvoldoende).

De commissie heeft de standaard beslisregels van QANU gevolgd. Deze zijn:

- de beoordeling ‘onvoldoende’ geeft aan dat de opleiding niet voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘voldoende’ geeft aan dat de opleiding voldoet aan de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘goed’ geeft aan dat de opleiding aantoonbaar uitstijgt boven het niveau dat wordt vastgelegd door de criteria voor basiskwaliteit die gelden voor het desbetreffende facet;
- de beoordeling ‘excellent’ geeft aan dat de opleiding als een voorbeeld van *international best practice* mag worden beschouwd met betrekking tot het desbetreffende facet.

De standaard beoordeling is ‘voldoende’, waarbij de opleiding voldoet aan de gestelde criteria.

In ogen van de commissie kan zij het oordeel ‘voldoende’ toekennen, ook wanneer zij kritische opmerkingen heeft gemaakt. Het is dan wel noodzakelijk dat er tegenover die

kritische opmerkingen ook positieve observaties staan. Ook acht de commissie het mogelijk dat zij, als deze kritische opmerkingen adequaat worden opgepakt door de faculteit, bij een volgend bezoek tot het oordeel ‘goed’ zou kunnen komen.

Wanneer een commissie een nationale ‘good practice’ heeft aangetroffen, luidt het oordeel in principe ‘goed’. Wanneer er binnen een facet zowel een kanttekening wordt gemaakt als een ‘good practice’ wordt uitgesproken, wordt een gemiddelde score gegeven. In de uitzonderlijke situatie dat de commissie besluit een ‘excellent’ voor een facet te geven, wil ze daarmee aangeven dat dit een internationale ‘best practice’ is, dat navolging verdient in de academische wereld.

### **3.5. Rapportage**

De projectleider stelt op basis van de bevindingen van de commissie, per instelling een conceptrapport op. Voor de rapportages is bewust gekozen voor bondige teksten, voor zowel beschrijvingen als oordelen. Wanneer mogelijk wordt in de beschrijving aangegeven welke aspecten gelden voor alle opleidingen. Daarna volgt per opleiding een korte toelichting of uitbreiding. In de beoordeling wordt hetzelfde proces gevolgd.

Het conceptrapport wordt in eerste instantie aan de voorzitter van de commissie voorgelegd en daarna aan de overige subcommissieleden. Na vaststelling van het conceptrapport wordt deze naar de betrokken faculteit gestuurd ter toetsing van feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen wordt met de voorzitter van de commissie besproken en, indien nodig, met de overige subcommissieleden. De definitieve tekst wordt aan alle commissieleden toegestuurd voor een laatste ronde commentaar waarna het rapport wordt vastgesteld.



## 4. Het Domeinspecifiek Referentiekader Rechtsgeleerdheid 2010

### 4.1. Totstandkoming domeinspecifiek referentiekader

Het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) heeft op 25 november 2009 een domeinspecifiek referentiekader vastgesteld dat is aangeboden aan de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid 2010. Het betreft een gezamenlijk kader domeinspecifieke eisen voor de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht en de bijbehorende doorstroommasters zoals Rechtsgeleerdheid, Nederlands Recht, Notarieel recht, Internationaal en Europees recht en Fiscaal recht;. Ook de andere (selectieve) juridische bachelor- en masteropleidingen hebben zich in hun afzonderlijke zelfstudies gebaseerd op de hoofdlijnen van dit algemeen kader.

Voorliggend domeinspecifiek referentiekader heeft als uitgangspunt voorgaande referentiekaders ten behoeve van de visitatierapporten van de commissie Rechtsgeleerdheid (november 2002) en van de commissie Juridische Opleidingen Leiden (februari 2007), waar nodig gewijzigd of aangevuld. Op 31 augustus 2010 heeft de commissie Rechtsgeleerdheid het domeinspecifiek referentiekader zonder wijzingen vastgesteld.

### 4.2. Rechtswetenschappelijke opleidingen en de maatschappij

Juridische bachelor- en masteropleidingen hebben tot doel disciplinebekwame en maatschappelijk bekwame juristen op te leiden en te vormen, met een kritische, academische geest, en in staat zelfstandig probleemsituaties te ontleden en tot een oplossing te brengen. Daartoe moeten zij analytisch, kritisch evaluatief, maar ook synthetisch kunnen denken. Het wetenschappelijk niveau en de maatschappelijke relevantie van de opleiding moeten zijn gegarandeerd; het aanleren van vaardigheden vindt in de opleiding een plaats. Het spreekt vanzelf dat actuele ontwikkelingen in relatie tot hun maatschappelijke achtergrond voldoende aandacht behoren te krijgen. De opleiding tot jurist dient als het ware “in context” te worden beschouwd.

De relatie tussen het recht en de samenleving verandert voortdurend. De samenleving wordt pluriformer en mede daardoor complexer. Ook het recht wordt pluriformer en complexer. Het recht bestaat niet alleen uit wetgeving en rechtspraak, maar ontstaat evenzeer in interactie met internationale en Europese regelgeving en rechtspraak, alsmede via soft law, zoals aanbevelingen, convenanten, codes of conduct, Europese harmonisatie, beïnvloeding door rechtsvergelijking, enz. Burgers worden bovendien mondiger, het aantal rechtsregels neemt toe en er lijkt sprake van een toenemende juridisering van de samenleving. Europese integratie en mondialisering maken rechtsvergelijking, Europees recht en internationaal recht steeds belangrijker. Bovendien moet een jurist, in welke setting hij of zij ook komt te werken, steeds alerter zijn op rechtssystemen en rechtsculturen van andere landen; juridische problemen trekken zich steeds minder aan van landsgrenzen.

Juristen werken in uiteenlopende functies en rollen. Er zijn meer juristen buiten de traditionele juridische beroepen dan daarbinnen. De juridische opleidingen leiden uiteraard op tot de traditionele juridische beroepen, maar ook tot een veelheid van andere werkzaamheden waarvoor academische attitude, kritische analyse, schrijf- en spreekvaardigheid gewaardeerd worden. De juridische opleidingen richten zich daarom niet alleen op de beroepseisen voor advocatuur, rechterlijke macht en notariaat, ook al blijven deze beroepseisen de kern van veel opleidingen (al is het maar omdat aan het Civiel Effect specifieke wettelijke eisen zijn opgelegd). De opleidingen streven een goede afstemming met

de arbeidsmarkt na door het onderhouden van contacten met voor de hand liggende beroepsorganisaties resp. werkgevers en het afnemend beroepenveld, onder meer door middel van geformaliseerde contacten, gastdocenten, stages, career services e.d. Een afgestudeerde jurist moet, ten slotte, ook toegerust zijn om toegelaten te kunnen worden tot een promotietraject, zowel via een research master als via een andere 'gewone' academische master, ook al kiest slecht een heel klein deel van de afgestudeerden voor zo'n onderzoekstraject.

Daarnaast zijn deze universitaire opleidingen ook in formele zin de voorbereiding op de specifieke beroepspraktijk (zie paragraaf 4.3). Juristen kunnen zich ontwikkelen tot academisch geschoolde specialisten die zich op hun terrein kunnen meten met hun academische beroepsgenoten waar ook ter wereld. Maar evenzeer is er vraag naar academisch geschoolde generalisten, in het bijzonder voor de eerstelijns advisering en beleidsvoorbereiding en overigens op een veelheid aan plaatsen in de arbeidsmarkt.

Noemt iemand zich 'jurist', dan houdt dat niet meer als vanzelfsprekend in dat hij een universitair getuigschrift bezit of een getuigschrift dat kwalificeert voor de traditionele juridische beroepen (zittende en staande magistratuur; advocatuur; notariaat, belastingadviseur). Want ook het hoger beroepsonderwijs leidt juristen op. Deze juristen onderscheiden zich in programma, diepgang en oriëntatie van de universitaire, rechtswetenschappelijke opleidingen. Waar hierna over 'jurist' wordt gesproken, wordt bedoeld op de academisch opgeleide jurist.

De academische bachelor- en masteropleidingen richten zich op het opleiden van juristen die onafhankelijk en kritisch hebben leren denken, die niet alleen antwoorden op vragen leren vinden, maar evenzeer vragen blijven stellen bij de antwoorden. Zij leggen de fundamentele voor het eigen maken van de methode van rechtswetenschappelijk onderzoek. Dit komt tot uiting in de eindkwalificaties van de opleidingen.

### **4.3. Doelstellingen, niveau en oriëntatie van de bachelor- en masteropleidingen**

1. Juridische opleidingen zijn gericht op de vorming van juristen. Zij bieden daartoe samenhangende bachelor- en mastercurricula aan.
2. Juristen zijn inzetbaar in traditionele juridische beroepen en voorts in uiteenlopende andere (juridische) functies op academisch niveau. Voor de traditionele juridische beroepen zoals binnen de rechterlijke macht en de advocatuur zijn postinitiële beroepsopleidingen vereist. Ook voor de fiscalisten en het notariaat zijn er specifieke beroepsopleidingen na de universitaire masteropleidingen.
3. Het niveau van de opleidingen is academisch in de zin dat, zoals beschreven, een kritische, reflectieve en evaluatieve attitude wordt bijgebracht, naast een state of the art-kennis van inhoud, en beheersing van vaardigheden.
4. De opleidingen bouwen voort op de kennis en vaardigheden van het vwo en leiden via een bacheloropleiding waarin de basis academische vaardigheden en kennis wordt bijgebracht en getraind, op tot een masteropleiding die verdieping, specialisatie en/of verbreding biedt. In de loop van de opleiding wordt het academisch gericht accent sterker.
5. Tenslotte leiden de master-opleidingen studenten zowel tot de kwalificaties van relevante (beroepsgerichte) post-initiële opleidingen en tot zogenoemde advanced masters op nationaal, maar ook en vooral, op internationaal niveau, als tot een functie als beginnend rechtswetenschappelijk onderzoeker.

Deze vijf hoofddoelstellingen kunnen worden vertaald in specifieke eindkwalificaties die hierna zijn omschreven en die tezamen met het voorafgaande het kader geven voor een beoordeling van de juridische opleidingen.

#### **4.4. (Inter)nationale benchmark van de opleidingen nog niet mogelijk**

Een internationale vergelijking van doelstellingen, niveau en oriëntatie van rechtswetenschappelijke opleidingen is voorlopig nog niet mogelijk. Opleidingen hebben (deels) niet alleen een verschillend object van studie, maar ook is de inbedding en structurering ervan (zelfs binnen Europa) zeer verschillend in toelating tot de opleiding, duur van de opleiding, regulering ervan en eindtermen (de aansluiting op postinitiële opleidingen). Een internationale benchmark organisatie als CHE (opgezet vanuit Duitsland), heeft er daarom nog niet voor gekozen om zijn model open te stellen voor de (niet-Duitse) rechtenstudies; terwijl dat al wel is gedaan ten aanzien van psychologie, geneeskunde en economie bij voorbeeld.

Er zijn niettemin enkele buitenlandse benchmarks voor de eindtermen van juridische opleidingen beschikbaar. Een interessant uitgangspunt bieden bijvoorbeeld de Benchmarks for Law in Groot-Brittannië, waarin de vereiste kennis, vaardigheden en attitude van bachelors en masters zijn vastgelegd voor visitatie en accreditatie van de opleidingen aldaar. Maar vergelijking moet, zoals opgemerkt, altijd worden gezien in het licht van het nationale rechtsstelsel en de al dan niet wettelijke vereisten voor toetreding tot de traditionele beroepen in het desbetreffende land: advocaat, rechter, officier van justitie en notaris. Die zijn nog dermate verschillend dat deze in deze visitatieronde nog niet overgenomen kunnen worden.

Een andere interessante ontwikkeling is het project Tuning Sectoral Framework for Social Sciences (waaronder de juridische opleidingen vallen). Dit project zal naar verwachting in de toekomst handvatten bieden om nationale juridische opleidingen onderling te vergelijken.

Binnen Nederland, dus tussen de faculteiten onderling, bestaat er nog geen benchmark. Wel wordt er binnen de discipline veel informatie uitgewisseld en afgestemd, bijvoorbeeld over onderwijsvernieuwingen. Om toch in deze lacune te voorzien zullen de faculteiten bovenop de visitatie conform de vigerende procedure vragen om een rapport waarin de visitatiecommissie best practices aangeeft, af te leiden uit de (conform de maatstaven) aangeleverde zelfstudies. Aan de hand daarvan kan door de Nederlandse faculteiten verder gewerkt worden aan maatstaven die zicht kunnen geven op essentiële benchmarks.

#### **4.5. Beroepsvereisten**

Op een aantal manieren is voorzien in het formaliseren van de aansluiting van de rechtswetenschappelijke opleidingen op de specifieke juridische beroepen (zie ook paragraaf 4.7 voor een specificatie van de beroepsvereisten).

- In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid (DRG) van 10 november 2005 is de wijze van toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht geoperationaliseerd, conform Besluit beroepsvereisten advocatuur, artikel 1 en Advocatenwet, artikel 2 en Besluit rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 38b lid 2 en Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren, artikel 1d.
- Bij besluit van 18 september 2008 is de aansluiting van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de aan een universiteit verkregen graad Bachelor op het gebied van het recht geregeld.

- De wettelijke Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris zijn vastgesteld door de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie bij Koninklijk Besluit van 31 mei 1999 (Stb. 1999, 228).
- De Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs zijn vastgelegd in de Statuten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (art. 5, januari 2009).

Alle Nederlandse juridische wo-masteropleidingen beoordelen bij afstuderen of voldaan is aan de relevante beroepsvereisten. Bij een positief oordeel geven zij een verklaring Civiel Effect af.

Door de koppeling van de meeste opleidingen aan het Civiel Effect (waarvoor minimaal vereist is een vierjarige opleiding te weten een LL.B én een LL.M) is er tot op heden geen duidelijk identificeerbare arbeidsmarkt voor wo- LL.B's tot stand gekomen. Veruit de meeste studenten in de universitaire juridische opleidingen prefereren vanwege het civiel effect minimaal een LL.B én een LL.M of master. De arbeidsmarkt geeft momenteel ook de voorkeur aan 'volledig' afgestudeerde juristen, zodat faculteiten studenten er op wijzen dat het verstandig is de arbeidsmarkt niet te betreden met louter een bachelordiploma. De praktijk leert dat een masterdiploma een cruciaal vervolg vormt op de bachelorfase.

#### **4.6. Eindkwalificaties van de opleidingen**

Op basis van nationale en relevante internationale vergelijkingen van eindkwalificaties en in een poging een maximale aansluiting te realiseren op het beroepsveld, maakt iedere rechtswetenschappelijke opleiding keuzes bij het opstellen van de eindkwalificaties. Voor het volledige overzicht van eindkwalificaties wordt verwezen naar de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

Aan de basis van deze kwalificaties van de rechtswetenschappelijke opleidingen in Nederland ligt de vertaling van de algemene doelstellingen van de opleidingen op het gebied van kennis, inzicht, vaardigheden en attitude in eindkwalificaties. Bij deze eindkwalificaties wordt onderscheid gemaakt tussen algemene en vakspecifieke eindkwalificaties. Zie ook hiervoor de zelfstudies van de afzonderlijke opleidingen.

##### *Kennis en inzicht*

De afgestudeerde jurist beheerst de juridische kernleerstukken van de hoofdonderdelen van het Nederlands recht: privaatrecht, staats- en bestuursrecht, strafrecht, en internationaal en Europees recht. Dat geldt zowel voor de materiële als voor de formele aspecten, waarbij bij de studie van het nationale recht ook de Europees- en internationaalrechtelijke dimensie de vereiste aandacht hebben gekregen, voortbouwend op de kennis die in de bachelorfase is opgedaan. (NB: het vorenstaande richt zich primair op opleidingen die civiel effect beogen; waar dat niet het geval is kunnen er afwijkingen bestaan; daarvoor wordt naar de zelfstudies verwezen).

Parate kennis alleen is echter niet voldoende. De halfwaardetijd van juridische kennis wordt immers steeds korter. De eisen die aan juristen worden gesteld zijn daarom steeds flexibeler, actueler en meer divers. Faculteiten streven daarom naar werkelijk inzicht in het recht bij hun studenten, in een academische omgeving waarin de 'waarom-vragen' kunnen bloeien. Dat betekent dat naast de vorenbedoelde vakinhoudelijke kennis, methoden gedoceerd worden om de nieuwste relevante ontwikkelingen en veranderingen bij te houden. Inzicht in de grote juridische families (Common Law, Civil Law), in de historische en filosofische ontwikkeling van het recht en in de methode van rechtsvergelijking moeten geïntegreerd zijn in het



onderwijs. De afgestudeerde moet aldus in staat zijn om permanent zijn juridische kennis te actualiseren en zich eventueel op nieuwe terreinen te specialiseren. Het voorgaande veronderstelt een groeiende nadruk op het verwerven van academische vaardigheden van (levenlang) leren, het verwerven van een internationale attitude, het vertalen van maatschappelijke vraagstukken, het reflecteren op het recht en het zoeken naar vragen en problemen, en naar antwoorden en oplossingen, het verwerven van analytisch vermogen en het aanleren van het vermogen kritisch te denken, schrijven en presenteren.

#### *Vaardigheden*

Essentieel is het vermogen om een juridische casus te kunnen formuleren en oplossen. Daartoe behoort het op adequate wijze kunnen verzamelen, verwerken en waarderen van de relevante feiten en het op een casus toepassen van rechtsregels. Vaardigheden die tijdens de opleiding verworven worden zijn: het opstellen van een probleemstelling en onderzoeksopzet; het analyseren van de relevante gegevens; het juiste gebruik van bronnen; het juridisch kunnen argumenteren en oordelen; helder en correct formuleren (mondeling en schriftelijk); het over de grenzen van het eigen specialisme en van het recht heen kunnen kijken; en onderzoeksvaardigheden.

Een jurist moet bovendien in staat zijn juridische kennis en een juridisch oordeel schriftelijk en mondeling aan vakgenoten en anderen over te dragen. De taal staat als werkinstrument van de jurist centraal. Een correcte, goede en heldere mondelinge en schriftelijke beheersing van de Nederlandse taal (of van de Engelse taal indien de voertaal van de opleiding Engelstalig is) is onontbeerlijk. Voorts mag kennis van de Engelse juridische terminologie in de huidige maatschappelijke context niet ontbreken.

#### *Attitude*

Tijdens de opleiding moet de aankomende jurist zich de rechtscultuur of de rechtsculturen eigen maken. Hij moet een beroepsethische houding ontwikkelen en zich ervan bewust zijn in welke maatschappelijke context het recht functioneert en wat, in samenhang daarmee, zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid is. Het onderwijs en de onderwijsomgeving moeten de student hierbij behulpzaam zijn. Het is essentieel bij de student een natuurlijke belangstelling te wekken en te stimuleren voor juridische vraagstukken en voor het juridisch denken, evenals voor de functie van het recht in de samenleving.

#### *Samengevat*

In de rechtswetenschappelijke opleidingen dient inzicht in de wezenlijke kenmerken van het recht centraal te staan:

- a. de maatschappelijke functie van het recht,
- b. de kernbegrippen, de voornaamste rechtsgebieden binnen het recht en het recht als samenhangend systeem,
- c. de grenzen van het recht, alsook de betrekkelijkheid ervan.

Met de opleidingen wordt beoogd:

- d. kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van het recht te verwerven, evenals algemene academische vaardigheden.
- e. waarbij het recht wordt beschouwd mede in zijn Europese, internationale, en rechtsvergelijkende context.

Voorts:

- f. Onder invloed van de voortschrijdende ontwikkelingen moet bij de doelstelling van de opleiding het accent niet alleen liggen op het verwerven van parate kennis, maar ook op

- het beheersen van de mogelijkheden tot kennisvergaring, kennisverwerking en kennistoepassing.
- g. Tevens mag verwacht worden dat faculteiten inspelen op de diverse niveaus van studenten door middel van extra begeleiding en mentoring enerzijds en anderzijds door talentbeleid voor excellente studenten.
  - h. Studenten ontwikkelen in hun opleiding de benodigde academische vaardigheden. Daaronder wordt in dit kader verstaan:
    - a. het ontwikkelen van competenties (kennis, inzicht, praktische vaardigheden en attitudes) ten aanzien van denken, handelen en communiceren;
    - b. het hanteren van een relevant wetenschappelijk instrumentarium;
    - c. wetenschappelijk communiceren;
    - d. het hanteren van specifieke kennis op het gebied van het recht in een bredere wetenschappelijke, historische, rechtsfilosofische, ethische en maatschappelijk-culturele context door middel van de inbedding daarvan in reguliere cursussen dan wel door het aanbieden van separate vakken;
    - e. het kritisch kunnen omgaan met rechtsregels en rechtspraak en het vermogen om nieuwe oplossingen te zoeken en te vinden;
    - f. het vermogen om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe rechtsgebieden bij te houden en te exploreren; en
    - g. het weten omgaan met de toenemende Europeanisering en internationalisering van het recht.

De wo-bacheloropleiding heeft als belangrijkste doelstelling de voorbereiding op een wo-masteropleiding. De wo-bacheloropleiding bevat daartoe een samenstel van civiel effect vakken en een breed overzicht van het juridische domein, zodat studenten een basis kennis hebben van het recht; een en ander aangevuld met de juridische vaardigheden en academische attitude en vermogens.

Een juridische vervolmaster bouwt hierop voort, in die zin dat daarmee kan worden opgeleid tot de traditionele beroepen, tot advanced masters, tot onderzoeker en tot andere beroepen die een academische achtergrond vereisen en daartoe een master verlangen waarin de academische vaardigheden en kunde en kennis zijn aangescherpt en een aantal kennisdomeinen op meer specialistisch niveau zijn beproefd.

Een aantal te accrediteren bachelor- en masteropleidingen hebben een meer multidisciplinaire inslag (recht en...). De doelstellingen van die opleiding zijn dan ook minder specifiek op het juridische beroepenveld gericht, zonder tevens uit te sluiten dat studenten toch de weg er naar weten te vinden. Deze opleidingen dienen dan ook beoordeeld te worden op wat zij beogen te doen, namelijk afgestudeerden te trainen in raakvlakken tussen een paar disciplines.

#### **4.7. Beroepsvereisten**

*Beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht 'Civiel Effect'*

In het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid van 10 november 2005 is overeengekomen dat aan het masterdiploma het Civiel Effect verbonden kan worden (dat wil zeggen voldaan worden aan de beroepsvereisten voor toelating tot de opleidingen van de advocatuur en de rechterlijke macht) als de student aan de volgende voorwaarden heeft voldaan:

- Aan het masterexamen is de graad Master of Laws (LL.M.) verbonden, en

- het behaalde bachelorexamen en het masterexamen omvatten gezamenlijk tenminste 200 EC juridische vakken, waarvan minimaal 60 op masterniveau, en
- het afsluitend examen getuigt van grondige kennis en inzicht in de volgende rechtsgebieden.

Voor advocaten

- het privaatrecht, met inbegrip van het burgerlijk procesrecht;
- het strafrecht, met inbegrip van het strafprocesrecht, en
- één van de volgende drie vakken: staatsrecht, bestuursrecht met inbegrip van het administratief procesrecht of belastingrecht.

Voor rechterlijke ambtenaren

- burgerlijk recht, met inbegrip van burgerlijk procesrecht;
- strafrecht, met inbegrip van strafprocesrecht;
- bestuursrecht, met inbegrip van bestuursprocesrecht;

*Beroepsvereisten voor de opleiding tot kandidaat-notaris van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie*

Het besluit beroepsvereisten kandidaat-notaris luidt als volgt:

Het in artikel 6, tweede lid, onderdeel a, van de Wet op het notarisambt bedoelde afsluitend examen op het gebied van het recht, dat met goed gevolg afgelegd moet worden om het beroep van kandidaat-notaris te kunnen uitoefenen, omvat de volgende onderdelen:

- a. grondige kennis van en inzicht in de volgende onderdelen van het burgerlijk recht - mede in hun onderlinge samenhang -:
  1. het personen- en familierecht, in het bijzonder het huwelijksvermogensrecht,
  2. het ondernemingsrecht, in het bijzonder het rechtspersonen- en vennootschapsrecht,
  3. het vermogensrecht,
  4. het recht met betrekking tot registergoederen,
  5. het erfrecht, en
  6. het internationaal privaatrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- b. grondige kennis van en inzicht in het executierecht alsmede kennis van en inzicht in het burgerlijk procesrecht, beslag- en faillissementsrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- c. grondige kennis van en inzicht in het belastingrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- d. kennis van en inzicht in het bestuursrecht, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- e. grondige kennis van en inzicht in het recht met betrekking tot het notariaat, in het bijzonder de Wet op het notarisambt;
- f. kennis van en inzicht in bedrijfseconomie, voorzover van belang voor de notariële praktijkuitoefening;
- g. schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in de vorm van een scriptie of een andere gelijkwaardige, schriftelijke, onderzoeksprestatie op juridisch gebied.

*Beroepsvereisten van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs*

Voor fiscale juristen brengt de doelstelling van de opleiding mee dat de verschillende fiscale heffingswetten, inclusief de formele, de internationale en Europese aspecten diepgaand en in evenwichtige mate aan de orde moeten komen. Daarnaast moeten de studenten kennis van de

hoofdlijnen van het privaatrecht, bestuursrecht en de bedrijfseconomie in het curriculum verwerven. Aan sommige opleidingen belastingrecht is het Civiel Effect, in de zin van de zogenaamde ‘togaberoepen’) verbonden, aan andere niet. De Commissie van Beoordeling van de NOB heeft deze statutaire vereisten geoperationaliseerd aldus, dat voor toelating tot het lidmaatschap een aantal materiële eisen aan deze fiscale opleidingen zijn verbonden (zie: <http://www.nob.net/?q=node/107>): minimaal 52 EC dienen besteed te worden aan zuiver belastingrechtelijke vakken, waarvan tenminste 30 in de mastersfase; minimaal 9 EC worden besteed aan privaatrecht, en minimaal 9 EC aan economie.

*Schakelprogramma hbo-rechten*

Overigens zijn bij besluit van 18 september 2008 de beroepsvereisten voor advocatuur en rechterlijke macht, en notaris gewijzigd in verband met de gelijkstelling in het kader van de vereisten voor toetreding tot gereguleerde juridische beroepen, van de aan een hogeschool verkregen graad Bachelor, bij afronding van de opleiding hbo-rechten met een schakelprogramma, met de omvat onderwijseenheden op het gebied van recht die worden aangeboden door een universiteit of de Open Universiteit met een totale studielast van ten minste 60 EC.

## DEEL II: OPLEIDINGSRAPPORTEN



# 1. Rapport over de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, European law school en Fiscaal recht en de masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging en Fiscaal recht van de Universiteit Maastricht

## Administratieve gegevens

### Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Naam opleiding: Rechtsgeleerdheid  
CROHO-nummer: 50700  
Niveau: bachelor  
Oriëntatie: wo  
Studielast: 180 EC  
Graad: Bachelor of Laws  
Variant(en): voltijd<sup>1</sup>  
Locatie(s): Maastricht  
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

### Bacheloropleiding European law school

Naam opleiding: European law school  
CROHO-nummer: 50017  
Niveau: bachelor  
Oriëntatie: wo  
Studielast: 180 EC  
Graad: Bachelor of Laws  
Variant(en): voltijd  
Locatie(s): Maastricht  
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

### Bacheloropleiding Fiscaal recht

Naam opleiding: Fiscaal recht  
CROHO-nummer: 56827  
Niveau: bachelor  
Oriëntatie: wo  
Studielast: 180 EC  
Graad: Bachelor of Laws  
Variant(en): voltijd  
Locatie(s): Maastricht  
Einddatum accreditatie: 7 maart 2012

---

<sup>1</sup> De deeltijdvariant van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid wordt afgebouwd. Sinds het studiejaar 2007/2008 zijn geen nieuwe studenten meer toegelaten. In het studiejaar 2010/2011 worden de laatste verplichte blokken aangeboden. Vanaf studiejaar 2011/2012 staan uitsluitend nog keuzeblokken op het programma. Daarvoor wordt geen apart onderwijs meer in de avonduren aangeboden; deze worden samen met de voltijddopleiding gevolgd. Op dit moment volgen nog 10 studenten de deeltijddopleiding; zij kunnen wel als deeltijdstudent ingeschreven blijven/worden.

### **Masteropleiding Nederlands recht**

Naam opleiding: Nederlands recht  
CROHO-nummer: 66451  
Niveau: master  
Oriëntatie: wo  
Studielast: 60 EC  
Graad: Master of Laws  
Variant(en): voltijd  
Locatie(s): Maastricht  
Einddatum accreditatie: 27 juli 2012

### **Masteropleiding Recht en arbeid**

Naam opleiding: Recht en arbeid  
CROHO-nummer: 60169  
Niveau: master  
Oriëntatie: wo  
Studielast: 60 EC  
Graad: Master of Laws  
Variant(en): voltijd  
Locatie(s): Maastricht  
Einddatum accreditatie: 27 juli 2012

### **Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging**

Naam opleiding: Forensica, criminologie en rechtspleging  
CROHO-nummer: 60171  
Niveau: master  
Oriëntatie: wo  
Studielast: 60 EC  
Graad: Master of Laws  
Variant(en): voltijd  
Locatie(s): Maastricht  
Einddatum accreditatie: 27 juli 2012

### **Masteropleiding Fiscaal recht**

Naam opleiding: Fiscaal recht  
CROHO-nummer: 66827  
Niveau: master  
Oriëntatie: wo  
Studielast: 60 EC  
Graad: Master of Laws  
Variant(en): voltijd  
Locatie(s): Maastricht  
Einddatum accreditatie: 27 juli 2012

Het bezoek van de visitatiecommissie Rechtsgeleerdheid aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht vond plaats op 9, 10 en 11 november 2010.



## 1.0. Structuur en organisatie van de faculteit

### *Profiel en opleidingen*

De faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht profileert zich als een faculteit die juridische bachelor- en masteropleidingen aanbiedt met een Europees en internationaal profiel. De geografische ligging van Maastricht in de Euregio is hierin een belangrijke factor. Maastricht ligt in de directe nabijheid van Luik, Aken, Hasselt en Leuven. Sinds kort is in Brussel een campus van de Universiteit Maastricht geopend. Inmiddels is 30% van de rechtenstudenten afkomstig uit het buitenland. Ook een deel van de docenten verbonden aan de faculteit is afkomstig uit de nabij gelegen buurlanden en het verder gelegen buitenland.

De faculteit verzorgt drie bacheloropleidingen, vier Nederlandstalige masteropleidingen en diverse Engelstalige masteropleidingen in de Rechtsgeleerdheid. Onderstaand volgt een overzicht van de juridische opleidingen die door de faculteit worden aangeboden en in het kader van de onderwijsvisitatie door de commissie zijn beoordeeld.

Opleidingen	Specialisaties
Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid	
Bacheloropleiding European law school	Regular track English track
Bacheloropleiding Fiscaal recht	
Masteropleiding Nederlands recht	Privaat recht Handels- en ondernemingsrecht Staats- en bestuursrecht Strafrecht Togamaster Vrij programma
Masteropleiding Recht en arbeid	Arbeid en gezondheid Arbeid en onderneming
Masteropleiding Forensica, Criminologie & Rechtspleging	
Masteropleiding Fiscaal recht	Directe belastingen Indirecte belastingen International and European Tax Law <sup>2</sup>
Masteropleiding European law school	Ius Commune (optioneel, vanaf 2011) EU Law (optioneel, vanaf 2011)
Masteropleiding Globalisation and Law	Human Rights Corporate and Commercial Law
Masteropleiding International Laws	
Masteropleiding International & European Economic Law	

### *Faculteitsraad*

De faculteitsraad wordt gevormd door gekozen vertegenwoordigers van docenten, ondersteunende medewerkers en studenten. De faculteitsraad heeft op een aantal terreinen van het onderwijsbeleid instemmingsrecht, waaronder facultaire regelingen, het bindend studieadvies, (wijzigen van) onderdelen van de onderwijs- en examenregelingen, de vaststelling van academische, wetenschappelijke richtlijnen, de instelling van opleidingscommissies en de vaststelling van beleidsdocumenten op het terrein van onderwijs,

<sup>2</sup> De faculteit heeft eind december 2010 goedkeuring van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gekregen om op basis van de bestaande accreditatie de specialisatie 'International and European Tax Law' per september 2011 als eigenstandige masteropleiding aan te bieden.

onderzoek en internationalisering. De faculteitsraad heeft daarnaast adviesbevoegdheden ten aanzien van de aanstellingen van hoogleraren, het facultaire budget en overige aangelegenheden.

#### *Faculteitsbestuur en decaan*

De faculteit wordt bestuurd door het faculteitsbestuur. Het faculteitsbestuur bestaat uit een voorzitter en drie leden van de wetenschappelijke staf, waaronder qualitate qua de opleidingsdirecteur. De leden van de wetenschappelijke staf beheren de portefeuilles onderzoek, Engelstalige onderwijsprogramma's en Nederlandstalige onderwijsprogramma's. Aan het faculteitsbestuur zijn twee studenten toegevoegd: één als adviseur en één als toehoorder. De voorzitter van het faculteitsbestuur is tevens de decaan van de faculteit. De decaan is als integraal manager verantwoordelijk voor het dagelijks bestuur en beheer van de faculteit. De decaan wordt hierin bijgestaan door de faculteitsdirecteur.

#### *Opleidingsdirecteur*

De opleidingsdirecteur heeft als voornaamste taak toe te zien op de kwaliteit van het onderwijs en daartoe coördinerend, implementerend, stimulerend en sturend op te treden. De opleidingsdirecteur wordt voor een periode van drie jaar benoemd. De opleidingsdirecteur stuurt de medewerkers van de onderwijskundige stafafdeling EDIT (Educational Development and Information Technology) aan. Deze stafafdeling houdt zich bezig met kwaliteitszorg, onderwijsontwikkeling, staff development, toetsing en ondersteuning van de elektronische leeromgeving. De opleidingsdirecteur geeft samen met faculteitsdirecteur leiding aan het hoofd van het opleidingsinstituut. In het opleidingsinstituut zijn ondergebracht de teams Helpdesk/secretariaat, Admissions, Onderwijsorganisatie, Examen, Stages en PAO, en Stafdiensten.

#### *Capaciteitsgroepen en planningsgroepen*

De faculteit kent de volgende capaciteitsgroepen: Belastingrecht, Internationaal en Europees recht, Grondslagen en methoden van het recht, Privaatrecht, Publiekrecht, Strafrecht en criminologie. De voorzitters van de capaciteitsgroepen zijn lid van het managementteam.

De opleidingsdirecteur stelt jaarlijks, op voordracht van de capaciteitsgroepen, de samenstelling van de planningsgroepen vast. Voor ieder onderwijsblok wordt een planningsgroep bestaande uit een beperkt aantal docenten ingesteld, die tot taak heeft concreet vorm en inhoud te geven aan het onderwijs. De planningsgroep wordt geleid door een blokcoördinator.

#### *Examencommissie*

De faculteit kent een examencommissie, waarin vijf leden van de wetenschappelijke staf die onderwijstaken verzorgen zitting hebben. De examencommissie is verantwoordelijk voor de examinering van de verschillende onderwijsonderdelen.

#### *Opleidingscommissies*

Binnen de faculteit functioneren drie opleidingscommissies. Eén commissie voor de fiscaaljuridische opleidingen, één voor de Nederlandstalige opleidingen en één commissie voor de Engelstalige opleidingen. In de praktijk vergaderen de opleidingscommissies gezamenlijk. De opleidingscommissies hebben een belangrijke rol in de kwaliteitsbewaking van het onderwijs en geven gevraagd en ongevraagd advies aan het faculteitsbestuur over uiteenlopende aspecten van het onderwijs.

#### *Bibliotheekcommissie*

De bibliotheekcommissie werkt nauw samen met de universiteitsbibliotheek. De bibliotheekcommissie functioneert als een adviesorgaan van het faculteitsbestuur met betrekking tot de collectie van de faculteit in de universiteitsbibliotheek.

### *Studentenberaad*

Het studentenberaad bestaat uit de 21 studentleden die zitting hebben in de verschillende commissies, het faculteitsbestuur en de faculteitsraad. Het studentenberaad functioneert als een platform waarin voorstellen van de verschillende faculteitsorganen en van studenten worden besproken om ze vervolgens via de studentvertegenwoordigers via de formele kanalen in te brengen.

## **1.1. Het beoordelingskader**

### **1.1.1. Doelstellingen opleiding**

#### **F1: Domeinspecifieke eisen**

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de eisen die door (buitenlandse) vakgenoten en de beroepspraktijk gesteld worden aan een opleiding in het betreffende domein (vakgebied/discipline en/of beroepspraktijk).

### **Beschrijving**

De zelfevaluatie-rapporten van de bachelor- en masteropleidingen beschrijven de volgende algemene doelstellingen.

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* beoogt studenten academisch te vormen en basiskennis, vaardigheden en inzicht bij te brengen van het Nederlandse recht, alsmede van Europeesrechtelijke en internationale regelgeving die voor het eigen systeem van belang zijn. Daarbij wordt in alle rechtsgebieden aandacht besteed aan de Europese en internationale dimensie en aan de vergelijking met leerstukken en rechtsfiguren in andere landen.

De *bacheloropleiding European law* school beoogt studenten academisch te vormen en basiskennis, vaardigheden en inzicht op het gebied van Nederlands recht, Europees recht en rechtsvergelijking bij te brengen. In de English track behoort een verdieping op het gebied van Nederlands recht tot de mogelijkheden.

De *bacheloropleiding Fiscaal recht* beoogt studenten academisch te vormen en brede basiskennis, vaardigheden en inzicht op het gebied van het fiscale recht bij te brengen.

De doelstellingen van de bacheloropleidingen zijn verbijzonderd in eindkwalificaties. De bacheloropleidingen kennen een aantal gedeelde eindkwalificaties en opleidingsspecifieke eindkwalificaties. Voor een beschrijving van deze kwalificaties wordt verwezen naar bijlage D.

De *masteropleiding Nederlands recht* beoogt studenten diepgaande kennis en begrip bij te brengen van het Nederlandse recht alsmede van Europeesrechtelijke en internationale regelgeving die voor het eigen systeem van belang zijn.

Studenten die de *masteropleiding Recht en arbeid* met succes hebben afgerond worden in staat geacht de complexe problemen op het terrein van Recht en arbeid vanuit een brede context te benaderen.

De algemene doelstelling van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* is het verbreden van inzicht in de juridische beroepsuitoefening en in de plaats en rol van de strafrechtspleging binnen hedendaagse maatschappelijke ontwikkelingen. Met de opleiding wordt beoogd om studenten op te leiden en academisch te vormen die:

- over disciplineoverstijgende kennis beschikken inzake (de achtergronden en oorzaken van en reactie op) criminaliteit, relevante ontwikkelingen binnen de strafrechtspleging en de daarbinnen opererende forensische disciplines;
- in hun toekomstige werkveld de verbinding kunnen leggen tussen het normatieve kader van de jurist enerzijds en het begrippenkader en de denkpatronen van wetenschappelijke vertegenwoordigers van forensische disciplines anderzijds.

Tijdens het bezoek heeft de commissie met de inhoudelijke en formeel verantwoordelijken gesproken over de doelstellingen en eindtermen van de opleiding. Het gesprek richtte zich met name op de oorspronkelijke eindterm: 'heeft de student kennis van en inzicht in de systematiek van het Nederlandse straf- en strafprocesrecht en strafrechtpraktijk, in het bijzonder met betrekking tot de aspecten die gerelateerd zijn aan de bewijsbeslissing en de rol die de forensische disciplines hierbij spelen, en kan de student de ontwikkelingen binnen de strafrechtpleging plaatsen in de maatschappelijke context; danwel heeft de student kennis op het grensgebied van strafrecht en zich in criminologie en/of psychologie verdiept en kan de student deze interdisciplinariteit duiden in de maatschappelijke context'.

De commissie heeft tijdens het bezoek tot uitdrukking gebracht dat wanneer een juridische graad wordt verleend, de eindtermen een nadrukkelijke juridische inslag moeten hebben. In de ogen van de commissie laat het woord 'danwel' ruimte voor een andersluidende interpretatie. De faculteit heeft de wijze waarop de commissie de eindterm interpreteert in overweging genomen en na het bezoek besloten om het woord 'danwel' te vervangen door 'en'. De faculteit heeft de commissie schriftelijk geïnformeerd over de aanpassing van de eindterm.

De *masteropleiding Fiscaal recht* beoogt studenten verdiepende kennis en begrip bij te brengen van het Nederlandse fiscale recht en van internationale en Europeesrechtelijke regelgeving die voor het eigen systeem van belang zijn. Ook voor deze masteropleiding geldt dat bij alle rechtsgebieden aandacht wordt besteed aan de internationale en Europese dimensie en aan de vergelijking met leerstukken en rechtsfiguren in de ons omringende landen

Bovenstaande doelstellingen van de masteropleidingen zijn eveneens verder uitgewerkt in beoogde eindkwalificatie en beschreven in bijlage D.

### **Oordeel**

De commissie heeft de geformuleerde doelstellingen en eindkwalificaties per opleiding grondig bestudeerd.

Op basis van de zelfevaluatierapporten en de gevoerde gesprekken met de inhoudelijk verantwoordelijken en docenten stelt de commissie vast dat de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en masteropleiding Nederlands recht* het meest nationaal georiënteerd zijn. De opleidingen hebben tot doel om studenten academisch te vormen en hen (basis)kennis, vaardigheden en inzicht op het gebied van het (Nederlands) recht bij te brengen.

Ten aanzien van de *bacheloropleiding European law school* stelt de commissie vast dat de opleiding Europees georiënteerd is en gericht op het vergroten van kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van het Nederlands recht, het Europees recht en de rechtsvergelijking.

De commissie stelt verder vast dat de *bacheloropleiding Fiscaal recht* een brede fiscaal juridische basisopleiding is, waarin studenten alle basale fiscaaljuridische competenties worden bijgebracht.

Ten aanzien van de *masteropleiding Fiscaal recht* stelt de commissie vast dat de afgestudeerde specialistische kennis en inzicht ontwikkelt in het vakgebied van de door hem/haar gekozen specialisatie, te weten: directe belastingen, indirecte belastingen of international & European tax law.

De commissie stelt vast dat de *masteropleiding Recht en arbeid* beoogt om studenten zodanig op te leiden dat zij complexe problemen die spelen op het terrein van arbeid en gezondheid respectievelijk arbeid en onderneming vanuit verschillende invalshoeken kunnen benaderen en in samenhang kunnen bezien.

De commissie constateert dat de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* is gericht op het verbreden van inzicht in de juridische beroepsuitoefening en de plaats en rol van de strafrechtspleging binnen hedendaagse maatschappelijke ontwikkelingen. De commissie stelt op basis van de aanvullende schriftelijke informatie over deze opleiding vast, dat een aanscherping van de eindkwalificaties heeft plaatsgevonden. De commissie is van mening dat met deze aanscherping van de eindkwalificaties de opleiding past binnen het juridisch domein. De commissie benadrukt dat de interdisciplinaire doelstelling van deze masteropleiding waardevol is voor de beroepspraktijk, waarbij de commissie ook buiten de juridische beroepen mogelijkheden ziet.

Hoewel er landelijk geen benchmarkgegevens van de juridische opleidingen voor handen zijn, constateert de commissie dat de faculteit in haar zelfevaluatierapporten een aantal opleidingen qua profiel en oriëntatie heeft vergeleken met verwante opleidingen in Nederland.

Zo wordt de *bacheloropleiding European law school* vergeleken met de drie verwante bacheloropleidingen van andere Nederlandse universiteiten. Uit deze vergelijking blijkt dat de Maastrichtse opleiding zich onderscheidt van de andere opleidingen, door de mogelijkheid om de opleiding geheel in het Engels te volgen en vanaf de eerste dag begint met Europees recht en rechtsvergelijking.

Ten aanzien van de *masteropleiding Fiscaal recht* wordt aangegeven dat er binnen Nederland twee categorieën bestaan:

- introducerende masteropleidingen die alle onderdelen van het belastingrecht omvatten, en
- verdiepende masteropleidingen die voortbouwen op aanwezige fiscale kennis bij studenten.

De masteropleiding Fiscaal recht van de Universiteit Maastricht behoort tot de laatste categorie. Vergelijking van de masteropleiding Fiscaal recht (inclusief de specialisaties) van de Universiteit Maastricht met die van andere universiteiten, leert dat deze masteropleiding zich onderscheidend richt op Europese en internationale aspecten. Andere vergelijkbare masteropleidingen leggen meer nadruk op bijvoorbeeld de methodologie van het belastingrecht of op ondernemersfinanciering.

De commissie stelt vast dat de faculteit de doelstellingen en eindkwalificaties per opleiding expliciet heeft beschreven. De commissie is van mening dat het kenmerkende profiel van de faculteit en haar opleidingen (het Europese en internationale perspectief) voldoende tot uitdrukking komt in de geformuleerde eindkwalificaties van de opleidingen

De commissie is van mening dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid aansluiten op het 'Domein Specifiek Referentiekader 2009 WO Rechtsgeleerdheid', vastgesteld door het Disciplineoverlegorgaan Rechtsgeleerdheid op 25 november 2009. De commissie is van oordeel dat de eindkwalificaties van de opleidingen in voldoende mate aansluiten bij de eisen die door vakgenoten en de beroepspraktijk worden gesteld aan de desbetreffende juridische opleidingen.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **F2: Niveau: Bachelor en Master**

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij algemene, internationaal geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een Bachelor of een Master.

### **Beschrijving**

De faculteit heeft de eindkwalificaties van de afzonderlijke bachelor- en masteropleidingen verder uitgewerkt en beschreven, conform de opzet en definities van de Dublin-descriptoren. In de zelfevaluatierapporten zijn per opleiding de descriptoren: 'kennis en inzicht', 'toepassen kennis en inzicht', 'oordeelsvorming', 'communicatie' en 'leervaardigheden' uitgeschreven.

### **Oordeel**

De commissie stelt op basis van de zelfevaluaties en de toelichtingen van de inhoudelijk verantwoordelijken vast, dat eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen Rechtsgeleerdheid concreet zijn uitgewerkt en beschreven conform de systematiek van de Dublin-descriptoren. De commissie is van mening dat het niveau van de bacheloropleidingen en het niveau van de masteropleidingen in voldoende mate tot uitdrukking komen in de concrete uitwerkingen.

Zo wordt bijvoorbeeld voor de *bacheloropleidingen* beschreven dat de afgestudeerde kennis en inzicht heeft in de belangrijkste leerstukken van het Nederlands, het Europees, het Internationaal en/of het Fiscaal recht en in de ondersteunende vakgebieden.

De kwalificaties van de *masteropleidingen* gaan hierop voort. De juridische kennis en inzicht van de masterstudent wordt verbreed en verdiept al naar gelang de gekozen masteropleiding en de specialisatie daarbinnen. Van studenten in de masteropleidingen wordt bijvoorbeeld verwacht dat zij de kennis van het positieve recht overstijgen door te zoeken naar alternatieven en door te anticiperen op nieuwe ontwikkelingen, ook binnen het Europese en Internationale Recht (met name waar deze doorwerken in het nationale rechtstelsel).

Ten aanzien van het toepassen van kennis en inzicht wordt onder andere van de bachelorstudenten verwacht dat zij de juridische technieken van een basisjurist beheersen.

Van masterstudenten wordt onder meer verwacht dat zij regelgeving, jurisprudentie en wetenschappelijke bronnen kunnen interpreteren, kritisch kunnen reflecteren, juridische problemen in de maatschappelijke context kunnen plaatsen, nieuwe ontwikkelingen kunnen bijhouden en nieuwe oplossingen kunnen zoeken.

Studenten die de bacheloropleidingen met goed gevolg hebben doorlopen dienen in het kader van de oordeelsvorming een probleemstelling te kunnen formuleren, in staat te zijn zelfstandig onderzoek te doen naar juridische en relevante wetenschappelijke bronnen, een juridisch oordeel wetenschappelijk te onderbouwen en ethische en andere invalshoeken daarbij te betrekken.

Masterstudenten dienen een complex juridisch probleem in een brede maatschappelijke context te kunnen analyseren, daarbij kennis vanuit verschillende invalshoeken te verzamelen, daaruit juridisch relevante conclusies te trekken en maatschappelijke, culturele aspecten te betrekken in de oordeelsvorming.

Ten aanzien van de communicatie wordt van bachelorstudenten verwacht dat zij op academisch niveau zelfstandig en in teamverband een juridische casus zowel schriftelijk als mondeling kunnen oplossen, daarover vragen kunnen beantwoorden, feedback kunnen geven en ontvangen, als gesprekleider kunnen optreden, juridisch kunnen argumenteren en Engelse juridische terminologie kunnen hanteren.

In de masteropleidingen wordt vervolgens verwacht dat studenten ook in staat zijn nieuwe vraagstukken te exploreren en daarover te communiceren, ook in het Engels. Verder wordt van afgestudeerden aan de masteropleidingen verwacht dat zij in staat zijn te onderhandelen en online te discussiëren.

Met betrekking tot de leervaardigheden dienen bachelorstudenten aan het eind van de opleiding in staat te zijn om zich snel nieuwe kennis eigen te maken en bestaande kennis te verbreden en te verdiepen. De afgestudeerde moet in staat zijn een aansluitende masteropleiding met goed gevolg af te ronden.

Van afgestudeerden aan de masteropleidingen wordt verwacht dat zij het vermogen hebben zelfstandig een complexe juridische casus te analyseren en op te lossen en dat zij in staat zijn een aansluitende opleiding waarin een grote mate van autonomie en zelfsturing wordt gevraagd te volgen. Dit kan een (beroepsgerichte) postinitiële opleiding of een advanced masteropleiding zijn.

De commissie is van mening dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen en de concrete uitwerkingen in eindtermen waarbij de Dublin-descriptoren zijn gehanteerd, in voldoende mate aansluiten bij algemene, internationale geaccepteerde beschrijvingen van de kwalificaties van een bachelor- en een masteropleiding. De commissie merkt daarbij op dat doelstellingen, eindkwalificaties en de uitwerking daarvan in concrete eindtermen niet geheel eenduidig en consequent zijn geformuleerd in de zelfevaluatierapporten. Zo worden onder de doelstellingen en eindkwalificaties al onderdelen van het programma beschreven en worden onder de Dublin descriptor 'kennis en inzicht' ook vaardigheden beschreven.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **F3: Oriëntatie WO:**

De eindkwalificaties van de opleiding sluiten aan bij de volgende beschrijvingen van een Bachelor en een Master:

- De eindkwalificaties zijn ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke discipline, de internationale wetenschapsbeoefening en voor daarvoor in aanmerking komende opleidingen de relevante praktijk in het toekomstige beroepenveld.
- Een WO-bachelor heeft de kwalificaties voor toegang tot tenminste één verdere WO-studie op masterniveau en eventueel voor het betreden van de arbeidsmarkt.
- Een WO-master heeft de kwalificaties om zelfstandig wetenschappelijk onderzoek te verrichten of multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in een beroepspraktijk waarvoor een WO-opleiding vereist is of dienstig is.

### **Beschrijving**

Voor een beschrijving van de doelstellingen en eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen worden verwezen naar respectievelijk facet 1 en bijlage D.

Het ‘civiel effect’ is een eindkwalificatie die vanuit de beroepsleiding advocatuur en rechterlijke macht wordt gevraagd om toegelaten te worden tot de advocatuur of in aanmerking te komen voor een benoeming als rechter of officier van justitie. Het civiel effect kan echter niet behaald worden door uitsluitend een juridische bacheloropleiding af te ronden. Ook dienen juridische vakken op masterniveau gevolgd te worden. Tezamen kan daarmee aan de eisen van civiel effect worden voldaan.

De zelfevaluatierapporten geven aan dat de *bacheloropleidingen* de benodigde kennis op het gebied van het burgerlijk- en burgerlijkprocesrecht, het straf- en strafprocesrecht en het bestuurs- en bestuursprocesrecht voortbrengen, waarop kan worden voortgebouwd in de juridische masteropleiding. Bij de English track van de bacheloropleiding European law school is dit van toepassing op de studenten die de minor Nederlands recht volgen.

Het zelfevaluatierapport van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* beschrijft dat de student die met succes de bacheloropleiding heeft afgerond, in staat wordt geacht tot een zelfstandige uitoefening van beroepen waarvoor een academische, juridische bacheloropleiding wordt verlangd. Het betreft dan voornamelijk functies die van algemeen juridische aard zijn zoals griffier bij de rechtbank, maar ook meer algemene functies zoals die van beleidsmedewerker. Daarnaast heeft de afgestudeerde zodanige kennis en vaardigheden opgedaan dat hij met goed gevolg de masteropleiding Nederlands recht dan wel een andere aansluitende juridische masteropleiding kan doorlopen.

De student die succesvol de *bacheloropleiding European law school* heeft afgerond, wordt ook in staat geacht tot een zelfstandige uitoefening van beroepen van algemeen juridische aard waarvoor een academische bacheloropleiding wordt verlangd. Voor de afgestudeerden aan deze opleiding geldt in het bijzonder dat zij de beroepskeuze in verschillende landen en rechtsstelsels kunnen overwegen. Afgestudeerden hebben zodanige kennis en vaardigheden opgedaan dat zij met goed gevolg de masteropleiding European law school of een andere juridische masteropleiding kunnen doorlopen. De Engelstalige masteropleidingen van de faculteit liggen qua inhoud in het verlengde van de bacheloropleiding European law school.

Het zelfevaluatierapport beschrijft dat studenten die de *bacheloropleiding Fiscaal recht* succesvol hebben afgerond, in staat zijn tot een zelfstandige beroepsuitoefening in algemeen fiscaal-



juridische beroepen. In het bijzonder in ondersteunende beroepen, zoals assistent van de fiscalist, aangiftemedewerker of controleur bij de Belastingdienst. Tevens zijn afgestudeerden in staat met goed gevolg de masteropleiding Fiscaal recht dan wel een andere aansluitende (internationale) masteropleiding te doorlopen.

De eindkwalificaties zoals die vanuit de beroepsleiding, in het bijzonder de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB), worden gesteld om toegelaten te worden tot de beroepsgroep kunnen echter niet behaald worden door alleen de bacheloropleiding. De eisen van de NOB zijn zodanig dat niet kan worden volstaan met de bacheloropleiding. Hiervoor is ook een fiscale masteropleiding nodig.

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat de *masteropleiding Nederlands recht* beoogt studenten academisch te vormen en zodanige kennis, vaardigheden en inzicht op het gebied van het recht bij te brengen dat zij in staat zijn tot een zelfstandige beroepsuitoefening in juridische beroepen, in het bijzonder van de gekozen specialisatie binnen de masteropleiding. De opleiding bouwt voort op studietechnische vaardigheden die in een bacheloropleiding zijn opgebouwd. In aansluiting op de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid geeft de masteropleiding ‘civiel effect’ en daarmee toegang tot de beroepsopleidingen voor klassieke juridische beroepen, te weten de advocatuur en de rechterlijke macht. Afgestudeerden worden in staat geacht tot een zelfstandige uitoefening van beroepen waarvoor een academische, juridische masteropleiding wordt verlangd. Dit zijn functies van algemeen juridische aard en juridische beroepen die passen bij de gekozen specialisatie, zowel bij de overheid als in het bedrijfsleven. De specialisatie ‘Togamaster’ biedt extra verdieping op het terrein van de togaberoepen en leidt tot vrijstellingen in de beroepsopleiding van de Nederlandse Orde van Advocaten.

De *masteropleiding Recht en arbeid* beoogt studenten academisch op te leiden en zodanige kennis, vaardigheden en inzicht op het gebied van het recht te verschaffen dat zij in staat zijn tot een zelfstandige beroepsuitoefening in een algemeen juridische functie in een specialistische functie op het terrein arbeid en gezondheid of het terrein arbeid en onderneming. Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat de opleiding de wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen volgt. De opleiding sluit aan bij de groeiende behoefte in de beroepspraktijk aan afgestudeerden, die de complexe problemen die spelen op het terrein van arbeid en gezondheid respectievelijk arbeid en onderneming vanuit verschillende invalshoeken kunnen benaderen en die leerstukken die tot verschillende rechtsgebieden behoren, in onderlinge samenhang kunnen bezien

Als de masteropleiding in aansluiting op de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is afgerond, geeft het diploma zogenaamd ‘civiel effect’. Echter aan functies in de beleids sfeer, bijvoorbeeld bij een overheidsinstelling, een publieke/private uitvoeringsinstelling, of bij een personeelsafdeling in het bedrijfsleven wordt deze eis niet altijd expliciet gesteld. Deze functies staan daarom ook open voor personen met een niet-juridische bacheloropleiding die de masteropleiding Recht en arbeid met succes hebben afgerond.

De eindkwalificaties van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* geven aan dat afgestudeerden zowel kennis als begrip hebben van het Nederlandse straf(proces)recht als van de (inter)nationale ontwikkelingen binnen de criminologie en binnen een aantal forensische disciplines die voor de rechtspleging van groot belang zijn. Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat bij de formulering van de eindkwalificaties van deze opleiding is ingespeeld op de wetenschappelijke en maatschappelijke ontwikkelingen in de rechtspleging. De geformuleerde eindkwalificaties hebben een multidisciplinair karakter en omvatten een combinatie van

theorie en praktijk. De masteropleiding bereidt de studenten zowel in theoretische als in praktische zin voor op de beroepspraktijk.

De eindkwalificaties zoals die vanuit de beroepsleiding (advocatuur, rechterlijke macht) worden gesteld om toegelaten te worden tot de advocatuur of in aanmerking te komen voor een benoeming als rechter of officier van justitie ('civiel effect') kunnen alleen behaald worden als naast de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging een WO-bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid is afgerond.

In de *masteropleiding Fiscaal recht* wordt de student geacht om in betrekkelijk korte tijd tot verdere verbreding of specialisatie te komen in het Fiscaal recht. De student heeft specialistische kennis en inzicht op het vakgebied van de gekozen specialisatieaantekening. Daarbij dient de student een wetenschappelijk-kritisch besef verder te ontwikkelen en juridische vaardigheden aan te leren, zodanig dat hij/zij een persoonlijke, kritische attitude eigen maakt.

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat afgestudeerden aan de masteropleiding Fiscaal recht zodanige kennis, inzicht en vaardigheden op het gebied van het Fiscaal recht hebben dat zij in staat zijn tot zelfstandige uitoefening van juridische beroepen op een gevorderd, academisch niveau waaronder dat van wetenschappelijk onderzoeker. Dit kan zowel voor de Nederlandse als de internationale en Europese beroepspraktijk gelden. De afgestudeerden zijn daarnaast in staat om een postgraduate opleiding te volgen die in het verlengde ligt van de masteropleiding.

Succesvolle afronding van de bachelor- en masteropleiding Fiscaal recht geeft toegang tot de beroepsopleiding van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB).

Een voltooide masteropleiding Fiscaal recht kan leiden tot het behalen van het civiel effect, mits een kwalificerende fiscaaljuridische bacheloropleiding is doorlopen en in de keuzeruimte van de masteropleiding het blok civiele rechtspleging (=burgerlijk procesrecht) is gevolgd.

## **Oordeel**

### *Bacheloropleidingen*

Ten aanzien van de bacheloropleidingen stelt de commissie vast dat in eindkwalificaties (beschreven onder facet 1 en bijlage D) voldoende en relevante wetenschappelijke/academische elementen zijn opgenomen. Zo omvatten de eindkwalificaties van de bacheloropleidingen bijvoorbeeld “problemen analyseren, zelfstandig bronnenonderzoek doen, kritische vragen stellen, oplossingen aandragen”, “mondeling en schriftelijk goed kunnen uitdrukken op academisch en op professioneel niveau,” en “het vormen en expliciteren van een oordeel om uiteindelijk tot een open kritisch-wetenschappelijke attitude te komen”.

De commissie stelt daarbij vast dat ook in de uitwerking van de eindkwalificaties naar de Dublin- descriptoren ‘toepassen van kennis’ en inzicht en ‘oordeelsvorming’ (zie facet 2 en bijlage E) de relatie is gelegd met de eisen vanuit de wetenschappelijke discipline en de beroepspraktijk.

Op basis van de geformuleerde eindkwalificaties van de juridische bacheloropleidingen en de uitwerking daarvan naar de Dublin-descriptoren, is commissie van oordeel dat de eindkwalificaties van de bacheloropleidingen in voldoende mate zijn ontleend aan de eisen vanuit de wetenschappelijke discipline.

Op basis van de geformuleerde eindkwalificaties stelt de commissie vast dat de student na voltooiing van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* met goed gevolg de masteropleiding Nederlands recht dan wel een andere aansluitende masteropleiding kan doorlopen. Ten aanzien van de *bacheloropleiding European law school* stelt de commissie vast dat deze toegang biedt tot de masteropleiding European law school en de andere (Engelstalige) juridische masteropleidingen. De commissie is van mening dat de brede *bacheloropleiding Fiscaal recht* in voldoende mate aansluit bij de verdiepende masteropleiding Fiscaal recht.

#### *Masteropleidingen*

De commissie stelt vast dat in de eindkwalificaties van de masteropleidingen expliciet is opgenomen dat studenten in staat zijn verworven kennis en onderzoeksvaardigheden toe te passen door complexe problemen te identificeren, te analyseren, op te lossen en logische verbanden te leggen. Daarnaast dienen zij in staat te zijn om vanuit verschillende gezichtspunten een oordeel te vormen en te expliciteren, een juridisch relevante en academisch verantwoorde conclusie te synthetiseren en een open kritisch-wetenschappelijke attitude aan te nemen.

De commissie concludeert dat afgestudeerden van de masteropleidingen de vaardigheden dienen te hebben om wetenschappelijke kennis en inzichten te vertalen naar juridisch onderbouwde argumentaties. Zij moeten een wetenschappelijk betoog op waarde kunnen schatten en kritisch kunnen denken, handelen en reflecteren.

De commissie is van oordeel dat de eindkwalificaties van de *masteropleidingen* in voldoende mate zijn ontleend aan eisen vanuit de wetenschappelijke discipline. Ten aanzien van de masteropleidingen stelt de commissie ook vast dat bij de verdere uitwerking van de eindkwalificaties naar de Dublin-descriptoren aansluiting is gezocht met de eisen vanuit de wetenschappelijke discipline, de toekomstige beroepspraktijk en mogelijke vervolgoopleidingen.

De commissie stelt vast dat de masteropleidingen concreet opleiden voor zowel algemeen juridische beroepen als meer gespecialiseerde juridische functies. De commissie is daarbij van oordeel dat de masteropleidingen in voldoende mate de kwalificaties hebben om multi- en interdisciplinaire vraagstukken op te lossen in de juridische beroepspraktijk. Op basis van de zelfevaluatierapporten en de gesprekken met docenten en alumni stelt de commissie vast dat de eindkwalificaties van de bachelor- en masteropleidingen in voldoende mate zijn ontleend aan de relevante praktijk in het toekomstige beroepenveld.

De commissie stelt tevens vast dat de faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht ervoor heeft gekozen de leerstof die verplicht is voor het civiel effect, onder te brengen in de bachelor- en masteropleidingen. Dit betekent dat alle mogelijke combinaties van de aangeboden juridische bacheloropleidingen en de juridische masteropleidingen, kunnen leiden tot het civiel effect.

Ten aanzien van het civiel effect in relatie tot de *English track van de bacheloropleiding European law school* merkt de commissie op dat zij deze (eind)kwalificatie minder voor de hand vindt liggen voor deze opleiding. De commissie geeft onder facet 6 (samenhang programma) een nadere beschrijving van en toelichting op haar overwegingen.

Ten aanzien van de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging merkt de commissie op dat de voorziene aanpassing van het curriculum in het studiejaar 2011-2012,

waarmee het juridisch karakter van de opleiding wordt versterkt, haar twijfels over de juistheid van de toekenning van civiel effect (in combinatie met een juridische bachelor) wegneemt.

De commissie heeft verder geconstateerd dat in de bachelor- en masteropleiding Fiscaal recht aansluiting is gezocht met de toelatingseisen van de beroepsopleiding van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **Oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding**

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Doelstellingen opleiding. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel voldoende, voor de bacheloropleiding European law school luidt het voldoende en voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel voldoende, voor de masteropleiding Recht en arbeid luidt het voldoende, voor de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging luidt het voldoende en voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende.

### **1.2.2. Programma**

#### **Beschrijving van de programma's**

De programma's van de opleidingen zijn als bijlage E opgenomen in dit rapport. De bachelor- en masteropleidingen van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid kunnen uitsluitend in voltijd worden gevolgd.

#### *Bacheloropleidingen*

Het eerste studiejaar van de bacheloropleidingen is een gemeenschappelijk jaar. Dit propedeutisch jaar voorziet in een grondige inleiding in de juridische hoofdvakgebieden en geeft tevens een oriëntatie op de vervolgmogelijkheden. Parallel aan de hoofdvakken (blokken) is een vaardigheidstroom voor juristen gerosterd. Alle bacheloropleidingen worden afgesloten met een bacheloressay.

In de inleiding wordt vooral aandacht besteed aan onderwerpen die het recht als geheel raken en niet enkel deelgebieden. Er is een mix tussen positief recht en metajuridische verdieping. Studenten worden werkenderwijs vertrouwd gemaakt met de werking van 'the Rule of Law'. In het eerste blok ligt daarbij nadruk op het constitutionele en Europese recht. Vanaf de eerste blokperiode wordt het Europese en/of internationale perspectief in het onderwijs betrokken.

De verdieping vindt plaats in de daaropvolgende blokken in het eerste en tweede jaar, onder meer door het geven van speciale opdrachten, maar ook door middel van ondersteunende colleges door experts uit de vakgebieden en de rechtspraktijk.

Het programma van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* kent een verplichte fase van tweeënhalf jaar. Het laatste semester van de opleiding is gereserveerd voor keuzevakken en het schrijven van het bacheloressay. Een minoraantekening kan worden behaald door de keuzeruimte te vullen met een bepaalde combinatie van drie onderwijsblokken (18 studiepunten). De faculteit biedt de volgende minoren aan: 'Mens en maatschappij', 'Recht in de multiculturele samenleving', 'Criminaliteit en samenleving', 'Gezondheidsrecht', 'Recht en bedrijf', 'Recht en fiscus', 'Law and governance in Europe', 'Human rights law', 'Criminal justice and human rights', 'European public law' en de 'Togaminor'. De Togaminor heeft een afwijkende invulling en is verticaal opgezet. Vanaf het tweede semester in het eerste studiejaar kunnen studenten, mits de eerste twee onderwijsblokken met een voldoende zijn afgesloten, meedraaien in de advocatenpraktijk die verbonden is aan de faculteit. Bachelorstudenten kunnen zo vanaf hun eerste jaar een togaminor opbouwen. In het eerste jaar draaien zij mee met een zaak, vanaf het intakegesprek en bij alle vervolcontacten. Zij schrijven hierover een paper. Door tijdens hun reguliere blokken en practica specifieke opdrachten procesrechtelijk in te vullen, en vervolgens specifieke keuzeblokken te volgen, voltooien zij hun minor.

De interfacultaire minorprogramma's van de Universiteit Maastricht staan ook open voor de student Rechtsgeleerdheid. Daarnaast bieden de andere faculteiten eigen minorprogramma's en keuzevakken aan die veelal ook door de juridische student gevolgd kunnen worden. De student heeft hiervoor goedkeuring nodig en is gebonden aan de 18 studiepunten voor keuzevakken. De keuzeruimte kan ook gedeeltelijk worden ingevuld met een stage (12 studiepunten), zowel in Nederland als in het buitenland. Dat gebeurt bij diverse organisaties en instellingen, zoals advocatenkantoren, rechterlijke instanties, overheden, Europese instellingen, (multinationale) bedrijven en non-gouvernementele organisaties. Daarnaast is het mogelijk om binnen de keuzeruimte deel te nemen aan pleitwedstrijden (op uitnodiging). Tenslotte bestaat de mogelijkheid om aan het einde van de studie een periode bij een van de buitenlandse partneruniversiteiten te studeren en met de daar gelopen vakken de keuzeruimte in te vullen.

De *bacheloropleiding European law school* heeft een Europese oriëntatie en het programma bestaat uit een inleiding en verdieping op alle hoofdvakgebieden in het recht en uit een doorlopende vaardighedenstroom. Het programma van de bacheloropleiding European law school kent twee varianten: een Nederlandstalig programma (Regular track) en een Engelstalig programma (English track). Het programma van de Regular track kent een volledig verplicht programma van drie jaar. Het zelfevaluatierapport geeft aan dat hiermee wordt gewaarborgd dat afgestudeerden na afronding van de masterfase in aanmerking komen voor civiel effect (verplicht Nederlandstalig deel) en dat zij tegelijkertijd een intensief programma Europees recht en rechtsvergelijking kunnen doorlopen (verplicht Engelstalig deel).

In de English track zijn de eerste drie semesters verplicht; zij bestaan uitsluitend uit Engelstalige blokken. In het vierde semester kunnen studenten Nederlandstalige juridische blokken volgen. Dit ter voorbereiding op een minor Nederlands recht, die zij in het derde jaar kunnen volgen en waarmee zij na afronding van de masteropleiding civiel effect kunnen behalen. De overige studenten, die niet voor civiel effect opteren, blijven Engelstalige blokken volgen. Hun derde jaar bestaat uit keuzeruimte die zij kunnen invullen met Engelstalige keuzeblokken, externe vakken, stages en/of een verblijf in het buitenland.

Het programma van de *bacheloropleiding Fiscaal recht* biedt geen keuzeruimte. Het driejarige programma is volledig verplicht om zowel alle fiscale basisvakken als een goede combinatie van Nederlandsrechtelijke, fiscaalrechtelijke en economische blokken aan te kunnen bieden.

In aanvulling op de reguliere programma's van de bacheloropleidingen, biedt de faculteit ook mogelijkheden voor studenten om supplementaire activiteiten te verrichten:

- In het eerste studiejaar kunnen studenten zich opgeven voor deelname aan de International client counseling competition (ICCC), waarvan Maastricht de Nederlandse voorcompetitie coördineert. De ICCC is geen traditionele pleitwedstrijd, maar een oefening van vaardigheden die belangrijk zijn voor een effectieve communicatie tussen advocaat en cliënt. Studenten spelen de rol van advocaten in een interactie met een cliënt die door een (professionele) toneelspeler wordt gespeeld.
- De faculteit heeft een Talentscoutingprogramma, dat bestemd is voor de beste en meest gemotiveerde studenten van de faculteit. Het programma kent twee onderdelen:
  - 1) Een honoursprogramma voor excellente bachelorstudenten die de propedeuse hebben afgerond. Het programma wordt gekenmerkt door inhoudelijke diepgang, kleinschaligheid en persoonlijke begeleiding. De meest getalenteerde en gemotiveerde studenten krijgen in het tweede en derde studiejaar een extra uitdaging en maken in een vroeg stadium kennis met het zelfstandig uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Elk jaar worden maximaal tien studenten tot dit honoursprogramma toegelaten.
  - 2) Aan studenten die het eerste jaar van hun studie hebben afgerond met een gemiddeld eindcijfer van zeven of hoger wordt de mogelijkheid geboden te solliciteren naar een student-tutorplaats. Geselecteerde studenten ontvangen in hun tweede studiejaar een opleidingsprogramma dat hen optimaal voorbereidt op het tutorschap. De studenten die dit opleidingsprogramma met goed gevolg hebben doorlopen kunnen als zij in hun derde studiejaar zitten in het onderwijs worden ingezet, met name in de onderwijsblokken in het eerste studiejaar. Per studiejaar worden ongeveer tien student-tutores ingezet, niet meer dan twee à drie per blok of practicum. Tijdens hun uitvoerende werk krijgen zij coaching.
- In het derde jaar kunnen gemotiveerde studenten die zich in onderzoek willen bekwamen meedoen met het Maastricht research based learning (MARBLE) project. Dit is een universiteitsbreed Siriusprogramma, waarin studenten actief betrokken worden bij een (inter)facultair onderzoeksproject. Zij brengen daar dan ook hun keuzeonderwijs en scriptie onder.

### *Masteropleidingen*

De onderwijsprogramma's van de Nederlandstalige, initiële masteropleidingen van de faculteit der Rechtsgeleerdheid hebben een looptijd van één jaar en bestaan uit acht blokken (=vakken) van elk zes studiepunten. De onderwijsblokken zijn een combinatie van verplichte blokken, semiverplichte blokken (= gerichte, gebonden keuzemogelijkheid) en overige keuzeblokken.

In de masteropleidingen zijn de vaardigheidstrainingen geïntegreerd in het vakinhoudelijke onderwijs; er is dus geen sprake van een aparte vaardigheidstroom.

Evenals in de bacheloropleidingen, kan de keuzeruimte in masteropleidingen ingevuld worden met een stage. Alle masteropleidingen worden afgesloten met een masterthesis, waarvoor in het onderwijsprogramma twee periodes zijn gereserveerd waarin geen onderwijs wordt gegeven.

Het onderwijsprogramma van de *masteropleiding Nederlands recht* kent zes specialisaties:

1. De specialisatie Handels- en ondernemingsrecht is gefundeerd op twee pijlers: het (internationale) handelsrecht en het (internationale en Europese) ondernemingsrecht. Ook dit programma omvat vijf verplichte blokken en drie keuzeblokken. De verplichte blokken zijn: 'Ondernemingsrecht', 'Insolventierecht', 'European company law', 'Intellectual property law' en 'International and comparative commercial law'.
2. Ook de specialisatie Strafrecht kent vijf verplichte blokken en drie keuzeblokken. De verplichte blokken zijn: 'Verdieping strafprocesrecht', 'Capita criminologie', 'European criminal law', 'Verdieping materieel strafrecht' en 'Sancties'. De masterthesis dient een strafrechtelijke of criminologische vraagstelling te bevatten.
3. Het programma van de specialisatie Staats- en bestuursrecht omvat twee pijlers van het publiek recht: het staatsrecht en het bestuurs(proces)recht. Binnen het programma kan de student het accent leggen op òf het staatsrecht òf het bestuursrecht door middel van een 'vijf-uit-acht-variant'. Uit acht beschikbare vakken dient de student er minimaal vijf te kiezen.
4. De specialisatie Togamaster heeft een programma dat onder meer bestaat uit een intensieve stage die trainingen in het procesrecht op alle rechtsgebieden en in procedeevaardigheden combineert met actieve deelname aan de dagelijkse werkzaamheden op een advocatenkantoor. In dit praktijkgerichte half jaar worden de verplichte blokken togarecht en togavaardigheden gevolgd. Daarnaast bestaat het programma uit de verplichte blokken civiele rechtspleging en bewijs in strafzaken en uit twee keuzeblokken.
5. In het vrij programma dient de student een keuze van vijf blokken te maken uit het aanbod binnen de masteropleiding Nederlands recht. Daarnaast kan een keuze gemaakt worden uit blokken van een andere masteropleiding en/of een stage. De samenhang van deze specialisatie wordt bepaald door de student, zodat die zal passen bij het eigen (studie)loopbaantraject.

De *masteropleiding Recht en arbeid* kent twee specialisaties:

1. De specialisatie Arbeid en gezondheid heeft een onderwijsprogramma dat bestaat uit vier verplichte blokken: 'Arbeidsrecht', 'Sociale zekerheid', 'Gezondheidsrecht' en 'Beleid en evaluatie'. Daarnaast dienen twee blokken uit een begrenst aanbod van vijf blokken gekozen te worden. Tot slot dient de student twee keuzeblokken te volgen.
2. De specialisatie Arbeid en onderneming kent vijf verplicht blokken: 'Arbeidsrecht', 'Ondernemingsrecht', 'Sociale zekerheid', 'Insolventierecht', 'European labour law and social security law' en 'Geschillen in de onderneming'. Daarbij dient één blok gevolgd te worden uit een aanbod van vier blokken en twee keuzeblokken.

Ook binnen deze masteropleiding kunnen de keuzeblokken ingevuld worden met een stage.

Met betrekking tot de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* kon de commissie op basis van het zelfevaluatierapport en de toelichtende gesprekken met de opleidingsdirecteur en opleidingscoördinator nog niet vaststellen of het programma het juridische gehalte voldoende waarborgt. Aan het einde van het bezoek heeft de faculteit een pakket met daarin alle blokboeken (studiehandleidingen) van de opleiding aan de commissie meegegeven. De commissie heeft deze blokboeken bestudeerd en geanalyseerd, waarbij de commissie heeft aangegeven welke vakken in haar ogen als juridisch gekwalificeerd kunnen worden en welke niet. De commissie is vervolgens tot de conclusie gekomen dat de juridische component van enkele blokken niet voldoende was om van een volwaardige juridische opleiding te kunnen spreken. De opleiding is hiervan op de hoogte gesteld. De commissie heeft de opleiding medegedeeld dat in haar ogen een juridische opleiding in elk geval 24 studiepunten aan juridische vakken kent en wordt afgesloten met een juridische masterscriptie.

De opleiding heeft daarop in november 2010 schriftelijk medegedeeld dat de inhoud van de blokken, die de commissie als te weinig juridisch kwalificeerde, in de komende tijd zodanig wordt omgebogen dat de juridische component in elk van die blokken helder zichtbaar wordt en een prominente plaats krijgt toebedeeld. De blokken zullen worden opgezet rondom een juridische casus/thema, waarbij juridische literatuur, waaronder de desbetreffende jurisprudentie, een belangrijke plaats in het blok zal innemen. Om dit goed gestalte te kunnen geven zal in iedere planningsgroep minimaal één jurist worden opgenomen. Zodra deze wijzigingen zijn doorgevoerd, acht de faculteit een apart 'civiel effect' traject niet langer nodig.

In een volgende brief van februari 2011 heeft de decaan de commissie geïnformeerd dat is besloten om onmiddellijk aan de slag te gaan met de herziening van de blokken die als te weinig juridisch zijn gekwalificeerd: 'Criminalistiek', 'Forensische psychopathologie' en 'Forensische accountancy'. De decaan schrijft dat reeds een begin is gemaakt met de herziening van deze vakken en dat deze binnen twee maanden zodanig zijn aangepast dat het juridische gehalte is geborgd, in ieder geval ruimschoots vóór de aanvang van het studiejaar 2011/2012. De afsluitende masterthesis zal voor alle studenten verplicht een juridisch karakter hebben.

Het programma van de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging omvat acht blokken van elk zes studiepunten. Hiervan zijn vier blokken verplicht, te weten: 'Rechtspsychologie en bewijs', 'Capita selecta criminologie', 'Criminalistiek', en 'Bewijs in strafzaken'. De overige vier blokken dienen gekozen te worden uit een afgekaderd aanbod van acht blokken. In plaatst van deze semiverplichte blokken kan ook worden deelgenomen aan het project 'Gerede twijfel'.

De *masteropleiding Fiscaal Recht* heeft die specialisaties:

1. De specialisatie Directe belastingen kent vijf verplichte blokken, te weten: 'Fiscaal concernrecht', 'International and European tax law', 'Verdieping formeel belastingrecht', 'Estateplanning': bedrijfsopvolging en 'Pensioen'. Daarnaast moet gekozen worden tussen het blok 'Ondernemingsrecht' en het blok 'European value added tax'. Tevens dienen twee keuzeblokken gevolgd te worden.
2. De specialisatie Indirecte belastingen heeft zeven verplichte blokken en één keuzeblok. De verplichte blokken zijn: 'Fiscaal concernrecht', 'International and European tax law', 'European value added tax', 'Verdieping formeel belastingrecht', 'Estateplanning: bedrijfsopvolging', 'Capita selecta omzetbelasting' (Universiteit van Tilburg) en 'Indirecte belastingen en internationale handel' (Vrije Universiteit Amsterdam). De zelfevaluatie geeft aan dat dit programma in samenwerking met de twee partneruniversiteiten wordt aangeboden omdat geen van de universiteiten afzonderlijk voldoende kennis kan waarborgen om een dergelijke specialisatie aan te bieden.
3. De specialisatie International en European tax law kent zes verplichte blokken, een gebonden keuzeblok en een keuzeblok. De verplichte blokken in deze specialisatie zijn: 'European value added tax', 'International and European tax law', 'Tax policy in the European Union', 'Cross border taxation of human capital', 'International taxation of business income' en 'International tax planning and transfer pricing'. Er dient een keuze gemaakt te worden tussen het blok 'Comparative corporate taxation' en het blok 'Fiscaal concernrecht'.



**F4: Eisen WO**

Het programma sluit aan bij de volgende criteria voor het programma van een HBO- of een WO-opleiding:

- Kennisontwikkeling door studenten vindt plaats in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek binnen relevante disciplines.
- Het programma sluit aan bij ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke discipline(s) door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën.
- Het programma waarborgt de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van wetenschappelijk onderzoek.
- Bij daarvoor in aanmerking komende opleidingen heeft het programma aantoonbare verbanden met de actuele praktijk van de relevante beroepen.

**Beschrijving**

Het onderzoek in de faculteit der Rechtsgeleerdheid is ondergebracht in twee onderzoekscholen: 'Ius Commune' en 'Rechten van de Mens'. De zelfevaluatie rapporten beschrijven dat de rechtsvergelijkende, Europese en internationale benadering, waarmee de faculteit zich in het onderzoek profileert, in alle opleidingen van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid terugkomt. Vanaf de eerste blokperiode wordt het Europese en internationale perspectief in het onderwijs betrokken.

*Bacheloropleidingen*

In het gezamenlijke eerste jaar van de bacheloropleidingen vindt vaardigheidsonderwijs plaats, gericht op het ontwikkelen van academische en wetenschappelijke competenties. In het eerste semester wordt ondermeer aandacht besteed aan onderzoeksvaardigheden via de methode van casus oplossen. Het vaardigheidsonderwijs in het tweede semester is gewijd aan de methoden van rechtsvergelijking. Studenten voeren hierin zelfstandig en groepsgewijs onderzoeksoopdrachten uit. De bacheloropleidingen worden afgesloten met een essay, waarin de student verslag doet van een juridisch wetenschappelijk onderzoek dat hij zelfstandig en individueel uitvoert.

De zelfevaluatie rapporten van de bacheloropleidingen geven aan dat voor excellente bachelorstudenten die de propedeuse hebben afgerond, een zogenaamd Honours-programma bestaat. Het programma wordt gekenmerkt door inhoudelijke diepgang, kleinschaligheid en persoonlijke begeleiding. De tien meest getalenteerde en gemotiveerde bachelorstudenten maken in een vroeg stadium kennis met het zelfstandig uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek

Het zelfevaluatie rapport beschrijft dat in de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid*, na een inleidend blok, passende theoretische verdieping plaatsvindt onder meer via het geven van speciale opdrachten, maar ook via ondersteunende colleges door experts uit de vakgebieden en/of de rechtspraktijk. In het laatste blok van het verplichte curriculum, in het derde jaar, worden positiefrechtelijke leerstukken uit alle hoofdvakgebieden die eerder aan de orde zijn geweest in een Europese en metajuridische context behandeld. In het ernaast lopende practicum wordt studenten de gelegenheid geboden om onder begeleiding van experts onderzoek in een specifiek niet-juridisch vakgebied te doen.

De *bacheloropleiding European law school, regular track*, volgt in het eerste en tweede jaar grotendeels het curriculum van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid, aangevuld met vaardigheidstrainingen in legal English en common law.

De *bacheloropleiding European law school, English track*, kent een Engelstalige vaardighedenstroom ('skills training') die onderzoeks-, schrijf- en leervaardigheden behelst. In het vaardighedenonderwijs in het tweede semester worden praktische methodes van rechtsvergelijking en juridische vertaling ge- en beoefend. Dit vormt een grondslag voor de

toepassing van begeleide maar in grote mate zelfstandige academische schrijfvaardigheid in het tweede jaar ('legal writing').

Docenten van de bacheloropleiding European law school gaven aan dat in enkele gevallen een boek specifiek voor een blok wordt geschreven, zoals bij het blok 'European Criminal Justice Area'. In de ogen van de docenten illustreert dit de kruisbestuiving tussen onderwijs en onderzoek.

Het zelfevaluatie-rapport van de *bacheloropleiding Fiscaal recht* beschrijft dat het fiscaalrechtelijke onderzoek is geconcentreerd in de onderzoeksschool 'Ius Commune'. Het onderwijs van de bacheloropleiding Fiscaal recht wordt weliswaar primair in een nationaalrechtelijk perspectief geplaatst, maar ook het Europeesrechtelijk en internationaalrechtelijk perspectief komen aan bod. Aangezien de faculteit zich in het onderzoek profileert met de rechtsvergelijkende, Europese en internationale benadering, wordt er belang aan gehecht dat deze aspecten in de bacheloropleiding Fiscaal recht terugkomen. In het laatste blok van het derde jaar worden de leerstukken uit de hoofdvakgebieden van het fiscaal recht specifiek in een Europese en internationale context behandeld.

#### *Masteropleidingen*

De zelfevaluatie-rapporten van de masteropleidingen geven aan dat studenten in het onderwijs worden betrokken bij onderzoeksthema's zoals die in de onderzoeksscholen vorm krijgen. Actuele wetenschappelijke discussies komen geïntegreerd in het onderwijs terug.

Ten aanzien van de *masteropleiding Nederland Recht* wordt beschreven dat de verplichte blokken zich kenmerken door een duidelijke link tussen onderzoek, theorie en praktijk. Docenten vertalen hun onderzoeksoutput veelal direct naar onderwerpen die in de blokken terugkeren. In het onderwijs worden studenten in staat gesteld de door hen opgedane kennis te toetsen aan de wetenschappelijke inzichten van de docenten, maar ook aan de inzichten van praktijkjuristen die in een aantal van de blokken gastcolleges verzorgen.

Het onderwijs in de *masteropleiding Recht en arbeid* wordt gegeven door docenten die aangesloten zijn bij de onderzoeksschool Ius Commune. Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat het onderwijs is gekoppeld aan het onderzoek dat binnen de onderzoeksprogramma's contractenrecht, aansprakelijkheid en verzekering en rechtspersonen in Europa wordt verricht. Recente ontwikkelingen in het wetenschappelijke domein worden bewust in het onderwijs geïntegreerd.

Van studenten wordt verwacht dat zij zelfstandig opdrachten uitvoeren waarbij problemen vanuit een wetenschappelijke context moeten worden benaderd. Studenten moeten daarvoor een beroep doen op onderzoeksvaardigheden en de uitkomsten daarvan vastleggen in een wetenschappelijk verantwoord en juridisch goed doortimmerd betoog.

Het zelfevaluatie-rapport geeft aan dat het onderzoeksprogramma van de capaciteitsgroep strafrecht en criminologie het kloppend hart vormt van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging*. In deze opleiding werken docenten en onderzoekers in de rechtsgeleerdheid, economische wetenschappen, de geneeskunde en de psychologie samen. De bij het onderwijs betrokken stafleden verrichten zelf wetenschappelijk onderzoek en het onderwijsmateriaal wordt ontwikkeld en bijgesteld op basis van dit en ander relevant onderzoek.

In het project 'Gerede Twijfel' (vaardigheidsonderwijs) worden studenten actief betrokken bij het wetenschappelijk onderzoek in deze masteropleiding, aangezien zij in dit project

strafrechtelijke dossiers aan een kritisch onderzoek onderwerpen. In het keuzeblok ‘Sociaalwetenschappelijk onderzoek’ hebben de studenten de mogelijkheid hun vaardigheden op het gebied van onderzoek verder uit te bouwen. In dit keuzeblok ligt de nadruk op de vraag hoe resultaten uit evaluatieonderzoek naar de werking van (strafrechtelijke) sancties (‘what works’; ‘evidence based policy making’) te vinden, te interpreteren en te gebruiken zijn.

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat in de *masteropleiding Fiscaal recht* de onderwijsblokken zijn ingebed in het lopende fiscale onderzoek binnen de faculteit, ondergebracht in de onderzoeksschool Ius Commune.

Uit het zelfevaluatie-rapport en de toelichtende gesprekken met docenten heeft de commissie vernomen dat de opleiding een extra curriculaire masterclass kent van twee uur per week waaraan alle studenten kunnen deelnemen. Deze masterclass geeft een verbreding en een verdieping van onderwerpen die in het onderwijs aan de orde zijn geweest en stelt actuele onderwerpen en ontwikkelingen aan de orde, voor zover die niet al deel uitmaken van het verplichte curriculum. Ook treden in de masterclass gastdocenten op die bijzondere onderwerpen nader toelichten. Op verzoek van studenten kan de masterclass gehanteerd worden om bepaalde onderdelen uit het onderwijs te herhalen of verder uit te diepen.

In alle masteropleidingen worden studenten soms zelf betrokken bij de uitvoering van onderzoek van de staf. Dat kan in de vorm van een student-assistentenschap maar ook in de vorm van een onderzoeksstage. In de masteropleidingen werken de studenten zelfstandig aan een onderzoek bij het schrijven van hun masterthesis. Daarnaast worden studenten gestimuleerd om de thesis te herschrijven tot wetenschappelijke publicaties, bijvoorbeeld in de masteropleiding Recht en arbeid.

Voor hooggekwalificeerde en gemotiveerde masterstudenten kent de faculteit een zogenoemd Honours track. Dit is een track die speciaal gericht is op studenten die zich in het wetenschappelijk onderzoek willen bekwalimen. Via de facultaire Graduate School kunnen zij een speciaal programma volgen dat gecoacht wordt door senioren vanuit de twee onderzoeksscholen waarin de faculteit participeert.

In de gesprekken die de commissie met de docenten heeft gevoerd, werd door de docenten aangegeven dat zij allen direct betrokken zijn bij wetenschappelijk onderzoek en dat in het onderwijs inbrengen. Doordat docenten worden ingeroosterd bij onderwijsblokken op hun expertisegebied, wordt de interactie tussen hun onderzoek en het onderwijs gewaarborgd. Blokboeken en casusbeschrijvingen zijn gebaseerd op wetenschappelijke onderzoeken en inzichten en worden jaarlijks geactualiseerd. De docenten gaven aan dat de blokboeken doorgaans een maand voor aanvang van het onderwijs worden samengesteld, waardoor het mogelijk is om actuele kwesties in het onderwijs te betrekken. Daarbij merkten zij op dat vooral de hoorcolleges zich goed lenen om uit te wijden over onderzoek en de actualiteit. Volgens de docenten ligt het voor de hand dat zij hun onderzoeksresultaten verwerken in colleges. Zo leggen zij bijvoorbeeld door hen geschreven noten voor aan de studenten van de bacheloropleidingen, met het verzoek er commentaar op te leveren. Ook als tutor van onderwijsgroepen kunnen docenten rechtstreeks ingaan op de (wetenschappelijke) actualiteit.

Zowel de bachelor- als de masterstudenten gaven aan dat docenten de resultaten van hun eigen onderzoek laten terugkomen in de colleges. Zo vertelden studenten van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid dat docenten in de hoorcolleges ingaan op actuele gebeurtenissen, zoals de kabinetsformatie of een rechtszaak die loopt. Studenten van de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging schetsten het vak

‘Rechtspsychologie en bewijs’ als voorbeeld van een blok waarin de docent onderzoek laat terugkomen in de colleges.

Studenten vertelden dat zij het wetenschappelijke karakter van de opleiding vooral tot uiting vinden komen in de manier waarop zij kennis moeten toepassen in casusposities. De nadruk ligt niet op het reproduceren van feiten, maar op het kunnen onderbouwen van een standpunt en het oplossen van problemen. Ook gaven de studenten aan dat zij veel schrijfofdrachten maken. Uit de curriculumevaluatie van de bacheloropleiding Fiscaal recht en de gesprekken met de studenten, heeft de commissie echter opgemaakt dat studenten van de bacheloropleiding Fiscaal recht graag meer schrijfofdrachten willen maken tijdens de opleiding

Ten aanzien van de verbanden tussen het onderwijs en de relevante beroepspraktijk beschrijven de zelfevaluatierapporten dat de band tussen het beroepenveld en de faculteit intensief is, door wederzijdse contacten bij rechtbankbezoeken, stages, client counseling competitions, pleitwedstrijden, carrièredagen, gastdocentschappen, optreden als zittingsrechter bij de oefenrechtbank en door deelname aan het postacademisch onderwijs. Ook is er intensief contact met alumni via een universitair alumninetwerk en via persoonlijke contacten.

De faculteit heeft met het openbaar ministerie en de rechtbanken van Maastricht en Roermond een samenwerkingsverband opgezet, 'Forum Romanum' genaamd. In dit kader wordt een gezamenlijke nieuwsbrief uitgegeven, waarin ondermeer kenbaarheid wordt gegeven aan de samenwerking op het gebied van onderwijs, onderzoek en praktijk. In het kader van het universitair project ‘Leren en Werken’ is met beide rechtbanken en een aantal grote advocatenkantoren in de regio een promovenditraject opgestart, waarmee de relatie tussen beroepenveld en opleidingen nog verder wordt geïntensiveerd.

In de bacheloropleidingen wordt het verband met de beroepspraktijk in het onderwijs gelegd door bijvoorbeeld het verplicht bijwonen van een politiezitting op de rechtbank, onder leiding van een advocaat van de in house advocatenpraktijk van de Universiteit Maastricht (APUM). Deze advocaat verzorgt de voor- en nabespreking van het rechtbankbezoek. In de regel houdt ook de zittende rechter een nabespreking. In de APUM worden verder geselecteerde bachelor- en masterstudenten ingezet en betrokken bij het reguliere werk. De APUM fungeert geregeld als proeftuin voor onderwijs- en onderzoeksinitiatieven.

In de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* sluiten de practica (vaardigheidsonderwijs) direct aan bij de inhoudelijk verdiepende blokken. Hierin komen procesrechtelijke vaardigheden aan bod zodat studenten voldoende voorbereid kunnen beginnen aan het vaardigheidsonderwijs ‘de Oefenrechtbank’. In Oefenrechtbank I worden vooral mondelinge vaardigheden geoefend, in het bijzonder presenteren, pleiten en onderhandelen. Tijdens Oefenrechtbank II in het derde jaar, worden gespreksvaardigheden geoefend en vervullen de studenten de rol van een zelfstandige procespartij in twee zaken.

In de diverse gesprekken die de commissie heeft gevoerd, bevestigden de bachelorstudenten dat zij in de Oefenrechtbank ‘juridische’ vaardigheden als onderhandelen en het voeren van een proces oefenen.

In de *bacheloropleiding European law school, regular track*, volgen studenten procesrechtelijke vaardigheden in de vaardigheidsstroom van de verdiepende blokken. Daarnaast behoort een oefenrechtbank tot het verplichte programma. In de *English track* komen de diverse juridische

vaardigheden aan de orde in de verplichte vaardigheidstraining 'Legal writing' en de 'Moot court'-training.

In de *bacheloropleiding Fiscaal recht* worden diverse vaardigheden, zoals het analyseren van jurisprudentie, geoefend, waardoor de afgestudeerde goed voorbereid in de beroepspraktijk werkzaam kan zijn. De bacheloropleiding kent geen stage omdat evaluaties door studenten en stageverlenende instanties hebben laten zien dat een stage door fiscalisten pas optimaal is nadat alle fiscale hoofdvakken zijn afgelegd en een voldoende brede fiscale basiskennis is gegarandeerd. Daarom wordt de stagemogelijkheid pas in de masteropleiding Fiscaal recht aangeboden.

De programma's van de *masteropleiding Nederlands recht*, voorzien, naast het vergaren van theoretische kennis, ook een voorbereiding op de praktijk. Zo worden bijvoorbeeld studenten in de specialisatie Togamaster getraind in het voeren van cliëntgesprekken.

Een deel van de hoogleraren heeft naast de academische loopbaan ook werkervaring als rechter, officier van justitie of advocaat. Bovendien worden in een aantal onderwijsblokken in de praktijk werkzame juristen betrokken. Het zelfevaluatie-rapport geeft aan dat de koppeling tussen theorie en de praktijk, alsmede een netwerk ten behoeve van stages daarmee wordt gewaarborgd.

Binnen het programma van de *masteropleiding Recht en arbeid* worden eveneens op verschillende manieren verbanden gelegd met de beroepspraktijk. Zo biedt de masteropleiding studenten de mogelijkheid om - onder voorwaarden - een blokvervangende stage te lopen, bijvoorbeeld bij een in het arbeidsrecht gespecialiseerd advocatenkantoor. Daarnaast stelt de masteropleiding studenten in de gelegenheid werkbezoeken af te leggen om op deze manier theoretische kennis te toetsen aan praktijksituaties. Ook is er in het programma ruimte ingebouwd voor bijeenkomsten waarop studenten de uitkomsten van een door hen voorbereide opdracht kunnen voorleggen aan en bespreken met deskundigen uit de praktijk.

De studenten met wie de commissie sprak vertelden dat de docenten tijdens de onderwijsgroepen voornamelijk ingaan op voorbeelden uit de beroepspraktijk. Zij waren positief over de manier waarop hun docenten praktische voorbeelden in casusposities naar voren brengen.

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat de nabijheid van the Maastricht Forensic Institute (tMFI) belangrijk is voor de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* vanwege stages en excursies voor studenten, waarmee een brug kan worden geslagen tussen theorie en praktijk. Een aantal docenten verbonden aan de opleiding levert tevens diensten aan tMFI, waarmee zij uit eigen ervaring kunnen putten tijdens het geven van onderwijs en de resultaten van hun activiteiten kunnen bespreken met de studenten.

De capaciteitsgroep Belastingrecht die het programma van de *masteropleiding Fiscaal recht* verzorgt, kent een goede band met de beroepspraktijk. Het zelfevaluatie-rapport geeft aan dat het programma regelmatig met de beroepspraktijk wordt besproken en dat de specialisaties voldoen aan de eisen die door de beroepspraktijk worden gesteld, zowel vanuit het perspectief van adviseurs, als dat van inspecteurs en beleidsmakers.

## Oordeel

De commissie stelt vast dat de faculteit beschikt over twee onderzoeksscholen waarin wetenschappelijk onderzoek in de disciplines privaatrecht, publiekrecht, strafrecht en criminologie, belastingrecht en internationaal & Europees recht plaatsvindt.

De commissie heeft uit de gesprekken met docenten en studenten en door inzage in het studiemateriaal opgemaakt, dat de onderwijsprogramma's van de bachelor- en masteropleidingen concreet invulling krijgen door zogenoemde blokboeken per vak. In deze blokboeken worden casusposities beschreven aan de hand waarvan het probleemgestuurd onderwijs wordt ingezet. De commissie stelt vast dat de blokboeken jaarlijks door de docenten worden opgemaakt en geactualiseerd, waarbij de aangedragen casusposities zodanig worden gekozen en beschreven dat de relatie met het wetenschappelijk onderzoeks(terrein) wordt gelegd en dat actuele wetenschappelijke inzichten in het onderwijs terugkomen. De commissie waardeert dat de blokboeken zo laat mogelijk worden vastgesteld, opdat actuele thema's kunnen worden meegenomen in het onderwijs.

De commissie maakt uit de programma's, de blokboeken (per vak) en de gesprekken met de docenten en studenten op dat recente ontwikkelingen in de rechtswetenschap, zowel in Nederlands als in Europees en internationaal perspectief, expliciet en structureel in het onderwijs worden geïntegreerd. Dit geldt voor zowel de bachelor- als de masteropleidingen. Ook de aansluiting van de opleidingen bij de beroepspraktijk is volgens de commissie voldoende, door onder andere de verschillende gastcolleges die de opleidingen organiseren.

De commissie stelt op basis van de gevoerde gesprekken vast dat docenten positief zijn over de mogelijkheden om onderzoek in te brengen in het onderwijs en dat ook veelvuldig doen. De commissie concludeert dat onderzoek en onderwijs dicht bij elkaar liggen in de opleidingen, in het bijzonder in de rechtsvergelijkende vakken.

De commissie stelt op basis van de zelfevaluatie rapporten en de toelichtende gesprekken met studenten en docenten vast, dat de gehanteerde onderwijsvorm 'probleemgestuurd onderwijs' in zich zelf al relevante academische vaardigheden bij studenten tot ontwikkeling brengt. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het vermogen om problemen te analyseren, verworven inzichten aan medestudenten te presenteren, mogelijke oplossingen te evalueren en argumenten af te wegen. De commissie constateert dat dit van meet af aan in de bacheloropleidingen plaatsvindt.

De commissie stelt daarnaast vast dat bachelor- en masterstudenten eveneens academische vaardigheden verwerven in het vaardigheidsonderwijs (practica) dat zowel separaat als geïntegreerd in het vakinhoudelijk onderwijs wordt aangeboden. De commissie heeft op basis van het onderwijsmateriaal gezien dat het hierbij gaat om het ontwikkelen van studievaardigheden, opzoekvaardigheden, analytische vaardigheden en van mondelinge en schriftelijke communicatievaardigheden. Daarbij stelt de commissie vast studenten gedurende de *bacheloropleidingen* geschoold worden in het schrijven van het bacheloressay waarin verslag moet worden gedaan van een juridisch-wetenschappelijk onderzoek. Masterstudenten werken uiteindelijk zelfstandig aan een wetenschappelijk onderzoek, resulterend in een masterthesis waarmee de *masteropleiding* wordt afgerond.

De commissie constateert verder dat studenten op verschillende manieren worden gestimuleerd om actief betrokken te zijn bij wetenschappelijk onderzoek en onderzoeksvaardigheden verder te ontwikkelen. Zo bestaat voor gemotiveerde studenten, die in het derde jaar van hun bacheloropleiding zijn, de mogelijkheid te participeren in het 'Maastricht research based learning project'. De commissie vindt dit project waardevol en

vindt het daarom jammer dat in de praktijk slechts een beperkt aantal studenten van de juridische bacheloropleidingen hieraan deelneemt. Daarnaast is er voor excellente studenten van de bachelor- en masteropleidingen het zogenoemde Honours program, respectievelijk de Honours track. Naar aanleiding van de gesprekken met de studenten stelt de commissie vast dat de Honours track zeer gewaardeerd wordt door de deelnemers. Studenten in de Honours track geven aan dat er sprake is van een goede interactie met de hoogleraren, dat ze daadwerkelijk onderzoeksvaardigheden ontwikkelen en concreet leren hoe zij wetenschappelijk onderzoek moeten uitvoeren.

De commissie concludeert dat zowel op het niveau van de universiteit, de faculteit en de capaciteitsgroep als op individueel docentniveau, samenwerking wordt gezocht met het beroepenveld. Door middel van dubbelaanstellingen, gastcolleges, werkbezoeken, vaardigheidsonderwijs, international client counseling competition en stagemogelijkheden wordt zowel in de bacheloropleidingen als in de masteropleidingen de relevante beroepspraktijk structureel in het onderwijs gebracht.

De commissie is van oordeel van de programma's van zowel de bachelor- als de masteropleidingen in voldoende mate laten zien dat kennisontwikkeling door studenten plaatsvindt in interactie tussen het onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek binnen de rechtsgeleerdheid. Daarbij is commissie eveneens van oordeel dat de programma's in voldoende mate aansluiten bij de ontwikkelingen in de relevante wetenschappelijke disciplines door aantoonbare verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën. Tenslotte is de commissie van oordeel dat de programma's in voldoende mate de ontwikkeling van vaardigheden op het gebied van het wetenschappelijk onderzoek waarborgen.

De commissie vindt het positief dat studenten van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* nauw(er) in contact kunnen komen met wetenschappelijk onderzoek door deelname aan het project Gereede Twijfel.

Ten aanzien van de *masteropleiding Recht en arbeid* merkt de commissie op dat de verbanden tussen het onderwijs en de actuele praktijk voor de studenten zichtbaarder zijn, dan de verbanden met actuele wetenschappelijke theorieën. De commissie stelt na bestudering van de verschillende blokboeken echter vast dat de verbanden met de wetenschap in voldoende mate aanwezig zijn in het onderwijs. De commissie waardeert het dat studenten worden gestimuleerd om naar aanleiding van de masterthesis wetenschappelijke publicaties te schrijven.

De commissie vindt het bijzonder positief dat de *masteropleiding Fiscaal recht* een wekelijkse extra curriculaire masterclass organiseert waarin studenten frequent en structureel worden betrokken bij (ontwikkelingen in) het wetenschappelijk onderzoek. De commissie waardeert het dat studenten tot inhoudelijke verdieping kunnen komen door met docenten van gedachten wisselen over actuele inzichten in en resultaten van wetenschappelijk onderzoek. Het oordeel van de commissie voor de *masteropleiding Fiscaal recht* ten aanzien van dit facet is goed.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging*: het oordeel van de commissie is voldoende  
*Masteropleiding Fiscaal recht*: het oordeel van de commissie is goed.

**F5: Relatie tussen doelstellingen en inhoud programma**

Het programma is een adequate concretisering van de eindkwalificaties, qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. De eindkwalificaties zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. De inhoud van het programma biedt studenten de mogelijkheid om de geformuleerde eindkwalificaties te bereiken.

**Beschrijving**

Ten aanzien van de bacheloropleidingen heeft de faculteit in de zelfstudies kruistabellen opgesteld, waarin de relatie wordt gelegd tussen de eindkwalificaties en de programmaonderdelen. Voor de masteropleidingen heeft de faculteit de relatie tussen eindkwalificaties en de onderdelen van het programma beschrijvend weergegeven in de zelfstudies.

Het zelfevaluatie rapport meldt dat de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* een grondige bestudering van het Europese en internationale recht omvat. Voorts worden de hoofdgebieden van het Nederlands recht verder uitgediept, waarbij de invloed en doorwerking van het Europese recht aan de orde worden gesteld. De blokken internationaal en Europees recht, staats- en bestuursprocesrecht en straf- en strafprocesrecht hebben geïntegreerd vaardigheidsonderwijs. Daarnaast volgen studenten separate practica, te weten het practicum Rode draad casus en de Oefenrechtbank I en II, waarin specifieke juridische vaardigheden worden ontwikkeld. In het laatste blok van het verplichte curriculum worden positiefrechtelijke leerstukken uit alle hoofdvakgebieden die eerder aan de orde zijn geweest in een Europese en metajuridische context behandeld.

In de Regular track van de *bacheloropleiding European law school* wordt aanvankelijk het Nederlands recht behandeld. Het tweede studiejaar is voor een deel gelijk aan het curriculum van de opleiding Rechtsgeleerdheid. Tegelijkertijd wordt begonnen met een aantal Engelstalige juridische blokken, hetgeen wordt voortgezet in het derde jaar. Deze blokken geven een verdieping op het gebied van EU-recht en rechtsvergelijking op geselecteerde rechtsterreinen. De English track kent een eigen, Engelstalig propedeutisch jaar, waarin de rechtsgebieden van begin af aan in Europees en vergelijkend perspectief worden benaderd.

De postpropedeutische fase van de *bacheloropleiding Fiscaal recht* begint met een inleiding in het fiscale bestuurs- en bestuursprocesrecht en het invorderingsrecht. Daarbij wordt de algemene juridische basiskennis van studenten versterkt. In het blok 'Goederenrecht' wordt verdieping verkregen van aspecten van het civiele recht. Daarnaast worden kennis en inzicht verkregen in ondermeer loon- en inkomstenbelasting, ondernemings- en faillissementsrecht, boekhouden, jaarrekeningen lezen, fiscale comptabiliteit en indirecte belastingen (waaronder omzetbelasting en overdrachtsbelasting). In het blok 'Internationaal belastingrecht' wordt aandacht besteed aan de buitenlandse belastingplicht en het voorkomen van dubbele belasting. In het blok 'Openbare financiën' vindt een reflectie plaats op economische aspecten van belastingheffing die in de voorgaande blokken aan bod zijn gekomen. In het laatste jaar dienen studenten deel te nemen aan het blok 'Fiscale ethiek', waarin fiscaal ethische aspecten aan bod komen. In de fiscaaljuridische blokken zijn het schrijven van een bezwaarschrift, het invullen van aangiftebiljetten, het opstellen van vermogensvergelijkingen, het analyseren van rechtspraak en het geven van presentaties geïntegreerd.



Alle bacheloropleidingen worden afgesloten met een essay, waarin de student verslag doet van een juridisch wetenschappelijk onderzoek dat hij/zij zelfstandig en individueel uitvoert. In de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en European law school (Regular track) worden alle zogenoemde ‘civiel effect vakken’ aangeboden. In de bacheloropleiding Fiscaal recht dient de student daarvoor aanvullende procesrechtelijke blokken te volgen.

De zelfevaluatie rapporten beschrijven dat het civiel effect niet alleen toegang geeft tot beroepsopleidingen in Nederland. Ook andere Europese landen hanteren civiel effect in het land van herkomst (in dit geval Nederland) als een toelatingseis voor hun juridische beroepsopleidingen. Studenten die de English track van de bacheloropleiding European law school volgen kunnen kiezen voor de civiel effect route en daarmee de optie open houden om in hun thuisland tot gereguleerde juridische beroepen toegelaten te worden.

### *Masteropleidingen*

Zoals weergegeven onder de beschrijving van de programma's kent de *masteropleiding Nederlands recht* vijf specialisaties en een vrij programma, ieder met een eigen onderwijsprogramma samengesteld uit verplichte, semiverplichte en/of keuzeblokken. Het specifieke vaardigheidsonderwijs wordt zowel geïntegreerd als ook separaat aangeboden. In het zelfevaluatie rapport heeft de faculteit een puntsgewijze beschrijving van de onderwijsthema's weergegeven, gerelateerd aan de volgende de eindkwalificaties:

- specialistische en diepgaande kennis van en inzicht in hoofdthema's van het privaatrecht;
- specialistische en diepgaande kennis van en inzicht in hoofdthema's van het handels- en ondernemingsrecht;
- specialistische en diepgaande kennis van en inzicht in hoofdthema's van het strafrecht;
- specialistische en diepgaande kennis van en inzicht in hoofdthema's van het staats- en bestuursrecht;
- specialistische en diepgaande kennis van en inzicht in hoofdthema's ten behoeve van de rechtspraak, Togamaster:

De *masteropleiding Recht en arbeid* kent twee specialisaties. Het zelfevaluatie rapport beschrijft dat het programma van de specialisatie Arbeid en gezondheid is gericht op het bijbrengen van kennis en inzicht op het gebied van arbeidsrecht, sociale zekerheidsrecht, gezondheidsrecht en op het gebied van beleid en evaluatie. Het programma van de specialisatie Arbeid en onderneming geeft invulling aan de eindkwalificaties die betrekking hebben op kennis van en inzicht in het arbeidsrecht, het ondernemingsrecht en het sociale zekerheidsrecht. Tijdens het bezoek heeft de commissie met studenten gesproken over de manier waarop onder andere de vaardigheden worden ontwikkeld. De studenten meldden daarop dat zij vaak schriftelijk werk inleveren.

De concrete vertaling van de eindkwalificaties van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* in het programma, wordt in het zelfevaluatie rapport geïllustreerd aan de hand van een aantal blokbeschrijvingen.

De totstandkoming van het feitelijk bewijs wordt bestudeerd aan de hand van een echt strafdossier in het blok 'Rechtspsychologie en bewijs'. In dit blok worden rechtspsychologische theorieën over de diagnostische waarde van bewijs en de strafrechtelijke aspecten hiervan belicht. Studenten doen empirisch onderzoek en schrijven een deskundigenrapport. In het blok 'Capita selecta criminologie' wordt een beeld gegeven van de ontwikkeling van de criminologie als wetenschap en hoe deze door maatschappelijke

ontwikkelingen wordt beïnvloedt. Dit gebeurt aan de hand van het thema drugs. In het blok 'Criminalistiek' staan de metajuridische aspecten van deskundigenbewijs centraal en wordt een relatie gelegd tussen natuurwetenschappelijk georiënteerde methoden en technieken die voor de waarheidsvinding in het strafproces worden gebruikt en de juridische bewijsnormering. Er wordt gewerkt aan de hand van bestaande arresten en strafrechtelijke literatuur. Het blok 'Bewijs in strafzaken' richt zich op de vraag hoe het strafrechtelijk bewijsoordeel is genormeerd opdat zowel een behoorlijke bewijsgaring als de inhoudelijke deugdelijkheid van het bewijsoordeel kan worden gegarandeerd.

Door middel van keuzeblokken kunnen studenten hun profiel aanscherpen door bijvoorbeeld te kiezen voor blokken die liggen op het vlak van de forensische psychopathologie en het forensisch DNA-onderzoek. Ook kunnen studenten het accent leggen op fraude en aanpak daarvan door te kiezen voor de blokken 'Organisatiecriminologie', 'Forensische accountancy' en 'Verdieping materieel strafrecht'. Door te kiezen voor de blokken 'Verdediging en rechtsmiddelen' en 'OM en rechtshandhaving' komt de focus meer te liggen op een strafprocessuele benadering.

Tevens kunnen studenten ervoor kiezen – mits geselecteerd - om deel te nemen aan het eenjarige project 'Gerede twijfel'. In dit project wordt onder begeleiding van ervaren docenten een afgesloten zaak, waarbij de uitspraak ruimte heeft gegeven aan twijfel, gereconstrueerd en geanalyseerd.

Het zelfevaluatie-rapport van de *masteropleiding Fiscaal recht* geeft aan dat het programma van de masteropleiding Fiscaal recht gericht is op de toepassing, verbreding en verdieping van de fiscaaljuridische basiskennis. De hoofdgebieden van het fiscale vakgebied komen aan de orde in de verschillende blokken die onderdeel uitmaken van het verplichte programma van de opleiding. Het programma biedt een verdieping van de kennis van het belastingrecht voor grote ondernemingen (concerns), het internationaal verdragenrecht en het Europees belastingrecht.

In de twee specialisaties directe belastingen en indirecte belastingen leren studenten tevens diverse belastinggebieden (inkomstenbelasting, dividendbelasting, vennootschapsbelasting en successie) te combineren vanuit het perspectief van de MKB-ondernemer. In de specialisatie International and European tax law vergaren studenten aanvullende kennis van en inzicht in verschillende aspecten van internationale belastingheffing.

Vaardigheden die specifiek zijn voor het fiscale domein komen regelmatig geïntegreerd aan bod in het onderwijs en worden ook expliciet aan de orde gesteld. Voorbeelden zijn het schrijven van een beroepschrift en het geven van een presentatie. In de keuzeruimte hebben alle studenten de mogelijkheid geselecteerd te worden voor een aanvullende training tot deelname aan de European tax moot court.

Binnen de masteropleidingen bestaat tot op zekere hoogte de mogelijkheid een wetenschappelijke of een praktijkgerichte stage te volgen. In alle masteropleidingen kan een stage gevolgd worden in de (gebonden) keuzeruimte die de onderwijsprogramma's bieden. In enkele masteropleidingen, waaronder de masteropleiding Nederlands recht, kan na overleg en goedkeuring de stage in de plaats komen van een verplicht blok.

Alle masteropleidingen worden afgesloten met een masterthesis (twaalf studiepunten) waarin aangetoond moeten worden dat een student zelfstandig wetenschappelijk onderzoek kan verrichten.

## Oordeel

De commissie heeft de kruistabellen van de bacheloropleidingen en de beschrijvingen van de masteropleidingen, waarin de relatie tussen de eindkwalificaties en de programma's wordt gelegd, grondig bestudeerd. Daarbij heeft de commissie zorgvuldig gekeken naar de inhoud, opbouw, structuur van de afzonderlijke programma's. In dat kader heeft de commissie ook kennisgenomen van de blokbeschrijvingen (inhoud en opzet van de vakken) die specifiek behoren tot de curricula van de bacheloropleidingen en tot de masteropleidingen. Tevens heeft de commissie kennisgenomen van verschillende blokboeken (studiehandleidingen). De commissie constateert dat in de blokbeschrijvingen consequent de beoogde eindtermen voor dat specifieke blok/vak zijn geformuleerd. De commissie stelt vast de eindkwalificaties en eindtermen van de opleidingen zijn vertaald in specifieke leerdoelen per blok/vak.

Ten aanzien van de *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, European law school en Fiscaal recht* stelt de commissie vast dat met de inhoud en opzet van de programma's de geformuleerde eindkwalificaties worden behaald. De commissie ziet in de programma's het internationale en Europese profiel van de opleidingen terug.

De commissie merkt ten aanzien van twee eindkwalificaties op dat deze op het eerste oog minder zichtbaar zijn in de onderliggende programma's. De eerste eindterm betreft 'een client bij te staan in een juridisch geschil'. Hiervan heeft de commissie uit het gesprek met de opleidingscoördinator begrepen dat deze eindterm gerelateerd is aan het blok 'oefenrechtbank II' van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. De tweede eindterm is 'ethische aspecten kunnen betrekken in de onderbouwing van een oordeel'. In het gesprek met de opleidingscoördinatoren werd toegelicht dat dit aspect is verweven in alle juridische blokken van de opleidingen en in het bijzonder in het eerste, inleidende blok en in het laatste blok 'Metajuridica' van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid*.

Met inachtneming van de toelichtingen van de opleidingscoördinatoren, adviseert de commissie toch om bovengenoemde eindtermen concreter en explicieter te vertalen in de afzonderlijke programma's van de bacheloropleidingen.

Ten aanzien van de eindkwalificaties van de *bacheloropleiding European Law School* merkt de commissie op dat deze binnen de Regular track eenvoudiger kunnen worden gerealiseerd dan binnen de English track. Hoewel naar het oordeel van de commissie de eindkwalificaties ook met het programma van de English track kunnen worden gerealiseerd, heeft zij geconstateerd dat dit voor een aantal studenten moeilijker is. Dit komt omdat de student in de Regular track eerst de juridische basiskennis verkrijgt en pas daarna de comparatieve blokken volgt terwijl de student in de English track met rechtsvergelijking begint. Dat is volgens de commissie voor studenten geen voor de hand liggende volgorde.

De commissie stelt vast dat het zelfstandig kunnen schrijven van een bacheloressay één van de eindkwalificaties is. In de gesprekken met de studenten heeft de commissie vernomen dat in de *bacheloropleiding Fiscaal recht* een duidelijke behoefte is aan meer onderwijs/training op het gebied van schrijfvaardigheden. Studenten deelden mee op dit terrein tekort te schieten en dit als zodanig te ervaren op het moment dat zij met het bacheloressay beginnen. De commissie heeft vernomen dat de schrijfvaardigheid voornamelijk integraal is opgenomen als onderdeel van het vakinhoudelijk onderwijs. De commissie beveelt aan om het schrijfvaardigheidsonderwijs explicieter in het programma van de bacheloropleiding Fiscaal recht op te nemen.

Uit de gesprekken met de docenten heeft de commissie opgemaakt dat de capaciteitsgroep belastingrecht het belangrijk vindt dat student ook kennismaken met de ethische en filosofische aspecten van het recht. In dat kader biedt het programma van de *bacheloropleiding Fiscaal recht* het blok ‘debat fiscale ethiek’ aan. Studenten gaven echter aan dat dit blok zowel qua inhoud (ethische aspecten) als qua vaardigheid (debat) niet aan de verwachtingen voldoet. De commissie onderschrijft het belang van dit blok en realiseert zich dat de inhoud en opzet nog niet zijn uitgekristalliseerd. Desalniettemin hecht de commissie eraan dat dit blok een gedegen inhoud en vorm krijgt.

Ten aanzien van de *masteropleiding Nederlands recht* is de commissie van mening dat de eindkwalificaties geconcretiseerd zijn in passende en onderscheidende programma’s van de zes specialisaties. In de verplichte blokken komt zowel de systematiek van het Nederlandse recht als de specifieke verdieping binnen de gekozen specialisatie voldoende aan bod. De keuzeblokken in de programma’s bieden de mogelijkheid nog meer verdiepende en toegepaste accenten te leggen. Naar aanleiding van het gesprek met de alumni stelt de commissie vast dat de masteropleiding Nederlands recht gewaardeerd wordt om het praktijkgerichte karakter en een goede aansluiting biedt bij de actuele beroepspraktijk. Uit enkele evaluaties die de commissie bestudeerde tijdens haar bezoek, bleek dat vooral de studenten van de masteropleiding Rechtsgeleerdheid, variant Strafrecht meer aandacht aan schrijfvaardigheden zouden willen in het programma.

De commissie stelt vast dat het programma van de *masteropleiding Recht en arbeid*, is gedifferentieerd naar de specialisatie Recht en gezondheid en de specialisatie Recht en onderneming. Op basis van de beschrijving van specialisaties en de daaraan verbonden blokken, is de commissie van oordeel dat het programma een adequate concretisering van de eindkwalificaties van deze opleiding is. Door de verschillende schrijfopdrachten die de studenten maken, wordt in de ogen van de commissie voldoende aandacht besteed aan de ontwikkeling van vaardigheden.

De commissie vindt het positief dat het programma van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* met ingang van studiejaar 2011/2012 zodanig wordt bijgesteld dat alle blokken van deze masteropleiding van voldoende juridische gehalte zijn en de harde eis wordt gehanteerd dat de afsluitende masterthesis een juridisch karakter heeft. De commissie is van oordeel dat met de aanpassing van het curriculum van deze opleiding meer en daarmee voldoende waarborgen bestaan dat de student de geformuleerde juridische eindkwalificaties ook daadwerkelijk behaalt.

Ten aanzien van de *masteropleiding Fiscaal recht* is de commissie van oordeel dat het programma in lijn is met de eindkwalificaties. De programma’s zijn duidelijk en onderscheidend naar de drie specialisaties: Directe belastingen, Indirecte belastingen en International and European tax law. De commissie is van oordeel dat de inhoud van het programma de studenten in de gelegenheid stelt om de eindkwalificaties te bereiken.

Tenslotte spreekt de commissie haar waardering uit voor mogelijkheden die de programma’s bieden en de inspanningen die de faculteit levert om studenten te laten deelnemen aan pleitwedstrijden, (buitenlandse) stages en (wetenschappelijke) projecten.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

<b>F6: Samenhang programma</b>
--------------------------------

Studenten volgen een inhoudelijk samenhangend studieprogramma.
--

## Beschrijving

Het zelfevaluatie-rapport van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* beschrijft dat bij de meest recente curriculumherziening (2008) is gekozen voor een systematische opbouw per hoofdvakgebied door de verschillende jaren van de opleiding heen. Voorheen was er sprake van een thematische, geïntegreerde aanpak vanuit minimaal twee rechtsgebieden per blokperiode. Omdat studenten en staf steeds meer moeite hadden met een geïntegreerd aanbod en behoefte bestond aan meer overzicht en systematiek, heeft iedere capaciteitsgroep op inhoud een verticale opbouw van de leerstof in het programma ontwikkeld.

De opleidingsdirecteur heeft in het gesprek met de commissie toegelicht dat deze herziening van het curriculum wordt afgerond met het project 'Recht in context'. Dat heeft ondermeer tot doel een directe verbinding aan te brengen tussen het aanbod van onderwijs door de onderzoeksgroepen. In dit kader is ook gekeken naar de mogelijkheden om de keuzevakken meer te stroomlijnen.

Concreet betekent de herziening van het curriculum voor het vak 'Privaatrecht' een afzonderlijke presentatie van de hoofdlerstukken uit het privaatrecht in de eerste twee jaren en een verdieping in het derde jaar. Bij strafrecht is gekozen voor een 'overall' inleidend blok in het materiële en formele strafrecht in het eerste jaar met een geïntegreerd en verdiepend blok in het tweede jaar. Bij staats- en bestuursrecht zijn de leerstukken opgesplitst, waarbij sommige leerstukken eenmalig aan bod komen, terwijl andere in het tweede jaar verdiept worden naast nieuw aanbod.

Het tweede jaar van de opleiding start met een algemeen inleidend blok in het Internationale en Europese recht. De Europeesrechtelijke, rechtsvergelijkende en metajuridische aspecten van het recht komen in alle blokken terug voor zover de positiefrechtelijke stof daar aanleiding toe geeft. Het verplichte deel van de bacheloropleiding wordt geopend en gesloten met een metajuridische benadering van het recht, waarbij de samenhang met de meer vakspecifieke blokken wordt bewaakt.

Met de introductie van de systematische opbouw van het programma is een curriculumoverleg gestart, waarin zowel de verticale samenhang als de horizontale verbinding en afstemming tussen blokken wordt besproken.

Volgens het zelfevaluatie-rapport kent de *bacheloropleiding European law school, regular track* een systematische opbouw, waarbij een programma Nederlands recht (Nederlandstalig) wordt afgerond met Europees recht en rechtsvergelijking (Engelstalig). Zowel het Nederlandstalige gedeelte als het Engelstalige gedeelte is intern samenhangend en beide dekken de respectievelijke hoofdvakgebieden. In het onderdeel Europees recht en rechtsvergelijking komen de onderwerpen uit de eerdere inleiding EU-recht en uit de blokken van het nationale recht in verdiepende en grensoverschrijdende context terug. Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat de eerste twee jaar van de *bacheloropleiding European law school, English track*, intern

samenhangend zijn. Qua behandelde vakgebieden zijn zij vergelijkbaar met een opleiding nationaal recht, alleen worden met name publiek-, privaat-, straf- en strafprocesrecht in rechtsvergelijkend perspectief gedoceerd. Bepaalde, vaak als voorbeeld aangehaalde rechtsstelsels zoals die van Nederland, Engeland, Frankrijk en Duitsland, worden op die manier in een reeks blokken belicht.

Het programma van de *bacheloropleiding Fiscaal recht* is samengesteld uit alle fiscale basisvakken, waarbij de Nederlandsrechtelijke, fiscaalrechtelijke en economische blokken worden gecombineerd. In het gezamenlijke eerste jaar vindt een introductie plaats van alle vakgebieden die later in de opleiding nog aan bod komen. Het tweede studiejaar begint met een inleiding in het fiscale bestuurs- en bestuursprocesrecht en het invorderingsrecht. De keuze is expliciet gemaakt om deze onderwerpen vooraan in het tweedejaarsprogramma te plaatsen zodat studenten zich niet te zeer op het materiële belastingrecht concentreren bij het oplossen en bestuderen van formeelrechtelijke problemen. Het zelfevaluatie rapport beschrijft dat de blokken in het tweede en derde jaar zo zijn geprogrammeerd dat er sprake van een geleidelijke en doorlopende opbouw van kennis en inzicht.

De zelfevaluatie rapporten beschrijven dat het vaardigheidstraject in alle bacheloropleidingen een logische opbouw kent, door de drie jaren heen. Gaandeweg worden academische en juridische vaardigheden aangeleerd, waarbij in het eerste jaar de moeilijkheidsgraad in mondelinge, schriftelijke en onderzoeksvaardigheden toeneemt en de methode van rechtsvergelijking wordt aangeleerd. In het tweede jaar worden met name procesrechtelijke vaardigheden per vakgebied geoefend, zodat studenten uiteindelijk in het derde jaar zelfstandig een bacheloressay kunnen schrijven, zelfstandig kunnen optreden als partij in de oefenrechtbank en een bezwaarschrift kunnen schrijven.

Het zelfevaluatie rapport van de *masteropleiding Nederlands recht* beschrijft dat de samenhang in het programma van de masteropleiding Nederlands recht wordt bereikt door het gekozen formaat per specialisatie: vijf verplichte blokken en drie semiverplichte of keuzeblokken. Iedere specialisatie heeft een profielcoördinator, met wie de directeur geregeld overleg heeft over ondermeer curriculumevaluaties en de aantrekkelijkheid van het programma. In het zelfevaluatie rapport is de inhoudelijke samenhang in het programma per specialisatie verder uitgewerkt.

De specialisatie Privaatrecht bevat de traditionele kernvakken: het verbintenissenrecht, het goederenrecht en het burgerlijk procesrecht. Deze blokken zijn afgestemd op hetgeen in de bacheloropleiding aan bod is gekomen en bieden daaraan verdieping. Daarnaast komt een selectie aan nieuwe onderwerpen aan de orde.

Bij het vaststellen van de verplichte blokken in de specialisatie Handels- en ondernemingsrecht is uitdrukkelijk vastgehouden aan de samenhang tussen de twee pijlers van het profiel: het ondernemingsrecht en het handelsrecht.

In de keuze voor de verplichte blokken van de specialisatie Strafrecht is de balans tussen formeel en materieel recht de belangrijkste drijfveer geweest.

Bij de inrichting van de blokken in de specialisatie Staats- en bestuursrecht wordt getracht de student adequaat voor te bereiden als 'publiekrechtelijk' jurist in een snel veranderende en globaliserende maatschappij.

De specialisatie Togamaster is voortgekomen uit de voor Nederland unieke legal aid clinic, de advocatenpraktijk van de Universiteit Maastricht (APUM). Het samenhangende onderwijsaanbod binnen deze specialisatie wordt voor een groot deel bepaald door de in-house opleiding. Het eerste blok ‘Togavaardigheden’, waarin communicatieve en sociale vaardigheden aan bod komen, heeft een selectieve functie. Aan de hand van verrichtingen in dat blok kan een student worden genoodzaakt over te stappen naar een ander profiel. Via het praktijkgerichte onderwijs komen alle rechtsgebieden aan bod. In de twee keuzeblokken kunnen studenten een meer eigen profilering en/of verdieping kiezen.

Het onderwijs in de *masteropleiding Recht en arbeid* is thematisch opgezet. Dit biedt de mogelijkheid om problemen vanuit verschillende invalshoeken te benaderen en de leerstukken die tot verschillende rechtsgebieden behoren in onderlinge samenhang te bezien. De samenhang in het programma wordt verder gewaarborgd door de volgorde waarin de blokken worden aangeboden, aldus het zelfevaluatierapport.

De blokken die binnen de specialisatie Arbeid en gezondheid worden aangeboden, kennen een bepaalde volgorde en structuur. Voor een goed begrip van het sociale zekerheidsrecht is een gedegen kennis van het arbeidsrecht vereist. Het blok ‘Arbeidsrecht’ gaat daarom aan het blok ‘sociale zekerheid’ vooraf. Het blok ‘Gezondheidsrecht’ bouwt voort op kennis die is opgedaan in de blokken ‘Arbeidsrecht’ en ‘Sociale zekerheid’. In het blok ‘Beleid en evaluatie’ worden studenten geacht zelfstandig een beleidsevaluatie uit te voeren op één van de terreinen die in de voorafgaande blokken de revue zijn gepasseerd. Vanuit dit oogpunt is dit blok in de laatste blokperiode geplaatst.

Ook aan de specialisatie Arbeid en onderneming ligt een bepaalde structuur ten grondslag. Dragende onderdelen in deze specialisatie zijn in de eerste plaats het arbeidsrecht en het ondernemingsrecht. Deze twee blokken, die in de eerste blokperiode worden aangeboden, bieden de basis om in de tweede blokperiode, zowel vanuit een concernoptiek als vanuit een personeelsoptiek, geavanceerde kennis te verwerven van het insolventierecht en het sociale zekerheidsrecht. Het programma biedt studenten die deze specialisatie kiezen vervolgens de mogelijkheid om in de vierde en vijfde blokperiode hun kennis en inzicht langs twee lijnen verder te verbreden en te verdiepen. Enerzijds langs een ‘Europese lijn’ via de blokken ‘European labour law and social security law’ respectievelijk de twee optioneel verplichte blokken ‘European company law’ en ‘corporate governance’ en anderzijds via het blok ‘geschillen in de onderneming’, waarin het arbeidsrecht en het ondernemingsrecht samenkomen. Beide lijnen bouwen voort op de kennis en inzichten die in eerdere blokperiodes zijn opgedaan.

De samenhang van het programma van de *masteropleiding Forensica, Criminologie en Rechtspleging* is gelegen in het multidisciplinaire karakter van deze opleiding. Tussen de verschillende blokken, zoals ‘Rechtspsychologie en bewijs’, ‘Criminalistiek’, ‘Biomedische technieken’, ‘Bewijs in strafzaken’ en ‘Gerede twijfel’ zijn verbindingen gelegd. Dit geldt ook voor de lijn ‘Capita selecta criminologie’, ‘Organisatiecriminologie’ en ‘Forensische accountancy’.

De commissie heeft tijdens het bezoek de curriculumevaluatie van de opleiding ingezien. De commissie constateerde een groot enthousiasme van de studenten, dat studenten de variëteit in het programma waarderen en dat zij positief zijn over de verschillende gastcolleges.

Het zelfevaluatierapport van de *masteropleiding Fiscaal recht* stelt dat iedere specialisatie binnen de masteropleiding Fiscaal recht een inhoudelijke samenhang kent. De specialisatie Directe belastingen legt de nadruk op verdiepende/gevorderde aspecten van de directe belastingen

voor grote en kleine ondernemingen en particulieren. Bij de specialisatie Indirecte belastingen ligt de nadruk op de indirecte heffingen in plaats van op de belastingheffing van particulieren terwijl de hoofdstroom aan blokken hetzelfde is als die bij directe belastingen. Wat betreft de specialisatie International and European tax law wordt het accent gelegd op de internationale en Europese aspecten van belastingheffing bij grensoverschrijdende activiteiten van ondernemingen en particulieren, gebaseerd op internationaal en Europese rechtsbronnen.

De drie specialisaties kennen onderling ook een samenhang, aldus het zelfevaluatie-rapport. Dit blijkt uit het feit dat studenten van alle drie de specialisaties gemeenschappelijke blokken hebben, zoals international and European Tax Law. Het curriculum wordt jaarlijks besproken in een onderwijs-overleg tussen alle betrokken docenten. Op basis van de ontwikkelingen in het vakgebied en op basis van de blok- en curriculum-evaluaties wordt het onderwijsblok elk jaar aangepast

De zelfevaluatie-rapporten van alle opleidingen beschrijven verder dat, naast de weloverwogen programmering van de onderwijsblokken, de volgende instrumenten bijdragen aan de samenhang in/van de bachelor- en masteropleidingen:

- Blokken worden aangeboden in blokperiodes van acht weken. In de masteropleidingen worden per blokperiode 2 blokken met een omvang van 6 studiepunten parallel geprogrammeerd.
- Het didactisch concept 'probleemgestuurd onderwijs' wordt gehanteerd, waarbij veel wordt samengewerkt in kleine groepen.
- Blokken en practica worden samengesteld door deskundigen uit het desbetreffende vakgebied, die samen de planningsgroep vormen. Eén van hen is blokcoördinator en eindverantwoordelijke voor het blok. De planningsgroep zorgt voor de daadwerkelijke invulling, organisatie en uitvoering van een blok.
- Vertegenwoordigers uit de planningsgroepen, in de regel de blokcoördinatoren, overleggen regelmatig in het 'curriculumoverleg'
- Op basis van de ontwikkelingen in het vakgebied en op basis van de blok- en curriculum-evaluaties wordt het onderwijsblok elk jaar aangepast.
- Het practicum in het eerste jaar van de bacheloropleidingen kent een aparte vaardigheden-coördinator.
- Voor het schrijfvaardighedenonderwijs bestaat een aparte facultaire commissie, die voor alle opleidingen functioneert. Daarbinnen vindt afstemming plaats over bijvoorbeeld de wijze van feedback geven en over de handleiding voor het schrijven en voor het begeleiden en beoordelen van een bacheloressay.

In de zelfevaluatie-rapporten wordt beschreven dat bij vakevaluaties en curriculum-evaluaties specifiek aandacht wordt besteed aan de samenhang van het programma. Studenten worden gevraagd naar de aansluiting van de verschillende blokken op hun voorkennis en naar eventuele overlap met andere programmaonderdelen. De resultaten van deze evaluaties worden met de betrokken docenten besproken. De docenten overleggen ook op gezette tijden met elkaar, zodat een goede aansluiting op elkaars vakken kan worden gerealiseerd.

Tijdens de visitatie gaven docenten aan dat er regelmatig formeel en informeel afstemmingsoverleg plaatsvindt op zowel blokniveau (planningsgroep) als op curriculumniveau. Hierbij komen de samenhang en aansluiting van het onderwijs nadrukkelijk aan de orde.



Alumni van de bacheloropleidingen en de masteropleidingen gaven aan dat zij voldoende samenhang in de programma's ervaren en dat de faculteit open staat voor suggesties voor verbetering van de samenhang.

### **Oordeel**

De commissie constateert dat de bachelor- en de masteropleidingen een heldere structuur van blokperiodes kennen en dat in alle opleidingen weloverwogen en consequent is gekozen voor een groter aandeel verplichte blokken met daarnaast zogenoemde gebonden keuzeblokken en een beperkte vrije keuzemogelijkheid. De commissie is van mening dat hiermee de samenhang in en van de programma's voor een belangrijk deel wordt geborgd. De commissie concludeert op basis van de gesprekken met de opleidingscoördinatoren en de docenten dat is nagedacht over de volgorde en lijnen waarlangs de onderwijsblokken in het programma worden gepland. De commissie heeft kunnen vaststellen dat curriculumevaluaties, waarin nadrukkelijk de samenhang van de programma's aan de orde komt, ook concreet leiden tot verbetering in de samenhang van een programma. De recente aanpassing van de curricula van de bacheloropleiding *Rechtsgeleerdheid* is hiervan een goed voorbeeld.

De commissie is van mening dat zowel in de bacheloropleidingen als in de masteropleidingen het vakinhoudelijk onderwijs en het vaardigheidsonderwijs in onderlinge samenhang worden aangeboden.

De commissie stelt vast dat in de *bacheloropleidingen* alle juridische basisvakken aan de orde komen en dat zowel qua inhoud (verbreding en verdieping) als qua leervaardigheden sprake is van een samenhangende en opbouwende lijn.

Ten aanzien van de *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Fiscaal recht* is de commissie van oordeel dat deze opleidingen bestaan uit een goed samenhangend programma, met een goede wisselwerking tussen vakinhoud en vaardigheden. De commissie is van mening dat het programma van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* een logische opbouw heeft van inleiding in de rechtswetenschappen naar juridische verbreding en verdieping. Het programma heeft een goede balans tussen de verplichte vakken en de gerichte keuzemogelijkheden.

Verder is de commissie van mening dat de overlegstructuren rondom deze bacheloropleiding een 'best practice' zijn van de faculteit. Vooral de manier waarop binnen het vaardigheidsonderwijs aansluiting wordt gezocht bij de inhoudelijke vakken, vormt volgens de commissie een stevige waarborg voor de samenhang binnen het programma.

Met betrekking tot het programma van de *bacheloropleiding Fiscaal recht* waardeert de commissie dat gekozen is voor een volledig verplicht vakkenpakket, waarmee een goede, brede fiscaaljuridische basis wordt gelegd.

Ten aanzien van de *bacheloropleiding European law school, English track* merkt de commissie op dat zij de mogelijkheid om aan het einde van het tweede jaar van deze opleiding een Dutch minor te volgen afbreuk vindt doen aan de samenhang van het programma. Immers, de Dutch minor betreft Nederlands(talige) juridische vakken op propedeutisch niveau die pas aan het einde van het tweede jaar van de bacheloropleiding aan de orde komen. Bovendien maakt deze minor inbreuk op het Engelstalige karakter van de opleiding. Al met al geeft de commissie de voorkeur aan een programma dat uitsluitend is samengesteld uit echte 'European law schoolvakken'. De commissie adviseert de faculteit om de mogelijkheid om het civiel effect te behalen niet in het programma van de English track van de bacheloropleiding European law school op te nemen. Studenten die het civiel effect toch

willen behalen kunnen de daarvoor benodigde vakken aanvullend/aansluitend op dit programma volgen.

De specialisaties in de *masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid en Fiscaal recht* dragen naar de mening van de commissie bij aan de herkenbaarheid en samenhang van de afzonderlijke programma's. Tegelijkertijd is de commissie van mening dat de grote variëteit aan specialisaties binnen de masteropleiding Nederlands Recht in zekere mate ook afbreuk kan doen aan samenhang van de masteropleiding als geheel. De commissie adviseert de faculteit nog eens goed te kijken naar de gezamenlijke basis van deze opleiding.

De commissie is van mening dat het vergroten van de juridische inhoud van een aantal blokken in de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* met ingang van het studiejaar 2011/2012 niet alleen het juridische gehalte van de opleiding versterkt, maar ook positief bijdraagt aan de samenhang van de opleiding.

Ten aanzien van alle opleidingen constateert de commissie dat het tweede instroommoment in februari, dat op grond van universiteitsbeleid voor alle opleidingen verplicht is, voor de studenten die op dat moment instromen afbreuk doet aan de samenhang van het programma. Tegelijkertijd heeft de commissie niet vernomen dat dit tot onoverkomelijke problemen leidt.

Mede op grond van de verschillende gesprekken met studenten, docenten en alumni is de commissie van mening dat het probleemgestuurde onderwijs (zie facet 10 voor verdere beschrijving en uitwerking) studenten stimuleert en leert om aan de hand van een casuspositie vanuit verschillende invalshoeken naar problemen te kijken en tot het leggen van verbanden binnen de bestudeerde stof.

De commissie concludeert op basis van de zelfevaluatierapporten, de toelichtende gesprekken met docenten en studenten en na kennisneming van blokevaluaties, dat de programma's van de Nederlandstalige bachelor- en masteropleidingen in samenhang zijn opgebouwd.

De commissie is ten aanzien van de *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Fiscaal recht* van oordeel dat studenten een goed inhoudelijk samenhangend studieprogramma volgen. Voor overige bachelor- en masteropleidingen is het oordeel van de commissie dat er sprake is van een voldoende samenhangend studieprogramma.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **F7: Studielast**

Het programma is studeerbaar doordat factoren, die betrekking hebben op dat programma en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

## **Beschrijving**

In bijlage E zijn de programma's van de bachelor- en masteropleidingen opgenomen waarin tevens de studiepunten per blok en onderwijsonderdeel zijn aangegeven. Op basis van evaluaties heeft de faculteit de gemiddelde studielast per opleiding geïnventariseerd.

De zelfevaluatie rapporten van de bachelor- en masteropleidingen beschrijven dat de studeerbaarheid van de programma's wordt geoptimaliseerd doordat:

- de studiebelasting zo gelijk mogelijk over de jaren is verdeeld;
- studenten per blokperiode met één of twee verschillende programmaonderdelen bezig zijn, zodat nauwelijks sprake is van concurrentie tussen blokken;
- de toetsen meteen aan het einde van de desbetreffende blokperiode worden afgenomen, voordat de student met een nieuw blok aan de slag gaat;
- jaarlijks voor elk blok één herkansing is; de herkansing vindt plaats na afloop van de eerstvolgende blokperiode in de week nadat de toetsen van het dan lopende blok zijn afgenomen;
- oefenvragen worden aangeboden om studenten voor te bereiden op de zwaarte en het niveau van het tentamen.

In het zelfevaluatie rapport van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* wordt aanvullend opgemerkt dat studenten in het tweede en derde jaar de oefenrechtbank volgen. De omvang van de zelfstudie-uren die hiermee gepaard gaan is echter nog niet bekend, ondermeer vanwege een andere opzet van de oefenrechtbank. Aangenomen mag worden dat het werkelijke aantal zelfstudie-uren - waarschijnlijk bij pieken - hoger ligt in het tweede en derde jaar.

Ten aanzien van *bacheloropleiding European law school* wordt in het zelfevaluatie rapport opgemerkt dat het aantal contacturen per blok idealiter hoger zou moeten zijn, om een sterkere intensiteit van onderwijs te waarborgen.

In het derde jaar van de *bacheloropleidingen* zijn voor het schrijven van het bacheloressay twee aaneengesloten periodes van vier weken gereserveerd (in januari en in juni). In de zelfevaluatie rapporten wordt geconcludeerd dat - naast de daarvoor gereserveerde tijd in het programma - nog aanzienlijk wat tijd in het bacheloressay wordt geïnvesteerd. Uit de curriculumevaluatie komt naar voren dat studenten gemiddeld 3,5 maanden met hun bacheloressay bezig zijn. Dit geldt ook voor de masterthesis in de *masteropleiding Nederlands recht*, waaraan studenten gemiddeld 4,2 maanden besteden.

Het zelfevaluatie rapport van de *masteropleiding Recht en arbeid* geeft aan dat de studielast van de specialisatie Arbeid en gezondheid weliswaar hoog is, maar ook noodzakelijk en acceptabel om het gewenste niveau van de opleiding te garanderen. Omdat de specialisatie Arbeid en onderneming pas sinds september 2009 operationeel is, bestaat nog geen exact beeld van de studielast van dit programma. Studenten gaven in het gesprek met de commissie aan dat de studielast evenredig verdeeld is en dat zij geen struikelblokken tegenkomen.

In het zelfevaluatie rapport van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging*, wordt beschreven dat het algemene beeld dat uit de onderwijs-evaluaties naar voren komt is dat het programma goed studeerbaar is in de tijd die daarvoor staat. De voor de blokken beschikbare tijd (6 studiepunten per blok) wordt in de evaluaties veelal bestempeld als "goed". Uit de blokevaluaties komt naar voren dat in vrijwel alle blokken de norm van 15 – 20 uur studie per week (contacturen en zelfstudie samen gerekend) wordt gehaald.

Enkele studenten met wie de commissie tijdens het bezoek sprak gaven aan dat zij vanwege hun niet-juridische achtergrond de juridische vakken van de opleiding lastig vonden. Hoewel de richtlijn spreekt over stages van twee maanden leert de ervaring dat studenten meestal gedurende langere tijd stage lopen. Dat kan tot lichte vertraging in de studie leiden. Ook hebben de meeste studenten iets meer tijd nodig dan gepland voor de afronding van hun masterthesis. Tot ernstige studievertraging leidt dat in de regel niet, aldus het zelfevaluatie rapport.

De commissie heeft in verschillende de gesprekken met de studenten expliciet geïnformeerd naar de studeerbaarheid van de programma's. Studenten meldden over het algemeen geen knelpunten te ervaren in de studeerbaarheid van de programma's en geen concrete struikelblokken te ervaren. Uitzondering hierop vormt de Dutch Minor in de *bacheloropleiding European law school, English track* waarbij door studenten werd aangegeven dat dit in de praktijk aanmerkelijk zwaarder is dan verwacht. Belangrijkste oorzaak is dat veelal buitenlandse studenten onvoldoende (kunnen) anticiperen op de overgang van Engelstalig naar Nederlandstalig juridisch onderwijs.

Ten aanzien van de overige opleidingen werd door de studenten aangegeven dat de studielast weliswaar behoorlijk aan de maat is (bij benadering een volledige werkweek), maar dat tegelijkertijd de opbouw van de programma's in combinatie met het probleemgestuurd onderwijs ervoor zorgt dat het onderwijs goed behapbaar is. Het onderwijssysteem zorgt ervoor dat studenten bijblijven. Studenten gaven aan dat in de onderwijsgroepen, aan de hand van een blokboek (studiehandleiding), systematisch een casus wordt voorbesproken, geanalyseerd, uitgewerkt in leerdoelen en studieopdrachten en vervolgens wordt nabesproken. Hierbij werd door enkele studenten wel aangetekend dat dit afhankelijk is van de inzet, discipline en het verantwoordelijkheidsbesef van de individuele student. Studenten en alumni gaven de commissie te kennen dat de studielast naar hun oordeel evenredig is verdeeld.

Uit de gesprekken met de docenten bleek dat docenten, in de rol van tutor van een onderwijsgroep, in meer of mindere mate sturing geven aan het probleemgestuurd onderwijs, afhankelijk van de aard en complexiteit van het vak. Docenten gaven expliciet aan dat zij de casusposities zodanig kiezen en beschrijven dat ze passen bij het niveau van de studenten (eerste, tweede, derde jaar of master), voorkomen wordt dat studenten 'verdrinken' en dat studenten in staat zijn om de juiste leerdoelen te komen. Daarbij gaan de casusposities vergezeld met verplichte literatuur en ondersteunende hoorcolleges.

De commissie heeft in het gesprek met de studieadviseurs de olopende studieduur in de bacheloropleiding aan de orde gesteld. De studieadviseurs gaven daarbij aan dat de langere studieduur niet terug te voeren is op belemmeringen in de programma's, maar dat studenten er bewust voor kiezen om extra curriculaire activiteiten te ontplooien ter aanvulling van hun curriculum vitae.

### **Oordeel**

De commissie heeft de (verdeling van de) studielast van de programma's bestudeerd aan de hand van de opbouw en samenstelling van de programma's en het overzicht van de gemiddelde studielast per opleiding, gedifferentieerd naar jaar en specialisatie.

De commissie is bij facet 6 al tot de conclusie gekomen dat er voldoende samenhang in de programma's bestaat, waarbij sprake is van een logische en geleidelijke opbouw van kennis, inzicht en vaardigheden. Naar het oordeel van de commissie vormt draagt dit bij aan de studeerbaarheid van de programma's.

De commissie stelt vast dat studenten geen knelpunten ervaren in de studeerbaarheid van de programma's en dat de systematiek van het probleemgestuurd onderwijs hen ondersteunt in de studievoortgang. De commissie stelt tevens vast dat docenten zodanig en gedoseerd sturing aan het onderwijs geven dat daarmee de studievoortgang wordt bevorderd.

De commissie constateert dat de studielast voor alle opleidingen aanvaardbaar is, waarbij deze voor de *Dutch minor* (bacheloropleiding European law school, English track) de *Togamaster* (masteropleiding Nederlands recht) en de *specialisatie Arbeid en gezondheid* (masteropleiding Recht en arbeid) opvallend hoger ligt. Daarbij stelt de commissie vast dat in de blokevaluaties structureel wordt gevraagd naar de studielast en studeerbaarheid van het onderwijs en zo nodig bijstelling van het blok plaatsvindt.

De commissie is van oordeel dat de programma's van de bachelor- en masteropleidingen in voldoende mate studeerbaar zijn doordat factoren die betrekking hebben op de programma's en die de studievoortgang belemmeren zoveel mogelijk worden weggenomen.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid*: het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school*: het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht*: het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht*: het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid*: het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging*: het oordeel van de commissie is voldoende

*Masteropleiding Fiscaal recht*: het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **F8: Instroom**

Het programma sluit qua vorm en inhoud aan bij de kwalificaties van de instromende studenten:

WO-bachelor: VWO, HBO-propedeuse of daarmee vergelijkbare kwalificaties, blijkend uit toelatingsonderzoek.

WO-master: bachelor en eventueel (inhoudelijke) selectie.

### **Beschrijving**

In de zelfevaluatie rapporten zijn de instroomgegevens over de afgelopen vijf jaar per opleiding opgenomen.

De zelfevaluatie rapporten beschrijven dat studenten met een VWO-diploma of een HBO-propedeuse direct toegang hebben tot de juridische *bacheloropleidingen*. Belangstellenden zonder een dergelijke 'toegangsbewijs' kunnen - mits zij 21 jaar of ouder zijn - op grond van een toelatingsonderzoek (colloquium doctum) worden toegelaten tot één van de bacheloropleidingen.

In het zelfevaluatie rapport wordt opgemerkt dat het ontbreken van een selectie aan de poort meebrengt dat een relatief grote groep zwakke en/of matig gemotiveerde studenten met de rechtenstudie kan beginnen. Het vraagt extra inspanningen van de staf en medestudenten om hen in het programma te betrekken. Zo moet er soms extra aandacht worden besteed aan de basisvaardigheden.

Ten aanzien van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* hanteert de faculteit een instroom van 250 studenten per jaar als streefdoel. Hoewel dit aantal in de afgelopen jaren niet is gehaald, is wel een licht stijgende lijn in de instroom waar te nemen. De instroom is niet meer onder de 200 uitgekomen.

Het zelfevaluatie-rapport geeft aan dat de meer dan gemiddelde vergrijzing van Zuid-Limburg en de geografische ligging van de faculteit maken dat werving van studenten uit de rest van Nederland noodzakelijk, maar ook gecompliceerd is. Met innovaties binnen de opleiding zelf (bijvoorbeeld de Togaminor) en het sterke profiel, is de afgelopen jaren iets sterker dan voorheen op werving van studenten uit 'de rest van Nederland' ingezet.

Het streven is dat ongeveer 10% van de studenten in de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid een buitenlandse nationaliteit heeft. Dat percentage wordt de laatste jaren niet gehaald. Met name studenten uit de Euregio hebben nu meer keuze aan opleidingen binnen het juridische domein: de facultaire European law school English Track, de gezamenlijke opleiding in Hasselt-Diepenbeek en binnen de Universiteit Maastricht met name het University College en European Studies.

Het aantal studenten dat na één jaar HBO toegang krijgt tot de universiteit en daarbij kiest voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid bleef redelijk constant, met een dip in 2008. Mogelijk heeft dat te maken met de start van de HBO Rechtenopleidingen en daaraan inhoudelijk gelijkwaardige opleidingen, waardoor een overstap naar de universiteit na één jaar propedeuse minder aantrekkelijk is dan voorheen. Ook het verschil in zwaarte van de opleiding en het risico van een negatief bindend studieadvies kunnen een rol spelen. Ook studenten met een voltooide HBO-opleiding (al dan niet met juridische component) kiezen minder vaak voor een start aan de juridische bachelor, maar proberen via een toelatingsprocedure in een masteropleiding te komen. Een diploma van een academische juridische bacheloropleiding naast dat van de juridische master, is echter noodzakelijk als deze studenten ook civiel effect willen verkrijgen.

Het geformuleerde streefcijfer dat gemiddeld 170 studenten aan de *bacheloropleiding European law school* zouden moeten beginnen, wordt ruim gehaald. De invoering van de Engelstalige track levert daaraan een belangrijke bijdrage. Deze track is mede in het leven geroepen om voor buitenlandse studenten een aantrekkelijk bachelorprogramma aan te bieden. Het destijds geformuleerde doel dat op termijn 50% van de instroom in het bachelorprogramma een buitenlandse nationaliteit moet hebben, wordt door de invoering van de English track vanaf 2007 ook daadwerkelijk bereikt.

Studenten die de English track volgen gaven aan dat zij in de eerste week van de opleiding een zelftoets moeten afleggen waarmee wordt vastgesteld of zij de Engelse taal in voldoende mate beheersen. Indien de taaltoets niet wordt gehaald, krijgt de student het dringende advies om extra taalonderwijs te volgen. Studenten deelden verder mee dat de overgang van high school naar de bacheloropleiding European law school met betrekking tot het Engelse taalniveau prima is. Docenten gaven aan dat de studenten snel wennen aan het volgen van Engelstalig onderwijs.

De zelfevaluatie-rapporten beschrijven dat de faculteit de zogenoemde 'zachte knip' hanteert. Dat wil zeggen dat bachelorstudenten die hun bacheloressay hebben afgerond, maar die nog maximaal 12 studiepunten hebben openstaan, toch kunnen starten met een masteropleiding.

De *masteropleidingen Nederlands recht en Recht en arbeid* zijn doorstroommasters voor afgestudeerden van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. Ook afgestudeerden aan de bacheloropleiding European law school kunnen doorstromen in deze masteropleidingen. Verder zijn afspraken gemaakt met twee hogescholen, de Avans Fontys Hogeschool in Tilburg en de Hogeschool Zuyd in Sittard. Een beperkte groep geselecteerde

hooggekwalificeerde studenten HBO-rechten en HJO (hogere juridische opleiding) volgt in een deel van hun programma in het vierde jaar blokken van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid. Zij leggen daarvoor de reguliere toetsen af. Deze groep studenten wordt, bij voldoende beoordeling, zonder toelatingstoets toegelaten tot de masteropleiding Nederlands recht. Deze toelating staat los van het verkrijgen van zogenoemd civiel effect, waarvoor een aanvullend schakel-, respectievelijk vrijstellingsprogramma voor het behalen van het bachelordiploma is vereist.

Overige afgestudeerden met een academische niet-juridische opleiding en afgestudeerden aan het hbo, moeten aan een toelatingstoets voldoen om te worden toegelaten tot deze masteropleidingen.

De *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* is eveneens een doorstroommaster voor afgestudeerden van de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en European law school. Instromen in deze opleiding kan rechtstreeks, mits de betrokkene één van de volgende opleidingen met succes heeft afgerond:

- een universitaire bacheloropleiding Nederlands recht;
- een universitaire masteropleiding recht van een Vlaamse universiteit;
- een universitaire bachelor- of masteropleiding criminologie (ook van een Vlaamse universiteit);
- een universitaire bacheloropleiding Fiscaal recht;
- een universitaire bacheloropleiding European law school (Regular track of met de minor Nederlands recht).

Wil men vanuit een andere bachelor-, master- of hbo-opleiding instromen, dan dient men een toelatingstoets te doen. Bij de toelating tot de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging wordt overigens expliciet medegedeeld dat een extra inzet verwacht wordt op gebieden die nog onbekend zijn voor de studenten. Eventuele aansluitingsproblemen worden soms opgevangen door extra inleidende literatuur voor te schrijven, mensen te verwijzen naar de mogelijkheid een minor te lopen alvorens aan de masteropleiding te beginnen of door extra colleges (o.a. bij het blok psychopathologie) te geven. Bij bewijs in strafzaken zijn extra bijeenkomsten “jurisprudentie lezen” voor niet-juristen georganiseerd, nadat bleek dat een aantal studenten op dit punt een achterstand had.

Het zelfevaluatie rapport beschrijft dat aanvankelijk werd uitgegaan van een instroom van 20 studenten per jaar maar dat bleek dat belangstelling van studenten voor deze masteropleiding aanmerkelijk groter was. Dit heeft geleid tot het instellen van een capaciteitsfixus die met ingang van het studiejaar 2009/2010 echter is opgeheven.

Volgens het zelfevaluatie rapport melden in toenemende mate mensen zich aan voor de opleiding die al als strafrechtjurist werkzaam zijn (bij de rechtbank, het parket etc.) De laatste jaren is ook een toename waar te nemen van het aantal aanmeldingen van afgestudeerde juristen uit België. Tot slot lijken in toenemende mate studenten deze masteropleiding te willen combineren met een andere (juridische) masteropleiding.

De *masteropleiding Fiscaal recht* is aangewezen als doorstroommaster voor de fiscaaljuridische bacheloropleiding van de Universiteit Maastricht. Aan studenten die laatstgenoemde opleiding hebben afgerond worden daarom geen nadere toelatingseisen gesteld. Het zelfevaluatie rapport geeft aan dat de opleiding verder een relatief zware selectie hanteert

omdat voldoende voorkennis op fiscaal terrein noodzakelijk is. Studenten die niet reeds een fiscale bacheloropleiding hebben afgerond, zullen getoetst worden op een vijftal terreinen (loon- en inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting, internationaal belastingrecht, bedrijfseconomie en privaatrecht). Vrijstelling is slechts mogelijk indien elders tentamens met een vergelijkbaar niveau en inhoud zijn afgelegd. Studenten die vanuit het buitenland komen en die niet getoetst kunnen worden op kennis van het Nederlandse belastingrecht dienen aan te tonen dat zij voldoende kennis hebben van fiscale beginselen en systematiek en inzicht hebben in het belastingrecht van een of meer staten op basis van een eerdere opleiding in het land van herkomst.

Hbo-studenten moeten vijf toelatingstoetsen afleggen op universitair bachelorniveau. Gemiddeld slaagt minder dan de helft van deze groep erin toegelaten te worden. Studenten van elders kunnen, indien zij dat wensen, als contractstudenten de blokken volgen die corresponderen met onderdelen van de toelatingstoets. Indien deze succesvol worden afgelegd, volgt een vrijstelling van de corresponderende onderdelen van de toelatingstoets. Voor studenten die na de hbo-opleiding nog de zesjarige, geaccrediteerde post-hbo deeltijdopleiding van de Federatie Belasting Academie gevolgd hebben geldt een vrijstelling van de toelatingstoetsen.

Voor deelname aan de Nederlandse specialisaties is voorts een bewijs van Nederlandse taalvaardigheid vereist. De docenten gaven aan dat voor buitenlandse studenten een iets hoger ingangscriterium, namelijk een 6,5 wordt gehanteerd voor de taaltoets om daarmee zekerheid te hebben dat studenten de specialisatie ook kunnen volgen.

Voor deelname aan de Engelse blokken binnen die opleiding wordt geen nadere taaleis gesteld. De ervaring leert dat de kennis van het Engels op vwo-/hbo-niveau c.q. wo-bachelorniveau daarvoor voldoende is. Voor deelname aan de volledig Engelstalige specialisatie door niet-doorstromers, waaronder buitenlandse studenten, is wel een bewijs van Engelse taalvaardigheid vereist.

De zelfevaluatie rapporten van alle opleidingen beschrijven uitgebreid de initiatieven en voorzieningen van de faculteit gericht op een goede aansluiting en op een goede instroom. Naast de open dagen die twee keer per jaar universiteitsbreed worden georganiseerd, biedt de faculteit in het voorjaar meermalen de mogelijkheid aan leerlingen uit het vwo een dag mee te lopen op de faculteit. Zij wonen dan onder andere een college en een onderwijsgroep bij en ze krijgen ruimschoots de gelegenheid om met rechtenstudenten te spreken. Daarnaast gaan geselecteerde en daartoe getrainde studenten op bezoek bij middelbare scholen om voorlichting te geven. In de regio worden op middelbare scholen bij herhaling lessen verzorgd door docenten van de rechtenfaculteit. Gemotiveerde scholieren uit 5 en 6 vwo kunnen meelopen in een meer verdiepende tweedaagse cursus 'Proefstuderen'. Hetzelfde geldt voor scholieren en andere studiekeizers vanuit het buitenland die kennis willen maken met de English track van de bacheloropleiding European law school.

Bij twee middelbare scholen in de regio is vanuit de Universiteit Maastricht het project 'Doorlopende leerlijnen' opgezet. De leerlingen kunnen uit verschillen projecten kiezen. Voor rechten volgen de leerlingen een mini-opleiding 'pleiten' van zes lessen, waarin ze leren hoe een strafproces in elkaar zit, bijvoorbeeld wat de rollen zijn van de verdachte(n), rechters, het OM de verdediging. Ze krijgen een casus die ze uitwerken, ze moeten zelf stukken schrijven en aan het eind mogen ze hun casus naspelen op de faculteit in de zaal van de oefenrechtbank. Doel is de leerlingen te laten merken op welk niveau ze moeten presteren op



de universiteit. Ze ervaren wat verwacht wordt van een rechtenstudent en ze kunnen kijken of de facultaire sfeer en de studie aan hun verwachtingen beantwoorden.

Tijdens de introductie van de nieuwe eerstejaarsstudenten wordt uitgebreid stil gestaan bij de overgang naar de universiteit. De introductiegroepen zijn meteen de onderwijsgroepen in de eerste blokperiode en de studenten die de eerstejaars bij aankomst verwelkomen zijn ook de mentoren van de betreffende groepen. Het mentorschap wordt ingevuld naar gelang van de wensen van de groep.

### **Oordeel**

De commissie heeft kennisgenomen van de instroomgegevens van de verschillende opleidingen.

De commissie stelt vast dat instromende studenten met een vwo-diploma of een hbo-propedeuse toegang hebben tot de *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, European law school en Fiscaal recht*. De commissie stelt tevens vast dat een afgeronde bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid en European law school toegang biedt tot de *masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid en Forensica, Criminologie en Rechtspleging*. Directe toegang tot de *masteropleiding Fiscaal recht* wordt alleen gegeven aan studenten met een afgeronde bacheloropleiding Fiscaal recht.

De commissie constateert dat de faculteit geen schakelprogramma's voor afgestudeerden van een hbo-opleiding of een niet juridische wo-masteropleiding kent. Zij kunnen uitsluitend toegang krijgen tot de masteropleidingen indien zij met goed gevolg één of meer toelatingstoetsen hebben afgelegd. Verder constateert de commissie dat binnen enkele masteropleidingen aanvullende toegangseisen gelden en/of aanvullende voorzieningen worden getroffen om een zo goed mogelijke aansluiting tussen het niveau van de instromende student en het onderwijsprogramma te bewerkstelligen. Zo geldt bij de *masteropleiding Fiscaal recht* een taaltoets voor de Nederlandstalige specialisatie en worden zo nodig binnen de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* extra onderwijsactiviteiten georganiseerd.

De commissie is van mening dat de toelatingstoetsen en aanvullende toelatingseisen bijdragen aan een goede instroom van studenten in de opleidingen, waarbij zorgvuldig wordt gekeken naar het niveau van de student en de zwaarte van het programma.

Op basis van de zelfevaluatie rapporten concludeert de commissie dat de faculteit veel initiatieven en activiteiten ontplooit op het gebied van voorlichting en voorbereiding van (toekomstige) studenten op het studeren aan de universiteit.

De commissie is van oordeel dat de programma's van de bachelor- en masteropleidingen qua vorm en inhoud in voldoende mate aansluiten bij de kwalificaties van de instromende studenten.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

**F9: Duur**

De opleiding voldoet aan formele eisen m.b.t. de omvang van het curriculum:  
WO-bachelor: in de regel 180 studiepunten.  
WO-master: minimaal 60 studiepunten, afhankelijk van de opleiding.

**Beschrijving**

Het programma van de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding European law school omvat 180 EC.

Het programma van de bacheloropleiding Fiscaal recht omvat 180 EC.

Het programma van de masteropleiding Nederlands recht omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Recht en arbeid omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging omvat 60 EC.

Het programma van de masteropleiding Fiscaal recht omvat 60 EC.

**Oordeel**

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding European law school* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *bacheloropleiding Fiscaal recht* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Nederlands recht* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Recht en arbeid* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

De *masteropleiding Fiscaal recht* voldoet aan de formele eisen met betrekking tot de omvang van het curriculum.

**F10: Afstemming tussen vormgeving en inhoud**

Het didactisch concept is in lijn met de doelstellingen. De werkvormen sluiten aan bij het didactisch concept.

**Beschrijving**

De Universiteit Maastricht hanteert het probleemgestuurde onderwijsmodel (PGO). De uitgangspunten die ten grondslag liggen aan het PGO zijn: samen contextgerelateerde casus uitdiepen en voortbouwen op eerdere kennisconstructies, waarbij het leren studentgecentreerd is. Volgens de zelfevaluatie rapporten betekent dit concreet voor de Faculteit der Rechtsgeleerdheid dat studenten juridische vraagstukken en authentieke casusposities moeten oplossen om actief kennis te verwerven.

In de *bacheloropleidingen* leren de studenten in kleinschalige groepen onder begeleiding van een docent, de tutor, deze vraagstukken en casusposities gezamenlijk te analyseren, daarbij gebruik makend van reeds aanwezige kennis. In de *masteropleidingen* wordt bovendien verwacht dat zij nieuwe vraagstukken exploreren. Op grond van ontbrekende kennis formuleren studenten gezamenlijk leerdoelen. Deze leerdoelen vormen de leidraad voor individuele zelfstudie. Op deze wijze worden de studenten aangezet tot het verzamelen en interpreteren van relevante kennis van juridische hoofdgebieden en tot anticiperen op nieuwe ontwikkelingen. De studenten presenteren de uitkomsten van hun zelfstudie aan elkaar om

zo te toetsen of de vergaarde nieuwe kennis hen in staat stelt de leerdoelen te bereiken, de juridische vraagstukken en casusposities te begrijpen en uiteindelijk om tot een oplossing te komen.

De studenten in de onderwijsgroepsbijeenkomsten worden ondersteund en geïnstrueerd door middel van blokboeken. Door planninggroepen, bestaande uit inhoudsdeskundige docenten, wordt voor ieder blok wordt een blokboek samengesteld met daarin beschrijvingen van casusposities, problemen, opdrachten en taken. De geformuleerde taken activeren de voorkennis en nieuwsgierigheid van studenten en prikkelen tot bestudering van belangrijke onderwerpen binnen één of meer wetenschappelijke hoofdvakgebieden. De casusposities en taken worden regelmatig herzien, enerzijds om recht te doen aan de (juridische) actualiteit, anderzijds om te voorkomen dat een taak activerend vermogen verliest.

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat de invulling en de toepassing van het PGO niet in elk juridisch hoofdgebied hetzelfde zijn, hetgeen in de gesprekken met studenten en docenten werd bevestigd. Sommige gebieden lenen zich voor zelfstandige discussie tussen studenten, waarbij studenten ook zelf gespreksleider zijn, terwijl andere gebieden en ook sommige vaardigheden sterkere aansturing door de tutor vergen.

Studenten van de *masteropleiding Nederlands recht* vertelden dat sommige docenten in kennisintensieve vakken meer de nadruk leggen op kennisoverdracht. Ook docenten, onder andere van de *bachelor- en masteropleiding Fiscaal recht*, gaven aan dat een sterke inbreng en sturing van de docent en tutor soms nodig zijn om een vak met voldoende diepgang te kunnen behandelen.

Zowel studenten en docenten hebben in de verschillende gesprekken met de commissie aangegeven positief te zijn over en waardering te hebben voor het PGO en de flexibele toepassing hiervan. Buitenlandse studenten met wie de commissie heeft gesproken gaven aan dat het PGO voor hen een nieuwe manier van leren/studeren is en aangenaam te zijn verrast door zijn bijzondere werking. De probleem gestuurde aanpak is meer dan theoretische kennis consumeren; het is een actieve vorm van kennisvergarig, maar ook het praktisch toepassen van juridische kennis. Dit maakt het PGO volgens de studenten uitdagend en effectief.

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat de onderwijsgroepen maximaal 14 studenten tellen in het eerste jaar van de bacheloropleidingen en 19 studenten in de volgende jaren en in de masteropleidingen. Dit om de gemiddelde participatie van studenten en 'meeliftgedrag' op een aanvaardbaar peil te houden. Tegelijkertijd beschrijven de zelfevaluatierapporten dat het didactisch gezien soms moeilijk is om meeliftgedrag van studenten te voorkomen. Gezien de diversiteit in motivatie en capaciteiten van studenten, kunnen zich binnen de onderwijsgroepen trekkers en meelopers manifesteren, met name bij groepsdiscussies en in de taak- en procesgerichte samenwerking.

De commissie heeft met docenten en studenten gesproken over het meeliftgedrag van studenten. Zowel docenten als studenten vertelden dat meeliftgedrag zich in de praktijk voordoet, vooral in de bacheloropleidingen. De commissie heeft tijdens verschillende gesprekken vernomen dat studenten tot op zekere hoogte kunnen meeliften op de kennis en voorbereidingen van andere studenten, hetgeen het probleemgestuurd onderwijs in de onderwijsgroep niet ten goede komt. Studenten gaven daarbij aan dat het afhankelijk is van de tutor of studenten hierop worden aangesproken. Verschillende docenten spraken hun voorkeur uit voor een systeem waarbij aanwezigheid en getoonde inzet van studenten meewegen in de eindbeoordeling van een blok, bijvoorbeeld in de vorm van een aantekening

of een bonuspunt. Hierbij verwezen zij naar de werkwijze binnen andere faculteiten en schools van de Universiteit Maastricht, onder andere de School of business and economics.

In de zelfevaluatierapporten als door de docenten die de commissie heeft gesproken, wordt gesteld dat de tutor het leerproces in een onderwijsgroep faciliteert door gerichte vragen te stellen. Tutoren in de verplichte blokken beschikken over een tutorinstructie die de planningsgroep gelijktijdig met het blokboek samenstelt. Daarnaast is er wekelijks tutorenoverleg waarin naast de inhoud ook de didactische aanpak besproken wordt. In de eerste jaren van de bachelor, met name in het eerste jaar, worden naast leden van de vaste staf ook ouderejaarsstudenten als tutor ingezet (maximaal drie per blok). De inhoudsdeskundigheid die vereist is om kritische vragen te kunnen stellen, wordt gewaarborgd doordat student-tutoren worden geselecteerd op basis van eerdere prestaties. De tutoren die onderwijsgroepen begeleiden ontvangen een training waarin wordt benadrukt dat het leerproces van studenten centraal staat.

Studenten waren wisselend te spreken over de kwaliteit van student-tutoren. Een aantal studenten waarmee de commissie heeft gesproken vindt dat het niveau van het onderwijs bij student-tutoren lager is dan bij tutoren van het wetenschappelijk personeel. In hun ogen weten student-tutoren niet altijd het antwoord op verdiepende vragen van studenten. Andere studenten zien juist een voordeel in de inzet van student-tutoren, omdat de student-tutoren zich kunnen verplaatsen in de student en beter begrijpen en invoelen waar de studenten (leer)problemen ondervinden. De docenten met wie de commissie sprak bevestigden dit dilemma. Zij meldden er regelmatige bijeenkomsten tussen alle tutoren die betrokken zijn bij een bepaald onderwijsblok worden gehouden. De student-tutoren kunnen dan de lastige vragen doorspelen aan de docenten en de juiste antwoorden in de eerstvolgende onderwijsbijeenkomst aan de studenten geven.

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat door het werken in kleinschalige onderwijsgroepen studenten in staat worden gesteld om meer algemene academische vaardigheden te verwerven, zoals het vermogen om problemen te analyseren, verworven inzichten aan medestudenten te presenteren, en mogelijke oplossingen te evalueren waarbij de kracht van argumenten dient te worden afgewogen. Bovendien heeft het PGO een studentactiverend karakter, waarmee de ontwikkeling van leervaardigheden wordt gewaarborgd. In vrijwel alle gesprekken met de studenten werd dit bevestigd. Studenten waarderen het PGO omdat het hen structuur biedt, ze geactiveerd worden, ze vaardigheden als het spreken in het openbaar en samenwerken leren, ze van elkaar leren en de onderlinge band wordt versterkt.

Parallel aan het onderwijs in groepen worden gedurende het merendeel van de blokken hoorcolleges aangeboden. De hoorcolleges geven de rode draad aan van het blok en bieden overzicht over de stof die in het blok aan de orde komt. Onderwerpen die nadere uitleg behoeven, worden tijdens colleges toegelicht. Met name als de onderwijsgroepen sterk worden gericht op het behandelen van casus en daarmee per definitie casuïstisch zijn, zullen hoorcolleges er voor zorgen dat de grote lijnen niet in de casuïstiek ten onder gaan. Hoorcolleges van de blokken uit de verplichte fase worden in het studiejaar 2009/2010 bij wijze van experiment ook digitaal (video) aangeboden via de elektronische leeromgeving EleUM.

Volgens de zelfevaluatierapporten worden de academische en specialistische beroepsvaardigheden verworven in practica. In de practica van de bacheloropleidingen wordt specifiek aandacht besteed aan studievaardigheden, opzoekvaardigheden, analytische vaardigheden, schrijfvaardigheden en mondelinge vaardigheden. Deze worden zoveel

mogelijk geoefend en aangeleerd in een juridische context, om ze vervolgens te kunnen toepassen in de onderwijsgroepen. Naarmate de student verder komt in de studie worden vaardigheidstrajecten separaat en meer individueel gelopen, bijvoorbeeld bij het schrijven van het bacheloressay, het volgen van een stage en bij het vervullen van rollen in de oefenrechtbank. In de masteropleidingen wordt met name in de verdiepende blokken expliciet aandacht besteed aan het werken in teamverband, mondelinge presentaties en onderzoeksvaardigheden.

In een aantal blokken van de *masteropleiding Recht en arbeid* wordt gewerkt met een portfolio waarin antwoorden op taken en opdrachten worden bewaard. Het zelfevaluatierapport beschrijft dat het werken met een portfolio studenten dwingt niet alleen hun bevindingen op papier te zetten, maar ook om hoofd- en bijzaken van elkaar te scheiden en antwoorden op complexe problemen kernachtig te formuleren. Bovendien worden studenten op deze manier geactiveerd om al in een vroeg stadium actief met de stof bezig te zijn, hetgeen de participatie in de onderwijsgroep verhoogt.

### **Oordeel**

De commissie is verheugd dat de faculteit ten aanzien van de opleidingen een duidelijke onderwijsfilosofie heeft. De commissie stelt op basis van de gesprekken met de docenten, studenten en alumni vast dat het probleemgestuurd onderwijs consequent, maar niet dogmatisch wordt gehanteerd en toegepast. De faculteit en de docenten hanteren het PGO realistisch en praktisch, waarbij niet alleen maar de voordelen, maar ook de nadelen van het concept worden gezien. Het PGO wordt door de docenten gericht toegepast, waarbij de mate waarin zorgvuldig wordt afgestemd op de inhoud en leerdoelen van het desbetreffende blok/vak.

De commissie maakt wel de kanttekening dat in systeem zoals dat nu gehanteerd wordt ook een aantal beperkingen schuilt. De commissie doelt hier met name op de gehanteerde groeps grootte van 14 en 19 studenten en de inzet van student-tutores. De commissie is van mening dat een groeps grootte van maximaal 12 meer recht doet aan het didactisch concept. Tevens heeft de commissie bedenkingen bij de inzet van student-tutores, met name daar waar vragen door studenten worden gesteld die net buiten de voorgeschreven leerstof vallen. De commissie geeft de voorkeur aan de inzet van docenten als tutor, ook in het eerste jaar van de bacheloropleidingen. De commissie constateert dat het didactisch concept tegen de grenzen loopt van de beschikbare capaciteit van de faculteit, in termen van menskracht en middelen (zie ook facet 13, kwantiteit personeel).

Desalniettemin heeft de commissie niet anders dan kunnen vaststellen dat het PGO zowel door de studenten als de staf breed gedragen wordt. Voor de commissie is het enthousiasme waarmee over het PGO werd gesproken door studenten en docenten opvallend. De commissie is onder de indruk van de kracht van dit onderwijsconcept om (ook buitenlandse) studenten tot ontwikkeling te brengen; niet alleen wat betreft de vakinhoudelijke ontwikkeling, maar ook de persoonlijke ontwikkeling.

Met betrekking tot het ‘meeliftgedrag’ geeft de commissie in overweging mee om, zoals ook bij andere faculteiten/schools van de Universiteit Maastricht gebruikelijk is, de aanwezigheid en inzet van studenten in onderwijsgroepen te laten meetellen in de eindbeoordeling van het desbetreffende blok.

De commissie is van oordeel dat er sprake is van een weloverwogen en goed doordacht didactisch concept dat in lijn is met de doelstellingen van de opleidingen. De werkvormen sluiten goed aan bij het didactisch concept.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

#### **F11: Beoordeling en toetsing**

Door de beoordelingen, toetsingen en examens wordt adequaat getoetst of de studenten de leerdoelen van (onderdelen van) het programma hebben gerealiseerd.

### **Beschrijving**

De onderwijsprogramma's van de bachelor- en masteropleidingen zijn opgebouwd uit blokperiodes van acht weken. In elke blokperiode volgen de studenten één of twee blokken, al dan niet gecombineerd met vaardigheidsonderwijs. Voor alle opleidingen geldt dat ieder blok wordt afgesloten met een toets. In beginsel worden bloktoetsen schriftelijk afgenomen tenzij 'door het aantal deelnemers' of 'vanwege de aard of inhoud van het blok' door de blokcoördinator de voorkeur wordt gegeven aan mondelinge afname van de bloktoets. Het DB-EC bepaalt wie de examinatoren zijn; doorgaans zijn dat de blokcoördinator en een tweede examenbevoegde examinator.

Een toets die schriftelijk wordt afgenomen dient aan een aantal criteria te voldoen. De tentamens die een blok afsluiten worden via een toetsmatrijs samengesteld waarbij onderwerpen gerelateerd worden aan het vereiste niveau van dat studiejaar. De toets, standaardantwoorden en correctieantwoorden dienen door een referent te worden beoordeeld. De referent is inhoudsdeskundig maar heeft niet meegewerkt aan de totstandkoming van (het desbetreffende gedeelte van) de toets. Tevens kan advies worden gevraagd met betrekking tot de vraagconstructie aan de toetsadviseur van de faculteit.

Om studenten vanaf het begin te activeren en de participatie gedurende het blok te verhogen kiezen steeds meer blokcoördinatoren, zowel in de bachelor- als de masteropleidingen, voor het werken met producten tijdens het onderwijs. Er worden dan specifieke opdrachten gegeven die kunnen meetellen bij de eindbeoordeling. Andere opdrachten kunnen leiden tot een gedeeltelijke vrijstelling voor een tentamen of het behalen van een bonuspunt. Een examinator moet een voorstel voor een afwijkende toetsvorm met vermelding van de beweegredenen voorleggen aan het dagelijks bestuur van de examencommissie. Het bestuur neemt na overleg met de toetsadviseur van EDIT een standpunt in en bericht vervolgens de examinator.

Toetsen worden direct na afloop van de blokperiode afgenomen. Dit geldt voor zowel de bachelor- als de masteropleidingen. De wijze van toetsing wordt in de programmagids bekendgemaakt. In het blokboek moet een nadere aanduiding worden opgenomen (open of gesloten vragen, mogelijkheid tot het verkrijgen van vrijstellingen of bonuspunten, enz.) zodat het voor de studenten duidelijk is wat ze kunnen verwachten.

De uitslag van een toets is uiterlijk vier weken na afname bekend. In verschillende gesprekken met de studenten en uit de blokevaluaties kwam naar voren dat de nakijktermijn regelmatig wordt overschreden. Docenten gaven aan dat de overschrijding van de formele nakijktermijn in het verleden heeft plaatsgevonden als gevolg van technische problemen met de introductie van een nieuw geautomatiseerd systeem. Afgezien daarvan wordt de termijn van vier weken ruimschoots gehaald. Daarbij werd opgemerkt dat voor de staf de interne richtlijn bestaat waarin docenten een nakijktermijn van vijf werkdagen aanhouden en het onderwijsbureau eveneens vijf werkdagen heeft voor publicatie. Studenten zijn inmiddels op de hoogte van deze interne richtlijnen en verwachten daarom binnen tien dagen een uitslag.

Herkansingen worden één keer per studiejaar aangeboden; de herkansing vindt plaats na afloop van de eerstvolgende blokperiode, in de week nadat de toets van het dan lopende blok is afgenomen

### *Bacheloropleidingen*

In de bacheloropleidingen worden verschillende vormen van toetsing gebruikt. Om kennis en inzicht te toetsen worden meerkeuze- en essayvragen of een combinatie ervan ingezet. Indien een toets – geheel of gedeeltelijk - bestaat uit meerkeuzevragen wordt de voorlopige antwoordsleutel van de meerkeuzevragen direct na afloop van de toets gepubliceerd. Tevens worden studenten in de gelegenheid gesteld binnen vijf werkdagen na de publicatie van de voorlopige antwoordsleutel schriftelijk commentaar te leveren op de inhoud en vormgeving van de gesloten toetsvragen. De blokcoördinator kan op grond van het commentaar besluiten een vraag niet mee te tellen in de berekening van de toetsresultaten of de antwoordsleutel te wijzigen. Vanaf het tweede jaar in de bacheloropleiding Fiscaal recht worden de blokken uitsluitend door essayvragen, casusposities en/of papers getoetst.

Of studenten de aangeboden vaardigheden voldoende hebben verworven tijdens de practica, wordt getoetst aan de hand van het schrijven van papers, het geven van presentaties, het verrichten van juridisch onderzoek, het bijstaan van cliënten en het houden van pleidooien. In de gesprekken met de opleidingscoördinatoren werd door hen toegelicht dat een aftekening van het practicum wordt verkregen door het inleveren van opdrachten en voldoende aanwezigheid. Een dergelijke aftekening kan als een bonus dienen, maar de schriftelijke bloktoets is bepalend voor de beoordeling van een student.

De bacheloropleiding wordt afgesloten met het bacheloressay over een juridisch onderwerp, waarmee wordt beoordeeld of de student de eindkwalificaties van de opleiding heeft bereikt. Voor het bacheloressay gelden procedurele en formele vereisten als ook beoordelings- en waarderingscriteria die zijn vastgelegd in specifieke regelingen en het onderwijs- en examenreglement. Voor alle bacheloressays geldt dat ze worden beoordeeld op inhoud (structuur, originaliteit, juridische relevantie en mate van diepgang, vermeldingen compleetheid van bronnen), vorm en taal- en schrijfvaardigheid. Dit betekent dat in de inleiding van het essay de probleemstelling helder verwoord moet zijn en dat een voorlopig standpunt wordt ingenomen. De aanpak dient origineel, juridisch relevant en - zo mogelijk - rechtsvergelijkend te zijn. Het essay bevat een goede beschrijving van het probleem, de toepasselijke rechtsregels en de juridische en maatschappelijke context. De diverse in de literatuur gevonden standpunten zijn correct weergegeven. Het eigen standpunt is onderbouwd met argumenten uit de literatuur en met eigen argumenten. In het essay zijn tenminste enkele handboeken en de meest relevante monografieën en wetenschappelijke artikelen verwerkt. Verwerkte bronnen zijn in voldoende mate vermeld, zodat ze verifieerbaar zijn.

Docenten lichtten toe dat de beoordeling van een bacheloressay in eerste instantie wordt uitgevoerd door de betrokken begeleider/docent. Een tweede beoordeling wordt uitgevoerd door een senior docent, die niet op de hoogte is van de uitkomst van de beoordeling door de eerste docent. Vervolgens vindt overleg plaats over de beoordeling en wordt een cijfer bepaald. Ingeval van een onvoldoende, heeft de student twee mogelijkheden: het essay verbeteren waarmee maximaal het eindcijfer 6 kan worden behaald, of een geheel nieuw essay schrijven.

De studenten van de bacheloropleidingen met wie de commissie sprak, gaven aan dat zij tijdens de opleiding een groot aantal papers en essays schrijven, maar dat zij in veel gevallen geen feedback en/of beoordeling krijgen op hun ingeleverde werk. Voor hen is het onduidelijk wat de status van de ingeleverde opdrachten is: oefening of beoordeling? Afgezien daarvan geven studenten aan het ontvangen van feedback op prijs te stellen om zichzelf beter te bekwamen. Uit de evaluaties van verschillende vakken uit verschillende bacheloropleidingen die de commissie tijdens het bezoek bestudeerde, bleek eveneens dat studenten structurele feedback op met name de schrijfp opdrachten zouden waarderen.

In de gesprekken met de docenten bleek dat een deel van de opdrachten gezien moet worden als oefening/training die niet of slechts steekproefsgewijs wordt nagekeken. Ingeleverde opdrachten en werkstukken die wel worden beoordeeld worden ook voorzien van feedback, maar de feedback wordt in het geval van een voldoende beoordeling vrijwel nooit opgevraagd door de studenten, aldus de docenten.

#### *Masteropleidingen*

Ook de masteropleidingen kennen verschillende vormen van toetsing. Kennis en inzicht worden over het algemeen getoetst aan de hand van essayvragen. Vaardigheden worden getoetst met het schrijven van papers, het geven van presentaties, het verrichten van juridisch onderzoek en het houden van pleidooien.

De masteropleiding wordt afgesloten met de masterthesis. Het onderwerp van deze thesis moet aansluiten bij de inhoud van de masteropleiding en – indien van toepassing – de specialisatie. Ten aanzien van de masterthesis bestaand procedurele, formele en inhoudelijke vereisten, vastgelegd in verschillende regelingen. Ten aanzien van de masterthesis geldt dat de student eerst een structuurschets ter goedkeuring moet voorleggen alvorens hij/zij verder kan gaan met zijn thesis. De begeleiding ligt bij één docent. Bij de beoordeling wordt een tweede senior docent ingeschakeld. Bij de beoordeling wordt in ieder geval rekening gehouden met de mate van zelfstandigheid waarmee de thesis tot stand is gekomen, met de vorm en lay-out en het taalgebruik, met de structuur en de compleetheid van de bronnen, met de mate van oorspronkelijkheid en met de gerealiseerde diepgang, die het masterniveau moet weerspiegelen.

In een aantal blokken van de *masteropleiding Recht en arbeid* wordt naast de schriftelijke toets ook gewerkt met een portfolio, dat 25% van het eindcijfer vormt. Het zelfevaluatierapport beschrijft dat de student in het portfolio vooraf de antwoorden op een aantal casus die in de onderwijsgroep aan de orde komt verzamelt. Achteraf kunnen deze antwoorden zichtbaar worden bijgesteld, hetgeen de student stimuleert tot zelfreflectie van zijn/haar kennisniveau.

In het gesprek met de Examencommissie kwam naar voren dat zij tot voor kort slechts een bescheiden rol en taak had in het toetsbeleid op curriculumniveau. De Examencommissie gaf aan zeer recent bezig te zijn met het schrijven van een toetsbeleid. De ambitie hierbij is de interactie en kruisbestuiving tussen toetsing en onderwijs nader vorm en inhoud te geven.



Naar aanleiding van een vraag van de commissie over het aantal plagiaatgevalen, antwoordden de leden van de Examencommissie dat de faculteit werkt met het antifraudesysteem 'safe assignments' en dat alle schriftelijke werken van studenten worden gescreend op plagiaat. De leden van Examencommissie merkten op dat veel fraudegevallen zich voordoen in het eerste jaar van de bacheloropleiding als gevolg van 'ongeoorloofde samenwerking' van studenten en onzorgvuldig brongebruik. Hierbij is veelal sprake van onhandigheid en niet zozeer van opzet.

Voor studenten in het eerste jaar van de opleiding wordt een uitgebreide voorlichting en training over plagiaat gegeven. De studieadviseurs vertelden dat eerstejaars studenten vanuit de middelbare school gewend zijn om allerhande informatie van internet te halen en te gebruiken. In het eerste jaar van de bacheloropleidingen wordt hen bijgebracht dat dit niet meer zo maar mag en dat er spelregels voor schriftelijke werken gelden.

### **Oordeel**

Op basis van de bestudeerde zelfevaluatie rapporten, programma's, blokboeken en evaluaties en de gevoerde gesprekken, is de commissie van oordeel dat studenten structureel en in voldoende mate worden getoetst of zij de leerdoelen van de blokken en de practica alsmede de eindkwalificaties van de opleidingen hebben gerealiseerd.

De commissie vindt het positief dat bij de beoordeling van opdrachten feedback wordt opgemaakt door docenten, maar moet tegelijkertijd vaststellen dat deze feedback niet aankomt bij studenten. De commissie constateert een merkwaardige kloof tussen het geven van feedback door docenten en het ontvangen van feedback door studenten op schrijfoopdrachten in de bacheloropleidingen. De commissie stelt daarbij vast dat de studenten wel behoefte hebben aan feedback op hun opdrachten, ongeacht of zij deze feedback wel/niet opvragen. De commissie is van mening dat de faculteit hiervoor een zodanige infrastructuur moet hebben dat de opgemaakte feedback automatisch aangeboden wordt, bijvoorbeeld via de digitale leeromgeving.

Verder constateert de commissie dat een aantal opdrachten van de studenten in de bacheloropleidingen niet wordt nagekeken, waarbij het voor de studenten niet helder waarom dat niet gebeurt. De commissie adviseert de faculteit om hierin explicieter te zijn en vooraf de doelstellingen en verwachtingen van de opdrachten duidelijk te maken.

De commissie waardeert het gebruik van het portfolio in de masteropleiding Recht en arbeid, waarmee studenten worden gestimuleerd te reflecteren op de eigen opgedane kennis.

De commissie vindt het belangrijk dat de faculteit – in lijn met de ambities van de Examencommissie – uitdrukkelijk aandacht besteedt aan het toetsbeleid. In de ogen van de commissie liggen er met name nog kansen voor toetsbeleid op curriculumniveau. Daarnaast merkt de commissie op dat het verstandig zou zijn om eenduidigheid te betrachten in de gehanteerde termijnen voor het nakijken van werken en het beoordelen van toetsen. De discrepantie tussen de formele vier weken termijn en de interne richtlijn van tweemaal vijf werkdagen dient te worden weggenomen.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

### **Oordeel over het onderwerp Programma**

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Programma. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel voldoende, voor de bacheloropleiding European law school luidt het voldoende en voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel voldoende, voor de masteropleiding Recht en arbeid luidt het voldoende, voor de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging luidt het voldoende en voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende.

### **1.2.3. Inzet van personeel**

#### **F12: Eisen WO**

De opleiding sluit aan bij de volgende criteria voor de inzet van personeel van een WO-opleiding:

Het onderwijs wordt voor een belangrijk deel verzorgd door onderzoekers die een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het vakgebied.

#### **Beschrijving**

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat de faculteit zich profileert als een kleinschalige, internationaal georiënteerde faculteit met hoge kwaliteitsstandaarden en dat het personeelsbeleid daarop is afgestemd. Uitgangspunt is dat wetenschappelijk personeel gepromoveerd is en zowel een onderwijs- als een onderzoekstaak heeft en dat het personeel voor zover het de onderzoekstaak betreft is aangesloten bij een landelijk erkende onderzoeksschool. Voor de faculteit betekent dat een aansluiting óf bij de KNAW erkende onderzoeksschool Ius Commune óf bij de onderzoeksschool Rechten van de Mens. Voor senior docentfuncties geldt een promotieplicht. Door dit beleid wordt bevorderd dat studenten onderwijs krijgen dat wordt ontwikkeld en verzorgd door medewerkers die actief deelnemen aan wetenschappelijk onderzoek, aldus de zelfevaluatierapporten.

De faculteit hanteert facultaire normen als het gaat om het aantal publicaties per jaar, de kwaliteit van die publicaties, het oordeel van externe visitatiecommissies over het onderzoek en/of andere externe blijken van kwaliteit en het wervend vermogen in de tweede geldstroom. Deze normen spelen een belangrijke rol in de functionerings- en beoordelingsgesprekken die jaarlijks met elke medewerker worden gevoerd.

In het onderwijs van de masteropleidingen worden voornamelijk gepromoveerde medewerkers ingezet en, op beperkte schaal ook promovendi. Deze laatste groep staat daarbij onder supervisie van een senior medewerker. In de bacheloropleidingen worden naast gepromoveerde medewerkers en promovendi, ook docenten, die geen onderzoeksverplichting hebben, in het onderwijs ingezet.

In de nagezonden informatie over de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging*, laat de faculteit weten dat aan de planningsgroep van elk blok minimaal één jurist zal deelnemen om daarmee het juridische gehalte van het blok te waarborgen.

In de bijlagen bij de zelfevaluatierapporten is een overzicht opgenomen van het wetenschappelijk personeel van iedere capaciteitsgroep. Per docent is aangegeven: functie, specialisaties, onderzoekstaken, onderzoeksschool, planningsgroep en onderwijstaken

### Oordeel

De commissie heeft gedurende het bezoek met een groot aantal leden van de wetenschappelijke staf gesproken. Docenten benadrukten in de diverse gesprekken consequent actief wetenschappelijk onderzoek te beoefenen en vanuit het eigen onderzoeksdomein onderwijs te ontwikkelen en te geven. De commissie heeft kennis genomen van het gespecificeerde overzicht van het wetenschappelijk personeel per capaciteitsgroep. De commissie is van oordeel dat het onderwijs in de bachelor- en masteropleidingen voor een belangrijk deel wordt verzorgd door onderzoekers die een relevante bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de vakgebieden binnen de rechtsgeleerdheid.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### F13: Kwantiteit personeel

Er wordt voldoende personeel ingezet om de opleiding met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

### Beschrijving

Het personeelsbestand van de faculteit per eind december 2009 staat in een tabel in het zelfevaluatierapport vermeld. De in de tabel vermelde hoogleraren, universitaire (hoofd)docenten, promovendi en docenten hebben allemaal een onderwijstaakstelling. De omvang van de taakstelling varieert: voor een hoogleraar is die 51%, voor een u(h)d 54%, voor een promovendus 20% en voor een docent 81% van de aanstellingsfactor. Als de taakstelling wordt toegepast op de genoemde formatie, resulteert dit in een onderwijsformatie van 72,8 FTE. Een deel van deze formatie, namelijk 5,8 FTE, wordt besteed aan het onderwijs dat de faculteit verzorgt voor de rechtenopleiding in Hasselt en 5,9 FTE wordt ingezet voor serviceonderwijs bij een van de andere Maastrichtse faculteiten. Deze zijn dus niet beschikbaar voor het onderwijs in Maastricht. De facultaire onderwijsformatie wordt daarmee bepaald op 61,1 FTE. Bij een totaal van 2045 studenten (gegevens december 2009) leidt dit tot een staf/studentratio van 1 op 33,5.

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat de faculteit sinds enkele jaren een zogenoemd onderwijsformatiemodel hanteert. Met dit model wordt berekend hoe de onderwijstaken procentueel verdeeld zijn over de verschillende capaciteitsgroepen. Omdat sommige activiteiten niet rechtstreeks aan een capaciteitsgroep te koppelen zijn, en daarnaast verschillende onderwijsonderdelen in uiteenlopende opleidingen zijn opgenomen (bijvoorbeeld het propedeusejaar dat bij drie bacheloropleidingen identiek is), heeft de faculteit ervoor gekozen de onderwijsformatie op het hoogste niveau, dus over de opleidingen heen, te beheren. Invulling van het model met effectief gerealiseerde cijfers, leidt tot een overzicht van de procentuele verdeling van de onderwijstaken tussen capaciteitsgroepen. Dit resultaat wordt gebruikt om voor de daarop volgende twee jaar de verdeling van de

onderwijsformatie vast te stellen. In het tussenliggende jaar wordt een berekening gemaakt om bij eventuele grote schommelingen tussentijds maatregelen te kunnen nemen.

De faculteit heeft als streefdoel geformuleerd dat minimaal 15% van de facultaire medewerkers uit het buitenland afkomstig is om daarmee internationale deskundigheid en ervaring in het onderwijs te waarborgen. Van de bovenstaande WP-formatie (wetenschappelijke personeel) heeft 62% de Nederlandse nationaliteit, van de OBP-formatie (ondersteunend en beheerspersoneel) 88%. Het destijds geformuleerde streefdoel is daarmee ruimschoots gehaald. De faculteit is vooralsnog tevreden met deze verdeling, aldus de zelfevaluatie rapporten.

De zelfevaluatie rapporten melden echter ook dat de keerzijde van een dergelijke internationale staf ligt in de beperktere inzetbaarheid: niet alle stafleden beheersen immers het Nederlands in voldoende mate om ook in het Nederlands onderwijs te kunnen geven. Een belangrijke uitdaging voor de toekomst is een zodanige personeelssamenstelling te houden dat zowel voor de meer Nederlandsrechtelijke als internationale onderwijsprogramma's voldoende deskundige staf beschikbaar zal blijven.

In de zelfevaluatie rapporten wordt opgemerkt dat de programma's van bachelor- en masteropleidingen arbeidsintensief zijn vanwege het gehanteerde didactisch concept, het PGO. Er zijn veel tutores nodig om de leer- en groepsprocessen te begeleiden. Daarnaast vereist de onderlinge inhoudelijke en didactische afstemming tussen blokken en tussen tutores binnen een blok veel inspanning. De zelfevaluatie rapporten stellen ook dat, ondanks het hanteren van een onderwijsformatiemodel, er een spanningsveld blijft bestaan tussen de onderwijsdruk en het feit dat voor een goede beoordeling ook goede onderzoeksprestaties vereist zijn.

De commissie heeft in de gesprekken met de docenten geïnformeerd naar de ervaren werkdruk van de docenten, mede in relatie tot het gekozen didactisch concept (het PGO). Docenten vertelden dat het PGO als onderwijsmethode en de begeleiding van de bacheloressays op zich wel een bepaalde werkdruk met zich meebrengt. De begeleiding van de masterthesis vormt over het algemeen geen probleem. Ook in de diverse gesprekken met studenten en alumni werd duidelijk dat zij goed te spreken zijn over de aard en omvang van de begeleiding van docenten bij het opstellen van de eindwerken. Dit geldt voor zowel de bacheloressays als de mastertheses. De commissie stelt vast dat dit beeld wordt bevestigd in de evaluaties.

Docenten brachten tot uitdrukking dat de werkbelasting mede afhankelijk is van de complexiteit van het vak, het functioneren en de dynamiek van de desbetreffende onderwijsgroep en het niveau van de individuele student. Zij gaven verder aan dat de werkdruk in de praktijk aanvaardbaar is en dat de onderwijstaken goed uit te voeren zijn.

### **Oordeel**

De commissie stelt op basis van de staf-student ratio (1 op 33,5) vast dat de kwantiteit van de het onderwijzend, wetenschappelijk personeel op zich voldoende is voor een adequate uitvoering van de opleidingen. De commissie maakt op basis van de gesprekken met docenten, studenten en alumni op dat docenten eenvoudig te bereiken zijn (laagdrempelig) en in voldoende mate beschikbaar zijn voor het geven van onderwijs, begeleiding en aanvullende antwoorden/uitleg in geval van vragen en onduidelijkheden.

De commissie komt ten aanzien van dit facet echter ook tot de conclusie dat het PGO onder druk staat als gevolg van de beschikbare capaciteit aan docenten. De commissie heeft onder facet 10 al aangegeven dat zij – met waardering voor het probleemgestuurd onderwijs als didactisch concept – heeft geconstateerd dat het probleemgestuurd onderwijs specifieke eisen stelt aan de kwaliteit en kwantiteit van de docenten. De commissie is van mening dat gegeven de huidige personeelscapaciteit concessies zijn gedaan aan het PGO door 19 studenten per onderwijsgroep te hanteren en student-tutores in te zetten in het eerste jaar van de bacheloropleidingen. Idealiter ziet de commissie kleinere onderwijsgroepen en uitsluitend de inzet van docenten als tutor, hetgeen zou betekenen meer onderwijzend personeel.

Met inachtneming van deze kanttekening is de commissie van oordeel dat voldoende personeel wordt ingezet om de opleidingen met de gewenste kwaliteit te verzorgen.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

<b>F14: Kwaliteit personeel</b>
---------------------------------

Het personeel is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van het programma.
--

## Beschrijving

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat bij het openstellen van een vacature steeds opnieuw wordt bekeken welke onderwijstaken voor de nieuw aan te trekken medewerker voorzien zijn. Bij de werving wordt ten aanzien van de onderwijstaken gelet op de benodigde vakinhoudelijke kennis, op academische vaardigheden en op onderwijskundige kwaliteiten. In beginsel dient elk staf lid te beschikken over een goede taalvaardigheid in het Engels en internationale ervaring.

De docenten van de *bacheloropleiding en masteropleiding European Law School* lieten tijdens het bezoek weten dat Engelse taalvaardigheid een bespreekpunt is tijdens functioneringsgesprekken. Docenten krijgen de mogelijkheid om aanvullende cursussen te volgen. Studenten van de Engelstalige bachelor- en masteropleidingen vertelden dat de Engelse taalvaardigheid van de docenten in hun ogen van goed niveau is.

De inhoudelijk en formeel verantwoordelijken merkten in het gesprek met de commissie op dat de faculteit docenten specifiek werft en selecteert op affiniteit met het probleem gestuurd onderwijs.

Het zelfevaluatierapport beschrijft verder dat de faculteit, afgestemd op het internationale profiel, bewust kiest voor een mix van nationaliteiten met de daarbij behorende Europese en niet-Europese variëteit aan Engelse accenten. De diversiteit in de staf leidt enerzijds tot meer specifiek inhoudelijke kennis van de verschillende rechtssystemen en sluit anderzijds aan bij het feit dat de faculteit een diverse studenteninstroom nastreeft.

De faculteit streeft naar een doeltreffende efficiënte onderwijsinzet van haar medewerkers. De stafafdeling Educational Development and Information Technology (EDIT) heeft dan

ook staff development als één van haar kerntaken. Het staff-developmentbeleid van de faculteit is gericht op zowel beginnende medewerkers als op medewerkers die reeds langer in dienst zijn.

In het kader van het inmiddels landelijk ingevoerde traject Basis Kwalificatie Onderwijs (BKO) is in Maastricht een trainingsprogramma opgesteld dat past bij de eigen onderwijsvisie (Raamwerk Basis Kwalificatie Onderwijs binnen de Universiteit Maastricht, 2007). Er is expliciet voor gekozen om faculteitsspecifieke aspecten ten aanzien van onderwijscultuur en kennisdomein te respecteren. Het is de bedoeling dat uiteindelijk alle medewerkers met onderwijstaken een BKO-certificaat behalen. De deelnemers stellen een portfolio samen en tonen zo aan dat ze beschikken over de voorgeschreven competenties op het gebied van:

- vakinhoudelijk gericht handelen;
- onderwijsontwikkeling;
- onderwijsuitvoering;
- beoordelen en toetsen;
- samenwerken;
- reflecteren op eigen handelen.

Deelnemers aan het BKO-traject worden bijgestaan door een coach. Deze coach is een ervaren medewerker uit hetzelfde vakgebied. De beoordeling van de onderwijscompetenties van een deelnemer wordt gedaan op basis van het ontwikkelde portfolio door een toetsingscommissie. Na toetsing en een afsluitend gesprek vindt certificering plaats.

In de diverse gesprekken met de docenten werd door hen aangegeven dat vanaf 2008 BKO-leertrajecten zijn ingezet voor jonge en nieuwe stafleden. Voor de zittende, senior stafleden wordt per individuele docent gekeken naar lacunes/verbeterpunten en een passend aanbod georganiseerd. Een aantal docenten vertelde in het gesprek met de commissie dat ze het BKO-leertraject als duidelijke meerwaarde voor zichzelf ervaren.

Het zelfevaluatie rapport beschrijft dat medewerkers, naast de onderwijskundige competenties die verworven worden in het kader van de BKO, gebruik kunnen maken van cursussen ter bevordering van kwaliteitsverbetering van het eigen functioneren. Dat is bijvoorbeeld mogelijk in de vorm van observaties met persoonlijke feedback, tips en eventueel individuele training. Daarnaast worden medewerkers, in groepsverband maar ook individueel, ruime mogelijkheden geboden om hun Engelse taalvaardigheid te verbeteren.

Een speciale categorie tutoren betreft de student-tutoren, volgens de zelfevaluatie rapporten. Studenten met goede studieresultaten kunnen vanaf hun tweede jaar solliciteren. Student-tutoren volgen een PGO-training alvorens ingezet te worden in het onderwijs. In deze training wordt rekening gehouden met de specifieke problematiek waar student-tutoren tegenaan kunnen lopen. Daarnaast worden aan deze groep verschillende aanvullende coachingsfaciliteiten geboden:

- studenten observeren voorafgaand aan elke onderwijsgroepsbijeenkomst een onderwijsgroep bij een ervaren tutor in hetzelfde blok;
- gedurende het blok waarin de student als student-tutor wordt ingezet, wordt hij gecoacht door een senior medewerker;
- er vindt peercoaching plaats tijdens intervisiebijeenkomsten onder leiding van een student-tutor met ervaring.

De bewaking van de kwaliteit van het functioneren van alle tutoeren wordt gewaarborgd door de structurele evaluatie aan het eind van een blok. Het gaat daarbij om gedetailleerde evaluaties die door studenten van het blok worden ingevuld. Bij de evaluatie van een blok wordt standaard de beoordeling van de tutor meegenomen. Bij stelselmatig onder de maat presterende tutoeren worden mogelijke oorzaken onderzocht en indien nodig wordt individuele begeleiding geboden. Docent- en student-tutoeren die beoordeeld zijn met een onvoldoende worden uitgenodigd voor een gesprek met de blokcoördinator of de werkbaas. Alle tutoeren krijgen individueel de evaluatie van de eigen groep als feedback terug.

Doordat de evaluaties elektronisch worden afgenomen kunnen de tutoeren hun resultaten (cijfers en open opmerkingen) te allen tijde online inzien. De blokcoördinator heeft ook toegang tot deze resultaten en kan zo zien hoe een (student)tutor over verschillende blokken en groepen door de studenten wordt beoordeeld.

In de zelfevaluatierapporten wordt aangegeven dat de gemiddelde waardering voor tutoeren (zowel stafmedewerkers als student-tutoeren) goed is. Het gemiddelde rapportcijfer in het academisch jaar 2008-2009 was 7,6. Voor 2009-2010 is een gemiddelde waardering voor het gehele blok en voor de tutor op een minimum van zeven en hoger gesteld. In meerdere gesprekken die de commissie heeft gevoerd, vertelden studenten en alumni dat zij de docenten over het algemeen inhoudelijk goed vinden en dat docenten in de rol van tutor “weten waar ze het over hebben”.

Alle medewerkers met onderwijstaken houden per jaar een onderwijsdossier bij. Dit onderwijsdossier wordt besproken tijdens functionerings- (één maal per jaar) en beoordelingsgesprekken (één maal per drie jaar). Het onderwijsdossier geeft een beeld van de inspanningen, tevredenheid en wensen op onderwijsgebied, en een overzicht van de student-evaluaties die op de onderwijsactiviteiten van desbetreffende medewerker betrekking hebben. Activiteiten, scholing en reflectie op onderwijs in het kader van de BKO vallen hier ook onder. De bedoeling van het onderwijsdossier is de onderwijskwaliteit, zowel van de individuele docent, als van de onderwijsinstelling, te optimaliseren.

Ten aanzien van de relatie met de beroepspraktijk maken de zelfevaluatierapporten melding van het feit dat een deel van de staf naast de aanstelling bij de faculteit ook werkzaam is in de beroeps-/rechtspraktijk. Daarnaast hebben stafleden, bijvoorbeeld binnen de specialisaties van de masteropleiding Nederlands recht veel contacten met de (regionale) rechtspraktijk en vooraanstaande posities in Nederlandse netwerken en vakbladen. De zelfevaluatierapporten beschrijven dat bij diverse blokken bijzondere hoogleraren met hoogwaardige praktijkervaring een belangrijke rol vervullen, waarmee de toepassing en vertaling van theorie naar praktijk is gewaarborgd. De faculteit beschikt over haar eigen in-huisadvocatenkantoor APUM waarin de onderwijs en beroepspraktijk ook in personele zin bij elkaar komen.

### **Oordeel**

De commissie stelt vast dat de faculteit het personeelsbeleid, waaronder werving en selectie, functionerings- en beoordelingsgesprekken en bij- en nascholing, afstemt op het internationale profiel en het didactische concept.

De commissie maakt uit de vele gesprekken met docenten en studenten op dat de faculteit beschikt over een enthousiaste en een gevarieerde staf met een internationale uitstraling. In de ogen van de commissie zijn de docenten betrokken bij de inhoud van het desbetreffende vak en opleiding, het onderwijs dat zij geven aan studenten en het gehanteerde didactisch concept. Daarbij is het de commissie opgevallen dat er een grote mate van synergie bestaat

tussen de docenten. De commissie is van oordeel dat de samenstelling van de staf aansluit bij het profiel van de faculteit en haar opleidingen en de verschillende programma's die worden aangeboden waarin de verschillende juridische stelsels aan de orde worden gesteld.

Daarnaast neemt de commissie waar dat ook in de personeelssamenstelling een duidelijke relatie met de beroepspraktijk bestaat, doordat een deel van de docenten het onderwijs en onderzoek combineert met een functie in de rechtspraktijk.

Uit de gesprekken met de studenten en alumni en uit de blokevaluaties, maakt de commissie op dat studenten niet alleen tevreden zijn over de inhoudskundigheid van de docenten, maar ook over de rol/taak die zij vervullen als tutor binnen de onderwijsgroepen. Daarbij geven studenten aan dat ze makkelijk bij docenten kunnen binnenlopen en dat docenten goed bereikbaar zijn.

De commissie is van oordeel dat het personeel in voldoende mate is gekwalificeerd voor de inhoudelijke, onderwijskundige en organisatorische realisatie van de programma's van de bachelor- en masteropleidingen.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **Oordeel over het onderwerp Inzet van personeel**

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Personeel. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel voldoende, voor de bacheloropleiding European law school luidt het voldoende, voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel voldoende, voor de masteropleiding Recht en arbeid luidt het voldoende, voor de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging luidt het voldoende en voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende.

#### **1.2.4. Voorzieningen**

##### **F15: Materiële voorzieningen**

De huisvesting en materiële voorzieningen zijn toereikend om het programma te realiseren.

##### **Beschrijving**

De zelfevaluatie rapporten omschrijven de faculteit der Rechtsgeleerdheid als een relatief kleine faculteit. Er zijn in totaal ruim 2000 studenten verspreid over drie bachelor- en acht masteropleidingen. Door de schaalgrootte van de stad, van de faculteit en de kleine groepen waarin het onderwijs gegeven wordt, vinden nieuw instromende medewerkers en studenten snel hun weg binnen de Universiteit Maastricht, aldus de zelfevaluatie rapporten.

De faculteit is gehuisvest in een monumentaal gebouw in de Maastrichtse binnenstad, het voormalige provinciehuis. Er is een binnentuin waarvan vooral bij mooi weer veel gebruik



wordt gemaakt. De zelfevaluatierapporten beschrijven dat de faculteit een college-achtige sfeer heeft.

De staf is niet per capaciteitsgroep gehuisvest. Er zijn gemeenschappelijke secretariaten, alle postvakjes staan op een centrale plaats in de gang en er is een gezamenlijk koffiepunt waardoor veel verschillende collega's elkaar in de wandelgangen kunnen tegenkomen. Alle medewerkers hebben hun werkruimtes in één gebouw en ook het grootste deel van de onderwijsactiviteiten vindt hier plaats.

Het gebouw waarin de rechtenfaculteit is gehuisvest, is onlangs aan een grootscheepse renovatie onderworpen. Daarbij hebben onder meer de onderwijsruimtes een verbouwing ondergaan. Er zijn overal WiFi plekken, er is een computerruimte bijgekomen en de verbinding met de tuin is nog toegankelijker gemaakt. Er wordt nog gewerkt aan de verdere uitbreiding van het aantal werkplekken voor studenten.

Daarnaast is met ingang van het academisch jaar 2009/2010 een 'common room' voor studenten gecreëerd. De common room is een ruimte die is bedoeld als trefpunt en 'huiskamer' voor studenten en docenten. In de common room is een uitgebreide koffievoorziening gerealiseerd, evenals loungeplekken, 'cockpits' waar met een aantal studenten gezamenlijk kan worden gewerkt en ongeveer 20 computerwerkplekken. De common room is gesitueerd aan de tuinkant van het gebouw en is voorzien van een groot terras.

Momenteel beschikt de faculteit over achttien onderwijslokalen. De 'Feestzaal' biedt plaats voor colleges aan 80 studenten en is zodanig ingericht dat een oefenrechtbankzitting kan worden gehouden en colleges en onderwijsbijeenkomsten kunnen worden opgenomen. De 'Statenzaal' kan 120 studenten herbergen. Alle onderwijsruimtes zijn uitgerust met een beamer en hebben internetfaciliteiten.

De universiteit beschikt bovendien over twee grote collegezalen die door alle faculteiten gereserveerd kunnen worden; deze bieden plaats aan 200 respectievelijk 500 studenten en zijn volledig uitgerust met de meest actuele ICT- faciliteiten en audiovisuele voorzieningen. In incidentele gevallen kan voor colleges ook gebruik gemaakt worden van één van de aula's in de binnenstad.

Aan het einde van elk academisch jaar maakt het faculteitsbestuur een inventarisatie van de behoefte aan en beschikbaarheid van onderwijsruimtes voor het daarop volgende studiejaar. Wanneer blijkt dat het studentenaantal groeit, dienen nieuwe onderwijslokalen te worden ingericht. Onderwijslokalen komen onder andere beschikbaar door herindeling van ruimtes of door het huren van geschikte ruimtes elders, in de nabijheid van het faculteitsgebouw.

De faculteit maakt in het onderwijs gebruik van een met Blackboard ingerichte elektronische leeromgeving, genaamd EleUM (Electronic Learning Environment University Maastricht). Functioneel gezien wordt de leeromgeving onder andere gebruikt ten behoeve van het aanbieden van (niet auteursrechtelijk beschermde) onderwijsmaterialen, het elektronisch inleveren van opdrachten en het maken van diagnostische toetsen. De communicatie gaat in de vorm van een e-mail functionaliteit en door het gebruik van het 'announcement' systeem. Tevens is de leeromgeving ingericht om probleemgestuurd onderwijs optimaal te faciliteren door middel van discussion boards.

Studenten hebben toegang tot de computerruimte in de faculteit, waarin 33 computers staan opgesteld. Daarnaast zijn 20 computers beschikbaar in de common room. Tijdens kantoor tijden is personele ondersteuning voor het gebruik van hard- en software beschikbaar. De computers beschikken over voor het onderwijs essentiële faciliteiten waaronder toegang tot EleUM, het universitaire systeem voor tentamen- en examenregistratie, e-mail services en elektronische zoekmachines van de universiteitsbibliotheek. Het gehele gebouw is voorzien van een wireless netwerk.

De juridische collectie is gehuisvest in de binnenstad, op loopafstand van het faculteitsgebouw. De collectie boeken en tijdschriften in de bibliotheek, in elektronische vorm of in hardcopy, wordt opgebouwd in nauw overleg met facultaire onderzoekers en docenten.

De collectie bevat twee delen: een onderwijscollectie in het studielandschap, en een collectie voornamelijk ten behoeve van onderzoek en de masteropleidingen aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid.

De onderzoekscollectie bestaat uit een uitleenbare collectie boeken. Daarnaast zijn er tijdschriften, naslagwerken en bibliografische werken, die alleen ter inzage zijn. Een groot gedeelte hiervan is aanwezig in elektronische vorm, te raadplegen in de bibliotheek, vanaf de campus of vanaf de thuiswerkplek. Minder courante literatuur (oude edities van boeken, oude jaargangen van tijdschriften e.d.) staan in het depot. Deze literatuur is op te vragen bij de balie documentlevering.

Nederlandse juridische werken zijn vrijwel compleet aanwezig vanaf 1972. De bibliotheek streeft ook volledigheid na ten aanzien van juridische woordenboeken en bibliografieën. Voor het buitenlandse recht ligt het accent al jarenlang op de aanschaf van rechtsliteratuur van de Verenigde Staten en van de belangrijkste lidstaten van de Europese Unie. Een bijzondere plaats binnen de collectie wordt door het documentatiesysteem voor kamerstukken 'Wetsets' ingenomen. Wetsets zijn dossiers waarin alle officiële stukken met betrekking tot een bepaalde wet (in formele zin), al dan niet afgehandeld, op dossiernummer zijn gebundeld. De collectie Wetsets omvat de periode 1980 tot 2001. De bibliotheek beschikt tot slot over rechtshistorische bronnen en oudere Nederlandse boeken (16e - 19e eeuw) afkomstig uit de Jezuïetencollectie. Hierin bevinden zich bovendien zeer kostbare standaardwerken op het gebied van de canonistische en romanistische wetenschapstraditie.

Het studielandschap is een ondersteunende voorziening in de bibliotheek, die tot doel heeft studenten een ruime keuze aan leermiddelen te bieden, daarmee aansluitend op de in Maastricht gehanteerde onderwijsmethodiek. Het studielandschap beschikt over een aantal studieruimtes, te gebruiken voor zowel individuele activiteiten als voor groepsactiviteiten. Er zijn 720 individuele studieplekken in de universiteitsbibliotheek. Studenten hebben de mogelijkheid te werken met hun eigen laptops via het wireless netwerk of zelfstandige inplugvoorzieningen. De collectie studieboeken in het studielandschap bestaat uit literatuur, waarover afstemming heeft plaats gevonden met de blokcoördinator. Er zijn verschillende titels voor elk onderwerp en er zijn verscheidene exemplaren beschikbaar van iedere titel. De boeken en tijdschriften in het studielandschap zijn altijd beschikbaar - zij worden niet uitgeleend. Elektronische studieboeken en readers kunnen worden bereikt via de homepage van de bibliotheek. Audiovisuele materialen kunnen worden afgespeeld in speciale AV-units, hetzij individueel of in groepen.

De commissie heeft tijdens het visitatiebezoek een uitvoerige rondleiding gekregen en daarbij een goede indruk gekregen van de onderwijsruimtes, collegezalen, de oefenrechtbank, de

common room, de universiteitsbibliotheek, het studielandschap, de computerruimten, de werkruimten van de docenten en de ICT-faciliteiten.

### **Oordeel**

De commissie is onder de indruk van de voorzieningen die de faculteit biedt aan haar studenten. De inrichting, aankleding en uitrusting van het faculteitsgebouw, inclusief de onderwijsruimtes, zijn goed op orde in de ogen van de commissie. Dit mede ook in relatie tot het gehanteerde didactisch concept waarin onderwijs en (samen)werking in kleine groepen alsmede zelfstudie centraal staan. De aankleding en uitrusting van de oefenrechtbank en de common room spreken tot de verbeelding. Ook de universiteitsbibliotheek met daarin het studielandschap, stille ruimtes en het aanbod aan computerwerkplekken is in de ogen van de commissie voortreffelijk. De commissie heeft daarbij geconstateerd dat veel studenten, veelvuldig gebruik maken van deze voorzieningen.

Naar aanleiding van de gesprekken met de studenten heeft de commissie vastgesteld dat de digitale leeromgeving (EleUM) intensief door docenten en studenten wordt gebruikt. Studenten zijn daarnaast positief over het digitale loket, dat snel antwoorden geeft op vragen over roostering, inzage van toetsen en inschrijvingen.

De commissie is van oordeel dat de huisvesting en de voorzieningen van goed niveau zijn en in positieve zin bijdragen aan de realisatie van de programma's van de bachelor- en masteropleidingen. De opzet en inrichting van het faculteitsgebouw onderschrijven de korte lijnen tussen staf en studenten en het leren en (samen)werken in kleinere groepen. De commissie is van oordeel dat de huisvesting en voorziening het onderwijswijs- en werkklimaat bevorderen, voor zowel studenten als docenten.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

#### **F16: Studiebegeleiding**

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten zijn adequaat met het oog op studievoortgang.

De studiebegeleiding en de informatievoorziening aan studenten sluiten aan bij de behoefte van studenten.

### **Beschrijving**

Met betrekking tot de studiebegeleiding en informatievoorziening beschrijven de zelfevaluatierapporten dat zowel op facultair niveau als op universitair niveau, voorzieningen worden aangeboden die de student kunnen helpen als hij/zij tijdens de studie tegen problemen aanloopt of bij de voorbereiding op een verdere carrière. De voorzieningen bestaan uit studiebegeleiding, facultaire en universitaire loopbaanbegeleiding en voorlichting.

#### *Studiebegeleiding*

De faculteit heeft twee studieadviseurs. De prioriteit van de studieadviseurs ligt bij de individuele hulpverlening. Studenten die vragen of problemen hebben met betrekking tot de studie kunnen bij hen terecht. De student kan een individuele afspraak maken om uitgebreider met een studieadviseur over de studie- of keuzeproblematiek van gedachten te

wisselen. Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat de gesprekken met eerstejaars studenten vaak in het teken staan van studiekeuze en bindend studieadvies. Bij ouderejaars studenten gaat het vaak om studiestagnatie met wisselende oorzaak, om studieplanning, het kiezen van keuzeblokken of het kiezen van een masteropleiding. Indien nodig wordt een individueel plan van aanpak gemaakt, of wordt de student verwezen naar een andere instantie, bijvoorbeeld een studentenpsycholoog. Tijdens het wekelijkse inloopspreekuur of het telefonisch spreekuur kan de student een probleem van beperktere aard aan de orde stellen.

In het gesprek met de commissie vertelden de studieadviseurs de veel voorkomende vragen en problemen waar zij zich mee bezig houden, zoals:

- onbegrip/frustratie van studenten over niet meer ‘zomaar’ mogen gebruiken van informatie van internet in schriftelijke opdrachten/werken;
- het oefenen met de wijze van toetsen, waarbij geleerd wordt dat antwoorden gemotiveerd moeten worden;
- onderwijsachterstand van buitenlandse studenten.

Voor studieoverstijgende, persoonlijke problemen kunnen studenten terecht bij de studentendecaan. Studenten kunnen er bij voorbeeld terecht met vragen over studiefinanciering, voor financiële ondersteuning, bij studieachterstand als gevolg van langdurige ziekte en voor het aanvragen van fondsen. De studentenpsycholoog biedt studenten hulp aan bij het oplossen van problemen die de studie belemmeren. Verwijzing naar andere hulpverlenende instanties is mogelijk.

De zelfevaluatie-rapporten beschrijven dat de studieadviseurs ook op eigen initiatief studenten kunnen uitnodigen voor een gesprek. Dit gebeurt meestal naar aanleiding van een signaal van een staf lid, of omdat de studieadviseur, bijvoorbeeld naar aanleiding van een eerder gesprek, reden heeft gezien een student nauwlettend te volgen. Een initiërende rol is tevens aangewezen als verwacht kan worden dat specifieke groepen studenten mogelijk tegen problemen zullen aanlopen. Een voorbeeld daarvan is de overgang van de tweefasenstructuur naar de bachelor/masterstructuur. Studieadviseurs hebben in die periode studenten die dreigden te gaan struikelen over de afsluitende doctoraalscriptie, samen met de scriptiebegeleider intensief begeleid om hen nog tijdig af te laten studeren.

De studenten met wie de commissie heeft gesproken vertelden dat zij, op het moment dat studieresultaten achterblijven, informatie thuisgestuurd krijgen over het negatief bindend studieadvies. Ze zeiden niet actief te worden uitgenodigd voor een gesprek over hun studievoortgang. Volgens de studenten kunnen ze wel gebruik maken van gesprekken, maar bestaan er wachttijden voor een aparte afspraak met één van de studieadviseurs.

De studieadviseurs benadrukten in het gesprek met de commissie dat de werkdruk aanmerkelijk is opgelopen, mede als gevolg van de grotere aantallen buitenlandse studenten met uiteenlopende problematiek (heimwee, aanpassing/cultuur, taal, huisvesting, etc.). De studieadviseurs merkten op dat het inloopspreekuur druk bezocht wordt, variërend van 10 tot 20 studenten per uur. Dit betekent dat een student zijn/haar probleem alleen kenbaar kan maken en dat op dat moment niet echt kan worden ingegaan op het probleem. Hiervoor wordt een aparte afspraak gemaakt waarvoor de wachttijd inmiddels meer dan 3 weken is. De studieadviseurs lieten weten dat zij vooral reactief en weinig proactief kunnen werken, hetgeen tot op zekere hoogte frustrerend is.

De zelfevaluatierapporten beschrijven een aantal aanvullende voorzieningen die de faculteit in samenwerking met het studentenservicecentrum (SSC) op het gebied van studiebegeleiding voor studenten heeft ontwikkeld:

- *Self assessment*: Aan alle eerstejaars wordt in de tweede blokperiode een digitaal 'self assessment' aangeboden. Dit geeft studenten de mogelijkheid te reflecteren op studiekeuze, houding, motivatie en biedt al naar gelang de uitkomst tips voor verbetering en eventuele verwijzing naar de studieadviseur. De student die problemen ondervindt krijgt met dit instrument inzicht in sterke en zwakke punten met betrekking tot motivatie en studiegedrag. Daarmee kan de student zelf aan het werk of indien gewenst, samen met de studieadviseur een traject uitzetten om tot verbetering te komen.
- *Project Leren studeren*: Het project 'leren studeren' is gericht op bachelorstudenten die het eerste blok met een onvoldoende denken af te sluiten, ondanks het feit dat ze een hoge inzet hadden en dachten de stof goed te beheersen. Aan een beperkte groep eerstejaars (maximaal twintig) wordt gedurende de tweede blokperiode een traject 'leren studeren' aangeboden, door een ervaren coach die zelf ook tutor is in het dan lopende blok. Bij de selectie wordt bekeken of zij alle groepsbijeenkomsten hebben bijgewoond, hard hebben gewerkt en gemotiveerd zijn
- Naast de reguliere onderwijsgroepen volgen deze studenten eenmaal per week, in een groep van tien studenten, een extra onderwijsbijeenkomst die gericht is op kennisverwerking en -toepassing, en waarin extra aandacht besteed wordt aan de studievvaardigheden die specifiek zijn voor het juridische vakgebied. De begeleiding wordt gegeven door een tutor die ook in het reguliere onderwijs als tutor optreedt en dus precies weet wat in het desbetreffende blok van studenten verwacht wordt.
- *Project academic advising*: De faculteit vindt het uitermate belangrijk dat studenten zich goed kunnen voorbereiden op hun toekomst. In dat kader is een project 'academic advising' gestart. Een aantal tweedejaars studenten met een gemiddeld toetscijfer van een 7 in het eerste jaar, wordt in dit kader gekoppeld aan een stafid. De student bespreekt met dit stafid enkele malen keuzes binnen de studie en loopbaanmogelijkheden.

Naast het bovengenoemde project 'academic advising' biedt de faculteit aan masterstudenten de mogelijkheid om op kosten van de faculteit deel te nemen aan een van de workshops die op dit terrein worden aangeboden door de centrale afdeling Career Services. Voorbeelden van cursussen die de student kan kiezen zijn 'CV en sollicitatiebrief' of 'Job interview'. Inmiddels is een vergelijkbare pilot gestart voor bachelorstudenten. De kosten daarvan worden gedragen door de afdeling Career Services.

De centrale afdeling Career Services beschikt over een uitgebreid informatiecentrum waar studenten informatie over opleidingen en beursmogelijkheden kunnen vinden. De afdeling heeft een vacature database en biedt de mogelijkheid voor studenten om te oefenen in het afleggen van psychologische tests. Ook individuele begeleiding door een loopbaanadviseur behoort tot de mogelijkheden.

Het internationale programma-aanbod van de faculteit heeft geleid tot instroom van studenten uit andere (onderwijs)culturen. Deze studenten blijken relatief veel moeite te hebben om zich aan te passen aan de Maastrichtse leeromgeving. Volgens de zelfevaluatierapporten leiden het nieuwe onderwijssysteem, het veelvuldig gebruik van digitale middelen en een geheel andere sociale en culturele omgeving relatief vaak tot tegenvallende studieresultaten na de eerste blokperiode. De studieadviseurs proberen in deze gevallen in

samenwerking met een docent tot een oplossing op maat te komen. Een korte tijd extra begeleiding blijkt in de praktijk tot goede resultaten te leiden.

De studieadviseurs hebben in het gesprek met de commissie toegelicht dat zij een eigen volgsysteem hanteren waarbij de onderwijsachterstand van buitenlandse studenten in de masteropleidingen wordt gemonitord. Ze filteren de buitenlandse studenten uit de masteropleidingen en kijken op individuele basis of wel/niet sprake is van een onderwijsachterstand. In het geval van een onderwijsachterstand volgt na het kerstreces een individueel gesprek met de student.

In de zelfevaluatierapporten wordt beschreven dat er ook op centraal niveau aandacht is voor de specifieke problemen die gepaard gaan met de diverse studentenpopulatie. Vanuit het Talencentrum worden sinds kort structureel enkele cursussen aangeboden onder de noemer 'PGO: survival skills for the PBL-classroom'. Er worden intensieve, tweeweekse trainingen aangeboden voorafgaand aan het studiejaar, evenals minder intensieve cursussen en tweedaagse workshops.

Studenten krijgen bij binnenkomst in de faculteit een introductie waarin de basisinformatie over opleiding en gang van zaken wordt verstrekt. Deze eerste opvang wordt verzorgd door de afdeling communicatie, die daarbij nauw samenwerkt met medewerkers van de afdeling Admissions en andere afdelingen van het Opleidingsinstituut. In het eerste bachelorjaar worden de studenten diverse malen uitgebreid geïnformeerd over het bindend studieadvies (zie ook facet 21) en de daaruit voortvloeiende consequenties en de diverse opleidingsmogelijkheden na het eerste jaar (Fiscaal recht, European law school en Rechtsgeleerdheid). Studenten worden aangespoord zich te melden bij een studieadviseur wanneer zich tegenvallende resultaten (dreigen) voor (te) doen. Studenten die structureel slechte resultaten behalen worden in hun eerste jaar vóór februari gewaarschuwd voor het negatief bindend studie advies (BSA), dat na het eerste jaar kan worden afgegeven. In het tweede jaar wordt stilgestaan bij de mogelijkheden om te studeren in het buitenland en is er aandacht voor de extra-curriculaire juridische activiteiten zoals de pleitwedstrijden. Aan de studenten van de bacheloropleiding European law school, English track wordt voorlichting gegeven over de mogelijkheid tot het behalen van civiel effect en het daarbij behorende minorprogramma. Tenslotte wordt in het laatste bachelorjaar via mastervoorlichtingsdagen informatie gegeven over de doorstroommogelijkheden naar een masteropleiding.

Naast deze specifieke voorlichtingsactiviteiten kunnen studenten met vragen terecht bij de front-Office van het opleidingsinstituut. Dat kan in persoon, of via een elektronisch contactformulier. Bovendien is er via 'My UM', de intranetvoorziening van de universiteit, toegang tot studie-informatie, waaronder studievoortganggegevens en roosters. De programmaoverzichten en de belangrijkste algemene gegevens worden jaarlijks opgenomen in een programmagids die studenten bij binnenkomst krijgen uitgereikt. Ad hoc zaken worden via een wekelijkse elektronische nieuwsbrief, de LSM (Law student messages) voor studenten en het Facultair Journaal voor medewerkers, bekend gemaakt.

### **Oordeel**

De commissie is positief over het uiteenlopende aanbod van initiatieven en voorzieningen op zowel facultair als universitair niveau om studenten te informeren over en te begeleiden in de rechtenstudie, en de aansluiting daarop naar een vervolgstudie en/of werk.

Daarbij heeft de commissie ook geconstateerd dat, afgezien van deze specifieke voorzieningen op het gebied van studiebegeleiding, ook in de onderwijsprogramma's zelf

extra begeleiding, activiteiten en programma's worden geboden aan studenten die knelpunten ervaren, achterblijven of juist excelleren.

Tevens heeft de commissie, zoals eerder opgemerkt, vastgesteld dat de studenten over het algemeen zeer te spreken zijn over de begeleiding bij de totstandkoming van de bacheloressays en mastertheses.

De commissie constateert echter ook een nijpend probleem met betrekking tot de capaciteit en werkbelasting van de studieadviseurs. De commissie is van mening dat het team van studieadviseurs tegen de grenzen van de beschikbare capaciteit aanloopt, met name door de veelheid en verscheidenheid aan buitenlandse studenten. Buitenlandse studenten hebben specifieke en tegelijkertijd ook zeer uiteenlopende problemen, hetgeen een groot beslag legt op de tijd en aandacht van de twee studieadviseurs. De commissie acht het verstandig dat de faculteit voor de buitenlandse studentenpopulatie een apart bureau buitenland met studiebegeleiding inricht.

Met inachtneming van het capaciteitsprobleem van de studieadviseurs, is de commissie van oordeel dat de studiebegeleiding en de informatievoorziening aansluiten bij de behoefte van studenten en adequaat zijn met het oog op de studievoortgang.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **Oordeel over het onderwerp Voorzieningen**

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Voorzieningen. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel voldoende, voor de bacheloropleiding European law school luidt het voldoende en voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel voldoende, voor de masteropleiding Recht en arbeid luidt het voldoende, voor de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging luidt het voldoende en voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende.

#### **1.2.5. Interne kwaliteitszorg**

##### **F17: Evaluatie resultaten**

De opleiding wordt periodiek geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen.

#### **Beschrijving**

In de zelfevaluatierapporten staat beschreven dat met ingang van het academische jaar 2005-2006 alle onderwijsseenheden van de bachelor- en masteropleidingen systematisch en op elektronische wijze worden geëvalueerd met behulp van het programma IWIO (Interfacultair Web-based Informatiesysteem Onderwijskwaliteit).

### *Evaluatie op blokniveau*

De zelfevaluatie rapporten geven aan dat de faculteit ervoor heeft gekozen om één standaardvragenlijst voor de evaluatie op blokniveau te hanteren, waaraan een beperkt aantal specifieke vragen toegevoegd kan worden. Het gestandaardiseerde deel van de vragenlijsten bevat vragen over de algemene indruk van het blok, de taken of opdrachten, colleges en toetsing. Indien meer tutores bij een blok betrokken zijn, worden zij eveneens uitgenodigd een evaluatie in te vullen over het blok. Naast het studentoordeel wordt het tutoroordeel geplaatst waardoor het inzicht in de kwaliteit van het totale onderwijsaanbod op blokniveau volledig wordt.

Op het moment dat de evaluatieperiode voor studenten gesloten is, krijgen de blokcoördinatoren als eersten inzage in de resultaten en wordt hen de mogelijkheid geboden een reactie te geven op de resultaten. Dit betreft een korte reactie op basis van de cijfers en persoonlijke ervaringen gedurende het blok, waarin wordt aangegeven wat de belangrijkste conclusies zijn en wat de coördinator het komende studiejaar zou willen verbeteren of aanpassen. Vanaf studiejaar 2009-2010 dient elke coördinator in het blokboek aan te geven wat, naar aanleiding van de evaluatie van het vorige jaar, is aangepast. De reactie wordt doorgestuurd naar de opleidingsdirecteur en wordt in beginsel op de IWIO-site gezet, zodat naast de staf ook de studenten inzage hebben in de plannen voor de toekomst.

De commissie heeft tijdens het bezoek het evaluatiesysteem IWIO bestudeerd. Het viel de commissie inderdaad op dat docenten (blokcoördinatoren) in het systeem reacties hebben gegeven op de evaluaties en dat zij daarbij beschrijven op welke manier verbeteringen worden aangebracht.

De evaluaties vormen een vast agendapunt voor de opleidingscommissies. De resultaten kunnen voor een opleidingscommissie aanleiding vormen een blokcoördinator uit te nodigen om de resultaten te bespreken en actiepunten te formuleren voor het komende academische jaar. De evaluaties worden eveneens geagendeerd voor het faculteitsbestuur en het managementteam. Deze besprekingen hebben tot doel zowel om, waar nodig, verbeteracties in gang te zetten en om positieve evaluaties te waarderen. Aan de hand van historische data worden deze acties nauwlettend gevolgd.

Bij ingrijpende wijzigingen in het curriculum worden naast de vragenlijsten eveneens panelgesprekken georganiseerd. Hiertoe worden betrokken blokcoördinatoren en studenten uit de verschillende onderwijsgroepen uitgenodigd. Doel van deze panelgesprekken is om dieper in te gaan op aspecten die via de elektronische afname verkregen zijn.

Voor de *masteropleiding Fiscaal recht* geldt dat de door de Universiteit van Tilburg en de Vrije Universiteit Amsterdam aangeboden blokken binnen de specialisatie Indirecte Belastingen bij die universiteiten worden geëvalueerd. De resultaten worden een keer per jaar in een onderling docentoverleg besproken. Beide blokken maken overigens deel uit van de algemene mastercurriculumevaluatie van de faculteit, met het oog op het bewaken van de onderlinge samenhang en kwaliteit van het specialisatieprogramma.

### *Evaluatie op curriculumniveau*

In 2006-2007 is een vragenlijst op curriculumniveau voor de *masteropleidingen* ontwikkeld en in juni 2007 is deze lijst voor het eerst afgenomen. Vanaf 2008-2009 worden ook de *bacheloropleidingen* op curriculumniveau geëvalueerd. In de curriculumevaluatie wordt onder meer nagegaan of de programma's voldoen aan de verwachtingen van studenten en wat studenten vinden van de opzet, de samenhang en de studeerbaarheid van de programma's. De



studenten ontvangen de oproep tot het invullen van de curriculumvragenlijst op het moment dat zij ofwel het bacheloressay ofwel de masterthesis in definitieve versie inleveren in het webgebaseerde scriptiedossier. In de vragenlijst wordt ook gevraagd naar opzet en begeleiding van het bacheloressay, respectievelijk van de masterthesis.

Van de curriculumevaluatie wordt door de afdeling EDIT een verslag gemaakt. De bespreking van de resultaten van de curriculumevaluaties vindt plaats in het curriculumoverleg, de opleidingscommissie, het managementteam, het directeurenoverleg en het faculteitsbestuur. Tijdens deze besprekingen worden de resultaten besproken in relatie tot de eindtermen en zo nodig verbetermaatregelen geformuleerd. Door historische data te vergelijken worden wijzigingen inzichtelijk gemaakt.

Zowel in het gesprek met de studentleden als met de docentleden van de opleidingscommissies werd aan de commissie bevestigd dat blok- en curriculumevaluaties systematisch voor advies aan de opleidingscommissies worden voorgelegd. Ieder blok en het curriculum worden jaarlijks geëvalueerd. Zo nodig wordt de blokcoördinator uitgenodigd voor de gezamenlijke vergadering van de opleidingscommissies om een nadere toelichting te geven.

De leden van de opleidingscommissies vertelden dat de opleidingscommissies in hun adviezen veelal belangrijke aanvullende input leveren op de samenhang en volgorde van de blokken in het curriculum en kritisch kijken naar de studielast en studeerbaarheid.

Ten aanzien van het functioneren van de opleidingscommissies melden zowel de studentleden als de docentleden hierover tevreden te zijn. De opleidingscommissie is in veel gevallen ook voor docenten een 'handig' communicatiekanaal om signalen en verbeteringen aan de orde te stellen. Er is een gezamenlijk overleg van de drie opleidingscommissies, eens in de twee weken. De vergaderingen vinden plaats aan de hand van een agenda, waarvoor punten aangeleverd kunnen worden. De sfeer in de vergadering is open en toegankelijk en ook voor de studenten bestaat over het algemeen voldoende ruimte en gelegenheid zich uit te spreken.

#### *Evaluatie van de stages*

Na afloop van de stage ontvangt de student een evaluatieformulier. De items van dit formulier richten zich op doel, begeleiding en reflectie op eigen functioneren.

De student levert het formulier tegelijk met het stageverslag in. Op grond van de bevindingen worden de stageplekken beoordeeld op geschiktheid voor het leerproces van de student.

#### *Tutorbeoordelingen*

Op de 'tutorsite' kunnen de resultaten van evaluaties op onderwijsgroepsniveau worden bekeken. Tutoren kunnen enkel hun eigen evaluatieresultaten inzien (m.u.v. blokcoördinatoren) door in te loggen op deze tutorsite. De gegevens vormen onderdeel van de reflectie van tutoren op het eigen functioneren. Met behulp van de gegevens op onderwijsgroepsniveau wordt ook de inzet van student-tutoren in het onderwijs bewaakt.

De zelfevaluatie rapporten beschrijven dat de faculteit heeft gekozen voor een transparant evaluatiesysteem. Na afloop van elke evaluatieperiode alle resultaten online beschikbaar gesteld voor staf en studenten, met uitzondering van de resultaten op tutorniveau.

In de gesprekken met de commissie gaven de leden van de opleidingscommissie aan dat in de evaluaties voornamelijk wordt gekeken wordt naar bovengemiddelde en ondergemiddelde scores per item en in het bijzonder over opeenvolgende jaren. Voor de te evalueren items

worden intern bepaalde streefwaarden aangehouden, waarbij een score van 3,5 op een vijfpuntschaal en een score van 7 op een tienpuntschaal de ondergrenzen zijn. In de evaluaties wordt specifiek de relatie gelegd met de eindtermen en doelstelling van het desbetreffende blok.

In de zelfevaluatie rapporten wordt beschreven dat de ontwikkeling van het onderwijs een vast punt op de maandelijks agenda van de capaciteitsgroepen is. Er wordt stilgestaan bij lopende blokken en er wordt gesproken over actualiteiten in het betreffende vakgebied. Tijdens de jaarlijkse onderwijs- en onderzoeksdagen wordt per capaciteitsgroep ook gesproken over actuele ontwikkelingen in het recht en in het eigen onderzoek en over de weerslag daarvan in de blokken en in het programma. Vanuit de capaciteitsgroepen worden eventuele voorstellen gedaan voor wijzigingen van blokken en van het programma of voor naamswijzigingen en inhoudelijke verschuivingen. Deze wijzigingen worden voorgelegd aan de opleidingscommissie en vervolgens in het faculteitsbestuur en de faculteitsraad besproken en al dan niet overgenomen.

Tijdens deze onderwijs- en onderzoeksdagen wordt ook gekeken naar de samenstelling van planningsgroepen. De evaluaties van de blokken worden gebruikt bij het actualiseren van een blok(boek) en ook bij de personele samenstelling. De meeste capaciteitsgroepen streven enige wisseling na in de personele bezetting zodat de betrokkenheid en inzetbaarheid van verschillende stafleden bij met name de verplichte blokken in de bacheloropleiding zo groot mogelijk blijven. In het curriculumoverleg wordt de inhoudelijke samenhang van verschillende blokken uit één capaciteitsgroep besproken en vindt didactische afstemming van opeenvolgende blokken plaats, zodat voor de student niet te grote verschillen en schommelingen in aanpak en studielast optreden.

De commissie heeft uit de zelfevaluatie rapporten vernomen dat de faculteit ook participeert in arbeidsmarktonderzoeken en daarmee de aansluiting op de beroepspraktijk in de gaten houdt.

### **Oordeel**

De commissie stelt vast dat de bachelor- en masteropleidingen zeer systematisch en frequent worden geëvalueerd, zowel op blok- als curriculumniveau. De commissie is van mening dat de faculteit een goed systeem van evalueren hanteert, bestaande uit kwantitatieve scores, kwalitatieve aanvullende beschrijvingen, samenvattingen en aanvullingen van docenten.

De commissie stelt vast dat voor de itemscores kwantitatieve (onder)grenzen worden aangehouden in de evaluaties, op basis waarvan nader onderzoek wordt ingesteld. De commissie concludeert dat de faculteit beschikt over een sluitend, cyclisch systeem van evalueren, dat reikt tot en met het niveau van het faculteitsbestuur en faculteitsraad, met een duidelijke adviesrol van de opleidingscommissies. Ten aanzien van de opleidingscommissies heeft de commissie geconstateerd dat zij een actieve rol spelen in de kwaliteitszorg rondom de opleidingen. De commissie waardeert de openbaarheid van de evaluatiegegevens voor alle betrokkenen.

De commissie oordeelt dat de bachelor- en masteropleiding periodiek worden geëvalueerd, mede aan de hand van toetsbare streefdoelen. De commissie oordeelt het interne kwaliteitszorgsysteem van de opleiding als goed.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

**F18: Maatregelen tot verbetering**

De uitkomsten van deze evaluatie vormen de basis voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan realisatie van de streefdoelen.

## **Beschrijving**

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat lage cijfers uit een blokevaluatie (een score lager dan 3,5 op een vijfpuntschaal en een score lager dan 7 op een tienpuntschaal) leiden tot aanpassingen van het onderwijs door de betreffende blokcoördinator en de planningsgroep. Hierbij valt te denken aan het aanpassen van een college, het vervangen of verbeteren van enkele taken of opdrachten of het voorschrijven van andere literatuur. Indien een blok in zijn geheel onvoldoende wordt beoordeeld, worden sturende maatregelen genomen. Het blok wordt aangepast of geschrapt en vervangen. Voor tutoeren met een onvoldoende evaluatie wordt een speciaal begeleidingstraject opgezet. Verder wordt gestreefd naar een aantal van vijftien uren aan zelfstudietijd voor blokken met zes studiepunten en van dertig uren voor blokken met twaalf studiepunten. Blokcoördinatoren van wie de blokken hier niet aan voldoen worden aangesproken en aangezet tot actie.

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat ook vanuit de opleiding en het management verbetermaatregelen worden getroffen. Het onder facet 17 beschreven programma IWIO biedt namelijk de mogelijkheid een overzicht te maken van de evaluatieresultaten van de verschillende blokken in een onderwijsperiode. In de course viewer kan worden gekeken naar toetscijfers, cijfer voor de kwaliteit van het blok, het aantal uren zelfstudie, de waardering voor de tutor, de productiviteit van de onderwijsgroep, het leereffect en aansluiting van de colleges, de bruikbaarheid van EleUM en de kwaliteit van de toets. Bij de course viewer is het eveneens mogelijk historische data te betrekken. Trends en wijzigingen zijn hierdoor zichtbaar over blokken en jaren heen. Van elke blokperiode worden deze overzichten gerapporteerd aan het faculteitsbestuur en managementteam. Het doel van deze bespreking is de resultaten op het niveau van de capaciteitsgroep te bespreken. De capaciteitsgroepen zijn gebonden de vastgestelde inhoudelijke expertise en kwaliteit te blijven garanderen gezien de samenhang en inhoud van een programma.

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat binnen de opleidingscommissies de evaluaties van blokken op titel worden geagendeerd. De studenten uit de desbetreffende opleidingscommissie bereiden de bespreking van de evaluaties voor en geven tijdens de gemeenschappelijke opleidingscommissievergadering aan of een blok nadere aandacht behoeft. Ook extra goed beoordeelde blokken worden eruit gehaald om als best practice te worden gekenmerkt. Om continuïteit en follow-up van geformuleerde acties te waarborgen worden de bevindingen van de opleidingscommissies na afloop van dezelfde onderwijsperiode in het daarop volgende studiejaar geagendeerd. Bestaande en nieuwe leden van de opleidingscommissies worden daarmee op de hoogte gehouden van acties en controle op de implementatie hiervan.

In de gesprekken die commissie heeft gevoerd met de leden van de opleidingscommissies is medegedeeld dat de adviezen van de opleidingscommissies concreet leiden tot veranderingen

is het onderwijs. Zij beschreven een continue proces van evalueren, adviseren, acties en bewaken, waarbij door de faculteit goed en adequaat wordt gereageerd op de uitgebrachte adviezen. Concrete verbeteringen die door de opleidingscommissies werden benoemd zijn: verbetering van de opbouw en samenstelling van de nieuwe curricula van de bacheloropleidingen, aanpassingen in het vaardigheidsonderwijs, de recente veranderingen in de Engelstalige masteropleidingen en verbetering van de informatievoorziening over praktische zaken richting studenten.

De studieadviseurs vertelden tijdens het gesprek met de commissie aan dat ook zij via de gesprekken met studenten veel informatie ontvangen over de gang van zaken in het onderwijs, en daarmee een belangrijke signaalfunctie hebben. In de zelfevaluatie-rapporten is beschreven dat regelmatig overleg plaatsvindt tussen de studieadviseurs, medewerkers kwaliteitszorg en de opleidingsdirecteur. Vanuit dit overleg kunnen signalen worden omgezet in acties.

De docenten met wie de commissie sprak, merkten op dat iedere docent een eigen portfolio heeft met daarin de evaluaties die op hem/haar betrekking hebben over de afgelopen 5 jaar. In het geval sprake is van negatieve evaluatieresultaten wordt dit besproken in het jaarlijkse functioneringsgesprek.

Studenten en alumni vertelden in de gesprekken met de commissie dat docenten open staan voor opbouwende kritiek en dat zij hebben kunnen vaststellen dat door hen aangegeven knelpunten inmiddels hebben geleid tot wijzigingen. Het programma van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* werd als voorbeeld genoemd van een programma dat na een eerste uitvoering op belangrijke punten is verbeterd in termen van samenhang en opbouw.

### **Oordeel**

Tijdens het bezoek heeft de commissie, in aanvulling op de zelfevaluatie-rapporten en de gesprekken, verslagen van de opleidingscommissies ingezien en vastgesteld dat de blok- en curriculum evaluaties worden besproken en tot aanbevelingen leiden. Tevens stelt de commissie vast dat in de blokboeken de wijzigingen/verbetering ten opzichte van een voorgaande versie zijn opgenomen.

De commissie constateert verder dat evaluaties uit het verleden er mede toe hebben geleid dat het curriculum van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid*, en de English track van de *bacheloropleiding European law school* zijn aangepast. Ook zijn de recente aanscherpingen van de programma's van de *Engelstalige masteropleidingen* terug te voeren op eerdere interne evaluaties.

Gedurende het bezoek van de commissie zijn meer concrete veranderingen en verbeteringen uit het recente verleden benoemd en besproken, die ook terug te leiden zijn tot eerdere evaluaties op blokniveau of op curriculumniveau. De commissie constateert dat breed binnen de faculteit een actieve en alerte houding bestaat, gericht op het continue verbeteren van de programma's en dat dit zowel in de specifieke overleggen en via de formele kanalen plaatsvindt als ook in de informele sfeer.

De commissie is van oordeel dat de uitkomsten van evaluaties in voldoende mate de basis vormen voor aantoonbare verbetermaatregelen die bijdragen aan de realisatie van de streefdoelen. Dit geldt voor zowel de bachelor- als de masteropleidingen

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid*: het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding European law school*: het oordeel van de commissie is goed.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is goed.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is goed.

**F19: Betrekken van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld**

Bij de interne kwaliteitszorg zijn medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief betrokken.

## **Beschrijving**

De zelfevaluatierapporten beschrijven dat medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de opleiding actief zijn betrokken bij de interne kwaliteitszorg.

Studenten worden via blokevaluaties gevraagd hun mening te geven over het genoten onderwijs. Studenten met wie de commissie sprak maakten duidelijk dat zij per mail een reminder krijgen wanneer ze de blokevaluatie niet hebben ingevuld. Daarnaast verloot de faculteit bonnen voor gratis koffie onder studenten die evaluaties hebben ingevuld. Tevens zieden de studenten aan dat zij de resultaten van evaluaties kunnen opzoeken via de elektronische leeromgeving.

Studenten worden ook door de tutores en de blokcoördinatoren gewezen op het belang van de blokevaluaties. Bij blokken waarbij meer tutores betrokken zijn, worden ook deze tutores uitgenodigd om hun mening over het door hen verzorgde onderwijs te geven. Zoals in facet 18 is beschreven ontvangt iedere blokcoördinator de resultaten van de onderwijsevaluatie en wordt hij/zij uitgenodigd na overleg met de planningsgroep maatregelen ter verbetering te melden.

Studenten en docenten wordt ook via de opleidingscommissie, bestaande uit studenten en docenten, betrokken bij de interne kwaliteitszorg. Bij de samenstelling van de opleidingscommissies wordt een evenwichtige verdeling van studenten over de opleidingen en een evenwichtige verdeling van de docenten over de capaciteitsgroepen nagestreefd.

De studentleden van de opleidingscommissies gaven in het gesprek met de commissie aan dat studenten uit verschillende facultaire commissies en de studentvertegenwoordigers uit faculteitsraad en faculteitsbestuur regelmatig contact met elkaar hebben in het Studentenberaad. Het Studentenberaad vergadert één tot twee keer per maand aan de hand van de agenda's van de verschillende commissies. Het Studentenberaad rekent het ook tot zijn taak studenten te informeren over zaken die op facultair niveau gaande zijn en omgekeerd om signalen uit de facultaire studentengemeenschap waar nodig op de agenda van een commissie te plaatsen.

De docenten die zitting hebben in de opleidingscommissies geven in de maandelijkse vergadering van de capaciteitsgroep toelichting op datgene wat in de opleidingscommissies aan de orde is geweest. De notulen van de vergaderingen van de opleidingscommissies worden in kopie naar de voorzitters van de capaciteitsgroepen gestuurd evenals naar de leden van de faculteitsraad en -bestuur.

Alumni worden geïnformeerd over activiteiten van de Universiteit Maastricht en haar faculteiten door het ALUMnews, dat maandelijks verschijnt. ALUMnews biedt algemene

informatie en nieuws per faculteit. Op facultair niveau is er bovendien de elektronische nieuwsbrief MLM (Maastricht law messages) die enkele malen per jaar wordt uitgebracht.

Tevens zijn in de laatste jaren in binnen- en buitenland zogenaamde alumnikringen ontstaan, die regelmatig bij elkaar komen en thema-avonden organiseren. Docenten van de Universiteit Maastricht zijn hierbij betrokken onder andere door het geven van lezingen. Leden van het Alumniplatform van de Universiteit Maastricht zijn daarbij ook aanwezig en benaderen alumni met de vraag of zij geïnteresseerd zijn in een inbreng in het onderwijs of het aanbieden van stageplaatsen. Deze informatie wordt vervolgens doorgegeven aan de faculteiten.

De Universiteit Maastricht beheert een alumnidatabase met daarin de gegevens van alle alumni. Alumni hebben zelf toegang tot deze database en kunnen er zodoende zelf voor zorgen dat de gegevens (e-mail, werkgever, functie e.d.) up-to-date blijven. De zelfevaluatie rapporten beschrijven dat in de toekomst de database de vorm van een social community zal aannemen, waardoor de internetomgeving voor de alumni interactiever en toegankelijker wordt. Deze kwaliteiten zullen het management van de opleiding informatie bieden over haar alumni en zal een terugkoppeling naar en van alumni over inhoud en opzet van de opleiding kunnen plaatsvinden, aldus de zelfevaluatie rapporten.

In de gesprekken met de alumni heeft de commissie specifiek gevraagd naar hun betrokkenheid bij de interne kwaliteitszorg van de faculteit. Alumni gaven aan regelmatig geïnformeerd te worden door de faculteit en daarnaast zakelijke, bilaterale contacten te onderhouden met stafleden. Concrete betrokkenheid bij de interne kwaliteitszorg werd door hen echter niet als zodanig ervaren.

De zelfevaluatie rapporten beschrijven dat het beroepenveld bij verschillende onderwijsonderdelen een rol speelt. Zo zijn mensen uit het veld betrokken bij de oefenrechtbank, de client counseling competition en bij stages. Het stagebureau onderhoudt contact met het beroepenveld, waarbij de kwaliteit van de stageplaatsen nauwlettend wordt bewaakt. Daarnaast worden professionals uit het beroepenveld uitgenodigd als gastdocent. De capaciteitsgroepen hebben via verschillende samenwerkingsverbanden een goed contact met het beroepenveld en de beroepsopleidingen. Zo neemt de capaciteitsgroep Fiscaal recht deel aan een jaarlijks overleg tussen fiscale opleidingen en de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs.

### **Oordeel**

Evenals de faculteit in haar zelfevaluatie rapporten aangeeft, is de commissie van mening dat vanuit de faculteit veel contact wordt gelegd en interactie bestaat met alumni en het beroepenveld en dat er zeker sprake is van betrokkenheid bij het onderwijs. Tegelijkertijd is de commissie van mening dat deze betrokkenheid nog niet zozeer direct gelegen is in/bij de interne kwaliteitszorg. Voor alumni en het beroepenveld kan dit aspect explicieter en structureler vormgegeven worden. De commissie juicht in dit verband de vernieuwing van de huidige alumnidatabase tot een social community toe.

Op basis van de vele gesprekken met studenten, docenten en alumni, is de commissie van mening dat de faculteit het systeem evalueren zo heeft ingericht dat docenten en studenten van alle opleidingen actief, frequent en structureel worden betrokken bij de interne kwaliteitszorg. De commissie waardeert de inspanning van de faculteit om de respons op de evaluaties te verhogen.

De commissie is van oordeel dat medewerkers, studenten, alumni en het afnemend beroepenveld van de bachelor- en masteropleidingen in voldoende mate actief betrokken zijn bij de interne kwaliteitszorg.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **Oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg**

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel voldoende, voor de bacheloropleiding European law school luidt het voldoende en voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel voldoende, voor de masteropleiding Recht en arbeid luidt het voldoende, voor de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging luidt het voldoende en voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende.

### **1.2.6. Resultaten**

#### **F20: Gerealiseerd niveau**

De gerealiseerde eindkwalificaties zijn in overeenstemming met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

#### **Beschrijving**

Het zelfevaluatie rapport van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* beschrijft dat het gerealiseerde eindniveau van de student die deze opleiding heeft gevolgd blijkt uit de behaalde toetsen en uit zijn/haar participatie in practica. Van beide onderwijsvormen maken papers en presentaties onderdeel uit. In het laatste jaar wordt de studie afgesloten met de oefenrechtbank en het bacheloressay. De oefenrechtbank is een authentiek assessment op eindniveau. Het bacheloressay is een verslag van een juridisch wetenschappelijk onderwerp, omvat tussen de 7500 en 8500 woorden en is in beginsel in het Nederlands geschreven.

Ook voor de *bacheloropleiding European law school* geldt dat het gerealiseerde eindniveau van de student blijkt uit de door hem/haar behaalde toetsen (waarbij papers en presentaties vaak onderdeel van het eindcijfer uitmaken) en uit de kwaliteit van het bacheloressay. Het bacheloressay in de bacheloropleiding European law school, *regular track* omvat tussen de 6000 en 8500 woorden en wordt in beginsel in het Nederlands geschreven. In de *English track* moet het essay minimaal 7500 woorden omvatten; dit essay wordt in beginsel in het Engels geschreven. In de bacheloropleiding European law school zijn de essays doorgaans internationaalrechtelijk, Europeesrechtelijk of rechtsvergelijkend van aard.

Het gerealiseerde eindniveau van de afgestudeerde van de *bacheloropleiding Fiscaal Recht* is op te maken uit de door hem/haar behaalde toetsen en uit deelname aan practica. Ook deze bacheloropleiding wordt in het laatste jaar afgesloten met het bacheloressay. Het bacheloressay omvat minimaal 6.000 en maximaal 8.500 woorden en is in beginsel in het

Nederlands geschreven. Het staat studenten echter vrij om met instemming van de betrokken docent meer woorden te gebruiken. In het zelfevaluatie-rapport wordt aangegeven dat het gemiddeld aantal behaalde studiepunten aan het eind van de bacheloropleiding Fiscaal Recht in de afgelopen vijf jaren is gestegen van 181 tot bijna 185.

### *Masteropleidingen*

Het gerealiseerde eindniveau van een student die één van de juridische masteropleidingen heeft afgerond blijkt uit de door hem/haar behaalde toetsen, opgestelde papers en verzorgde presentaties. Daarnaast heeft iedere afgestudeerde een masterthesis geschreven, waarin hij/zij blijkt geeft aan het zelfstandig kunnen uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek binnen het juridische domein. De masterthesis omvat minimaal 8000 woorden en maximaal 10.000 woorden. Voor de Nederlandstalige masteropleidingen wordt de thesis in beginsel in het Nederlands geschreven; bij de Engelstalige masteropleidingen in het Engels.

Bij de beoordeling van de inhoud van dit wetenschappelijk werk is in ieder geval rekening gehouden met:

- de mate van zelfstandigheid waarmee de thesis tot stand is gekomen;
- de vorm en lay-out;
- de structuur;
- de compleetheid van bronnen;
- de mate van oorspronkelijkheid;
- de diepgang, overeenkomstig het masterniveau;
- het taalgebruik.

Het zelfevaluatie-rapport van de *masteropleiding Nederlands recht* heeft gegevens opgenomen uit het landelijk arbeidsmarktonderzoek (ROA 2008), om de mate waarin studenten zijn voorbereid op de beroepspraktijk te duiden. Gezien de lage respons van dit onderzoek kan hierover slechts heel voorzichtig iets gezegd worden. Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat opleiding beter scoort ten aanzien van de voorbereiding op de actuele beroepspraktijk dan vergelijkbare opleidingen aan andere universiteiten. Ook de aansluiting tussen opleidingsniveau en functieniveau scoort gemiddeld beter. Minder goed scoort de opleiding op de aspecten aansluiting van de opleiding op werk en het hogere werkloosheidspercentage. Het zelfevaluatie-rapport veronderstelt de regionale binding van afgestudeerden als mogelijke oorzaak.

Het zelfevaluatie-rapport van de *masteropleiding Recht en arbeid* beschrijft dat uit van het landelijk arbeidsmarktonderzoek blijkt dat de opleiding studenten beduidend hogere arbeidsmarktkansen biedt dan gemiddeld en dat de opleiding ook goed en snel aansluit op werk. Desondanks zeiden de studenten tijdens het gesprek met de commissie dat zij graag beter voorbereid willen worden op de arbeidsmarkt door meer geïnformeerd te worden over de beroepsmatige mogelijkheden.

Gezien het kleinschalige en persoonlijke karakter van de opleiding is het goed mogelijk om studenten na hun afstuderen op persoonlijke titel te volgen, aldus het zelfevaluatie-rapport. De faculteit heeft vastgesteld dat veel studenten op het moment van afstuderen al over een baan beschikken. Studenten met een juridische bacheloropleiding als vooropleiding vinden vaak emplooi in de traditioneel juridische beroepen. Studenten met een HBO-P&A achtergrond vinden opvallend vaak een baan in functies op HR-niveau, terwijl gezondheidswetenschappers regelmatig in gezondheidsrechtelijke beroepen terecht komen.



Het zelfevaluatie-rapport van de *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* beschrijft dat de student een vrije keuze heeft bij de bepaling van een onderwerp voor de masterthesis, zij het dat dit onderwerp uiteraard wel inhoudelijk moet aansluiten bij een van de in de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging aan de orde gestelde thema's. De studenten met wie de commissie sprak zeiden dat zij niet bekend zijn met de criteria waaraan de masterthesis moet voldoen. Zij konden niet zeggen of de thesis strikt juridisch van aard moest zijn, of juist een multidisciplinair karakter moest hebben. Op navraag van de commissie heeft de faculteit in de aanvullende informatie laten weten dat de lijn die de faculteit hanteert is dat sprake moet zijn van een juridische masterthesis.

Het zelfevaluatie-rapport geeft aan dat de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging nog niet zo lang bestaat en dat enige voorzichtigheid is geboden bij het schetsen van de mogelijkheden op de arbeidsmarkt. Voor afgestudeerden met een juridische bacheloropleiding liggen de loopbaanperspectieven vooral op het werkveld van de juridische beroepen, zoals de advocatuur, de zittende magistratuur of het openbaar ministerie. Maar ook de politie blijkt geïnteresseerd in afgestudeerden van de opleiding, evenals bijzondere opsporingsdiensten, psychiatrische diensten en penitentiaire inrichtingen. Daarnaast heeft een aantal afgestudeerden werk gevonden als beleidsfunctionaris bij een ministerie (Justitie, BZK) en bij gemeenten. Een enkeling heeft emplooi gevonden bij private onderzoek- en adviesbureaus.

Het gerealiseerde eindniveau van de afgestudeerde aan de *masteropleiding Fiscaal Recht* blijkt uit de door de afgestudeerde behaalde toetsen en de door hem/haar geschreven masterthesis. In de Engelstalige specialisatie International and European tax law wordt de masterthesis in het Engels geschreven. In het zelfevaluatie-rapport wordt aan de hand van het landelijke arbeidsmarktonderzoek voorzichtig geconcludeerd dat de opleiding goed aansluit op de arbeidsmarkt en op de beroepspraktijk. Een aandachtspunt is dat de buitenlandse studentenpopulatie een wat ander carrièreperspectief heeft dan de Nederlandse studenten. Dit verschil is te verklaren doordat Nederland in tegenstelling tot de ons omringende landen een afzonderlijke universitaire fiscale opleiding kent waarop de arbeidsmarkt is afgestemd. Voor buitenlandse studenten, die veelal niet op de Nederlandse arbeidsmarkt terecht komen, is het aanbod aan en de variatie in fiscale vacatures beperkter.

Alumni van de masteropleidingen hebben in de gesprekken met de commissie verteld dat zij zich gedegen en goed voorbereid voelden voor een loopbaan zowel in de rechtswetenschap (promotie) als in de beroepspraktijk. Een aantal alumni deelde mee dat het eindniveau van de masteropleiding aanmerkelijk hoger ligt dan het ingangsniveau van de beroepsopleiding.

### **Oordeel**

Voorafgaand aan het bezoek heeft de commissie van elke bachelor- en masteropleiding enkele scripties met uiteenlopende beoordelingen bestudeerd.

De commissie constateert dat de studenten in de *bacheloropleidingen* werken vanuit casusposities en regelmatig gevraagd worden naar het geven van het eigen oordeel. De commissie stelt vast dat de studenten in de bacheloropleidingen leren om vanuit de rechtsgeleerdheid tot een juridisch beargumenteerd oordeel te komen. De commissie is van mening dat de gerealiseerde eindkwalificaties goed tot uitdrukking komen in het bacheloressay en, in het geval van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid*, eveneens in het afsluitende onderdeel de oefenrechtbank II.

Op basis van de bacheloressays die de commissie heeft gelezen en beoordeeld, concludeert de commissie dat het gerealiseerde niveau van de afgestudeerde voldoende is. Het niveau van de

bacheloressays wordt van voldoende kwaliteit bevonden en er zijn geen grote afwijkingen geconstateerd tussen de beoordelingen van de commissie en de werkelijke beoordelingen door docenten.

De commissie stelt vast dat de afgestudeerde aan een *masteropleiding* in de afsluitende masterthesis blijk moet geven van het feit dat hij/zij in staat is om zelfstandig complexe problemen vanuit een wetenschappelijke context te benaderen, zelfstandig een oordeel moet kunnen vormen over (fiscaal) juridische kwesties in de maatschappelijke context, onderzoeksvaardigheden moeten hebben ontwikkeld en wetenschappelijk verantwoord kan schrijven.

De commissie concludeert mede op basis van de mastertheses die zij heeft bestudeerd dat het gemiddelde eindniveau van de studenten van de masteropleidingen voldoende is. Ook ten aanzien van de mastertheses zijn geen bijzonderheden geconstateerd in de beoordelingen; de werkelijke beoordelingen liggen in de lijn met de beoordelingen van de commissie. Daarbij merkt de commissie op dat tot haar spijt geen van de eindwerken die zij heeft gelezen uitermate ambitieus en/of uitzonderlijk goed was.

De commissie is van oordeel dat de gerealiseerde eindkwalificaties in voldoende mate in overeenstemming zijn met de nagestreefde eindkwalificaties qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

**F21: Onderwijsrendement**

Voor het onderwijsrendement zijn streefcijfers geformuleerd in vergelijking met relevante andere opleidingen. Het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

**Beschrijving***Bacheloropleidingen*

De zelfevaluatie-rapporten beschrijven dat een aantal verbeteringen is ingezet om de rendementen van de bacheloropleidingen te verhogen. Met name in het eerste semester van het eerste jaar zijn die verbeteringen doorgevoerd, omdat daar volgens onderzoek de grootste winsten behaald kunnen worden. De introductie is beter georganiseerd waardoor studenten bij binnenkomst al in hun onderwijsgroep zijn ingedeeld en een studentmentor ontmoeten onder begeleiding van wie zij gemeenschappelijke studiegerelateerde activiteiten volgen. Ze doen dan al gezamenlijk een groepstaak, krijgen een interactieve introductie in de elektronische studieomgeving, halen gezamenlijk hun boeken op, etc.

Het eerste practicum is in de beginfase meer dan voorheen gericht op gespreksvaardigheden in relatie tot de probleemgestuurde aanpak. In de tweede blokperiode krijgen alle eerstejaarsstudenten aan de faculteit de mogelijkheid om digitaal een self assessment te doen over hun studiekeuze, gewenning, aanpassing en motivatie. Nadat ze de voorlopige uitslag van het multiple choice deel van hun eerste toets hebben gezien, kunnen gemotiveerde en hardwerkende studenten die een onvoldoende lijken te hebben gehaald een verzoek doen om

te worden toegelaten tot een extra programma 'Leren studeren', dat parallel aan het tweede blok wordt gegeven.

Voor alle studenten is een 'common room' gerealiseerd om de groepssfeer te bevorderen en de studenten uit te nodigen meer tijd op de faculteit en met elkaar door te brengen. De studieverenigingen zijn met hun activiteiten meer aansluiting gaan zoeken bij het onderwijsprogramma en dragen daarmee ook bij aan een levendige academische omgeving.

In het gesprek dat de commissie met de inhoudelijk verantwoordelijken voerde, werd toegelicht dat de faculteit voor de bacheloropleidingen een bindend studieadvies (BSA) hanteert. De BSA houdt in dat studenten aan het einde van het eerste jaar minimaal de helft van de studiepunten (30) moeten hebben behaald. In aanvulling op de BSA-norm van 30 studiepunten geldt de eis dat het propedeutisch jaar binnen twee jaar dient te zijn afgerond.

Volgens de faculteit interpreteren sommige studenten de huidige norm van 30 studiepunten echter als een minimumnorm. In het tweede jaar wordt daardoor teveel vertraging opgelopen, óf omdat alsnog eerstejaarsblokken moeten voorgaan óf omdat de desbetreffende studenten toch een te zwakke basis hebben. Daarbij wordt de staf geconfronteerd met veel herkansingstoetsen. Het corrigeren daarvan vraagt veel van de kostbare tijd die beschikbaar is voor onderwijstaken.

In de gesprekken met de inhoudelijk en formeel verantwoordelijken werd duidelijk dat binnen de faculteit recent is gesproken over verhoging van de BSA-norm tot 40 studiepunten. Uiteindelijk is hiertoe niet besloten. Er is gekozen voor een andere insteek, namelijk de introductie van een elektronische test bij aanmelding van een student voor één van de bacheloropleidingen. Deze elektronische test is een systeem van matching tussen de student en de opleiding en geeft daarbij aan of de student geschikt, een bepaald risico of ongeschikt is voor de opleiding. Aan de uitkomsten van deze matching worden vervolgens het bindend studieadvies en vormen van begeleiding verbonden.

De faculteit heeft in 2004 bij de verkorte accreditatieprocedure als streefdoel geformuleerd dat 60% van de instroom voldoet aan de vereisten voor de studievoortgangnorm aan het einde van het eerste studiejaar. Het facultaire streefdoel voor het eindrendement is dat 45% van de instroom na vier jaar het bachelordiploma heeft behaald en dat uiteindelijk 50% van de instroom het bachelordiploma behaalt.

Met de invoering van het bindend studieadvies is de faculteit vooral geïnteresseerd in het post propedeutisch rendement van de bacheloropleidingen. De faculteit heeft zich voor de uitdaging gesteld om ervoor te zorgen dat uiteindelijk 90% van de postpropedeutische studenten de bacheloropleiding met goed gevolg afrondt. Dit is aanleiding geweest om een werkgroep 'rendement bachelor' in te stellen.

In de bijlagen bij de zelfevaluatierapporten is een notitie van de werkgroep 'rendement bachelor', februari 2010 opgenomen. Deze notitie bevat een analyse van factoren die een positief dan wel negatief effect hebben op het rendement. Op basis van deze analyse komt de werkgroep met een aantal aanbevelingen. De commissie heeft met belangstelling kennis genomen van deze notitie.

In de zelfevaluatierapporten meldt de faculteit dat zij haar streefcijfers zal moeten aanpassen aan die van het ministerie van OCW en de Universiteit Maastricht. Dit vanwege de

ingrijpende maatregelen in de studiefinanciering die ongetwijfeld de rendementcijfers in de toekomst zullen beïnvloeden.

De faculteit hanteert momenteel een ‘zachte knip’. Dat wil zeggen dat studenten die hun bacheloressay hebben afgerond en nog maximaal 12 studiepunten in de bacheloropleiding hebben open staan, toch al kunnen starten met een aansluitende masteropleiding binnen de faculteit en pas later de ontbrekende bachelorvakken afronden.

Uit het zelfevaluatie-rapport van de *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* blijkt dat de gestelde eis van 60% van de instroom die voldoet aan de studievoortgangnorm gehaald wordt. Het percentage studenten dat na één studiejaar een negatief BSA krijgt schommelt namelijk tussen de 21 en 38% in de afgelopen vijf jaar. De faculteit wilde aanvankelijk een doorstroom bereiken waarbij 45% van de instroom na vier jaar het bachelordiploma zou hebben behaald en waarbij uiteindelijk 50% van de instroom – na onbepaalde tijd - het bachelordiploma zou behalen.

Uit onderstaande tabel blijkt dat 39% van de studenten die in 2002-2003 zijn gestart, binnen vier studie jaren het bachelordiploma haalt. Bijna 60% haalt het diploma binnen vijf jaar. Van het cohort dat in 2003-2004 met de bacheloropleiding begon, haalde 42% binnen 4 jaar een diploma. Daarna liep het iets terug. Maar meer dan de helft van het cohort 2005-2006 heeft het bachelordiploma binnen vier jaar gehaald. Iets meer dan een kwart van het cohort 2006-2007 haalde het bachelordiploma binnen drie jaar.

<b>Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid</b>	instroom	< 3 jr.	< 4 jr.	< 5 jr.	> 5jr
2002-2003	189	21%	39%	60%	74%
2003-2004	192	18%	42%	60%	67%
2004-2005	219	16%	38%	49%	
2005-2006	146	26%	58%		
2006-2007	145	25%			

Tabel: cumulatief percentage studenten dat bachelordiploma haalt.

Het cohort bestaat uit instroom minus de februariinstroom en de studenten met een negatief BSA na 1 en 2 jaar.

Het zelfevaluatie-rapport beschrijft dat, nu het bindend studieadvies zijn selectieve werking heeft bewezen, de faculteit er naar streeft dat meer studenten - bij voorkeur 90% - de eindstreep halen. Om de doorstroom te bevorderen is bij de meest recente curriculumherziening naast de inhoudelijke afstemming van het programma ook het schrijfvaardighedenonderwijs, met name de begeleiding van het bacheloressay beter gestroomlijnd en gedigitaliseerd. De miniscriptie (die nog uit het oude doctoraalprogramma stamde) is bij die gelegenheid afgeschaft omdat inmiddels ook een bacheloressay werd vereist. De gestructureerde aanpak van de miniscriptie is echter omgezet naar het bacheloressay.

Niettemin is de gemiddelde studieduur langer dan drie jaar, tussen de 36 en ruim 48 maanden. Het zelfevaluatie-rapport meldt dat studenten soms extra keuzeblokken, een minor of een stage doen. Om de doorstroom te bevorderen, worden in de masteropleiding Nederlands recht twee instroommomenten geboden. Bij geringe vertraging gebruiken bachelorstudenten die ruimte ook wel om extra studiepunten te halen en daarmee hun afstuderen in de bacheloropleiding uit te stellen. Omdat studenten van de eigen bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid voorwaardelijk kunnen doorstromen naar de Nederlandstalige masteropleidingen van de Universiteit Maastricht, kan ook een vertekening in de cijfers optreden. Studenten hebben bijvoorbeeld nog één blok van de bacheloropleiding niet gehaald

en ronden dat blok pas af nadat ze klaar zijn met de masteropleiding. Bij invoering van de harde knip zal deze vertekening niet meer kunnen optreden.

Het zelfevaluatie rapport van de *bacheloropleiding European law school* beschrijft dat een aantal studenten al na een paar weken de indruk krijgt dat de opleiding niet bij hen past. Zij kiezen ervoor om zich vóór 1 februari uit te schrijven, zodat zij hun aanspraak op studiefinanciering behouden. In de bacheloropleiding European law school is dit percentage de laatste jaren rond de 7% van de instroom (geldt voor beide tracks).

Ongeveer een derde van de ingestroomde studenten ontvangt een negatief BSA na het eerste jaar. Dat geldt eveneens voor beide tracks. Wanneer studenten de eerstejaars BSA-norm eenmaal hebben gehaald, is er slechts een geringe uitval op grond van de tweedejaars BSA-norm, blijkt uit het zelfevaluatie rapport. Het eindrendement wordt berekend op basis van de studenten die niet vóór 1 februari uitvallen en die aan de complete BSA-normen voldoen. In de bacheloropleiding European law school, regular track studeert uiteindelijk driekwart van de studenten binnen vier jaar af (zie onderstaande tabel).

<b>Bacheloropleiding ELS, regular track</b>	instroom	< 3 jr.	< 4 jr.	< 5 jr.	> 5jr
2002-2003	29	10%	59%	66%	69%
2003-2004	55	29%	67%	80%	89%
2004-2005	69	28%	58%	78%	
2005-2006	40	23%	73%		
2006-2007	35	37%			

Tabel: cumulatief percentage studenten dat bachelordiploma haalt.

Het cohort bestaat uit instroom minus de februariuitstroom en de studenten met een negatief BSA na 1 en 2 jaar.

De English track van de bacheloropleiding European law school bestaat pas sinds 2006. Er zijn alleen afstudeergegevens van de eerste lichting beschikbaar waaruit blijkt dat 48% nominaal (binnen drie jaar) is afgestudeerd.

Het zelfevaluatie rapport beschrijft dat het rendement tot tevredenheid stemt, zeker gezien het feit dat er geen selectie bij de instroom plaats kan vinden. Het facultaire streefdoel dat 60% van de instroom voldoet aan de eerstejaars BSA-normen, wordt gehaald. Het percentage zou ongetwijfeld hoger liggen wanneer aan de poort geselecteerd zou worden, volgens het zelfevaluatie rapport. Vooralsnog geschiedt de matching tussen student en opleiding via voorlichting.

De bacheloropleiding voldoet ook aan de streefcijfers voor het eindrendement. 36% van de instroom studeert binnen vier jaar af, en 54% voltooit de opleiding na vijf jaar. Indien gecorrigeerd wordt voor de studenten die niet aan de BSA-norm voldoen, liggen de gerealiseerde rendementcijfers aanmerkelijk hoger. In de Regular track studeerde dan 73% van de studenten van de lichting van 2005 binnen vier jaar af; in de lichting van het jaar daarvoor was dat 58% - en lag het eindrendement na vijf jaar op 78%. Dit bevestigt de selecterende werking van het BSA volgens het zelfevaluatie rapport.

Het zelfevaluatie rapport meldt dat de eerste cijfers van de nieuwe English track eveneens tot tevredenheid stemmen. De helft van de doorstromende eerste lichting is nominaal binnen drie jaar afgestudeerd. Sterkere selectie, bijvoorbeeld indringendere voorlichting wat de vereiste taalkennis betreft, zou het doorstroompercentage na het eerste jaar kunnen verhogen.

Investerings in de intensiteit van onderwijs en begeleiding zullen noodzakelijk zijn om het eindrendement nog meer te verbeteren, aldus het zelfevaluatie-rapport.

Uit het zelfevaluatie-rapport van de *bacheloropleiding Fiscaal recht* blijkt dat het streefcijfer dat 60% van de instroom moet voldoen aan de studievoortgangnorm, bij de bacheloropleiding Fiscaal recht gehaald wordt, met uitzondering van het meest recente studiejaar. Dit laatste kan het gevolg zijn van de nieuwe propedeutische fase die in 2008/2009 is ingevoerd en waarbij de inleidende (niet-fiscale) basisblokken geheel zijn herzien. Verder blijkt dat in het tweede jaar nauwelijks een negatief BSA wordt afgegeven.

Sinds de faculteit het bachelorprogramma heeft ingevoerd, heeft gemiddeld 43% van de instroomgroep Fiscaal recht binnen vier jaar het bachelordiploma behaald. Van de groepen die inmiddels vijf jaar of langer geleden gestart zijn, heeft inmiddels 46% het bachelordiploma behaald. Aangezien incidenteel nog studenten met het programma bezig zijn, zal dit laatste cijfer uiteindelijk nog wat hoger uitvallen.

In onderstaande tabel staat het rendement aangegeven van studenten die na de propedeuse in de opleiding zijn gebleven.

<b>Bacheloropleiding Fiscaal Recht</b>	instroom	< 3 jr.	< 4 jr.	< 5 jr.	> 5jr
2002-2003	18	39%	61%	83%	83%
2003-2004	37	27%	59%	76%	81%
2004-2005	24	29%	71%	83%	
2005-2006	29	21%	55%		
2006-2007	36	33%			

Tabel: cumulatief percentage studenten dat bachelordiploma haalt.

Het cohort bestaat uit instroom minus de februariinstroom en de studenten met een negatief BSA na 1 en 2 jaar.

Uit de tabel blijkt dat tot op heden het nieuwe streefcijfer van 90% niet gehaald wordt. De gemiddelde studieduur van de afgestudeerde van de bacheloropleiding Fiscaal recht ligt tussen de 38 en ruim 45 maanden in de afgelopen jaren.

Het streven is dat 90 % van de studenten in de *masteropleiding Nederlands recht* na twee jaar het diploma heeft behaald. De resultaten van de afgelopen jaren laten het volgende beeld zien:

<b>Masteropleiding Nederlands Recht</b>	instroom	< 1 jr.	< 2 jr.	< 3 jr.	> 3 jr.
2005-2006 september	50	20%	82%	90%	98%
2005-2006 februari	17	6%	71%	100%	
2006-2007 september	79	34%	87%	100%	
2006-2007 februari	39	31%	82%	97%	
2007-2008 september	92	30%	80%		
2007-2008 februari	86	17%	58%		
2008-2009 september	69	35%			
2008-2009 februari	52				

Het zelfevaluatie-rapport stelt dat ook voor de toekomst verwacht wordt dat dan 90% van de studenten het diploma van de masteropleiding Nederlands recht behaalt. De tijd waarin ze dat doen, is mede afhankelijk van externe factoren, zoals studiefinanciering, leenmogelijkheden en

arbeidsmarktperspectieven. Het streven is dat een langere duur van inschrijving parallel loopt met een toenemend aantal behaalde studiepunten bij verkrijging van het diploma.

Uit het zelfevaluatie-rapport blijkt dat de masterstudenten sinds 2005-2006 ieder jaar gemiddeld steeds iets langer over hun studie doen (van 12 tot 19 maanden), gepaard gaande met een toenemend aantal behaalde studiepunten (van 66 tot 71).

Studenten doen soms ook twee masteropleidingen naast of na elkaar. Zo sluiten de Masteropleidingen Forensica, criminologie en strafrechtspleging en de specialisatie Strafrecht binnen de masteropleiding Nederlands recht goed op elkaar aan, aldus het zelfevaluatie-rapport. Studenten die de masteropleiding European law school doen, kiezen daarnaast bijvoorbeeld voor de specialisatie Handels- en ondernemingsrecht om goed geëquipeerd op het door hen geambieerde deel van de arbeidsmarkt te verschijnen.

Het zelfevaluatie-rapport van de *masteropleiding Recht en arbeid* stelt dat het streven is dat studenten die de masteropleiding Recht en arbeid volgen binnen een jaar afstuderen en dat het studieprogramma daarop is afgestemd. Sinds het begin van de opleiding in september 2005 zijn de volgende rendementen behaald:

<b>Masteropleiding Recht en arbeid</b>	instroom	< 1 jr.	< 2 jr.	< 3 jr.	> 3 jr.
2005-2006 september	21	52%	90%	95%	100%
2005-2006 februari	6	0%	100%		
2006-2007 september	24	42%	88%	92%	
2006-2007 februari	8	13%	88%	88%	
2007-2008 september	27	59%	93%		
2007-2008 februari	5	0%	60%		
2008-2009 september	24	50%			
2008-2009 februari	6				

Ongeveer vijftig procent van de studenten die starten in september studeert daadwerkelijk binnen een jaar af. Het rendement binnen twee jaar ligt op ongeveer 90%. Het zelfevaluatie-rapport stelt dat twee zaken opvallen bij de cijfers.

In de eerste plaats is te zien dat het rendement bij de instroom in februari lager ligt. In de tweede plaats is bekend dat de masteropleiding Recht en arbeid relatief veel werkstudenten heeft (15 à 20%). De combinatie van werk en studie maakt afstuderen binnen één jaar minder realistisch.

Wanneer wordt gekeken naar het aantal behaalde studiepunten bij afstuderen dan blijkt dat studenten iets meer studiepunten hebben dan de voor de masteropleiding vereiste 60 studiepunten. Wanneer het behaalde aantal studiepunten in relatie tot de gemiddelde studieduur per maand wordt gezien, valt op dat in de loop van de tijd minder studiepunten worden behaald terwijl meer tijd aan de studie wordt besteed.

Het zelfevaluatie-rapport vermeldt dat de masteropleiding veel zogenoemde ‘werkstudenten’ heeft en dat met name zij geneigd zijn de opleiding over twee jaar uit te smeren. Dit heeft te maken met de intensiteit van het programma, waarbij studenten voorafgaande aan de onderwijsgroep schriftelijk opdrachten moeten inleveren. Ook binnen deze masteropleiding is een tendens waar te nemen dat studenten een tweede masteropleiding volgen en de eerste masteropleiding gelijktijdig met de tweede masteropleiding afronden, uit financieringsoverwegingen.

Dat de gemiddelde studieduur in de loop van de tijd toeneemt, kan ook het gevolg zijn van aangebrachte veranderingen in het onderwijsprogramma, aldus het zelfevaluatie-rapport. Zo wordt vanaf het studiejaar 2006-2007 aandacht besteed aan het arbeidsprocesrecht en het bestuursprocesrecht toegespitst op de sociale zekerheid. In dit kader wordt onder andere gewerkt met een proefproces waarbij studenten de opdracht krijgen als procespartij op te treden. De ervaring leert dat studenten hieraan veel tijd besteden om zo goed mogelijk uit de verf te komen. Verder zijn na 2006-2007 studentuitwisselingen aan het programma toegevoegd. Met collega studenten sociaal recht van een Belgische faculteit buigen studenten zich in dit programmaonderdeel over een casus die ze samen moeten oplossen; de Nederlandse studenten naar Belgisch recht en de Belgische studenten naar Nederlands recht. Studenten moeten zich hiervoor in de relevante leerstukken van een ander rechtsstelsel verdiepen.

Het zelfevaluatie-rapport van de *Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* meldt dat het vanwege het kortstondige bestaan van de opleiding niet mogelijk is de streefcijfers empirisch te funderen. Wel heeft de faculteit bij de start van de opleiding de doelstelling geformuleerd dat 90% van de studenten die aan de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging is begonnen de opleiding binnen twee jaar met succes moet hebben afgerond.

<b>Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging</b>	instroom	< 1 jr.	< 2 jr.	< 3 jr.
2006-2007 februari	30	7%	70%	93%
2007-2008 september	32	50%	94%	
2008-2009 september	33	21%		

Uit het overzicht kan worden afgeleid dat van de eerste cohorten vrijwel alle studenten de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging met succes hebben afgerond. Van de lichter die instroomde in september 2007 heeft minimaal 90% van de studenten in twee jaar tijd het diploma gehaald. De studenten van het daaropvolgende cohort lijken, afgaande op de gegevens na 1 jaar, meer tijd voor afronding van hun studie nodig te hebben. Dit gegeven correspondeert met het oplopen van de gemiddelde studieduur van 15 maanden naar 19 maanden. Het zelfevaluatie-rapport geeft hiervoor als redenen aan: het volgen van extra keuzeblokken, deelname aan het tijdrovende blok 'Gerede Twijfel' en de toename van het aantal studenten dat tegelijkertijd twee masteropleidingen volgt.

Uit het zelfevaluatie-rapport blijkt dat studenten meer studiepunten behalen dan strikt noodzakelijk is voor deze opleiding, gemiddeld boven de 70 studiepunten.

De rendementcijfers van de *masteropleiding Fiscaal recht* zien er als volgt uit

<b>Masteropleiding Fiscaal recht</b>	instroom	< 1 jr.	< 2 jr.	< 3 jr.	> 3 jr.
2005-2006 september	23	35%	70%	74%	74%
2005-2006 februari	6	0%	67%	83%	83%
2006-2007 september	18	33%	61%	83%	
2006-2007 februari	13	15%	92%	92%	
2007-2008 september	43	47%	84%		
2007-2008 februari	29	21%	48%		



2008-2009 september	39	28%			
2008-2009 februari	13				

Het zelfevaluatie rapport spreekt over een relatief hoog rendement en beschrijft dat de volgende maatregelen zijn genomen ter verbetering van het rendement. Er heeft een aanpassing van het curriculum plaatsgevonden, waarbij in periode 5 van de specialisaties directe belastingen en indirecte belastingen de keuzeruimte zodanig is geconcentreerd dat een facultatieve stage binnen de reguliere studietijd kan worden afgerond. Daarnaast heeft een aanscherping van de instroomeisen plaatsgevonden.

Uit zelfevaluatie rapport blijkt dat het gemiddelde rendement voor deze opleiding is: 31% afronding na één jaar en 70% na twee jaar. Van de groep externe instromers die zonder juridische WO-bacheloropleiding aan een van de Nederlandstalige tracks is begonnen, rondt 16% de masteropleiding binnen één jaar en 85% na twee jaar de opleiding af.

De externe instromers die de track International and European Tax law volgen scoren duidelijk beter dan gemiddeld: 38% haalt na 1 jaar het masterdiploma en 88% na twee jaar. Het zijn daarbij met name de buitenlandse studenten die de opleiding binnen een jaar weten af te ronden.

In het zelfevaluatie rapport wordt opgemerkt dat er een groeiende groep van fiscale studenten is die reeds werkzaam is in de beroepspraktijk (advieskantoren, belastingdienst, overheidsinstellingen) en die er voor kiest de opleiding gefaseerd te doen. Dit betreft vooral studenten die instromen in de opleiding en niet zozeer de doorstromers vanuit de bacheloropleiding Fiscaal recht. Gelet op werkzaamheden elders opteert deze groep (ongeveer 15-20% van het aantal studenten) er bewust voor om slechts één blok per periode te volgen en derhalve twee jaar over de voltijds masteropleiding te doen. De bloksgewijze opbouw van het curriculum leent zich daar weliswaar toe, hoewel deze vorm van studeren niet door de faculteit wordt gepromoot.

De gemiddelde studieduur van de masteropleiding Fiscaal ligt tussen de 12 en ruim 17 maanden, waarbij het gemiddeld aantal behaalde studiepunten varieert van 60 tot bijna 65.

### **Oordeel**

De commissie stelt vast dat de *bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid* en *European law school* de oorspronkelijk geformuleerde streefcijfers halen. Van de eerstejaars studenten stroomt meer dan 60% door en meer dan 50% van de studenten voltooit de bacheloropleiding na enige tijd. Ten aanzien van de *bacheloropleiding Fiscaal recht* constateert de commissie dat de rendementen nog iets achterblijven.

De commissie merkt ten aanzien van de streefcijfers voor de bacheloropleidingen op dat ze in de ogen van de commissie niet bijzonder ambitieus zijn. Positief vindt de commissie dan ook dat, met de instelling van het bindend studieadvies, de ambities van de faculteit zijn opgeschroefd en dat uiteindelijk 90% van de postpropedeutische studenten de bacheloropleiding zou moeten afronden. Tegelijkertijd constateert de commissie dat dit streven nog niet gehaald wordt.

De commissie waardeert de aandacht en inspanningen van de faculteit om de rendementen van de bacheloropleidingen te verhogen. Met belangstelling heeft zij kennis genomen van de analyses en voorstellen van de werkgroep 'rendement bachelor'. In het bijzonder waardeert de

commissie het initiatief om over te gaan tot een elektronisch matchingsysteem voor instromende bachelorstudenten.

Ten aanzien van de *masteropleidingen* constateert de commissie dat een bescheiden percentage de opleiding binnen één jaar afrondt en dat de meeste studenten hiervoor twee jaar gebruiken. De commissie is het met de faculteit eens dat in veel gevallen er sprake lijkt te zijn van bewuste keuzes van de studenten zelf om de opleiding over twee jaar te spreiden, door meer keuzevakken te volgen, (buitenlandse) stages te lopen, de opleiding te combineren met werk en/of de opleiding te combineren met een andere masteropleiding. De commissie waardeert de specifieke aandacht binnen de opleidingen voor de rendementen van studenten die met een niet juridische academische vooropleiding aan een masteropleiding beginnen. Met name de rendementen in combinatie met de toelatingsonderzoeken van HBO-instromers, o.a. bij de masteropleidingen Recht en arbeid en Forensica, criminologie en rechtspleging verdienen de aandacht.

De commissie constateert dat voor zowel de bacheloropleidingen als de afzonderlijke masteropleidingen streefcijfers zijn geformuleerd voor het onderwijsrendement. De commissie is van oordeel dat het onderwijsrendement voldoet aan deze streefcijfers.

*Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding European law school:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Bacheloropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Nederlands recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Recht en arbeid:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging:* het oordeel van de commissie is voldoende.

*Masteropleiding Fiscaal recht:* het oordeel van de commissie is voldoende.

#### **Oordeel over het onderwerp Resultaten**

Op basis van de beoordelingen per facet komt de commissie tot een samenvattend oordeel over het onderwerp Interne kwaliteitszorg. Voor de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid luidt het oordeel voldoende, voor de bacheloropleiding European law school luidt het voldoende en voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende. Voor de masteropleiding Nederlands recht luidt het oordeel voldoende, voor de masteropleiding Recht en arbeid luidt het voldoende, voor de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging luidt het voldoende en voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende.

## Samenvatting van de oordelen van de commissie

### Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Goed
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Goed
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Goed
		18. Maatregelen tot verbetering	Goed
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

### Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid

De commissie komt, op grond van haar oordelen over de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

## Bacheloropleiding European law school

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende en voor de bacheloropleiding Fiscaal recht luidt het voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Goed
3. Inzet van personeel	Voldoende	11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
		12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	14. Kwaliteit personeel	Voldoende
		15. Materiële voorzieningen	Goed
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	16. Studiebegeleiding	Voldoende
		17. Evaluatie resultaten	Goed
		18. Maatregelen tot verbetering	Goed
6. Resultaten	Voldoende	19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
		20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

### Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding European law school

De commissie komt, op grond van haar oordelen over de onderwerpen en facetten uit het accreditiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding European law school* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

## Bacheloropleiding Fiscaal recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Goed
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Goed
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Goed
		18. Maatregelen tot verbetering	Goed
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

### Eindoordeel van de commissie over de bacheloropleiding Fiscaal recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen over de onderwerpen en facetten uit het accreditiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *bacheloropleiding Fiscaal recht* *voldoet* aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

## Masteropleiding Nederlands recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Goed
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Goed
		18. Maatregelen tot verbetering	Goed
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

### Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Nederlands recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen over de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

*De masteropleiding Nederlands recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

## Masteropleiding Recht en arbeid

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Goed
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Goed
		18. Maatregelen tot verbetering	Goed
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

### Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Recht en arbeid

De commissie komt, op grond van haar oordelen over de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Recht en arbeid* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.

## Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Voldoende
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Goed
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende en voor de masteropleiding Fiscaal recht luidt het <b>voldoende</b>	17. Evaluatie resultaten	Goed
		18. Maatregelen tot verbetering	Goed
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

### Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging

De commissie komt, op grond van haar oordelen over de onderwerpen en facetten uit het accreditiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.



## Masteropleiding Fiscaal recht

Onderwerp	Oordeel	Facet	Oordeel
1. Doelstellingen van de opleiding	Voldoende	1. Domeinspecifieke eisen	Voldoende
		2. Niveau	Voldoende
		3. Oriëntatie	Voldoende
2. Programma	Voldoende	4. Eisen WO	Goed
		5. Relatie doelstellingen en programma	Voldoende
		6. Samenhang programma	Voldoende
		7. Studielast	Voldoende
		8. Instroom	Voldoende
		9. Duur	Voldoet
		10. Afstemming vormgeving en inhoud	Goed
		11. Beoordeling en toetsing	Voldoende
3. Inzet van personeel	Voldoende	12. Eisen WO	Voldoende
		13. Kwantiteit personeel	Voldoende
		14. Kwaliteit personeel	Voldoende
4. Voorzieningen	Voldoende	15. Materiële voorzieningen	Goed
		16. Studiebegeleiding	Voldoende
5. Interne kwaliteitszorg	Voldoende	17. Evaluatie resultaten	Goed
		18. Maatregelen tot verbetering	Goed
		19. Betrokkenheid van medewerkers, studenten, alumni en beroepenveld	Voldoende
6. Resultaten	Voldoende	20. Gerealiseerd niveau	Voldoende
		21. Onderwijsrendement	Voldoende

### Eindoordeel van de commissie over de masteropleiding Fiscaal recht

De commissie komt, op grond van haar oordelen over de onderwerpen en facetten uit het accreditatiekader, tot het volgende eindoordeel:

De *masteropleiding Fiscaal recht* voldoet aan de eisen voor basiskwaliteit die een voorwaarde zijn voor accreditatie.



## **2. Report on the Master's programmes European Law School, Globalisation and Law, International Laws and International and European Economic Law offered by Maastricht University**

### **Administrative data**

#### **Master's programme European Law School**

Name of the programme: European Law School  
CROHO number: 60017  
Level: master  
Orientation: academic  
Number of credits: 60 EC  
Degree: Master of Laws  
Mode(s) of study: full time  
Location(s): Maastricht  
Expiration of accreditation: 27 July 2012

#### **Master's programme Globalisation and Law**

Name of the programme: Globalisation and Law  
CROHO number: 60170  
Level: master  
Orientation: academic  
Number of credits: 60 EC  
Degree: Master of Laws  
Mode(s) of study: full time  
Location(s): Maastricht  
Expiration of accreditation: 27 July 2012

#### **Master's programme International Laws**

Name of the programme: International Laws  
CROHO number: 60168  
Level: master  
Orientation: academic  
Number of credits: 120 EC  
Degree: Master of Laws  
Mode(s) of study: full time  
Location(s): Maastricht  
Expiration of accreditation: 27 July 2012

#### **Master's programme International and European Economic Law**

Name of the programme: International and European Economic Law  
(formerly Magister Iuris Communis)  
CROHO number: 75021  
Level: advanced master  
Orientation: academic  
Number of credits: 70 EC

Degree: Master of Laws  
Mode(s) of study: full time  
Location(s): Maastricht  
Expiration of accreditation: 19 December 2012

The site visit of the assessment committee Law to the Faculty of Law of Universiteit Maastricht took place on 9, 10 and 11 November 2010.

## **2.0. Structure and organization of the Faculty**

The structure and organization of the Faculty are described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes provided by the Faculty of Law of Maastricht University.

This report is restricted to the specific descriptions and judgements of the Committee with regard to the four English Master's programmes of the Faculty.

## **2.1. The assessment framework**

### **2.1.1. Aims and objectives**

#### **S1: Subject/discipline-specific requirements**

The intended learning outcomes of the programme correspond with the requirements set by professional colleagues, both nationally and internationally, and the relevant domain concerned (subject/discipline and/or professional practice).

### **Description**

The self-assessment reports describe the aims of the Master's programmes as follows.

#### *Master's programme European Law School*

The aim of the Master's programme European Law School is to help students to develop well-informed understanding at an advanced level of the process of the Europeanization of law. In particular, the programme aims at providing profound knowledge of European Union law, the manner in which it affects the national legal order of the member states, and of comparative law and its methods (with an emphasis on the legal system of the Netherlands - as the programme's home legal system - and that of Germany, France and England as representatives of the traditional major legal families in Europe). Another aim is to equip students with the tools and skills necessary to successfully compete for positions and to participate in a national, European and/or transnational legal work environment.

#### *Master's programme Globalisation and Law*

The aim of the Master's programme Globalisation and Law is to help students to develop well-informed understanding at an advanced level of the phenomenon of globalization from a legal perspective. In particular, the programme aims at providing profound knowledge of the effects of globalization on international, criminal, constitutional and civil law. The Master's programme further aims at equipping its students with the tools and skills necessary to successfully compete for and participate in an international and/or (trans-)national legal work environment.

#### *Master's programme International Laws*

The aim of the Master's programme International Laws is to provide students with expertise in the fields of comparative law and European law and/or the legal aspects of globalization.

The programme further aims at equipping students with the tools and skills necessary to successfully compete for and participate in an international, European and/or (trans)-national legal work environment. It does so in particular both by improving students' foreign (legal) language skills through intensive language training and by familiarizing them with a foreign legal culture through the opportunity to spend a significant period of study at a faculty abroad.

#### *Master's programme International and European Economic Law*

During the site visit the Committee noticed that the former programme Magister Iuris Communis (MIC) has been renamed into the advanced Master's programme International and European Economic Law (IEEL) and received a more precise focus (see also the description of the curricula, page 8). After the site visit the Committee received additional information on the name, aim, objectives and curriculum of the programme.

The central aim of the advanced Master's programme International and European Economic Law is to educate high-level professionals in European and international economic law who are qualified to work as academics, practitioners, staff members or field workers for intergovernmental, governmental and non-governmental organizations.

The aims of all of the above Master's programmes were elaborated by defining intended learning outcomes. A full description of the intended learning outcomes of each Master's programme can be found in appendix D.

#### **Assessment**

The Committee noted that for each Master's programme a set of aims and final qualifications has been developed. The Committee studied the aims, objectives and final qualifications of the Master's programmes. The Committee recognizes the European and international profile of the Faculty, especially by the English legal Master's programmes. Although the Committee noticed the unique characteristics of each Master's programme, it also noticed that the final qualifications of the programmes have much mutual resemblance.

The Committee concludes that the *Master's programme European Law School* has a European and comparative focus and that students acquire advanced and in-depth knowledge and understanding of EU law and foreign legal systems in practice.

With regard to the *Master's programme Globalisation and Law* the Committee concludes that the programme aims at providing its students with broad advanced knowledge and understanding of the legal aspects of globalization.

The *Master's programme International Laws* offers its students a well informed understanding of comparative law, EU law and/or legal aspects of globalization. In addition, the programme aims at improving the language skills of students (English and another foreign language) and helping them to experience a foreign culture by spending a year at a faculty abroad.

The Committee concludes that the renewed *Master's programme International and European Economic Law* has a more specified focus on economic law in an international setting than the former MIC programme. Students acquire profound knowledge, insight and skills in international, European and comparative law with an emphasis on economic law.

Furthermore, the Committee concludes that all of the Master's programmes prepare students to work in a (trans)national, European and/or international legal work environment.

All of the Master's programmes do qualify for 'civiel effect' (effectus civilis) in combination with a Dutch Bachelor's degree in law.

The Committee concludes that the aims and final qualifications of the Master's programmes correspond with the 'Domein Specifiek Referentiekader 2009 WO Rechtsgeleerdheid' (domain-specific frame of reference for university law studies 2009). The Committee believes that the final qualifications of the Master's programme's meet the requirements set by professional colleagues, both nationally and internationally, and the relevant domain concerned (subject/discipline and/or professional practice).

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

**S2: Bachelor and Master level**

The intended learning outcomes of the programme correspond with the general, internationally accepted descriptions of a Bachelor's qualification or a Master's qualification.

## **Description**

The final qualifications of each Master's programme have been elaborated and matched in accordance with the internationally accepted Dublin descriptors. The self-assessment reports contain detailed descriptions of 'knowledge and understanding', 'applying knowledge and understanding', 'making judgements', 'communication' and 'learning skills'.

## **Assessment**

The Committee studied and analysed the match between the final qualifications of the programmes and the Dublin descriptors as presented in the self-assessment reports.

The Committee concludes that the Master's programmes aim at enhancing and extending 'knowledge and understanding' of different aspects of comparative law, Europeanization and/or globalization to a level that provides a basis for originality in developing and/or applying (new) ideas. At the Master's level, students are expected not to limit themselves to the study of positive law but to adopt a critical attitude towards existing law, to search for viable alternatives and to anticipate new developments in the field of Europeanization and/or globalization.

With regard to 'applying knowledge and understanding', the Committee concludes that students are required to make use of their integrated expertise of the various fields of law.

Looking at the final qualifications, the Committee concludes that students should be able to form an opinion and are supposed to make and explain their own (legal) judgements.

Regarding communication skills, the Committee found that graduates have to be able to enter into discussions with other law professionals, to exchange (legal) information and to present findings to a professional as well as a non-professional audience. Graduates are required to communicate in different languages (oral and in writing), at least in English.

Last but not least, the Committee noticed that students are expected to establish their own learning objectives and are challenged to take responsibility for the development of their own

academic attitude. During the Master's programmes, students are gradually expected to be able to formulate their research questions and to conduct their research autonomously.

The Committee concludes that the intended learning outcomes of the programmes correspond with the general, internationally accepted descriptions of a Master's qualification.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

### **S3: Academic orientation**

The intended learning outcomes of the programme correspond with the following descriptions of a Bachelor's and a Master's qualification:

- The intended learning outcomes are derived from requirements set by the scientific discipline, the international scientific practice and, for programmes to which this applies, the practice in the relevant professional field.
- An academic bachelor (WO Bachelor) has the qualifications that allow access to at least one further programme at academic Master's level (WO Master) and the option to enter the labour market.
- An academic master (WO Master) has the qualifications to conduct independent research or to solve multidisciplinary and interdisciplinary questions in a professional field for which academic higher education is required or useful.

### **Description**

*Master's programmes European Law School, Globalisation and Law and International Laws*

With regard to the academic orientation of the programmes, the self-assessment report states that the *Master's programme European Law School* aims at helping its students to develop a well-informed understanding of the process of the Europeanization of law, with demonstrable expertise in the fields of European law and/or comparative law.

The *Master's programme Globalisation and Law* aims at supporting students to develop a well-informed understanding of the legal aspects of globalization, with demonstrable expertise in the fields of human rights or corporate and commercial law.

In the *Master's programme International Laws*, students are supposed to develop a well-informed understanding of comparative law and its methods, the law of the European Union and the legal aspects of globalization.

During the site visit the Committee spoke to the director of studies and the coordinator of the English Master's programmes. These officials explained to the Committee that the focus of English Master's programmes somewhat differs from that of the Dutch Master's programmes. The English Master's programmes are relatively new and have greater ambitions for 'academic' international legal questions and problems. The Dutch Master's programmes tend to be more involved with the legal practice in the Netherlands.

The self-assessment reports of the Master's programmes describe that students who successfully complete one of the programmes should have demonstrated an open-minded, critical and scientific attitude. They also should have demonstrated those research and communication skills which are necessary to solve transnational, European and/or international legal problems, to independently initiate and conduct research in accordance with accepted scientific standards and to present their conclusions clearly at an academic and professional level.

Graduates are expected to be able to successfully compete for positions and to participate in a transnational, European or international legal work environment for which education at a Master's level is required.

The prerequisite qualifications set by professional associations or by law for being admitted to legal professions or for being eligible for appointment as a magistrate cannot be obtained through the Master's programme alone. A combination of the Master's degree in European law school, in Globalisation and law or in International Laws, together with an academic Dutch Bachelor's degree in Laws, however, does suffice to obtain 'civiel effect' in the Netherlands.

#### *Master's programme International and European Economic Law*

The academic orientation of the advanced Master's programme International and European Economic Law is reflected in the aim to educate students to conduct independent academic research and/or to solve inter- and multidisciplinary questions in the fields of international, European and comparative law.

The self-assessment report states that graduates have an advantage in the labour market because they have obtained an advanced Master's degree. Therefore, they should be capable of independently practising professions which require very good students with a solid academic background. These professions include general legal professions at an international level such as lawyers in firms with established reputations as well as PhD positions in renowned institutions and more specific jobs in national, European or international organizations.

#### **Assessment**

The Committee finds that the final qualifications of the Master's programmes include sufficient elements derived from the international scientific discipline and practise. The final qualifications contain relevant elements like: 'handle and explore complex legal issues by gathering, selecting, analysing, interpreting and synthesizing information from various academic sources', 'analyse traditional and new legal problems, approaching them from different fields of law and/or national legal systems and other relevant disciplines', 'apply methods of legal research in a professional environment' and 'support judgements in an academically sound manner and take the societal and historical context in which the law operates into account'.

The Committee concludes that graduates are expected to acquire knowledge quickly in new areas of law, to familiarize themselves and work with foreign legal systems and to analyse and solve complex legal issues, using and combining their knowledge of different legal systems and fields.

The Committee concludes that the final qualifications mentioned above apply to all the English Master's programmes. Graduates from the Master's programmes European Law School, Globalisation and Law, International Laws and International and European Economic Law are all required to conduct independent research in the field of law.

Furthermore, the Committee concludes that the final qualifications of the Master's programmes also meet the requirements set by the professional field of law. The Master's programmes European Law School, Globalisation and Law and International Laws contain the necessary courses to obtain 'civiel effect', as stated in the domain specific requirement.



Particularly the advanced Master's programme International and European Economic Law is focused on solving multidisciplinary interdisciplinary issues in the professional field of law.

Thus, the Committee judges that the intended learning outcomes of the Master's programmes correspond with the descriptions of a Master's qualification. The intended learning outcomes are derived from requirements set by the scientific discipline (see also S1), international scientific practice and practice in the relevant professional field. The Master's programmes have the qualifications to conduct independent research and to solve multidisciplinary and interdisciplinary questions in a professional field for which academic higher education is required or useful.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

#### **Assessment of the theme Aims and Objectives**

The Committee arrives at an overall assessment of the theme Aims and Objectives on the basis of its assessments of the separate standards. For the Master's programme European Law School, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme Globalisation and Law, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International Laws, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International and European Economic Law, it judges this theme as satisfactory.

### **2.2.2. Curriculum**

#### **Description of the curricula of the programmes**

During the site visit the Committee met with the Director of Studies and the coordinator of the English Master's programmes and addressed the similarities and differences between the curricula of the Master's programmes. The Committee was surprised to be confronted with significant changes in the curricula of the programmes compared to the self-assessment reports<sup>3</sup>. At the request of the Committee, the coordinator of the programmes provided an oral presentation in which he explained the changes and the reasons for change.

The Faculty indicated that, in its opinion, the curricula of the English Master's programme offered too many courses to choose from. Besides, the Faculty had noticed that the set of courses showed a lot of similarities. Altogether, the Faculty has concluded that the curricula of the English Master's programme were not very distinguishable. As a result, the curricula of the Master's programmes European Law School, Globalisation and Law and Magister Iuris Communis (now called International and European Economic Law) have been adapted by introducing tracks and limiting the freedom of choice.

---

<sup>3</sup> According to the Faculty, these changes were not included in the self-evaluation reports due to the time schedule. The self-evaluation reports were submitted to QANU by 1 May 2010, as the site visit was scheduled to take place before the summer of 2010. The changes in the master's programmes Globalisation and Law and the advanced master's programme MIC/IEEL were decided upon in the spring of 2010 and effectuated as of September 2010. The changes in the master's programme European Law School will be introduced as of September 2011.

With regard to the Master's programme International and European Economic Law, the Committee received additional written information on the Master's programme.

The current and the new curricula of the Master's programmes are included in appendix E.

#### *Master's programme European Law School*

The Master's programme European Law School will have a renewed curriculum as of academic year 2011/2012, adding one new compulsory course and restructuring the existing courses in two optional tracks: 'Ius commune' (common law) and 'EU law'. A track consists of eight specific courses, each of 6 credits. The courses 'Advanced European law' and 'Issues of European integration' are mandatory in both tracks.

#### *Master's programme Globalisation and Law*

The curriculum of the Master's programme Globalisation and Law has also been renewed and is already operational as of academic year 2010. This curriculum now consists of two tracks: 'Human rights' and 'Corporate and commercial law'. The tracks are mandatory: students choose which track to follow. The *Human rights* track consists of the courses 'Advanced international law', 'International dispute settlement', 'International criminal law', 'International human rights law', 'International trade law', 'Corporate social responsibility', 'International development law' and 'International humanitarian law'. Students who have decided to follow the *Corporate and commercial law* track follow the courses 'Law and economics', 'International dispute settlement', 'Intellectual property law', 'Principles & policy of insolvency law', 'Corporate social responsibility', 'Comparative company law', 'Comparative corporate governance' and 'Commercial law'.

The courses 'International dispute settlement' and 'Corporate social responsibility' are mandatory for all students regardless of the track they have chosen. Two courses (12 credits together) from a track may be substituted by the moot court and/or a traineeship.

#### *Master's programme International Laws*

The curriculum of the Master's programme International Laws has not changed. It is still a two-year programme in which students spend at least one semester abroad. The curriculum consists of only two mandatory courses, 'Advanced international law' and 'Advanced European law'. Another six courses should be chosen from the Master's programme European Law School and/or Globalisation and Law. In addition, students must follow language courses (12 credits).

#### *Master's programme International and European Economic Law*

As stated before, during and after the site visit the Committee received additional information about the new name and curriculum of the advanced Master's programme International and European Economic Law.

The Faculty reports that the advanced Master's programme International and European Economic Law (IEEL) is a logical, more focused continuation of the former Master's programme Magister Iuris Communis (MIC). While supporting the consistent existence of an advanced Master's programme that proved to be successful over the years, the decision was taken to improve a number of the programme's features and, as a result of doing so, to offer a more robust and focused curriculum. This was mainly done by no longer offering all the possible choices and tracks of the old MIC programme but by focusing on an existing international and economic law-oriented track of the MIC programme that proved to be very

popular in the old MIC and was not as such covered by the existing initial Master's curricula offered by the Faculty.

According to the Faculty, the change to the curriculum was necessary for the following reasons:

- Since the introduction of the BSc-MSc system the Faculty is well equipped with a series of initial Master's programmes in international and comparative law providing students with a broad choice of specialized Master's curricula. However, this broader offer also created competition for the hitherto multidisciplinary and open character of the MIC programme: students could indeed choose to further specialize in, for instance, comparative law, European law or human rights by choosing the corresponding track in the Master's programme Globalisation and Law or the Master's programme European Law School. In the Faculty's view, an advanced Master's programme is an investment for mostly experienced students and requires a specialized curriculum of high quality. Hence the choice to focus on International and European Economic Law as core disciplines was made. These core disciplines had always existed as one of the possible tracks in the MIC programme.
- The focus on International and European Economic Law as core disciplines has proved to be successful in reinforcing the attractiveness of the programme (quality of academic and professional expertise in international economic law) and has consequently attracted students from Western and Eastern Europe, Asia and Latin America. In the former MIC programme attraction of students from outside Europe proved problematic in recent years. After the enlargement of the European Union in 2004 and 2007, students from the new Central and Eastern European member states have increasingly chosen for the initial Master's programmes offered by the Faculty while students from non-EU countries, specifically from Asia, have shown less interest in comparative law aspects of the old MIC programme but have given clear preference to European and International Economic Law subjects.
- Having attracted students from all over the world as one of its top priorities, the MIC programme needed a new name, one that would be comprehensible for all parts of the world and clearly show its content. For that reason, it was decided that a Latin name could not be maintained since this student group was not very much attracted by the originally Latin name of the MIC programme (*Magister Iuris Communis*). The decision to continue the MIC programme renamed as Master in International and European Law (IEEL) by focusing on European and international economic and trade law subjects was therefore a logical choice to react adequately to these developments.

Briefly, the curriculum of this advanced Master's programme was downsized in that only the former track 'European economic and social regulation' remained. This track is improved and elaborated in the new programme.

The courses from the former tracks 'Comparative law and *ius commune*', 'Globalisation and human rights' and 'European law and international tax regulation' were incorporated in the other English Master's programmes.

All Master's programmes mentioned above will be finalized by writing a Master's thesis. The Faculty of Law uses Problem-Based Learning (PBL) as its main teaching and learning method. Students are confronted with legal problems and authentic cases to solve, in order to acquire knowledge in an active manner. They learn to analyse and explore these problems and cases in small tutorial groups guided by a tutor. The analysis is directed by questions given

with the problem, after which students formulate their learning goals in order to acquire any missing knowledge needed to solve the problem or case. These goals serve as a guideline for the students' self-study. After the self-study phase, students present their findings to one another and evaluate whether these help them solve the problem or case.

**S4: Requirements for academic orientation**

The proposed curriculum meets the following criteria for an academic orientation:

- The students develop their knowledge through the interaction between education and research within the relevant disciplines
- The curriculum corresponds with current developments in the relevant discipline(s) by verifiable links with current scientific theories
- The programme ensures the development of competences in the field of research
- Where appropriate, the curriculum has verifiable links with the current relevant professional practice.

## Description

### *Academic focus*

The self-assessment reports explain that research in the Faculty of Law is conducted in two research schools, 'Ius Commune' (common law) and 'Rechten van de Mens' (human rights). In addition, research takes place in two institutes: the Institute for Globalisation and International Regulation (IGIR) and the Institute for Corporate Law, Governance and Innovation Policies (ICGI).

The self-assessment report states that the *Master's programme European Law School* is closely related to the research conducted within the framework of the Ius Commune research school in terms of subject matter, staff and guest lecturers.

The *Master's programme Globalisation and Law* is directly related to the research conducted within the framework of the Maastricht Centre for Human Rights and IGIR in terms of subject matter as well as staff (and guest lecturers).

The *Master's programme International Laws* is related to the research conducted within the framework of all of the Ius Commune research school, the Maastricht Centre for Human Rights, IGIR and ICGI.

The self-assessment report of the *Master's programme International and European Economic Law* describes that every staff member participates in one of the two research schools. Students are encouraged to participate in research activities connected to the research programmes. The programme offers certain specific elements devoted to research:

- the attendance of the Maastricht 'magister iuris communis' lectures given by outstanding researchers and/or professionals from a field of interest to the programme, with the aim of giving students insight into the research and professional fields and thus enhancing students' academic as well as professional knowledge;
- participation in lunch seminars with staff members and guest speakers;
- the possibility to apply for research assistant positions;
- the possibility to publish in Maastricht Journal of European and Comparative Law, with high quality standards safeguarded by peer assessment and both internal and external review of contributions;
- participation in international seminars organized in Maastricht.

Highly qualified and motivated students of all Master's programmes may apply for the honours track specially designed for students who want to gain extra qualifications in

academic research. The Faculty's Graduate School offers these students a special programme supervised by senior members of the two research schools in which the Faculty participates. The Committee met with Master's students participating in the honours track and learned that the honours track offers added value with regard to the development of research skills. The students stated that some elements from the honours track might be interesting for all students.

During the site visit the Committee also spoke to the teaching staff about the relationship between research and education in the Master's programmes. The teaching staff stated to find it obvious to incorporate results of their research programmes directly into the lectures. One of the teachers said: 'What I teach is my field of research'.

The teachers mentioned that most courses change every year because of new scientific insights. The cases and the literature included in the study guides are updated every year. As a result, students are acquainted with the latest pieces of legal research. In addition, in some courses teachers present their own scientific notes to the students and request for comments. Moreover, the teachers made clear that teaching by an international and heterogeneous staff ensures that students see topics from different angles. During the courses a comparative approach is taken in which students are required to link several legal systems and fields.

The students to whom the Committee spoke confirmed that research and education are closely linked in the Master's programmes. Students of the Master's programme European Law School, for instance, stated that teachers incorporate their own research in the lectures. Students of the advanced Master's programme International and European Law explained that they already had acquired research skills in an earlier Master's programme. In this advanced Master's programme they seek further scientific exploration of economic law.

The teaching method in all the Master's programmes is problem-based learning (PBL). The self-assessment reports explain that the PBL method means that the acquisition, the development and use of research skills make up an integral part of the programme. Students have to analyse cases, to formulate their own learning objectives, to undertake research for these objectives and to report back to the group for each tutorial meeting. Their research skills are thus continuously trained and enhanced. For more information on the PBL method, see standard 10 in the report on Dutch Bachelor's and Master's programmes.

Further training in research in the Master's programmes has the form of writing and presenting papers as an integrated part of the courses offered. The students to whom the Committee has spoken confirmed the frequent exercise in academic skills in the different assignments of the courses. Finally, for all of the Master's programmes students have to write a final Master's thesis.

#### *Professional focus*

The *Master's programme European Law School* prepares its students to work in a European and/or transnational legal work environment. The *Master's programme Globalisation and Law* prepares its students to work in an international and/or transnational legal work environment. The *Master's programme International Laws* prepares its students to work in an international, European and/or transnational legal work environment

The self-assessment reports describe that students are offered several opportunities to familiarize themselves with the professional world during the Master's programmes, in

particular through traineeships and moot courts. They are allowed to use a maximum of 12 EC for a traineeship or moot court participation.

Furthermore, the PBL method incorporates crucial skills for professional life after completion of the Master's programme. It requires students, as a matter of course, to be able to analyse complex cases, to reduce them to legally relevant questions, to unlock and work with European and/or international and national legal materials and to apply law to the case at hand. These are crucial skills for any legal profession (practising lawyer, magistrate or otherwise) according to the self-assessment reports.

The *Master's programme International and European Economic Law* provides students with the advanced specialized knowledge and skills needed for a European or international legal career.

The self-assessment report states that for an advanced Master's programme, strong cooperation with relevant institutions in the field, predominantly the various EU institutions, is one of the main pillars. For example:

- participation in the European Decision-Making Simulation Programme, developed and conducted by the European Institute for Public Administration (EIPA);
- participation in study trips to EU institutions and international organizations;
- participation in international moot court competitions;
- the option of an internship at EIPA;
- the option of an internship at the European Central Bank.

## Assessment

In addition to the judgements of the Committee as described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes, the Committee has the following considerations with regard to the English Master's programmes.

The Committee verified that every staff member participates in one of the research schools. On the basis of meetings with staff and students, the Committee is convinced that research and new results of research are actively incorporated in the lectures of teachers.

The Committee read several study guides of the Master's programmes and concludes that the courses taught as part of the *Master's programme European Law School* are embedded in ongoing research in the fields of European and comparative law. The courses of the *Master's programme Globalisation and Law* relate to research in the fields of international human rights and international corporate law. The same applies to the *Master's programme International Laws*, in which the courses are linked to research in the fields of European law, comparative law and globalization.

Furthermore, the Committee noticed that several courses in the Master's programmes include assignments in which students are trained in developing research, academic and professional skills, such as assessment of multi-complex problems, arguing, debating, making judgements, writing and presentation. The Committee finds that the PBL method contributes to acquisition of research skills for Master's students.

The Committee appreciates the encouragement of students to participate in certain research activities, notably the honours track. The Committee also appreciates the opportunities the students are given to meet with the professional field, such as the moot court training, internships, study trips and visits to companies and international organizations.

In conclusion, the Committee believes that students of the Master's programmes develop their knowledge through interaction between education and research of European and international law. The Committee also believes that the curricula of the Master's programmes correspond with current developments in law and contain links with current scientific theories. The Committee concludes that the curricula also have verifiable links with current European and international legal practice, in particular the curriculum of the Master's programme International and European Economic Law. Finally, the Committee concludes that the Master's programmes ensure the development of competences in the field in legal research.

*Master's programme European Law School*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

### **S5: Correspondence between the aims and objectives and the curriculum**

The curriculum is an adequate realization of the intended learning outcomes of the programme. This regards the level, the orientation and the subject/discipline-specific requirements.

The intended learning outcomes are adequately translated into the educational goals of the curriculum or parts thereof.

The contents of the curriculum ensure the students' achievement of the intended learning outcomes.

## Description

Each self-assessment report of the English Master's programmes contains an elaborated description of the intended learning outcomes with respect to the aspect 'knowledge and understanding'. The reports mention that the learning outcomes related to the aspects 'application of knowledge', 'making judgments', 'communication' and 'learning skills' all form an integrated part of the courses offered as a result of the PBL teaching method.

### *Master's programme European Law School*

On the basis of the current curriculum, students develop knowledge and understanding of different fields of law from a comparative and European Union (harmonization) perspective. Furthermore students develop knowledge and understanding of European Union law at an advanced level. Also the institutional design of the European Union and the ways in which EU law influences national constitutional law and vice versa are addressed.

Students are required to write research papers and sometimes to perform presentations e.g. in the courses European property law, European criminal law, European migration law, Comparative administrative law and External relations of the EU.

### *Master's programme Globalisation and Law*

All students develop knowledge and understanding of international dispute settlement mechanisms, in particular their potential and limitations as instruments for promoting peace, security, justice and economic development. Furthermore they all develop knowledge and understanding of corporate social responsibility.

In the Human rights track, students also develop knowledge and understanding of international law against the background of globalization, the key concept and notions of human rights law, international law of armed conflict, international criminal law and various aspects of the development discourse.

In the Corporate and commercial law track, students also develop knowledge and understanding of the economic analysis of law, the basic elements of international intellectual property law and policy, institutional and substantive law of the WTO, modern corporate governance and the main features of law of international business transactions.

Students are required to submit research papers in the courses International human rights law, Intellectual property law, International trade law and International commercial law.

The Committee spoke to students and alumni of the Master's programmes European Law School and Globalisation and Law, who stated that they have been able to practise their writing skills a lot during the Master's programme. The Master's students said to appreciate the various assignments they have to fulfil during the courses.

### *Master's programme International Laws*

All students of this Master's programme develop knowledge and understanding of the development of international law against the background of globalization. Students also develop knowledge and understanding of European Union law at an advanced level. Furthermore students develop language skills in two foreign languages and knowledge and understanding of the legal culture/system of the country in which they follow the second year of the programme.



In addition, students develop the knowledge and understanding listed above under the Master's programmes European Law School and Globalisation and Law, depending on the choices they make.

#### *Master's programme International and European Economic Law*

As stated before, the Committee received additional information about the advanced Master's programme International and European Economic Law. This additional information contains a matrix in which the final qualifications are matched with the learning objectives of each course.

The teachers to whom the Committee spoke mentioned that the programme is traditionally based on comparative law. As a result of a stronger focus on the advanced profile of the Master's programme, comparative law has been transferred to the Master's programme European Law School. Students the Committee met said that the programme is now really focused on gathering advanced and in-depth knowledge of international economic law, combined with international civil law.

#### **Assessment**

The Committee studied the elaboration on the final qualifications of the Master's programmes European Law School, Globalisation and Law and International Laws. By reviewing the study guides of the courses, the Committee concludes that for each course specific learning outcomes haven been formulated explicitly. The Committee concludes that the final qualifications and the curricula of the Master's programmes do match.

With regard to the *Master's programmes European Law School and Globalisation and Law*, the Committee appreciates the efforts made by the Faculty to improve the academic and legal writing skills of students.

Regarding the *Master's programme International Laws* the Committee concludes that intensive language training in combination with the study abroad enhances the students' international legal knowledge and communication skills.

The Committee also studied the matrix concerning the match between the final qualifications and the curriculum of the *Master's programme International and European Economic Law*. The Committee concludes that the adapted curriculum corresponds with the final qualifications. The Committee notes, however, that the matrix is rather generally drawn and does not really differentiate. A more precise marking would give a clearer picture of the links between the final qualifications and the courses.

After studying the self-assessment reports, reading the study guides and questioning staff, students and alumni, the Committee concludes that the curricula combined with the PBL teaching method ensure that the Master's students must be able to achieve the intended final qualifications. The Committee believes that the curricula are adequate realizations of the intended learning outcomes of the Master's programmes. The Committee also believes that the intended learning outcomes are adequately translated into the educational goals of the curricula. The Committee is convinced that the contents of the curricula ensure sufficiently the students' achievement of the intended learning outcomes.

*Master's programme European Law School*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

**S6: Consistency of the curriculum**

The contents of the curriculum are internally consistent.

**Description**

*Master's programme European Law School*

The self-assessment report describes that the current curriculum offers students a substantial degree of freedom to tailor their individual programme such as to best suit their interests and ambitions within the broad domain of Europeanization. They are able to emphasize either the (supranational) European Union component or the comparative law component.

The programme's courses can be organized along three main themes.

- 1) The first theme is that of (supranational) European Union law. The courses Advanced EU law, European competition law, EU trade law and governance, European labour and social security law and External relations of the EU offer students the opportunity to explore EU law from a supranational perspective at an advanced level.
- 2) The second main theme is that of harmonization or, more particularly, the different ways in which EU law has affected and may affect the national legal orders of the member states. Courses that focus on this theme are European migration law and citizenship, European company law, European criminal law, European human rights and Family law in Europe.
- 3) Finally, the comparative theme is represented by the courses European property law, European tort law, Comparative constitutional law, Comparative administrative law and Civil litigation in Europe.

The self-assessment reports state that the courses show little to no overlap with one another. Rather, they all address similar issues of Europeanization but each in their own specific field and from their own perspective.

As mentioned before, in the meetings with the director of studies, the coordinator of the English master's programmes and the teaching staff, the Committee was informed about the renewed curriculum for the academic year 2011.

The Faculty has experienced that students and staff had difficulty in assessing the specific differences between the English master's programmes, that students had problems in choosing the 'right' courses and that the Master's programmes actually competed with each other.

Therefore, the renewed curriculum is more focused on European law and gives more structure by introducing the optional specializations 'Ius Commune' and 'EU law'.

*Master's programme Globalisation and Law*

During the site visit, the Faculty made clear that the adapted curriculum is now more focused on international law. Furthermore, this new curriculum contains two mandatory tracks: 'Human rights' and 'Corporate and commercial law'. The *Human rights* track focuses on the question of how the international legal order is to respond to humanitarian values and the increasing role of global economic activity. The *Corporate and commercial law* track focuses on the opportunities and responsibilities of private economic activity in a globalizing economy.

The two tracks are interrelated not only by their common focus on globalization but also by two mandatory common courses: International dispute settlement and Corporate social responsibility. These two courses emphasize that students of both tracks in fact belong to one Master's programme. They also invite and challenge the students to learn from each other.

#### *Master's programme International Laws*

The curriculum of the Master's program International Laws offers students a substantial degree of freedom in the first year. Students can tailor their individual programme to suit their interests and ambitions within the broad domains of comparative law, European law and globalization. They are able to emphasize the European, international or comparative law component. At the same time, the courses offered most frequently combine two or more of these fields.

The structure of the second year of the programme depends to a large degree on the host university where the students will spend their time. Host universities are selected on the basis of quality and reputation as well as the manner in which their curriculum/courses suit the profile of the Faculty of Law of Maastricht University.

The self-assessment report indicates that, in order to ensure the overall coherence of the programme, students must submit their selection of courses to the host university for approval by the Director of Studies. The criteria for approval are:

- the courses should contribute to the student's knowledge and understanding of the foreign legal system, comparative law, European law or the legal aspects of globalization;
- the courses should be at a Master's level whenever possible;
- in individual cases, courses belonging to the final year of a Bachelor's programme may be approved, for example courses in the substantive law of the host legal system;
- no overlap with courses previously taken at Maastricht University is permitted. The self-assessment report contains an overview of courses actually followed by students abroad.

The teachers to whom the Committee spoke mentioned that students are allowed to use 12 credits at most from the Master's programme European Law School in the Master's programme Globalisation and Law.

#### *Master's programme International and European Economic Law*

The self-assessment report states that the advanced Master's programme International and European Economic Law is an interdisciplinary academic programme. Since students enter the programme from entirely different backgrounds, certain segments of their knowledge need to be 'homogenized'.

During and after the site visit the Committee was informed about the introduction of just one track as of academic year 2010. From now, the programme reflects the globalization of law, more specifically international and European economic law, in Europe and beyond. To realize this aim, the curriculum offers mandatory core content courses. Furthermore, students undertake mandatory excursions to European and international institutions. They follow mandatory EU and WTO law simulation exercises and training on EU information gathering and a mandatory course on negotiation and decision-making processes and techniques. Moreover, compulsory guest lectures are given by outstanding researchers and professionals.

The students of the advanced Master's programme International and European Economic Law explained to the Committee that they form one group of 17 students of different

nationalities. During the Master's programme they stay together and receive lectures especially designed for them. No students from other Master's programmes can interfere. According to the students, all this contributes to the consistency of the curriculum.

The self-assessment reports of all the Master's programmes describe that courses last eight weeks and consist of a weekly lecture and a weekly tutorial. The lectures serve to prepare students for the tutorials and to give them an overview of the topics discussed in the course as well as links between these topics. A member of the academic staff is present in the tutorial to ensure that the relevant topics are examined.

From the conversations with the teaching staff the Committee learned that there are numerous formal and informal coordination levels involving the director of studies, the coordinator of the Master's programmes and the senior staff. Continuous briefings take place. Feedback from students obtained formally through the course evaluation and informally through assistance of students functioning as mentors is taken into consideration.

On an annual basis, feedback takes place with a view of, inter alia:

- the subject matter and chronology of individual courses in the setup of the curriculum as a whole; and
- the study load of each individual course in relation to other courses and/or activities in the same or another period.

With a view of the coherence of the programmes as a whole, the position of the director of studies is subject to job rotation. Every three or four years a new director from alternating specialist fields of law is appointed.

### **Assessment**

As described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes, the Committee concludes that the programmes have a clear and logical structure that enhances the consistency of the curricula. All the Master's programmes consist of six periods of eight weeks. In each period two parallel courses are offered. Furthermore, the Committee concludes that the Faculty makes efforts to receive feedback and to evaluate on a regular basis the consistency of the curricula.

Regarding the *Master's programmes European Law School* and *Globalisation and Law*, the Committee is pleased to see that the curricula have been adapted to improve their consistency. The Committee believes that the renewed curricula do indeed have more focus (European law versus international law) and are more distinguishable. Furthermore, the Committee believes that the introduction of specializations/tracks and the increased number of mandatory courses contribute to the structure and consistency of both curricula.

Although the *Master's programme International Laws* has a curriculum with only two mandatory courses and many optional courses, the Committee believes that the curriculum is sufficiently consistent because of the criteria that apply for optional courses and the thorough judgement of these optional courses by staff.

The committee finds the way the Faculty deals with selection and approval of courses from foreign universities in the second year of the curriculum unclear and rather weak. With regard to the second year of the Master's programme International Laws, the Committee prefers that the Faculty uses a system of quality assurance, for example by monitoring requirements for

accreditation, by signing formal agreements on cooperation or by appointing preferred partners (as is already the case with an number of universities).

On the basis of meetings with staff and students and supplemental information, the Committee concludes that the new one-track curriculum of the *Master's programme International and European Economic Law* is consistent. The Committee appreciates that the curriculum now contains a great deal of mandatory courses and activities exclusively offered to a fixed group of students.

*Master's programme European Law School*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

#### **S7: Workload**

The curriculum can be successfully completed within the time set as certain programme-related factors that may be an impediment to study progress are eliminated wherever possible.

### **Description**

Appendix E shows an overview of the curricula of the Master's programmes. The credits of each course and study activity are included.

*Master's programmes European Law School, Globalisation and Law and International Laws*

The self-assessment reports of the Master's programmes describe that the feasibility of the programme in terms of workload and difficulty is systematically monitored at a course level through course evaluations. The results of these evaluations are discussed by the Programme Committee (*Opleidingscommissie*). If a course is shown to be problematic for students, possible causes and solutions are discussed by the responsible staff and the director of studies.

According to the self-assessment reports, the following organizational aspects have been put in place to maximize the feasibility of the programme:

- the study load has been spread over the year as evenly as possible;
- in each eight-week period students take two courses of six credits each, which ensures minimal competition between courses;
- exams are taken immediately at the end of the eight-week course period, before the start of the next course period;
- there is one resit for each course per year scheduled two to three months after the first exam, in the week after the next course and exam period;
- students write a 12-credit Master's thesis; both in January and in June four consecutive weeks are scheduled for actual writing of the thesis.

The Committee asked students, alumni and staff about any problems or possible delays in the curricula of the Master's programmes. Neither the students nor the staff had experienced concrete obstructions in the curricula. They all mentioned that the workload is substantial but doable because the workload is equally spread over the year. Also the sequence of the courses and the PBL learning method ensure an acceptable workload throughout the year.

*Master's programme International and European Economic Law*

According to the self-assessment report, the advanced Master's programme International and European Economic Law uses a synergetic approach because of the different backgrounds of the foreign students. This is the reason why the programme exceeds the usual number of credits for most initial Master's programmes. This one-year advanced Master's programme contains 70 credits.

The self-assessment report listed a number of safeguards developed to minimize impediments and complications, such as:

- the Faculty aims at an average of 25 students per academic year;
- from the programme introduction onwards, each student is assigned to a mentor from the task force (usually junior researchers, former Master's students);
- several informal group meetings are arranged throughout the course of the year for all participants together with the director of studies, the coordinator and task force members;
- a 'stand-by' approach by staff members, the director of studies and the coordinator;
- as the third and sixth course periods are less intense, the programme offers opportunities for students to prepare properly for resits and, if needed, to write papers.

The students and alumni to whom the Committee spoke mentioned that at the beginning the PBL method is new and strange to foreign students. It is a different approach which requires other learning skills. According to the students, it is hard work at first, but soon they appreciate the amount of knowledge they have acquired in a short period of time. Students stated that they learn more because they have to work more and because they are expected to adapt a more active approach. At the same time they feel well supported by good instructions on how to obtain information and by clear references to relevant literature.

### **Assessment**

The Committee studied the workload of the Master's programmes on the basis of the curricula and the distribution of credits.

As described earlier (S6), the Committee believes that the curricula of the programmes are consistent and hence do not obstruct the feasibility in any way. In fact, the Committee is convinced that the adaption of the curricula has not only been beneficial to the consistency of the curricula but also to the feasibility of the curricula.

With regard to the *Master's programmes European Law School and Globalisation and Law* the Committee noticed that students starting in February show worse study results than students starting in September (see also S21). The Committee advises the Faculty to further examine whether or not admission in February is related to a higher workload and/or other problems in study progress.

The Committee concludes that (foreign) students do have to adapt to a new learning approach but do not really experience any problems in their study progress.

The Committee also concludes that in general the Master's programmes have sufficient warranties to prevent unnecessary delay in study progress. Moreover, the Faculty monitors possible impediments closely by evaluating the curricula and all courses each year.

The Committee concludes that the curricula of all Master's programmes can be successfully completed within the time set and that certain programme-related factors that may be an impediment to study progress are eliminated wherever possible.

*Master's programme European Law School*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

#### **S8: Admission requirements**

The structure and contents of the intended curriculum are in line with the qualifications of the incoming students:

- Academic Bachelor's programme (WO Bachelor): VWO (pre-university education), propaedeutic certificate from a *hogeschool* (HBO) or similar qualifications as demonstrated in the admission process
- Master's programme (WO Master): a Bachelor's degree and possibly selection (with a view on the contents of the discipline).

### **Description**

*Master's programmes European Law School, Globalisation and Law and International Laws*

Furthermore, the self-assessment reports of the Master's programmes European Law School, Globalisation and Law and International Laws describe the following academic admission requirements:

- a Bachelor's degree in law from a Dutch university or an equivalent Bachelor's degree in law from a non-Dutch university; or
- a Bachelor's degree in a field other than law and an entrance exam; or
- a degree from a Dutch or other institute of higher vocational education (HBO) plus an entrance exam.

The entrance exam is an internet-based test consisting of 60 multiple-choice questions, one or two case studies, a personality test and a self-reflection test.

Applicants who are non-native English speakers and took their undergraduate degree in a language other than English must also meet one of the following requirements:

- IELTS test, minimum overall score of 6.5;
- TOEFL test, minimum score of 575 for the paper-based test (PBT), 233 for the computer-based test (CBT) or 90 for the internet-based test (iBT);
- Cambridge examinations, grade A, B or C, for the certificate of proficiency in English (CPE) or grade A, B or C+ for the certificate in advanced English (CAE).

The need for an entrance exam or a language proficiency test may be waived by the Board of Admissions. For instance, students who took law courses for their non-law bachelor's degree may apply for a waiver for the entrance exam. A waiver will only be granted if the courses taken show (in quantitative and qualitative terms) that the student is able to study law at an advanced level.

Prospective students can find the admission requirements published on the Faculty of Law's website and in the Faculty's information brochures. The Faculty also organizes open days for prospective Master's students, during which all relevant information is presented.

Students of the *Master's programme European Law* school told the committee that the Master's programme connects well with the Bachelor's programme European Law School.

Lecturers of the *Master's programme Globalisation and Law* explained to the Committee that they always check the entry level of Master's students at the beginning of the programme, in particular the level of knowledge of non-European students. If necessary, they repeat some matters from the Bachelor's law programme.

If the faculty is ignorant of or has doubts about a foreign Bachelor's programme it consults Nuffic (Netherlands organization for international cooperation in higher education) before deciding on the admission of the student in question.

The teaching staff told the Committee that, despite all precautions, the level of an individual Master's student can still be disappointing. That is why the Faculty is considering an increase of admission requirements for the Master's programme Globalisation and Law, for example by applying the entrance exam to students who have completed an indistinct foreign Bachelor's law programme and by increasing the language requirements.

With regard to the *Master's programme International Laws*, the self-assessment report mentions additional admission requirements. This Master's programme is a selective programme. Accordingly, students are not guaranteed admission merely by fulfilling the above-mentioned requirements. Rather, they are selected on the basis of previously obtained degrees and grades, extracurricular experience, language skills (English and French), a letter of motivation and (if applicable) scores obtained on the entrance exam.

#### *Master's programme International and European Economic Law*

According to the self-assessment report, the advanced Master's programme International and European Economic Law uses the following selection criteria:

- a Master's degree and/or outstanding Bachelor's degree complemented by a number of years of work experience in the field of law or a related field;
- results obtained in the degree programme on the basis of which the application for admission is made;
- the nature of the degree programme;
- relevant extracurricular experience;
- provision of authenticated/legalized diplomas, letters of reference, etc;
- a motivation letter;
- two letters of reference explicitly recommending the applicant on the basis of excellent performance in the academic and/or legal field;
- English-language skills (e.g. TOEFL test with 213/550 as a minimum standard).

The Board of Admissions assesses the applications on the basis of the interrelationships between the above parameters.

Students to whom the Committee spoke told that so far they have not experienced a gap in their knowledge during this programme. Besides, according to the students, teachers are very helpful in making them understand and get on the way.

The teaching staff mentioned to the Committee that they have applied the selection criteria strictly with regard to the academic year 2010. Because of the new name and the improved curriculum of the programme, the programme has received more than 100 applications in 2009. In the end, about 20 students were admitted to the programme.



## Assessment

The Committee took notice of the number of admissions to each Master's programme during the past few years. The Committee concludes that each Master's programme uses explicit and clear admission requirements consisting of academic proficiency supplemented with an entrance exam and/or a language test.

Furthermore, the Committee concludes that the Master's students do not experience many difficulties in linking up with the courses of the programme. In fact, the teachers are aware and act on possible shortcomings of (foreign) students.

The Committee appreciates the attention paid to the admission requirements of the Master's programmes and the consistent application of the requirement by the Faculty, for example the recent selection of students who have shown interest in the Master's programme International and European Economic Law. The Committee endorses the Faculty's considerations to increase the admission requirements for the Master's programme Globalisation and Law.

The Committee believes that the structure and contents of the intended curricula of all Master's programmes are in line with the qualifications of the incoming students.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

### S9: Credits

The programme meets the legal requirements regarding the range of credits:

- Academic Bachelor's programme (WO Bachelor): 180 credits
- Academic Master's programme (WO Master): a minimum of 60 credits.

## Description

The curriculum of the Master's programme European Law School comprises 60 EC.

The curriculum of the Master's programme Globalisation and Law comprises 60 EC.

The curriculum of the Master's programme International Laws comprises 60 EC.

The curriculum of the Master's programme International and European Economic Law comprises 70 EC.

## Assessment

*The Master's programme European Law School* complies with the legal requirements for the range of credits.

*The Master's programme Globalisation and Law* complies with the legal requirements for the range of credits.

*The Master's programme International Laws* complies with the legal requirements for the range of credits.

*The Master's programme International and European Economic Law* complies with the legal requirements for the range of credits.

**S10: Coherence of structure and contents**

The educational concept is in line with the aims and objectives.  
The study methods correspond with this educational concept.

**Description**

*Master's programmes European Law School, Globalisation and Law, International Laws and International and European Economic Law*

The self-assessment reports of the Master's programmes describe that Maastricht University uses Problem-Based Learning (PBL) as its main teaching and learning method for all courses. Students of the Faculty of Law have legal problems and authentic cases to solve in order to acquire knowledge in an active manner. They learn to analyse and explore these problems and cases in small tutorial groups guided by a tutor. Prior knowledge is activated in this phase inasmuch as possible. Sometimes the analysis is directed by questions given with the problem, after which students formulate their learning goals to acquire any missing knowledge needed to solve the problem or case. These goals serve as a guideline for the students' self study. By applying this pedagogical model students are motivated to collect and interpret relevant knowledge in the main domains and to anticipate new developments. After the self-tuition phase students present their findings to one another and evaluate whether these help them to solve the problem or case.

Through analysing and solving context-related problems and developing knowledge in a constructive and collaborative way, PBL offers a student-centred and student-activating method of teaching and learning that ensures the acquisition of learning skills.

By working in small groups students are able to develop more general academic skills such as the capacity to analyse problems, present ideas and solutions to fellow students and evaluate possible solutions by weighing different arguments. The precise application of PBL may differ according to discipline and/or level and the tutor may be asked to play a more active/leading role. However, small-scale groups, interactive teaching and solution-directed case work are all characteristic of the Faculty of Law's teaching method throughout the programme.

In most courses, lectures are given parallel to the tutorial group meetings. These lectures present the theme and overview of a particular course as well as any specific aspects that need more attention. Especially, if during the tutorials the emphasis is on solving cases, lectures help students to avoid getting lost in details and losing track of the main theme.

Regarding the English Master's programmes, the Committee met mostly foreign students. They all mentioned that they really appreciate the PBL method because it is not only about gathering but also about applying knowledge. Besides, the PBL method also means learning to express oneself and developing an active and independent attitude. The students explained that the PBL method causes peer pressure to be prepared in the tutorial group. One of the students stated: 'You don't want to look foolish in front of the other students in your group'.

The teaching staff told the Committee that they have got the impression that the (foreign) students flourish and develop quickly as a result of the PBL method. They also explained that the PBL method sometimes has to be adapted because of the different cultural backgrounds of the students.

The self-assessment reports describe that for each course students receive a course book with a variety of problems and assignments that activate their prior knowledge and prompt them

to study academically relevant issues within their specialization. The course books and the problems described in these sources are revised and updated frequently to preserve the stimulating character of the problems. The courses are revised annually by a planning group (which includes the course coordinator, the person ultimately responsible for the course), taking into account the pertinent evaluation data.

To avoid ‘free riding’ and to maintain a desirable level of student participation, tutorial groups in the Master’s programmes consist of a maximum of 19 students. Deviation from this number is only allowed with the director’s approval. Tutors receive special training which teaches them the skills needed to guide a tutorial group and emphasizes that the student’s learning process is essential. Tutors also receive a special instruction or guidelines that describe specific problems students may encounter.

The students told the Committee that they have experienced that 19 students in a tutorial group are too much. In their opinion, it would be better to have tutorial groups consisting of 15 students at most.

### **Assessment**

The Committee’s considerations and assessment of this standard as ‘good’ is comprehensively described in the report on the Dutch language Bachelor’s and Master’s programmes.

*Master’s programme European Law School:* the Committee judges this standard as good.

*Master’s programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as good.

*Master’s programme International Laws:* the Committee judges this standard as good.

*Master’s programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as good.

<b>S11: Learning assessment</b>
---------------------------------

By means of evaluations, tests and examinations, the students are assessed in an adequate way insightful to them to determine whether they have achieved the intended learning outcomes of the programme or parts thereof.
--

### **Description**

*Master’s programmes European Law School, Globalisation and Law, International Laws and International and European Economic Law*

The self-assessment reports mention that several assessment formats are being used in the Master’s programmes. In general, knowledge and insight are examined through essay questions or case analysis. Skills are assessed through papers, oral presentations, legal research and oral pleading. Written assignments are usually returned with written feedback from the tutor. Oral presentations are immediately followed by feedback from the tutor.

All the Master’s programmes conclude with writing of a Master’s thesis. The student first chooses a subject for the thesis in consultation with a supervisor who, in accordance with the Master’s thesis regulations, is required to be a member of the examination committee. The regulations give in-depth information about procedures and submission details for the Master’s thesis.

According to the self-assessment reports, more and more course coordinators decide to work with tasks and assignments to motivate students and to encourage participation from the start in the courses. Sometimes marks for specific assignments are counted in the final grade. Other assignments can lead to partial exemptions from an examination or to higher grades.

The Master's students to whom the Committee spoke confirm that they have to work on assignments frequently. In general, the students are pleased with these assignments and satisfied with the support and feedback given by the teachers.

The self-assessment reports indicate that examiners who prefer to use a divergent assessment format are required to write a proposal to the Board of Examinations. After having consulted an educational adviser, the Board then makes its decision and informs the course coordinator accordingly. An overview of the different assessment formats used was presented during the site visit.

Examinations are taken directly after the course period. Resits are offered once a year after the subsequent course period, mostly during the week after examination of the current course. Exam results are announced within four weeks.

The assessment formats (essay or multiple-choice questions, possibility of exemptions or higher grade) are communicated in the Faculty of Law's academic guide and must be specified in the course book in order for students to know what they can expect.

The quality of written assessments is guaranteed by the fact that the construction of the exams is subject to deliberation among the planning group members. Furthermore, the exam and answer keys must be assessed by a referee who is a staff member with expertise in the relevant area of law but who did not formulate the exam questions. If a written exam raises questions because of its pass/fail rate or complaints, the Board of Examinations can order further analysis of the exam. To prepare students for the level of the final exam, exercise questions are presented on the electronic learning environment (EleUM).

The final exam, the Master's thesis, is always assessed by two staff members to guarantee the quality of the assessment.

In principle, 'exams' are written exams. An exception may be made if, in the light of the number of students or the nature of the course, an oral examination is preferred by the course coordinator. The Board of Examinations selects the examiners, usually the course coordinator and a tutor of the particular course.

The Committee met with alumni and addressed the subject learning assessment. Above all, alumni appreciated the support and guidance of teachers with respect to the Master's thesis.

### **Assessment**

The Committee's considerations and assessment of this standard are comprehensively described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

### **Assessment of the Curriculum theme**

The Committee arrives at an overall assessment of the Curriculum theme on the basis of its assessments of separate standards. For the Master's programme European Law School, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme Globalisation and Law, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International Laws, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International and European Economic Law, it judges this theme as satisfactory.

### **2.2.3. Staff**

#### **S12: Requirements for academic orientation**

The programme meets the following criteria for the deployment of staff for a programme with an academic orientation: Teaching is principally provided by researchers who contribute to the development of the subject/discipline.

#### **Description**

A full description of this standard is included in the report on the Dutch bachelor's and masters' programmes.

#### **Assessment**

The Committee's considerations and assessment of this standard are comprehensively described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

#### **S13: Quantity of staff**

Sufficient staff are deployed to realize the desired quality of the programme.

#### **Description**

A full description of this standard is included in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

#### **Assessment**

The Committee's considerations and assessment of this standard are comprehensively described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

#### **S14: Quality of staff**

The staff deployed are sufficiently qualified to ensure that the aims and objectives regarding the content, didactics and organization of the programme are achieved.

## Description

A full description of this standard is included in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

## Assessment

The Committee's considerations and assessment of this standard are comprehensively described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

### Assessment of the Staff theme

The Committee arrives at an overall assessment of the Staff theme on the basis of its assessments of separate standards. For the Master's programme European Law School, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme Globalisation and Law, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International Laws, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International and European Economic Law, it judges this theme as satisfactory.

## 1.2.4. Services

### S15: Facilities

Housing and facilities are adequate to achieve the learning outcomes.

**Description** A full description of this standard is included in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

## Assessment

The Committee's considerations and assessment of this standard are comprehensively described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as good.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as good.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as good.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as good.

### S16: Tutoring

Tutoring and information provision for students are adequate in view of study progress.

Tutoring and information provision for students correspond with students' needs.

## Description

A full description of this standard is included in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

## Assessment

The Committee's considerations and assessment of this standard are comprehensively described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

#### **Assessment of the Services theme**

The Committee arrives at an overall assessment of the Services theme on the basis of its assessments of separate standards. For the Master's programme European Law School, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme Globalisation and Law, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International Laws, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International and European Economic Law, it judges this theme as satisfactory.

### **2.2.5. Internal quality assurance system**

#### **S17: Periodical evaluations**

The curriculum is periodically evaluated in the light of verifiable objectives and other measures.

#### **Description**

A full description of this standard is included in the report on the Dutch bachelor's and masters' programmes.

#### **Assessment**

The committee's considerations and assessment of this standard has been comprehensively described in the report on the Dutch bachelor's and master's programmes.

*Master's programme European Law School:* the committee assesses this standard as good.

*Master's programme Globalisation and Law:* the committee assesses this standard as good.

*Master's programme International Laws:* the committee assesses this standard as good.

*Master's programme International and European Economic Law:* the committee assesses this standard as good.

#### **S18: Measures for improvement**

The outcomes of the evaluation form the basis of verifiable measures for improvement that contribute to the achievement of the objectives.

#### **Description**

A full description of this standard is included in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

#### **Assessment**

The Committee's considerations and assessment of this standard are comprehensively described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as good.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as good.

*Master's programme International Laws*: the Committee judges this standard as good.

*Master's programme International and European Economic Law*: the Committee judges this standard as good.

**S19: Involvement of staff, students, alumni and the professional field**

Staff, students, alumni and the relevant professional field will be actively involved in the internal quality assurance system.

**Description**

A full description of this standard is included in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

**Assessment**

The Committee's considerations and assessment of this standard is comprehensively described in the report on the Dutch Bachelor's and Master's programmes.

*Master's programme European Law School*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

**Assessment of the theme Internal quality assurance system**

The Committee arrives at an overall assessment of the theme Internal quality assurance system on the basis of its assessments of separate standards. For the Master's programme European Law School, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme Globalisation and Law, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International Laws, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International and European Economic Law, it judges this theme as satisfactory.

**2.2.6. Results**

**S20: Achieved learning outcomes**

The achieved learning outcomes correspond with the aims and objectives regarding level, orientation and subject/discipline-specific requirements.

**Description**

*Master's programmes European Law School, Globalisation and Law and International Laws*

In the Master's programme European Law School, the topic of the thesis must relate to Europeanization of law or comparative law. In the Master's programme Globalisation and Law, the topic must relate to the relationship between globalization and law. The thesis of the Master's programme International Laws must concern European law, comparative law or globalization.

The thesis shall be no less than 8,000 words long; for a length in excess of 10,000 words, the student requires prior approval of the supervisor. The thesis is to be written in English, but students may be granted permission to write it in another language on a case-by-case basis. The student chooses the topic in consultation with a member of staff.



There are no strict deadlines during the year of the programme. However, students are guided by four 'how to write a thesis' lectures spread over the year and an extensive manual on legal writing. The timing and topics of the lectures are such that they provide a useful timeline for being able to successfully submit a thesis on time.

By submitting the final version of the thesis the student agrees that it may be stored in a database used to track plagiarism. The supervisor corrects and provisionally grades the final version of the thesis on the basis of criteria set.

After correcting the thesis the supervisor submits it along with the proposed grade to another member of staff. Together they agree on a final grade.

If a thesis is awarded with 5, the student is invited to rewrite the thesis (or part thereof) taking the supervisor's comments into account. After resubmission the final grade cannot be higher than 6.

To receive feedback from students about the programme the Faculty asks students to fill in a questionnaire when they hand in their Master's thesis. The results from the 2008 survey (Master curriculum evaluation February/November 2008) indicate that European Law School students are satisfied with the programme's academic orientation and professional focus. On a scale from 1 to 5 the students rated the academic attitude and research skills obtained with 4.4 and 4.1 respectively. Globalisation and Law students rated the academic attitude and research skills obtained with 4.0 and 3.6 respectively. Finally, the International Laws students rated the academic attitude with 4.4 and research skills obtained with 4.3.

Furthermore, the results show that students of the English Master's programmes consider themselves sufficiently prepared for the labour market (3.7/3.8 on a 1-5 scale).

#### *Master's programme International and European Economic Law*

The self-assessment report states that, in general, the final qualifications acquired sufficiently comply with the target final qualifications pursued. Graduates have performed well on an increasingly problematic labour market (e.g. European Commission, Yugoslavia Tribunal, Greek Ministry of Foreign Affairs). However, the Faculty believes that the refocusing of the programme in one track (rather than four) and offering more courses exclusively for these students will further improve preparation of students to the labour market.

The Master's programme is concluded with a Master's thesis which is mandatory for all students. The thesis shall be no less than 8,000 words long; for a length in excess of 10,000 words, the student requires prior approval of the supervisor. The thesis is to be written in the English language. The student chooses the topic in consultation with a member of staff. After consultation with the supervisor the student must communicate the thesis topic to the programme coordinator. An outline of the thesis must be approved by the director of studies and the thesis supervisor.

The deadline for handing in the thesis with the programme coordinator is 1 October of the subsequent academic year.

The teachers of the programme told the Committee that several graduates have successfully competed for a PhD position.

Alumni of all English Master's programmes indicated that after they had finished the programme they have had lots of opportunities to get a job. They stated that they have acquired the knowledge and skills useful in a professional career.

### Assessment

The Committee concludes that all students have to write a concluding Master's thesis. The Committee is convinced that in writing the Master's thesis students have to demonstrate that they are able to approach independently complex problems from a scientific point of view. The students also need to demonstrate that they are capable of making judgements on issues of law in a social context. Finally, the students have to show their research and writing skills.

The members of the Committee have assessed two theses of each Master's program. On the basis of the Master's theses studied the Committee concludes that the average learning outcomes achieved by the Master's students is sufficient. With regard to grading the Committee did not notice any abnormalities; the original grades correspond largely with the grades the Committee would have given. The Committee understands from discussions with the teachers and alumni that graduates are well prepared for a professional international career in the field of law and/or research.

The Committee concludes that the achieved learning outcomes of the Master's programmes correspond with the aims and objectives regarding level, orientation and subject/discipline-specific requirements.

*Master's programme European Law School:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme Globalisation and Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws:* the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law:* the Committee judges this standard as satisfactory.

#### S21: Study progress

Target figures that are comparable to other relevant programmes are formulated to express the expected success rate.

The programme's success rate complies with these target figures.

### Description

*Master's programme European Law School*

The Faculty of Law aims for 90% of those students who have started the programme to graduate within two years. An overview of the results listed in the self-assessment report is presented below.

Master's programme European Law School					
Cohort	intake	< 1 yr	< 2 yr	< 3 yr	> 3 yr
1 Sep 2005/2006	23	43%	70%	87%	87%
2 Feb 2005/2006	5	0%	100%		
1 Sep 2006/2007	31	48%	84%	87%	
2 Feb 2006/2007	10	20%	80%	80%	
1 Sep 2007/2008	56	57%	91%		
2 Feb 2007/2008	14	21%	57%		
1 Sep 2008/2009	41	44%			

2 Feb 2008/2009	18				
-----------------	----	--	--	--	--

The results show a discrepancy between the groups of students starting in September and those starting in February.

With regard to the September cohort, about 90% of the students do in fact graduate within the two years aimed for. The average duration of the study shows that students take, on average, just less than 16 months to finish the programme.

The results of the students starting in February show a different picture. Both the one-year and the two-year figures are below those of the September intake. According to the self-assessment report, the reason for this difference is not immediately clear. As far as the difference in graduation after one year is concerned, the most plausible explanation is the difference in timeline: the September students have the summer months to write/finish their Master's thesis while the February students essentially have to finish their thesis by Christmas in order to graduate in January. This may be improved by encouraging the February students to start working on their thesis during the summer months.

#### *Master's programme Globalisation and Law*

The Faculty of Law aims for 90% of those students who have started the programme to graduate within two years. An overview of results listed in the self-assessment report is presented below.

<b>Master's programme Globalisation and Law</b>					
<b>Cohort</b>	<b>intake</b>	<b>&lt; 1 yr</b>	<b>&lt; 2 yr</b>	<b>&lt; 3 yr</b>	<b>&gt; 3 yr</b>
1 Sep 2005/2006	14	21%	57%	79%	86%
2 Feb 2005/2006	4	0%	100%		
1 Sep 2006/2007	21	57%	86%	90%	
2 Feb 2006/2007	9	0%	56%	67%	
1 Sep 2007/2008	14	57%	71%		
2 Feb 2007/2008	8	25%	63%		
1 Sep 2008/2009	24	38%			
2 Feb 2008/2009	7				

Neither for students starting in September nor for those starting in February the aim of 90% of students graduating within two years been has been achieved. Again, the results show a discrepancy between the groups of students starting in September and those starting in February. Both the one-year and two-year figures of the February group are below those of the September intake.

According to the self-assessment report, the currently available data not provide an obvious explanation for the number of graduates falling short of the aim of 90% within two years. No significant differences exist between students with a university-level law Bachelor's degree and those who entered the programme after passing the entrance exam. Thus, the entrance exam appears to adequately select prospective students. In fact, those students who have obtained their Bachelor's degree at Maastricht University appear to underperform comparatively.

A working party consisting of the director of studies, admissions staff and student advisors is currently exploring how to:

- offer support more proactively as early as possible to students who are apparently encountering difficulties;
- prevent these difficulties from arising;
- gain data on and insight into these difficulties so that they can be addressed adequately.

#### *Master's programme International Laws*

The Faculty of Law aims for 90% of those students who have started this two year programme to graduate within three years. An overview of the results listed in the self-assessment report is presented below.

<b>Master's programme International Laws</b>			
<b>Cohort</b>	<b>intake</b>	<b>2 year</b>	<b>3 years</b>
2005/06	4	0%	75%
2006/07	17	53%	82%
2007/08			

The average duration of this two year programme is just over three years. The figures are close to the 90% for which the Faculty is aiming.

#### *Master's programme International and European Economic Law*

The self-assessment report describes that the percentage of students successfully concluding the programme and obtaining the Master's degree has been in recent years at least as high as and often higher than for other Master's programmes offered at the Faculty of Law of Maastricht University. In 2007/2008, 88% of the Master's students were awarded the Master in Laws (LLM) degree. In 2008/2009, all students were awarded the LLM degree.

<b>Master's programme International and European Economic Law</b>				
<b>Cohort</b>	<b>intake</b>	<b>awarded the LLM degree</b>	<b>awarded certificates</b>	<b>&lt; 1 yr</b>
2005/2006	19	13	6	68%
2006/2007	22	19	3	86%
2007/2008	8	7	1	88%
2008/2009	8	8	-	100%

Despite the relatively high study load, the programme boasts a high percentage of graduates. A contributing factor seems to be the coherence of the student group according to the self-assessment report.

#### **Assessment**

The Committee concludes that for each Master's programme target figures have been set by the Faculty.

With regard to the *Master's programme European Law School*, the Committee concludes that most students finalize the programme within two years. Unfortunately, many students of the *Master's programme Globalisation and Law* take more than two years for the programme,

especially students starting in February. At the same time, the Committee has taken notice of the specific measures the faculty is considering to take. Moreover, the Committee concludes that the curricula of the Master's programmes have recently been renewed and improved. The Committee expects that these improvements will result in a better (shorter) duration of the study.

The Committee noticed that the average duration of the study of the two-year *Master's programme International Law* is just over two years. These figures are close to the target of 90%. With regard to the *Master's programme International and European Economic Law*, the Committee finds it promising to see that a large percentage of students do complete this advanced 70-credit Master's programme after one year.

The Committee concludes that the programme's success rates comply with the target figures. Furthermore the Committee believes that if a success rate doesn't comply with the target figure, appropriate measures are being taken by the Faculty. For example adaptation of the curriculum.

*Master's programme European Law School*: the Committee judges this standard as satisfactory

*Master's programme Globalisation and Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International Laws*: the Committee judges this standard as satisfactory.

*Master's programme International and European Economic Law*: the Committee judges this standard as satisfactory.

#### **Assessment of the Results theme**

The Committee arrives at an overall assessment of the Results theme on the basis of its assessments of separate standards. For the Master's programme European Law School, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme Globalisation and Law, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International Laws, it judges this theme as satisfactory. For the Master's programme International and European Economic Law, it judges this theme as satisfactory.

## Overview of the Committee's assessment

### Master's programme European Law School:

Theme	Assessment	Standard	Assessment
1. Aims and objectives	Satisfactory	1. Subject/discipline-specific requirements	Satisfactory
		2. Bachelor and Master level	Satisfactory
		3. Academic orientation	Satisfactory
2. Curriculum	Satisfactory	4. Requirements for academic orientation	Satisfactory
		5. Correspondence between the aims and objectives and the curriculum	Satisfactory
		6. Consistency of the curriculum	Satisfactory
		7. Workload	Satisfactory
		8. Admission requirements	Satisfactory
		9. Credits	Complies
		10. Coherence of structure and contents	Good
		11. Learning assessment	Satisfactory
		3. Staff	Satisfactory
13. Quantity of staff	Satisfactory		
14. Quality of staff	Satisfactory		
4. Services	Satisfactory	15. Facilities	Goed
		16. Tutoring	Satisfactory
5. Internal quality assurance system	Satisfactory	17. Periodical evaluations	Good
		18. Measures for improvement	Good
		19. Involvement of staff, students, alumni and the professional field	Satisfactory
6. Results	Satisfactory	20. Achieved learning outcomes	Satisfactory
		21. Study progress	Satisfactory

### The Committee's overall assessment of the Master's programme European Law School

The Committee concludes on the basis of its assessments of the themes and standards from the assessment framework that the *Master's programme European Law School* fulfils the formal requirements for accreditation.

## Master's programme Globalisation and Law:

Theme	Assessment	Standard	Assessment
1. Aims and objectives	Satisfactory	1. Subject/discipline-specific requirements	Satisfactory
		2. Bachelor and master level	Satisfactory
		3. Academic orientation	Satisfactory
2. Curriculum	Satisfactory	4. Requirements for academic orientation	Good
		5. Correspondence between the aims and objectives and the curriculum	Satisfactory
		6. Consistency of the curriculum	Satisfactory
		7. Workload	Satisfactory
		8. Admission requirements	Satisfactory
		9. Credits	Complies
		10. Coherence of structure and contents	Good
		11. Learning assessment	Satisfactory
3. Staff	Voldoende	12. Requirements for academic orientation	Satisfactory
		13. Quantity of staff	Satisfactory
		14. Quality of staff	Satisfactory
4. Services	Satisfactory	15. Facilities	Good
		16. Tutoring	Satisfactory
5. Internal quality assurance system	Satisfactory	17. Periodical evaluations	Good
		18. Measures for improvement	Good
		19. Involvement of staff, students, alumni and the professional field	Satisfactory
6. Results	Satisfactory	20. Achieved learning outcomes	Satisfactory
		21. Study progress	Satisfactory

### The Committee's overall assessment of the Master's programme Globalisation and Law

The Committee concludes on the basis of its assessments of the themes and standards from the assessment framework that the *Master's programme Globalisation and Law* fulfils the formal requirements for accreditation.

### Master's programme International Laws:

Theme	Assessment	Standard	Assessment
1. Aims and objectives	Satisfactory	1. Subject/discipline-specific requirements	Satisfactory
		2. Bachelor and master level	Satisfactory
		3. Academic orientation	Satisfactory
2. Curriculum	Satisfactory	4. Requirements for academic orientation	Satisfactory
		5. Correspondence between the aims and objectives and the curriculum	Satisfactory
		6. Consistency of the curriculum	Satisfactory
		7. Workload	Satisfactory
		8. Admission requirements	Satisfactory
		9. Credits	Complies
		10. Coherence of structure and contents	Good
		11. Learning assessment	Satisfactory
		3. Staff	Satisfactory
13. Quantity of staff	Satisfactory		
14. Quality of staff	Satisfactory		
4. Services	Satisfactory	15. Facilities	Good
		16. Tutoring	Satisfactory
5. Internal quality assurance system	Satisfactory	17. Periodical evaluations	Good
		18. Measures for improvement	Good
		19. Involvement of staff, students, alumni and the professional field	Satisfactory
6. Results	Satisfactory	20. Achieved learning outcomes	Satisfactory
		21. Study progress	Satisfactory

### The Committee's overall assessment of the Master's programme International Laws

The Committee concludes on the basis of its assessments of the themes and standards from the assessment framework that the *Master's programme International Laws* fulfils the formal requirements for accreditation.



### Master's programme International and European Economic Law:

Theme	Assessment	Standard	Assessment
1. Aims and objectives	Satisfactory	1. Subject/discipline-specific requirements	Satisfactory
		2. Bachelor and master level	Satisfactory
		3. Academic orientation	Satisfactory
2. Curriculum	Satisfactory	4. Requirements for academic orientation	Satisfactory
		5. Correspondence between the aims and objectives and the curriculum	Satisfactory
		6. Consistency of the curriculum	Satisfactory
		7. Workload	Satisfactory
		8. Admission requirements	Satisfactory
		9. Credits	Complies
		10. Coherence of structure and contents	Good
		11. Learning assessment	Satisfactory
		3. Staff	Satisfactory
13. Quantity of staff	Satisfactory		
14. Quality of staff	Satisfactory		
4. Services	Satisfactory	15. Facilities	Good
		16. Tutoring	Satisfactory
5. Internal quality assurance system	Satisfactory	17. Periodical evaluations	Good
		18. Measures for improvement	Good
		19. Involvement of staff, students, alumni and the professional field	Satisfactory
6. Results	Satisfactory	20. Achieved learning outcomes	Satisfactory
		21. Study progress	Satisfactory

### The Committee's overall assessment of the Master's programme International and European Economic Law

The Committee concludes on the basis of its assessments of the themes and standards from the assessment framework that the *Master's programme International and European Economic Law* fulfils the formal requirements for accreditation.



# BIJLAGEN



## **Bijlage A: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie**

**Dr. mr. J.A.M. (Margreet) Ahsmann** (1951) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit Leiden. Na haar studie was zij wetenschappelijk medewerker respectievelijk universitair hoofddocent bij de vakgroep rechtshistorische vakken te Leiden. In 1990 promoveerde zij er (cum laude) op een proefschrift over het juridisch onderwijs aan de Leidse juridische faculteit van 1575 - 1630. In 1996 stapte zij over naar de rechterlijke macht en werd rechter in de sector civiel recht van de rechtbank Rotterdam, in 2002 vice-president/ontwikkelingscoördinator. Sinds 2007 is zij tevens verbonden aan SSR (het opleidingsinstituut van de rechterlijke macht) als lector civiel recht. Enkele van haar nevenfuncties zijn: lid van de Commissie Geschiedenis Nederlandse Rechtswetenschap (KNAW), lid van de Commissie civiel effect, lid van het Curatorium van de Nederlandse Orde van Advocaten en lid van het Curatorium van de Haagse Hogeschool.

**I.M. (Inge) Beulen LL.B.** (1988) is student Ma Nederlands Recht aan de Radboud Universiteit. Inge Beulen rondde in 2009 haar bacheloropleiding Nederlands Recht met tevredenheid. Zij werkt naast haar studie Rechtsgeleerdheid als vrijwilliger bij de Rechtswinkel in Venlo, en is baliedewerker bij de onderwijsadministratie van haar faculteit.

**Mr. I. (Irene) de Boer** (1986) deed in 2005 eindexamen Gymnasium aan het Emmauscollege te Rotterdam. Vervolgens begon zij in datzelfde jaar aan de studie Recht en Management aan de Universiteit van Tilburg. De eerste jaren van haar studie was zij actief binnen de studievereniging Magister JFT en het medezeggenschapsorgaan fractie Vrijspraak. Daarnaast was zij als student-assistent verbonden aan de vakgroep Sociaal Recht. Van september 2008 tot september 2010 participeerde Irene als student-lid binnen het Faculteitsbestuur van de Tilburgse Rechtenfaculteit. Tevens heeft zij tijdens haar studie stage gelopen, zowel bij de Autoriteit Financiële Markten als bij een groot advocatenkantoor. In begin 2010 is zij afgestudeerd voor de master Recht en Management en begonnen aan haar tweede master Sociaal Recht.

**Prof. mr. dr. J.E. (Jenneke) Bosch-Boesjes** (1946) is Dean van het University of Groningen Honours College en hoogleraar Ontwikkeling en Differentiatie Academisch Onderwijs, in het bijzonder excellentietrajecten. Daarvoor heeft zij lange tijd bij de juridische faculteit van de Rijksuniversiteit Groningen gewerkt. Van 1985-2001 als universitair (hoofd) docent op het terrein van burgerlijk procesrecht, op welk terrein zij ook in 1991 is gepromoveerd. Van 1996-2001 heeft zij als portefeuillehouder onderwijs deel uitgemaakt van het faculteitsbestuur en van 2001-2009 was zij full time directeur onderwijs van de faculteit. Sedert 1 januari 2009 is zij aangesteld als Dean van het Groningen Honours College.

**prof. dr. C.M. (Kees) Cappon** (1953) studeerde Geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam. In 1992 promoveerde hij op een proefschrift over de opkomst van het testament in het Sticht Utrecht tot het midden van de veertiende eeuw. Kees Cappon is universitair hoofddocent Rechtsgeschiedenis en daarnaast nog bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het Notariaat aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit van Amsterdam.

**Dr. H.J.M. (Diana) Dolmans** (1966) is onderwijskundige en UHD en werkt bij de vakgroep Onderwijsontwikkeling en –Onderzoek/School of Health Professions Education, Faculty of Medicine, Health and Life Sciences, Universiteit Maastricht. Ze studeerde onderwijskunde aan de Katholieke Universiteit Nijmegen en promoveerde in Maastricht. Haar proefschrift

ging over probleemgestuurd onderwijs. Ze heeft expertise op het gebied van innovatieve curricula en kwaliteitszorg in het hoger onderwijs. Ze is international bekend vanwege haar onderzoeklijn op het gebied van probleemgestuurd onderwijs. De afgelopen 20 jaar heeft ze veel internationaal gepubliceerd. Ze is lid van de editorial board van drie vooraanstaande medisch onderwijskundige tijdschriften. Daarnaast is ze lid van het management team van de Master of Health Professions Education, een grotendeels distance-based onderwijsprogramma aan de Universiteit Maastricht. Verder is ze lid van het dagelijks bestuur van het onderzoeksprogramma “Onderzoek van Onderwijs” van de School of Health Professions Education en PhD coördinator van deze onderzoeksgroep.

**Dr. E. (Erik) Driessen** (1966) behaalde in 1994 zijn doctoraal Onderwijskunde aan de Universiteit van Amsterdam en begon in datzelfde jaar als toetscoördinator bij de faculteit Rechtsgeleerdheid, Universiteit Maastricht. Bij deze universiteit is hij sinds 2000 universitair docent medisch onderwijs bij de capaciteitsgroep Onderwijsontwikkeling & Onderwijs onderzoek, Faculteit der Geneeskunde. In 2008 promoveerde hij op het onderwerp ‘Educating the self-critical doctor’. In zijn onderzoek richt hij zich op het hoger onderwijs en op het stimuleren en beoordelen van leren op de werkplek. Hij heeft gepubliceerd over diverse onderwerpen zoals het gebruik van verschillende toetsvormen in het juridisch onderwijs, portfolio’s en het leren van praktijkervaringen.

**Prof. mr. C. (Cees) Flinterman** (1944) werd op 17 juni 2008 benoemd tot lid van de Raad van Toezicht - het bestuur - van Aim for human rights. Cees Flinterman heeft uitgebreide ervaring met mensenrechten en internationale betrekkingen. Na een studie Internationaal Recht werkte hij onder meer bij de Universiteit Leiden, de Universiteit van Ghana, het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Universiteit Maastricht. Tot oktober 2007 was hij directeur van het Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten (SIM) van de Universiteit Utrecht en de landelijke Onderzoeksschool Rechten van de Mens. Hij is nu honorair hoogleraar rechten van de mens aan de Universiteit Utrecht. Cees Flinterman zet was onder meer plaatsvervangend lid van de VN Subcommissie ter Voorkoming van Discriminatie en Bescherming van Minderheden, vice-voorzitter van de 49ste zitting van de VN-Mensenrechtencommissie (1993) en hoofd van de Nederlandse delegaties naar de 49ste en 50ste zittingen van deze VN-Commissie (1993 en 1994). Hij is sinds 2003 lid van het VN-Comité voor de Uitbanning van Discriminatie tegen Vrouwen.

**Prof. dr. R.M.G.E. (René) Foqué** (1946) studeerde Rechten en Wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit van Leuven en Franse taal- en letterkunde aan de Université de Lille. Hij is hoogleraar Rechtsfilosofie en Rechtstheorie aan de Faculteiten der Rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Leuven en van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Aan het European Inter-University Centre for Human Rights and Democratisation in Venetië doceert hij Philosophy of Human Rights. Hij is directeur van het Leuvense Centrum voor Grondslagenonderzoek van het Recht en correspondent van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Tijdens de periode van 2004 tot 2009 was hij voorzitter van de jury voor de Internationale Spinozaprijs (Spinozalens). Hij is ondervoorzitter van het expertenpanel rechtsgeleerdheid van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen te Brussel. Zijn belangrijkste publicaties betreffen de domeinen van het grondslagenonderzoek van het Strafrecht, van het Europees en Internationaal Recht en van de Mensenrechten, van de ideeëngeschiedenis van het recht, de politieke filosofie en de filosofie van het openbaar bestuur.

**Prof. mr. A.A. (Stijn) Franken** (1967) studeerde Nederlands recht aan de Universiteit van Tilburg, en promoveerde in 1993 diezelfde stad op het proefschrift ‘Voeging ad

informandum in strafzaken'. Sinds 1994 is hij advocaat, aanvankelijk in Den Haag en sinds 1997 in Amsterdam. Met drie collega's heeft hij thans een kantoor dat zich uitsluitend richt op de rechtsbijstand in strafzaken. Sinds 2002 is hij daarnaast verbonden aan het Willem Pompe Instituut voor Strafrechtswetenschappen van de Universiteit Utrecht, aanvankelijk als hoogleraar Strafrechtspraktijk en sinds 2006 als (kern)hoogleraar Straf(proces)recht. In die hoedanigheid verzorgt hij onderwijs aan bachelor- en masterstudenten. Daarnaast is hij medeverantwoordelijk voor het onderwijs aan advocaten die zich willen specialiseren in het straf(proces)recht, in de zogenoemde profileringscursus en de specialisatieopleiding voor strafrechtadvocaten. Hij doceert voorts onder meer in een Grotius-opleiding en in het verband van de Stichting Studiecentrum Rechtspleging. Stijn Franken was tot medio 2010 voorzitter van het Willem Pompe Instituut en van de onderwijscommissie master van het Utrechtse departement rechtsgeleerdheid.

**Prof. mr. N. (Niels) Frenk** (1962) studeerde tussen 1983 en 1987 rechten aan de VU te Amsterdam. In 1994 promoveerde hij aan de Universiteit Utrecht. Hij werkte vanaf 1993 als wetgevingsjurist bij de Stafafdeling Wetgeving Nieuw BW, thans de Directie Wetgeving, Sector Privaatrecht, van het ministerie van Justitie. Sedert 1998 raadadviseur bij deze Directie. Sinds 2005 is hij bijzonder hoogleraar aansprakelijkheids- en verzekeringsrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

**Mr. M.C. (Marian) van Gestel** (1954) behaalde in 1984 haar doctoraal Nederlands recht aan de Universiteit Utrecht. Zij is universitair hoofddocent aan het Molengraaff Instituut (faculteit REBO) en is sinds 1985 als docent verbonden aan de UU. In 2005 werd zij aangesteld als bestuurslid van het Utrecht Law College (ULC) dat zij mede oprichtte. Ik ben mede-oprichter van het ULC en bestuurslid. Tevens is zij voorzitter van de BKO-toetsingcommissie en maakt zij deel uit van de programmaleiding van het excellent master tracé (EMI).

**Mr. H.F.M. (Hans) Hofhuis** (1946) studeerde rechten te Nijmegen en Amsterdam (UvA). Na functies bij de UvA, de Tweede Kamer en het ministerie van VRO (het laatst als hoofd van het bureau van de secretaris-generaal) is hij sinds 1977 werkzaam in de rechtspraak. Hij was tot eind 1996 verbonden aan de rechtbank Utrecht, het laatst als coördinerend vice-president en sectorvoorzitter. Van 1996 tot 2001 was hij president van de rechtbank 's-Hertogenbosch en van 2001 tot begin 2008 president van de rechtbank 's-Gravenhage. Sindsdien is hij bij deze rechtbank werkzaam in een louter rechterlijke functie. Daarnaast is hij o.m. voorzitter van de Nederlandse Juristen-Vereeniging, van de redactie van het Tijdschrift voor de rechterlijke macht (Trema) en van het College van Beroep van het Nederlands Instituut van Psychologen en vice-voorzitter van het Scheidsgerecht Gezondheidszorg. Hij treedt op als docent o.m. bij het Studiecentrum Rechtspleging en publiceert geregeld over de rechtspleging.

**M.V. (Misja) Leikin LL.B.** (1985) is student van de masteropleiding Privaatrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Hij volgde zijn bacheloropleiding aan zowel de Vrije Universiteit als aan de Università di Bologna. Tijdens zijn studie was hij een jaar lang student-assistent aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit en was hij studentlid van de Opleidingscommissie Rechtsgeleerdheid aan dezelfde faculteit.

**E.J.H. (Erik) Poorthuis, BA, LL.B.** (1985) volgt de masteropleiding Civiel Recht aan de Universiteit Leiden. Aan deze universiteit haalde hij in juni 2008 zijn bachelordiploma Geschiedenis, en in 2009 zijn diploma Rechtsgeleerdheid. Sinds mei 2009 is hij student-assistent bij de afdeling Onderwijsbeleid van de Universiteit Leiden.

**Prof. mr. J.G.J. (Jac) Rinkes** (1959) studeerde rechten aan de (toenmalige) Katholieke Hogeschool Tilburg en promoveerde in 1992 aan de (toenmalige) Rijksuniversiteit Limburg. Hij is hoogleraar privaatrecht aan de Open Universiteit, bijzonder hoogleraar Europees consumentenrecht, Maastricht University. Daarnaast is hij raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te Arnhem, rechter-plaatsvervanger in de Rechtbank Rotterdam en plaatsvervangend bestuurslid van het College voor Examens. Hij is redacteur van (ondermeer) het Tijdschrift voor Consumentenrecht en Handelspraktijken, het Nederlands Tijdschrift voor Handelsrecht en het European Journal of Commercial Contract Law.

**Prof. dr. J.W.F. (Jan) van Tartwijk** (1961) is hoogleraar toegepaste onderwijskunde aan de faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Utrecht. Hij geeft daar leiding aan de afdeling Onderwijsadvies en Training. Eerder was hij als hoofddocent verbonden aan de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Leiden, werkte hij als onderwijsadviseur en onderzoeker bij de faculteit Geneeskunde van de Universiteit Maastricht, en als universitair docent aan het IVLOS, een instituut dat de onderwijskundige dienstverlening en de lerarenopleiding voor de Universiteit Utrecht verzorgde en dat inmiddels is opgegaan in de faculteit Sociale Wetenschappen van die universiteit. In zijn onderzoek richt hij zich zowel op het hoger, medisch als voortgezet onderwijs. Hij heeft gepubliceerd over uiteenlopende onderwerpen zoals het werken met portfolio's voor leren en beoordelen en de betekenis van het gedrag van docenten voor de aard van communicatieprocessen in onderwijs.

**Prof. dr. J.W. (Jaap) Zwemmer** (1945) is emeritus hoogleraar Belastingrecht aan de Universiteit van Amsterdam. Zwemmer studeerde Notarieel recht (afgestudeerd in 1968) en Fiscaal recht (afgestudeerd in 1971) aan de Universiteit van Amsterdam. In 1975 promoveerde hij. Hij was diverse malen decaan van de juridische faculteit en ook eenmaal van de economische faculteit van de UvA en was lid van de Raad van Toezicht van het AMC/UvA. In 2007 was Zwemmer interim-rector magnificus van de UvA en in 2008/2009 interim-decaan van het Academisch Centrum Tandheelkunde Amsterdam (ACTA). Hij is lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en redacteur van diverse fiscale tijdschriften. Naast zijn universitaire werkzaamheden is hij raadsheer-plaatsvervanger in de gerechtshoven van Arnhem, 's-Hertogenbosch en Amsterdam.



## Bijlage B: Samenstelling van de subcommissies

Voor ieder bezoek aan een van de tien deelnemende universiteiten is een subcommissie samengesteld. In deze bijlage worden de samenstellingen van deze subcommissies gegeven, evenals de bezoekdata.

### Erasmus Universiteit Rotterdam

Bezoekdata: 22 t/m 23 september 2010  
Subcommissie: prof. dr. C. Flinterman (voorzitter)  
prof. dr. C.M. Cappon  
prof. mr. N. Frenk  
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk  
prof. mr. J.G.J. Rinkes  
I.M. Beulen LL.B.

### Rijksuniversiteit Groningen

Bezoekdata: 19 t/m 21 oktober 2010  
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)  
prof. mr. J.G.J. Rinkes  
prof. mr. N. Frenk  
prof. dr. C.M. Cappon  
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk  
I.M. Beulen LL.B.

### Universiteit van Amsterdam

Bezoekdata: 27 t/m 29 oktober 2010  
Subcommissie: prof.dr. R.M.G.E. Foqué (voorzitter)  
prof. mr. N. Frenk  
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes  
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk  
I.C.M. de Boer LL.M.

### Maastricht University

Bezoekdata: 9 t/m 11 november 2010  
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)  
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes  
prof. mr. A.A. Franken  
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk  
prof. dr. C.M. Cappon  
I.C.M. de Boer LL.M.

### Universiteit van Tilburg

Bezoekdata: 16 t/m 18 november 2010  
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)  
prof.dr. R.M.G.E. Foqué  
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk  
prof. mr. J.G.J. Rinkes  
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann  
I.M. Beulen LL.B.

### **Radboud Universiteit**

Bezoekdata: 7t/m 9 december 2010  
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)  
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes  
prof. mr. N. Frenk  
mr. H.F.M. Hofhuis  
prof. dr. J.W.F. van Tartwijk  
M.V. Leikin LL.B.

### **Vrije Universiteit**

Bezoekdata: 3 en 4 februari 2011  
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)  
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes  
prof.dr. R.M.G.E. Foqué  
E.J.H. Poorthuis, BA, LL.B  
Mr. M.C. van Gestel  
prof. mr. A.A. Franken

### **Open Universiteit**

Bezoekdata: 9 en 10 februari 2011  
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)  
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes  
prof.dr. R.M.G.E. Foqué  
M.V. Leikin LL.B.  
prof. mr. A.A. Franken  
Dr. H.J.M. Dolmans

### **Universiteit Utrecht**

Bezoekdata: 22 t/m 24 maart 2011  
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)  
prof. mr. J.E. Bosch-Boesjes  
prof. mr. J.G.J. Rinkes  
I.C.M. de Boer LL.M.  
dr. mr. M.J.A.M. Ahsmann  
Dr. E. Driessen

### **Universiteit Leiden**

Bezoekdata: 4 en 5 april 2011  
Subcommissie: prof. dr. J.W. Zwemmer (voorzitter)  
prof. mr. J.G.J. Rinkes  
prof. dr. C.M. Cappon  
prof. mr. N. Frenk  
M.V. Leikin LL.B.  
Mr. M.C. van Gestel

## Bijlage C: Programma van het visitatiebezoek

<b>Dag 0</b>	<b>8 november 2010</b>	
17.30	Aankomst commissieleden Hotel Beaumont	
19.30	Diner en voorbereidende vergadering (intern)	
<b>Dag 1</b>	<b>9 november 2010</b>	
09.00 – 09.10	Ontvangst commissie door decaan	
09.10 – 12.00	Voorbereidende vergadering commissieleden (intern)	
12.00 – 13.00	Lunch commissie	
13.00 – 14.30	Introducerende vergadering inhoudelijk verantwoordelijken	
14.30 – 15.15	Studenten (verspreid over alle opleidingen) over facultaire facetten	Docenten (verspreid over alle opleidingen) over facultaire facetten
15.15 – 15.30	Intern overleg commissie over facultaire facetten	
15.30 – 16.15	Studenten uit 1 <sup>e</sup> en 2 <sup>e</sup> jaar van bacheloropleidingen RGL  Gesprek over het eerste jaar van de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Fiscaal recht.	Studenten uit 1 <sup>e</sup> en 2 <sup>e</sup> jaar van bacheloropleidingen ELS  Gesprek over het eerste jaar van European Law School (beide varianten)
16.15– 16.30	Pauze	
16.30 – 17.15	Studenten Ba 2+3 Rechtsgeleerdheid Ma Nederlands recht	Studenten Ba 2+3 Fiscaal recht Ma Fiscaal recht
17.15 – 18.15	Alumni Alle éénjarige Nederlandstalige masters	
19.00/19.30	Diner met faculteitsbestuur	
<b>Dag 2</b>	<b>10 november 2010</b>	
9.00 – 9.30	Nabespreken gesprek alumni, voorbespreken dag 2 (intern)	
9.30 – 10.15	Docenten Ba Rechtsgeleerdheid Ma Nederlands recht	Docenten Fiscaal recht Ba en Ma
10.15 – 10.30	Intern overleg commissie over: Ba Rechtsgeleerdheid Ma Nederlands recht Ba en Ma Fiscaal recht	
10.30 – 10.45	Pauze	
10.45 – 11.30	Studenten Ba 2+3 European Law School Ma European Law School	Studenten Ma International Laws Ma Globalisation and Law
11.30 – 12.15	Docenten Ba 2+3 European Law School Ma European Law School	Docenten Ma International Laws Ma Globalisation and Law
12.15 – 12.30	Intern overleg commissie over:	

	Ba + Ma European Law School Ma International Laws Ma Globalisation and Law	
12.30 – 13.30	Lunch	
13.30 – 14.15	Studenten Ma Recht en arbeid Ma Forensica, criminologie en rechtspleging	Studenten International and Economic European Law
14.15 – 15.00	Docenten Ma Recht en arbeid Ma Forensica, criminologie en rechtspleging	Docenten International and Economic European Law
15.00 – 15.15	Intern overleg commissie over: Ma Recht en arbeid Ma Forensica, criminologie en rechtspleging International and Economic European Law	
15.15 – 15.30	Pauze	
15.30 – 16.00	Studentleden OC's (vertegenwoordiging uit alle OC's)	
16.00 – 16.30	Docentleden OC's (vertegenwoordiging uit alle OC's)	
16.30 – 17.30	Alumni Engelstalige Masters	
19.00/19.30	Diner commissie (intern)	
<b>Dag 3</b>	<b>11 november 2010</b>	
9.15 – 9.45	Na- en voorbespreking commissie (intern)	
9.45 – 10.45	Examencommissie(s) en studieadviseurs	
10.45 – 11.30	Rondleiding en spreekuur	
11.30 – 12.30	Lunch	
12.30 – 13.45	Formeel verantwoordelijken	
13.45 – 17.00	Commissie (intern)	
17.00	Mondelinge presentatie voorlopige bevindingen	
17.30	Borrel	

## Bijlage D: Eindkwalificaties per opleiding

### Bacheloropleidingen

#### *Bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, European law school en Fiscaal recht*

De bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid, European law school en Fiscaal recht kennen de volgende gedeelde eindkwalificaties:

1. De jurist die de bacheloropleiding aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Universiteit Maastricht heeft afgerond heeft de kennis en vaardigheden om zich op academisch niveau als (fiscaal)jurist in te zetten in de snel veranderende globaliserende samenleving.
2. Hij/zij is in staat de verworven kennis toe te passen door problemen te analyseren, zelfstandig bronnenonderzoek te doen, kritische vragen te stellen, oplossingen aan te dragen en hij kan zich snel aanpassen aan nieuwe situaties, zowel op juridisch inhoudelijk niveau als bij ontsluiten en uitwisselen van informatie. De afgestudeerde heeft zelfstandig een wetenschappelijk verantwoord bacheloressay geschreven. Hij kan zich zowel mondeling als schriftelijk goed uitdrukken op academisch en op professioneel niveau, bijvoorbeeld in het contact met cliënten (bij de bacheloropleidingen Rechtsgeleerdheid en Fiscaal recht) of met buitenlandse collega's in het Engels en - waar toepasselijk - het Nederlands (bij de bacheloropleiding European law school).
3. De afgestudeerde is tijdens zijn studie geschoold in het vormen en expliciteren van zijn oordeel om uiteindelijk tot een open kritisch-wetenschappelijke attitude te komen. Hij heeft geleerd om ethische en juridische argumenten van elkaar te onderscheiden en oog te hebben voor, en rekening te houden met, verschillende belangen.
4. De afgestudeerde heeft geleerd in teamverband te werken en heeft ervaring opgedaan in verschillende (vergader)rollen. Hij is in staat (fiscaal) juridische teksten en rechterlijke uitspraken in het Engels te lezen en kan daarover in groepsverband communiceren.
5. De afgestudeerde beschikt over voldoende juridische en academische leervaardigheden om met succes een masteropleiding binnen de rechtsgeleerdheid te volgen, ofwel een beroep uit te oefenen op een breed terrein waarop de bachelors in de rechtsgeleerdheid werkzaam kunnen zijn.

In aanvulling op bovenstaande, gedeelde eindkwalificaties kennen de afzonderlijke bacheloropleidingen de volgende specifieke eindkwalificaties.

#### *Bacheloropleiding Rechtsgeleerdheid*

De afgestudeerde kent leerstukken uit de hoofdvakgebieden van het nationale recht, heeft kennis van het internationale en Europese recht en van hun doorwerking in de nationale rechtsorde en hij heeft zich bekwaamd in elementaire vormen van rechtsvergelijking.

#### *Bacheloropleiding European law school*

De afgestudeerde kent leerstukken uit de hoofdvakgebieden van het recht in vergelijkend perspectief, met name op basis van de belangrijkste Europese jurisdicties, het internationale en het Europese recht en van hun doorwerking in de nationale rechtsorde, alsmede (bij de English track afhankelijk van de afstudeerrichting) meer specifiek de hoofdvakgebieden van het Nederlandse recht.

#### *Bacheloropleiding Fiscaal recht*

De afgestudeerde kent leerstukken uit de hoofdvakgebieden van het nationale recht, en met name het fiscale recht, heeft kennis van het internationale en Europese recht en van hun

doorwerking in de nationale rechtsorde en heeft kennis van aanpalende wetenschapsgebieden zoals algemene economie, bedrijfseconomie, en rechtsgeschiedenis. De afgestudeerde bezit een brede kennis van alle fiscale basisvakken.

## Masteropleidingen

### *Masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid en Forensica/Criminologie en Rechtspleging*

De masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid, Forensica/Criminologie en Rechtspleging en Fiscaal recht hebben de volgende gedeelde eindkwalificaties:

1. De afgestudeerde is in staat de verworven kennis en onderzoeksvaardigheden toe te passen door problemen te definiëren, te analyseren en op te lossen.
2. De afgestudeerde heeft zelfstandig een wetenschappelijk verantwoorde masterthesis geschreven. Hij is in staat om met complexe problemen binnen de gekozen specialisatie om te gaan, ook in een bredere context die gerelateerd is aan het vakgebied. Hij kan zich zowel mondeling als schriftelijk goed uitdrukken op academisch en op professioneel niveau.
3. De afgestudeerde is tijdens zijn studie geschoold in het vormen en expliciteren van zijn oordeel om uiteindelijk tot een open kritisch-wetenschappelijke attitude te komen.
4. De afgestudeerde heeft geleerd om op academisch en professioneel niveau in teamverband te werken en heeft ervaring opgedaan in verschillende (vergader)rollen.
5. De afgestudeerde beschikt over voldoende juridische en academische leervaardigheden om met succes een beroep uit te oefenen op een breed terrein waarop de masters in de Rechtsgeleerdheid werkzaam kunnen zijn of een vervolgstudie te doen met een grotendeels zelfgestuurd en autonoom karakter.

In aanvulling op bovenstaande, gedeelde eindkwalificaties kennen de masteropleidingen de volgende specifieke eindkwalificaties.

### *Masteropleiding Nederlands recht*

1. De jurist die de masteropleiding Nederlands recht in Maastricht heeft afgerond heeft de kennis en vaardigheden om zich op academisch niveau als jurist in te zetten in de snel veranderende globaliserende samenleving. Hij kent de systematiek van het Nederlandse recht en hij heeft zijn kennis van en inzicht in de rechtspraktijk en het wetenschappelijk onderzoek verdiept op het vakgebied van de gekozen specialisatie. Hij heeft kennis van het internationale en Europese recht en van hun doorwerking in de nationale rechtsorde en hij beheerst elementaire vormen van rechtsvergelijking.
2. De afgestudeerde kan zich snel aanpassen aan nieuwe situaties, zowel op juridisch inhoudelijk niveau als bij ontsluiten en uitwisselen van informatie.
3. De afgestudeerde heeft geleerd om ethische en juridische argumenten van elkaar te onderscheiden en oog te hebben voor, en rekening te houden met, verschillende belangen. Hij kan vanuit verschillende gezichtspunten een juridisch relevante en academisch verantwoorde conclusie synthetiseren.
4. De afgestudeerde is in staat juridische teksten en gerechtelijke uitspraken in het Engels te lezen en kan daarover in groepsverband communiceren.

### *Masteropleiding Recht en arbeid*

1. De jurist die de masteropleiding Recht en arbeid in Maastricht heeft afgerond heeft de kennis en vaardigheden om op academisch niveau als jurist een bijdrage te leveren aan de oplossing van de complexe problemen die kunnen optreden in relatie tot arbeid en gezondheid of de factor arbeid binnen de onderneming. Hij heeft kennis van en inzicht in de systematiek van de verschillende rechtsgebieden die het vakgebied van de gekozen specialisatie raken en heeft zich verdiept in relevante ontwikkelingen die daaraan zijn gerelateerd, zowel vanuit een nationaal als vanuit een Europees en rechtsvergelijkend

- perspectief. Hij heeft tevens kennis van en inzicht in wetenschappelijke literatuur en jurisprudentie op het terrein van de gekozen specialisatie en kan daar op anticiperen.
2. Hij/zij kan complexe vraagstukken plaatsen in een brede, aan de gekozen specialisatie gelieerde context en is in staat verbanden te leggen waar die vraagstukken de grenzen van het vakgebied overschrijden. Hij is eveneens in staat zelfstandig bronnenonderzoek te doen en rechtsvergelijkende studies uit te voeren.
  3. Hij/zij heeft geleerd om op heldere wijze zijn eigen standpunt uit te dragen en dit met juridische argumenten te onderbouwen. Ook is hij in staat om via een kritische reflectie schriftelijke en mondelinge presentaties van medestudenten te beoordelen en vanuit verschillende gezichtspunten tot juridisch relevante en academisch verantwoorde conclusies te komen.
  4. Hij/zij heeft geleerd op kritische wijze om te gaan met het gedrag van zichzelf en dat van anderen. Hij is in staat in een juridisch debat zijn motieven en overwegingen op heldere wijze duidelijk te maken. Ook kan hij in een wetenschappelijke discussie een standpunt innemen en dit helder en met redenen omkleed zowel schriftelijk als mondeling verdedigen.

#### *Masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging*

1. De afgestudeerde is in staat om de wisselwerking tussen de juridische en forensische disciplines in strafrechtspleging te doorgronden. Hij/zij heeft kennis van en inzicht in de systematiek van het Nederlandse straf- en strafprocesrecht en de strafrechtspraktijk, in het bijzonder met betrekking tot de aspecten die gerelateerd zijn aan de bewijsbeslissing en de rol die de forensische disciplines hierbij spelen, en kan de ontwikkelingen binnen de strafrechtspleging plaatsen in de maatschappelijke context. Daarnaast heeft hij/zij de kennis op het grensgebied van strafrecht en criminologie en/of psychologie verdiept en kan deze interdisciplinariteit duiden in de maatschappelijke context.
2. Hij/zij kan zich snel aanpassen aan nieuwe situaties, zowel op inhoudelijk niveau als bij ontsluiten en uitwisselen van informatie. Hij/zij is in staat om met complexe problemen binnen de masteropleiding Forensica, criminologie en rechtspleging om te gaan, ook in een bredere context die gerelateerd is aan het vakgebied.
3. Hij/zij heeft geleerd om ethische, juridische en sociaalwetenschappelijke argumenten van elkaar te onderscheiden en oog te hebben voor, en rekening te houden met, verschillende belangen. Hij kan vanuit verschillende gezichtspunten een relevante en academisch verantwoorde conclusie synthetiseren.

#### *Masteropleiding Fiscaal recht*

1. De fiscalist die de masteropleiding Fiscaal recht heeft afgerond heeft op academisch niveau de kennis, het inzicht en de vaardigheden om als jurist zelfstandig in te spelen op juridisch-maatschappelijke ontwikkelingen. Hij kent de systematiek van het fiscale recht in nationale en/of internationale verhoudingen.
2. De fiscalist is in staat tot zelfstandige uitoefening van juridische beroepen op academisch niveau, zoals dat van belastingadviseur, -inspecteur, beleidsmedewerker of wetenschappelijk onderzoeker.
3. De fiscalist is in staat problemen te definiëren, te analyseren en op te lossen. Hierdoor kan hij zich snel aanpassen aan nieuwe situaties. Hij heeft zelfstandig een masterthesis geschreven, die wetenschappelijk is verantwoord. Daarnaast is hij in staat zich mondeling en schriftelijk op academisch en professioneel niveau goed uit te drukken.
4. Naast kennis van het internationale en Europese belastingrecht alsmede de belastingheffing van grote ondernemingen heeft de fiscalist diepgaande kennis en inzicht op het terrein van de gekozen specialisatie. De opleiding kent de specialisaties Directe



Belastingen, Indirecte Belastingen (beide hoofdzakelijk Nederlandstalig) en International and European Tax Law (volledig Engelstalig).

5. De fiscalist heeft de leervaardigheden ontwikkeld om een postgraduate opleiding met een autonoom karakter te volgen op zijn vakgebied. De fiscalist kan in teamverband werken en is in staat om (fiscaal)juridische teksten en jurisprudentie, zowel in het Nederlands als in het Engels te lezen en daarover te communiceren. De fiscalist is zich bewust van de noodzaak een eigen standpunt te verhelderen en te beargumenteren. Hij is in staat om vanuit verschillende visies een (fiscaal)juridisch relevante en academisch verantwoorde conclusie te trekken.

#### *Master's programme European Law School*

1. Students who successfully complete the Master's programme European Law School have the knowledge and skills to work at an academic level in a European and/or transnational legal environment. They have well informed knowledge and understanding of the process of Europeanization of law, with demonstrable expertise in the fields of European law and/or comparative law, with an emphasis on the legal systems of the Netherlands, Germany, France and England. The programme allows for a degree of freedom for students to focus on European law, comparative law or a combination of the two.
2. Graduates are able to apply the knowledge and skills obtained by defining, analysing and solving complex problems. They are flexible and can easily adapt to new situations, both at the level of substantive law and in unlocking and exchanging information of their own national legal systems as well as European and foreign legal systems. They have written an academically sound Master's thesis based on independent research. They are able to express themselves clearly in both oral and written form at an academic and professional level.
3. Graduates have been trained in formulating and articulating their conclusions so as to reflect an open-minded but critical and scientific attitude. They have learned to distinguish between ethical and legal arguments and to take account of different, sometimes conflicting interests. They are able to synthesize different points of view into a legally relevant, academically sound conclusion.
4. Graduates have learned how to cooperate at a professional and academic level and have gained experience in playing different parts in groups. They are able to comprehend legal texts and judgements in English, to convey their understanding to, and to exchange views on the matter with a professional or non-professional audience.
5. Graduates have at their disposal sufficient academic and, in particular, legal skills to successfully compete for positions and to participate in a (European and/or transnational) legal work environment or to continue their studies successfully in a manner that may be largely self-directed or autonomous.

#### *Master's programme Globalisation and Law*

1. Students who successfully complete the Master's programme Globalisation and Law have the knowledge and skills to work at an academic level in an international and/or transnational legal environment. They have well informed knowledge and understanding of the phenomenon of globalization and are able to find their way in the increasingly globalized legal world of today; they are able, within the context of globalization, to anticipate developments and to understand their significance in the context of international law. The programme allows for a degree of freedom for students to focus on human rights, international trade or commercial law or a combination of these three.
2. Graduates are able to apply the knowledge and skills obtained by defining, analysing and solving complex problems. They are flexible and can easily adapt to new situations, both at the level of substantive law and in unlocking and exchanging information of national,

regional and international legal systems and organizations. They have written an academically sound Master's thesis based on independent research. They are able to express themselves clearly in both oral and written form at an academic and professional level.

3. Graduates have been trained in formulating and articulating their conclusions so as to reflect an open-minded but critical and scientific attitude. They have learned to distinguish between ethical and legal arguments and to take account of different, sometimes conflicting interests. They are able to synthesize different points of view into a legally relevant, academically sound conclusion.
4. Graduates have learned how to cooperate at a professional and academic level and have gained experience in playing different parts in groups. They are able to comprehend legal texts and judgements in English, to convey their understanding to and to exchange views on the matter with a professional or non-professional audience.
5. Graduates have at their disposal sufficient academic and, in particular, legal skills to successfully compete for positions and participate in an international and/or transnational legal work environment or to continue their studies successfully in a manner that may be largely self-directed or autonomous.

#### *Master's programme International Laws*

1. Students who successfully complete the Master's programme International Laws have the knowledge and skills to work at an academic level in an international, European and/or transnational legal environment. They have well informed knowledge and understanding of comparative law, European law and/or the legal aspects of globalization as well as knowledge and understanding of a foreign legal system and language. The programme allows for a degree of freedom for students to focus on comparative law, European law, globalization or a combination of the three.
2. Graduates are able to apply the knowledge and skills obtained by defining, analysing and solving complex problems. They are flexible and can easily adapt to new situations, both at the level of substantive law and in unlocking and exchanging information on national, European and international legal systems. They have written an academically sound Master's thesis based on independent research. They are able to express themselves clearly in both oral and written form at an academic and professional level.
3. Graduates have been trained in formulating and articulating their conclusions so as to reflect an open-minded but critical and scientific attitude. They have learned to distinguish between ethical and legal arguments and take account of different, sometimes conflicting interests. They are able to synthesize different points of view into a legally relevant, academically sound conclusion.
4. Graduates have learned how to cooperate at a professional and academic level and have gained experience in playing different parts in group dynamics. They are able to comprehend legal texts and judgements in English, to convey their understanding to and to exchange views on the matter with a professional or non-professional audience.
5. Graduates have at their disposal sufficient academic and, in particular, legal skills to successfully compete for positions and participate in a national, European and/or transnational legal work environment or to continue their studies successfully in a manner that may be largely self-directed or autonomous.

#### *Master's programme International and European Economic Law*

1. Students who successfully complete the programme have acquired the skills and knowledge to work in a rapidly changing and globalizing environment at an academic level. They know the systems involved in international and European economic law and

have in-depth knowledge of and insight into the academic and practical issues in the area of their specialization.

2. Graduates are capable of applying the knowledge and skills they have acquired in defining, analysing and solving problems. They are able to quickly adapt to new situations in the legal field as well as in the provision and exchange of information. They have independently written an academically sound Master's thesis. They are able to deal with complex problems both within their own specializations and within a broader context related to their professional field. They can express themselves clearly in both oral and written form at an academic and professional level.
3. Graduates have been trained in forming and expressing opinions, the goal being to develop an open and critical scientific attitude. They have been trained to distinguish between ethical arguments and legal ones and to recognize and take into account several interests. They can draw a legally relevant and academically sound conclusion from different points of view.
4. Graduates have been trained to work in teams at an academic and professional level and have acquired experience in different roles. They have sufficient legal and academic skills to successfully practise a profession in the broad international and European economic law fields for which they have been trained.

## Bijlage E: Curricula van de opleidingen

Bachelorprogramma Rechtsgeleerdheid (tussen haakjes het aantal studiepunten)							
	Periode 1 september / oktober	Periode 2 oktober / november	Periode 3 januari	Periode 4 februari / half april	Periode 5 half april / half juni	Periode 6 half juni / begin juli	
cursusjaar 1	Inleiding in de rechtswetenschap (11)	Inleiding straf- en strafprocesrecht (11)	Inleiding rechtsgeschiedenis (4)	Inleiding staats- & bestuursrecht (11)	Inleiding privaatrecht (11)	Inleiding belastingrecht (4)	
	Vaardigheden voor juristen A (4)			Vaardigheden voor juristen B (4)			
cursusjaar 2	Internationaal en Europees recht, incl. practicum- stroom (12)	Staats- en bestuurs(proces)- recht, incl. practicumstroom (12)	Burgerlijk procesrecht (4)	Verbintenissen- recht (9)	Straf- en strafprocesrecht, incl. practicum- stroom (12)		
			Rode draad casus, een civiele procedure (2)	Inleiding Arbeids- en socialzekerheids recht (3)			Oefenrechtbank I (6)
cursusjaar 3	Goederenrecht (6)	Metajuridica (12)		Keuzenruimte (18); facultair worden diverse keuzeblokken van elk 6 studiepunten aangeboden; minoraantekening / stage / vakken elders (bv. buitenlandse) ook mogelijk in dit kader			
	Inleiding ondernemings- en faillissementsrecht (6)						
	Oefenrechtbank II (6)						
	Bacheloressay (12)						

Bacheloropleiding European law school - regular track (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	Periode 1 september / oktober	Periode 2 oktober / november	Periode 3 januari	Periode 4 februari / half april	Periode 5 half april / half juni	Periode 6 half juni / begin juli
cursusjaar 1	Inleiding in de rechtswetenschap (11)	Inleiding straf- en strafprocesrecht (11)	Inleiding rechtsgeschiedenis (4)	Inleiding staats- & bestuursrecht (11)	Inleiding privaatrecht (11)	Inleiding belastingrecht (4)
	Vaardigheden voor juristen A (4)			Vaardigheden voor juristen B (4)		
cursusjaar 2	Internationaal en Europees recht, incl. practicum- stroom(12)	Staats- en bestuurs(proces)- recht, incl. practicumstroom (12)	Burgerlijk procesrecht (4)	Verbintenissenr echt (9)	Straf- en strafprocesrecht, incl. practicum- stroom(12)	Moot court training (4)
				Legal English (4)		
cursusjaar 3	Goederenrecht (6)	European Union law foundations (6)	Private international law (4)	European Union law substantive law (6)	European contract law (6)	
	Inleiding ondernemings- en faillissementsrecht (6)	Governments and constitutions (6)		Introduction to European company law (6)	States, markets and European integration (6)	
	Bacheloressay (7)					

<b>Bachelorprogramma Fiscaal recht</b> (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	<b>Periode 1</b> september / oktober	<b>Periode 2</b> oktober / november	<b>Periode 3</b> januari	<b>Periode 4</b> februari / half april	<b>Periode 5</b> half april / half juni	<b>Periode 6</b> half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Inleiding in de rechtswetenschap (11)	Inleiding straffen strafprocesrecht (11)	Inleiding rechtsgeschiedenis (4)	Inleiding staats- & bestuursrecht (11)	Inleiding privaatrecht (11)	Inleiding belastingrecht (4)
	Vaardigheden voor juristen A (4)			Vaardigheden voor juristen B (4)		
<b>cursusjaar 2</b>	Goederenrecht (6)	Hoofdzaken loon- en inkomstenbelasting (15)		Verbintenisrecht (9)	Straf- en strafprocesrecht, incl. practicumstroom (12)	
	Hoofdzaken formeel belastingrecht (9)			European law & integration for tax lawyers (9)		
<b>cursusjaar 3</b>	Inleiding ondernemings- en faillissementsrecht (6)	Winst uit onderneming (6)	Debat fiscale ethiek (1)  Essay	Vennootschapsbelasting (6)	Nederlands internationaal belastingrecht (6)	Essay (6)
	Bedrijfsconomie voor juristen (9)	Kostprijsverhogende belastingen (6)		Successie- en erfrecht (6)	Openbare financiën (6)	

<b>Masterprogramma Nederlands recht, specialisatie privaatrecht</b> (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	<b>Periode 1</b> september / oktober	<b>Periode 2</b> oktober / november	<b>Periode 3</b> januari	<b>Periode 4</b> februari / half april	<b>Periode 5</b> half april / half juni	<b>Periode 6</b> half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Rechtshandeling en overeenkomst (6)	Onrechtmatige daad en schadevergoeding (6)	Masterthesis	Goederenrecht (6)	Civiele rechtspleging (6)	Masterthesis (12)
	Keuzeblok (6)	Family law in Europe (6)		Keuzeblok (6)	Keuzeblok (6)	
	Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de overige specialisaties van de masteropleiding Nederlands recht en/of de masteropleidingen Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law.					

<b>Masterprogramma Nederlands recht, specialisatie handels- en ondernemingsrecht</b> (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	<b>Periode 1</b> september / oktober	<b>Periode 2</b> oktober / november	<b>Periode 3</b> januari	<b>Periode 4</b> februari / half april	<b>Periode 5</b> half april / half juni	<b>Periode 6</b> half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Ondernemingsrecht (6)	Insolventierecht (6)	Masterthesis	Comparative company law (6)	International commercial law (6)	Masterthesis (12)
	Keuzeblok (6)	Intellectual property law (6)		Keuzeblok (6)	Keuzeblok (6)	
	Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de overige specialisaties van de masteropleiding Nederlands recht en/of de masteropleidingen Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law.					

<b>Masterprogramma Nederlands recht, specialisatie staats- en bestuursrecht</b> (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	<b>Periode 1</b> september / oktober	<b>Periode 2</b> oktober / november	<b>Periode 3</b> januari	<b>Periode 4</b> februari / half april	<b>Periode 5</b> half april / half juni	<b>Periode 6</b> half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b> minimaal 5 blokken te kiezen uit	Actueel bestuursrecht (6)	Bestuursprocesrecht (6)	Masterthesis	Decentraal bestuur (6)	Overheid en privaatrecht (6)	Masterthesis (12)
	Actueel staatsrecht (6)	Wetgeving (6)		Europees bestuursrecht en openbaar bestuur (6)	Regering en parlement (6)	
	Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de overige specialisaties van de masteropleiding Nederlands recht en/of de masteropleidingen Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law.					

<b>Masterprogramma Nederlands recht, specialisatie strafrecht</b> (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	<b>Periode 1</b> september / oktober	<b>Periode 2</b> oktober / november	<b>Periode 3</b> januari	<b>Periode 4</b> februari / half april	<b>Periode 5</b> half april / half juni	<b>Periode 6</b> half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Verdieping strafprocesrecht (6)	Capita criminologie (6)	Masterthesis	European criminal law (6)	Verdieping materieel strafrecht (6)	Masterthesis (12)
	Sancties (6)	Keuzeblok (6)		Keuzeblok (6)	Keuzeblok (6)	
	Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de overige specialisaties van de masteropleiding Nederlands recht en/of de masteropleidingen Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law.					

Masterprogramma Nederlands recht, specialisatie Togamaster (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	Periode 1 september / oktober	Periode 2 oktober / november	Periode 3 januari	Periode 4 februari / half april	Periode 5 half april / half juni	Periode 6 half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Togavaardigheden (5)	Bewijs in strafzaken (5)	Masterthesis	Togarecht (5)	Begeleide participatie in Advocaten Praktijk UM of ander kantoor (5)	Masterthesis (12)
	Keuzeblok (5)	Civiele rechtspleging (5)		Keuzeblok (5)	Keuzeblok (5)	
Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de overige specialisaties van de masteropleiding Nederlands recht en/of de masteropleidingen Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law.						

Masterprogramma Nederlands recht, vrij programma (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	Periode 1 september / oktober	Periode 2 oktober / november	Periode 3 januari	Periode 4 februari / half april	Periode 5 half april / half juni	Periode 6 half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1 minimaal 5 blokken te kiezen uit</b>	Actueel bestuursrecht (5)	Bestuursprocesrecht (5)	Masterthesis	Decentraal bestuur (5)	Bewijs in strafzaken (5)	Masterthesis (12)
	Actueel staatsrecht (5)	Bewijs in strafzaken (5)		Comparative company law (5)	Civiele rechtspleging (5)	
	Ondernemingsrecht (5)	Capita criminologie (5)		European criminal law (5)	International commercial law (5)	
	Rechtshandeling en overeenkomst (5)	Civiele rechtspleging (5)		Europees bestuursrecht en openbaar bestuur (5)	Overheid en privaatrecht (5)	
	Sancties (5)	Family law in Europe (5)		Goederenrecht (5)	Regering en parlement (5)	
	Togarecht (5)	Insolventierecht (5)		Togarecht (5)	Verdieping materieel stafrecht (5)	
	Verdieping strafprocesrecht (5)	Intellectual property law (5)				
		Onrechtmatige daad en schadevergoeding (5)				
		Wetgeving (5)				

Masterprogramma Recht en arbeid, specialisatie arbeid en gezondheid (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	Periode 1 september / oktober	Periode 2 oktober / november	Periode 3 januari	Periode 4 februari / half april	Periode 5 half april / half juni	Periode 6 half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Arbeidsrecht (6)	Sociale zekerheid (6)	Masterthesis	Gezondheidsrecht (6)	Beleid en evaluatie (6)	Masterthesis (12)
<b>minimaal 2 blokken te kiezen uit</b>	Verdieping arbeidsrecht (6)	Verdieping sociale zekerheid (6)		Verdieping gezondheidsrecht (6)	Geschillen in onderneming (6)	
				European labour and social security law (6)		
Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de masteropleidingen Nederlands recht, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law.						

Masterprogramma Recht en arbeid, specialisatie arbeid en onderneming (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	Periode 1 september / oktober	Periode 2 oktober / november	Periode 3 januari	Periode 4 februari / half april	Periode 5 half april / half juni	Periode 6 half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Arbeidsrecht (6)	Sociale zekerheid (6)	Masterthesis	European labour and social security law (6)	Geschillen in de onderneming (6)	Masterthesis (12)
	Ondernemingsrecht (6)	Insolventierecht (6)				
<b>minimaal 1 blok te kiezen uit</b>		Intellectual property law (6)		Comparative company law (6)	Comparative corporate governance (6)	
Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de masteropleidingen Nederlands recht, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law.						

Masterprogramma Forensica, criminologie en rechtspleging (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	Periode 1 september / oktober	Periode 2 oktober / november	Periode 3 januari	Periode 4 februari / half april	Periode 5 half april / half juni	Periode 6 half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Rechtspsychologie en bewijs (6)	Capita selecta criminologie (6)	Masterthesis	Criminalistiek (6)	Bewijs in strafzaken (6)	Masterthesis (12)
<b>4 blokken te kiezen uit</b>	Professionele ethiek (6)	OM & rechtshandhaving (6)		Organisatie- criminologie (6)	Forensische accountancy (6)	
	Forensische psychopathologie (6)	Forensisch DNA onderzoek (6)		Verdediging en rechtsmiddelen in strafzaken (6)	Verdieping materieel strafrecht (6)	
	Project Geme de twijfel (toelating op basis van selectie)					



<b>Masterprogramma Fiscaal recht, specialisatie directe belastingen</b> (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	<b>Periode 1</b> september / oktober	<b>Periode 2</b> oktober / november	<b>Periode 3</b> januari	<b>Periode 4</b> februari / half april	<b>Periode 5</b> half april / half juni	<b>Periode 6</b> half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	Fiscaal concernrecht (6)	International and European tax law (6)	Masterthesis	Estate planning: bedrijfsopvolging (6)	Keuzeblok (6)	Masterthesis (12)
	Ondernemingsrecht (6) of European value added tax (6)	Verdieping formeel belastingrecht (6)		Pensioen (6)	Keuzeblok (6)	
Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law. Maximaal één keuzeblok mag gekozen worden uit de specialisatie International and European tax law.						

<b>Masterprogramma Fiscaal recht, specialisatie indirecte belastingen</b> (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	<b>Periode 1</b> september / oktober	<b>Periode 2</b> oktober / november	<b>Periode 3</b> januari	<b>Periode 4</b> februari / half april	<b>Periode 5</b> half april / half juni	<b>Periode 6</b> half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	European value added tax (6)	International and European tax law (6)	Masterthesis	Estate planning: bedrijfsopvolging (6)	Indirecte belastingen en internationale handlen, <i>Vrije universiteit Amsterdam</i> (6)	Masterthesis (12)
	Fiscaal concernrecht (6)	Verdieping formeel belastingrecht (6)		Capita selecta omzetbelasting, <i>Universiteit van Tilburg</i> (6)	Keuzeblok (6)	
Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school en Globalisation and law.						

<b>Masterprogramma Fiscaal recht, specialisatie international &amp; European tax law</b> (tussen haakjes het aantal studiepunten)						
	<b>Periode 1</b> september / oktober	<b>Periode 2</b> oktober / november	<b>Periode 3</b> januari	<b>Periode 4</b> februari / half april	<b>Periode 5</b> half april / half juni	<b>Periode 6</b> half juni / begin juli
<b>cursusjaar 1</b>	European value added tax (6)	International and European tax law (6)	Masterthesis	Cross border taxation of human capital (6)	International taxation of business income (6)	Masterthesis (12)
	Comparative corporate taxation (6) of Fiscaal concernrecht (6)	Tax policy in the European Union (6)		Keuzeblok (6)	International tax planning and transfer pricing (6)	
Keuzeblok te kiezen uit het blokkenaanbod van de masteropleidingen Nederlands recht, Recht en arbeid, Forensica, criminologie en rechtspleging, European law school, Globalisation and law en de specialisatie directe belastingen (met uitzondering van het blok Fiscaal concernrecht).						

Master's programme in European Law school (current) 2010/2011 (EC)						
A total of 8 courses, 2 per period						
	Period 1 September / October	Period 2 October / November	Period 3 January	Period 4 February / April	Period 5 April / June	Period 6 June / July
at least 5 courses from	Advanced European Law (6)	Comparative Constitutional Law (6)	Master's thesis	European Criminal Law (6)	External relations of the EU (6)	Master's thesis (12)
	European Property Law (6)	European Competition Law (6)		European Labour and Social Security Law (6)	European environmental law (6)	
	European Tort Law	Family Law in Europe (6)		European Migration Law and Citizenship (6)		
Remaining courses to be chosen from the Master's programme Globalisation and Law.						

Master's programme European Law school, optional specialization Ius Commune (new), 2011/2012 (EC)						
	Period 1 September / October	Period 2 October / November	Period 3 January	Period 4 February / April	Period 5 April / June	Period 6 June / July
	European Property Law (6)	Comparative Constitutional Law (6)	Master's thesis	Comparative Company law (6)	European Tort Law(6)	Master's thesis (12)
	<u>Advanced European Law</u> (6)	Family Law in Europe (6)		<u>Issues of European Integration</u> (new) (6)	European Criminal Law (6)	

Master's programme European Law school, optional specialization EU Law (new), 2011/2012 (EC)						
	Period 1 September / October	Period 2 October / November	Period 3 January	Period 4 February / April	Period 5 April / June	Period 6 June / July
	European Competition Law (6)	European Labour and Social Security Law (6)	Master's thesis	European Migration and Citizenship (6)	European Environmental Law(6)	Master's thesis (12)
	<u>Advanced European Law</u> (6)	International and European Tax Law (6)		<u>Issues of European Integration</u> (new) (6)	External relations of the EU (6)	

<b>Master's programme Globalisation and Law, specialization human rights (new) 2010/2011 (EC)</b>						
A total of 8 courses, 2 per period						
	<b>Period 1</b> September / October	<b>Period 2</b> October / November	<b>Period 3</b> January	<b>Period 4</b> February / April	<b>Period 5</b> April / June	<b>Period 6</b> June / July
	Advanced International Law (6)	International Criminal Law (6)	Master's thesis	International Trade Law (6)	International Development Law (6)	Master's thesis (12)
	<u>International Dispute Settlement</u> (6)	International Human Rights Law (6)		<u>Corporate Social Responsibility</u> (6)	International Humanitarian Law (6)	

<b>Master's programme Globalisation and Law, specialization corporate and commercial law (new) 2010/2011(EC)</b>						
A total of 8 courses, 2 per period						
	<b>Period 1</b> September / October	<b>Period 2</b> October / November	<b>Period 3</b> January	<b>Period 4</b> February / April	<b>Period 5</b> April / June	<b>Period 6</b> June / July
	Law & Economics (6)	Intellectual Property Law (6)	Master's thesis	Comparative Company Law (6)	Comparative Corporate Governance (6)	Master's thesis (12)
	<u>International Dispute Settlement</u> (6)	Principles & Policy of Insolvency Law (6)		<u>Corporate Social Responsibility</u> (6)	International Commercial Law (6)	

<b>Master's programme International Laws (EC)</b>						
2-year master's programme (120 credits):						
1 <sup>st</sup> year: 8 law courses, 2 per period; language course (12 credits)						
2 <sup>nd</sup> year fully or partly abroad (48 credits) and Master's thesis (12 credits)						
	<b>Period 1</b> September / October	<b>Period 2</b> October / November	<b>Period 3</b> January	<b>Period 4</b> February / April	<b>Period 5</b> April / June	<b>Period 6</b> June / July
Year 1	Advanced International Law (6)	Course to be chosen from the Master's programme European Law School or Globalisation and Law (6)	Language course	Course to be chosen from the Master's programme European Law School or Globalisation and Law (6)	Course to be chosen from the Master's programme European Law School or Globalisation and Law (6)	Language course (12)
	Advanced European Law (6)	Course to be chosen from the Master's programme European Law School or Globalisation and Law (6)				
	Preparation and selection of language and faculty abroad(6)			Course to be chosen from the Master's programme European Law School or Globalisation and Law (6)	Course to be chosen from the Master's programme European Law School or Globalisation and Law (6)	
				Language course		
Year 2	Minimum of 1 semester abroad (24 credits) + optional subjects (48 credits in total) + Master's thesis (12 credits)					

<b>Master's programme International and European Economic Law (EC)</b>						
	<b>Period 1</b> September / October	<b>Period 2</b> October / November	<b>Period 3</b> January	<b>Period 4</b> February / April	<b>Period 5</b> April / June	<b>Period 6</b> June / July
	Legal Foundations of Economic Integration (6)	International Litigation, Arbitration and Economic Regulation (6)	EU Simulation	International Investment Law (6)	International Commercial Law (6)	WTO Simulation
	Global Intellectual Property Law (6)	European Competition Law(6)				
	International Trade Law(6)	European Law, Market Integration and Governance (6)	Master's thesis	European Internal Market Law (6)	External Relations of the EU (6)	Master's thesis (6)
	Distinguished Guest Lecture Series			Advanced International Trade Law (6)		
Moot court competitions on EU and WTO law Counselling by IGIR fellows on academic research, internships and career prospects.						